

BIBLIOTECA DE LOYOLA
Sala H Estante 2 Plúteo 5

Justilipsipaterculus

361

C. VELLEIVS
PATERCVLVVS

CVM
ANIMADVERSIONIBVS
IVSTI LIPSI.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.

clp. lpc.
del M^o N^o de Loyola y m^o de Luna
Cum Privilegiis Casareo ac Regio.

C. VELLEI
PATERCULVS
M V C
ANIMADVERSIONIBVS
I. LIPSI

ANVERSIA
EX OFFICINA PLANTINIANA
Apud Ioannem Moretum
cl. loc.
Cum Privilegio Cæsaris ac Regis

I. LIPSIUS
THEODORO
LEEWIO V. C.

S. D.

NTE biennium, cum Velleium publicè legissem, visus sum multis digna luce dicere & cognitione etiam aliorum. Itaque hortati sunt ut colligerem, disponerem, ederem: quod feci, ut vides, in parte. Nam ut omnia quæ ad Historiam, Mores, Prudentiam, opportunè & utiliter tunc diximus, adiungerem, visum non fuit: saltem illa, quæ nec prompta nimis aut obuia Lectori, & quæ ad medicinam potius Velleij facerent quàm ad splendorem. Non pauca enim nobis hîc & alibi, post viros eruditos & serios, observata: quæ regi aut perire (liberè dicam) non sit è re litterarum. Et de aliis quidem aliàs videro: nunc Velleium hunc Paterculum iuventus à me habeat: scriptorem veterem, industrium, disertum; & addo etiam fidum, nisi quâ Tiberij aspectus obstat, & cum res tractat sui æui. Illic declinauit, fateor, & neglexit, quæ Historiæ pes & caput est, Veritatem.

tatem. Nos agnoscimus, in miserâ illâ & com-
muni temporum seruitute: nec Heluidios om-
nes nasci posse aut Thraseas satis scimus. Quem
postremum quod toties me hortaris vt edam,
sustine. non faciam temerè in hoc æuo, nec de-
bet magnanimus ille vir iterum perire à Calum-
niæ telo. Cuius aciem ita recenter sensimus, vt
non iniuriâ abhorreamus à seriâ omni scriptio-
ne. Sed hæc omitto. Tu, Vir Clarissime, Vel-
leium accipe tibi inscriptum, monumentum
& testem fidi arctique internos amoris: quem
sola Virtus, Eruditio, Prudentia tua genuit, aluit,
seruauit. Vale. III. Nonas Ianuar. ∞. ID. XCI.

VEL-

VELLEII NOMINA. GENVS, VITA, SCRIPTA.

RAUCA de Velleio eiusque scriptis prædicenda
sunt: sed pauca, quia latet in turbâ illâ scriptorum
prisci æui. Quis veterum eum nominat? præter
Priscianum, & si fortè Tacitum. qui P. Vel-
leium agnoscit Præsidem exercitus, vt opinor,
in Macedoniâ. Sed ibi tamen Publius est, qui hic
Caius: nec argumentum satis firmum, quod sit hic ipse. At Prisciano
Marcus est. qui ex libro eius primo hoc adfert: Nec minus clarus
eâ tempestate fuit Miltiadis filius Conon. In Agellio etiam Cn.
Velleium legas: sed corruptè. Nam in libris ibi melioribus Vellius
est: & tu scito Gellium reponendum, probum notumque histori-
cum prisci æui. Noster hic natus equestri loco, vt videtur: maioresque
eius è Campaniâ. De auo paterno ita indicat: C. Velleius honoratif-
simo inter illos CCC LX. iudices loco à Cn. Pompeio le-
ctus, eiusdem, Marci que Bruti ac Ti. Neronis præfectus fa-
brum, vir nulli secundus in Campaniâ. Genus à matre, etiam
indidem. Multum, inquit, Minatij Magij atavi mei Asculanen-
sis tribuendum est memoriæ: qui nepos Decij Magij Campa-
norum principis, celeberrimi & fidelissimi viri. Quæ sanè de-
cora stirps & vetus, ab nobili illo Decio Magio: in quam iterum ad-
optione, nisi fallor, insitus Velleij frater. Nam nominat eum Magium
Celerem Velleianum, Legatum Tib. Cæsaris Delmatico bello.
Ipse Velleius Tribunus militum in Thraciâ & Macedoniâ: paul-
lo post Præfectus equitum in Germaniâ, successor officij patris
sui. Deinde finitâ equestri militiâ, designatus Quæstor: in Quæ-
sturâ, remissâ sorte prouinciæ, Legatus Tiberij bello Pannonico:
cuius etiam triumphantis currum ipsi fratrique eius, inter præci-
puos, præcipuique donis adornatos viros, comitari contigit.
Postremum ipse fraterque eius destinati prætores, primo Tiberia-
ni imperij anno. An quos alios honores gesserit, haud scio: suspicor ta-
men de Consulatu. quia apud Tiberium & Seianum magnus: & in
A 3 Priscia

Prisciani dicto loco, Liber vetus scribit: M. Velleius Consul. Anne
Consularem voluit? Et sanè si is est, qui apud Tacitum exercitui
praesedit, probabile Consularem fuisse. quia Legati exercituum plerique
tales. Plura de vitâ non repperi: minus de morte. quam animus mihi
dictat obiisse eum in strage illâ amicorum Seiani. Quidni ita credam,
hominem tam amicum Seiano, & in hoc ipso libello publicum eius lau-
datores, inter amicos fautoresque Seiani interfectum? profectò Tacitus
& Dio auctores, rarum aliquem ex iis Tiberianæ seuitiæ supersuisse.
Scripta an alia reliquerit, ignoro. laetatur quidem & promittit nō vno
loco iustæ Historiæ volumina: sed an ediderit scripseritue, quis dicet?
Nā quod Gesnerus in Bibliothecâ adnotat, Wolsfggum Lazii habuisse
De bello in Sueuos, nugae arbitramur: sicut & Georgij Merula,
qui de integro apud se Velleio sparsit, vanitatem ridemus ambitiosam.

DE INDICE, ET MATERIE, ET NUMERO HORVM

LIBRORVM.

EXSTANT libelli hi duo, nec toti: probi & fidi,
donec ad Caesarum res venias, vbi haud vsque-
quaque veri. Per adulationem enim multa celat,
aut velat: imò & palàm aliter narrat. Diserti ta-
men vbique, & eloquentiâ quadam facili ac profluente. Ti-
tulus in iis hodie est: HISTORIAE ROMANAE A D.
M. VINICIIVM COS. nec credo hunc probum esse, aut à
Velleio. An hæc Historia? imò nec compendium propriè aut
breuiarium historiæ, sed serie accuratâ temporum Chronicæ
quædam Notæ. sic tamen, vt præcipua rerum, hominum, vr-
bium, misceat atque excerpat. An etiam Romana tantum?
mihi non videtur: & totum adeò priorem librum video oc-
cupari ferè in rebus Græcanicis atque externis. Quod magis
diceremus, si integer ille exstaret. Itaq. de Titulo ambigo: &
damnare tamen magis gaudeo, quàm immutare. Materiem
videamus. Rhenanus, qui primus auctorem hunc è Bibliothecâ
Murbacensi bono publico protulit, censet Velleium ab vrbe

*Verba eius
ad lectore*

primor-

primordio Romanam historiam omnem, admirabili compendio, duobus
his voluminibus fuisse complexum. Miror virum doctum sic scri-
bere. An ab vrbe exordio ille cœpit, qui palàm & ex profes-
so multa sæcula recenset, ante eam cogitatam? qui alienissima
miscet à Romanis rebus? Librum hunc primorem videto, &
aliquis mihi negato. Quid ergo est? ego in sententiâ quam re-
tigi hæreo, Velleio propositum fuisse compendio & annorum
ordine complecti res notarum gentium & notari. Cœpisse
eum à Troianis temporibus, aut circâ, & pertexuisse vno filo
ad Consulatum hunc M. Vinicij: id est annū Urbis DCCCLXXXII.
Tiberiani autem imperij xvi. Clarum argumentum ex pri-
mordio ipso quod nunc est libelli: vbi casus & res eorum qui
à Troiâ redierunt. Sed plura interciderunt, cum hic tantum
Græcorum casus: non etiam Troianorum, atque adeò nec ip-
sius Æneæ. quem omittere certè non potuit, auctorem & ca-
put Romanæ stirpis. Sed hæc talia, quæ & vbi deesse videan-
tur, in locis suis adnotabo. Nunc de Numero quid censem?
Libelli duo sunt, ex Rhenani, aut codicis eius, diuisione. sed
diuisione herclè parum scitâ aut æquabili, si quis copiam mo-
lemque rerum videat, quæ perierunt. An in vnum & priorem
librum incluseris, quæ à capite omnia desunt de Græcis à
Troiâ redeuntibus & variè sparsis? quæ postea de Antenore,
aut Æneâ? quæ de Latij & Albæ regibus? quæ de ipsis regibus
Romanorum? imò quæ de Consulibus aut Tribunis mili-
tum, vsque ad bellum Numantinum? Nam hæc omnia (ve-
illa quidem partitio est) necessariò habuerit liber vnus pri-
mus. Non potest ô Lector: & profectò plures in priore libro
libri, si seriò examinas & attendis. Quod ipsum vt in Notis
meis facias, quas adrexam, te rogo.

IANI

IANI DOVSÆ FILII
AD
IVSTVM LIPSIVM
VIRVM CLARISS.
DE
VELLEIO RESTITVTO
CARMEN.

Hoc veterum in castris ritus habuere Quiritum;
Casurum cuius potuisset dextera ciuem
Eripuisse neci, & nigrum producere Parca
Stantis in exitium stricto iam forfice stamen,
Tempora Chaonia frondis velaret honore.
Millia at infernas cui plurima missa sub umbras,
Qui domitum impositis pedibus calcauerat hostem,
Templa triumphali conscenderet aurea curru.
Quod merces si tanta hominem seruantibus vnum,
Aut multos maculanti hostes, quæ ciuica, LIPSI,
Aut quales tua pensabunt benefacta corona;
Qui totque illustres animas iam panè sepultas
Ereptas satis medio reuocaueris Orco;
Miserumque hostes, quorum Ignorantia princeps,
Sic cum Barbarie nostro procul orbe fugaris?
Te cingat muralis honos, tua tempora mille
Circumeant quercus, totidem decorere triumphis;
Virtutis tantæ superabit premia virtus.
Plus longâ soluisse fuit caligine sæcla,
Quàm captos niueis Reges egisse quadrigis;
Et plus restituisse omnes tibi, Roma, triumphos,
Quàm semel aurato inuectum Capitolia curru.
Quantumuis aliquis Phrygiâ Syriâve petitos
Ostendet lapides, totâve implevit arenam
Spectatis non antèferis, tua gloria maior

Imple:

Impleuisse rudem Romanis artibus orbem.
Hic picturatis splendentia marmora venis
Rettulit, auratâve trabes, ostrum venenidens.
Ille triumphatâ spirantia signa Corintho,
Æraque ab Isthmiacis auro potiora fauillis
Vexit ouans, primus Scythicis hic fructibus hortos.
Instruxit Latios, ast illi Phasidos vnda
Orbata est auib; portauit robora quidam
Longinqui nemoris, seclosæ Atlantide syluæ
Imposuit niueis barrorum dentibus orbes.
Tu Latio aduexti nostra hæc in sæcula princeps,
Quod gemmas, quod ebur, quodque æra Corinthia vincat.
Tu Circi lusus, & luxuriantis arena
Delicias, Cilices & olentia pulpita nimbos,
Ipsaque das oculis nostris visenda Theatra;
Amphitheatrales quamuis superantia pompas
Edere virtutis plus sit spectacula prisca.
Hinc veteres rediere viri, neglectaque longum
Nomina, Marcelli, Decij, Fabijque, animaque
Prodigus ingentis Paullus, fortisque Camilli,
Et Bruti fasces, Trebia & Thrasymenus & Alpes,
Cannensisque animæ referunt solatia mortis
Sic potuisse mori, latitans obscurus in vltâ
Attollit calo Marius caput, ut taceam acta
Romula, quæ narrat Tacitus, morisque Neronum,
Germanasque acies, steterit quàm sepe cruentus
Rhenus, & Arctoi sudarint sanguine campi;
Omnia quæ ingenij si non face collustrasses
Terque quaterque tui, quantâ sub nocte iacerent?
Singula quid memorem? satis hoc, qui pumice tersus
Lipsiaco populi gaudet prodire sub ora
Cultior, & vires senio vernante resumit,
Vel solus poterit VELLEIVS dicere, narrans;
Qui primùm populi, quando circumflua Ponto
Insula cæpta coli quæuis, quæ mœnia aratro
Descripta, aut quibus excultus primùm vrbibus orbis.
Additur, ingenium magni quo effulserit æuo

B

Macquid;

165
Mæonidis, cuius viuo de flumine vatū
Tota cohors duxit largos in carmina riuos.
Quis primū Elæo raptarū puluere currus
Singula transacto celebrans sollemnia lūstro.
Quæ quotiesque nouos deducta colonia ciues
Ceperit, impresso signassent mænia sulco
Quum prius, aratoque ruiſſent vomere terram.
Nec non Historicū passim Vatūque recense
Ætates, quæque ars & quo celebrata sit æuo;
Hinc quantus furor in campo, Gracchi que tumultus;
Luxuriam inde refert spoliū, & molibus æquor
Expulsum insani ac rursus in arua receptum;
Namque quid aut Persen, debellatūque Philippum,
Cimbrorum aut referam clades, & vincla Iugurthæ,
Tigranem, Mithridatem, & classica Martis Eoi?
Quid ciuile nefas, aut quid te Cesaris atque
Fortuna, Cato, victorem, Brutūque, ratesque
Abtiacas, Cleopatra animos, & cetera narrem?
Omnia quæ gyro noster sic claudit in arcto,
Vt tamen haud trito narrantum more sequatur
Plana modò, ceu qui summo vaga retia ducit
Æquore, nec fundo prædam rimatur in imo,
Sed dubia enodans & inobseruata recludens,
Quicquid in historia pulchrum rarūve notasset,
In medium exponit, quæ quamuis omnia rursus
Inuida obumbrant effæti obliuia sæcli;
Ille decor, VELLEIE, tamen tibi munere DIPSTI;
Ille accessit honos, quem nec tua sæcula quondam
Ipsa habuere tibi, vt famam nominis alti
Extremam Calpen & Gangis littora tranes.

C. VELLO

17
C. VELLEII PATERCVLI
HISTORIÆ ROMANÆ
AD M. VINICIUM
COS.

LIBER PRIMVS.

*** tempestate distractus à duce suo Nestore, Metapontum con-
didit. Teucer, non receptus à patre Telamone, ob segnitiam non vindic-
cata fratris iniuria, Cyprus appulsus, cognomine patriæ suæ Salamina
constituit. Pyrrhus, Achilles filius, Epirum occupauit, Philippus Ephy-
ram in Thesprotia. at rex regum Agamemnon, tempestate in Cretam
insulam relictus, tres ibi vrbes statuit, à patriæ nomine vnā, à victo-
riæ memoriā, Mycenæ, Tegeam, Pergamum. idē mox, scelere patruelis
fratris Agisthi, hereditarium exercentis in eum odium, & facinore
uxoris oppressus, occiditur. regni potitur Agisthus per annos vii. hunc
Orestes, matrēque, cum sociis consiliorum omnium sorore Electra,
virilis animi feminā, obtruncat. factum eius à diis comprobatum spatio
vitæ, & felicitate imperij apparuit: quippe vixit annis xc. regnauit
Lxx. qui se etiam à Pyrrho, Achilles filio, virtute vindicauit. nam quod
pactæ eius, Menelai atque Helenæ filia Hermiones nuptias occupaue-
rat, Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus, & Tyrthenus fra-
tres cum regnarent in Lydia, sterilitate frugum compulsi, fortiti sunt,
vter cum parte multitudinis patriā decederet. fors Tyrthenum cōtigat
peruectus in Italiam, & loco, & incolis, & mari nobile, ac perpetuum à
se nomen dedit. Post Orestis interitum, filij eius, Penthelus, & Tifame-
nus, regnauēre triennio. Tum, fere anno octogesimo post Troiam ca-
ptam, centesimo & vigesimo, quā Hercules, ad deos excesserat, Pe-
lopi progenies, quæ omni hoc tempore pulsis Heraclidis, Peloponnesū
imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur, duces recupe-
randi imperij fuere, Teminus, Cresphontes, Aristodemus quorum
atauis fuerat. Eodem fere tempore Athenæ sub regibus esse desierunt:
quarum vltimus rex fuit Codrus, Melanthi filius, vir non pretereundus:
quippe, cum Lacedæmonij graui bello Atticos premerent, respōdissēt
que Pythius, quorum dux ab hoste esset occisus, eos futuros superiores;
deposita veste regiā, pastorem cultum induit, inmixtusque castris ho-
stium, de industria, imprudēt, rixam ciens, interemptus est. Codrum
cum morte æterna gloria, Athenienses secuta victoria est. quis cum non
miretur, qui his artibus mortem quæſierit, quibus ab ignauis vita quæri
soler? Huius filius Medon primus Archon Athenis fuit. ab hoc posteri
apud Atticos dicti Medontidæ. sed ij, insequentēq. Archontes, vsque
ad Charopem, dum viuerent, eum honorem vsurpabant. Peloponnesij,
digredientes finibus Atticis, Megaram, mediam Corintho Athenisque
vrē, condidēre. eā tempestate & Tyria clas, plurimum pollens

Metapontus
condita.

Salamina.

Ephra.

Mycenæ.

Tegea.

Pergamus.

Rex Aegypti.

Orestes.

Pyrrhi cades.

Tyrthenus.

Italiam ve-

nit.

Orestis filij.

Heraclida.

Athena li-

borata.

Codrus.

Medon.

Athenæ.

condita.

C. VELLEII PATERCVLI

mari, in vltimo Hispaniæ tractu, in extremo nostri orbis termino in-
fulam circumfulam Oceano, perexiguo à continenti diuisam freto,
Gades condidit: ¹⁴ ab iisdem post paucos annos in Africâ Vrica condita
est. Exclufi ab Heraclicis Orestis liberi, lactatiq; cum variis casibus, tum
fœuitiâ maris, quinctodecimo anno ¹⁵ sedem cepere circa Lesbum insu-
lam. Tum Græcia maximis concussa est motibus: Achæi, ex Laconicâ
puli, eas occupauere sedes, quas nunc obtinent: ¹⁶ Pelasgi Athenas com-
migrare: acerbique belli iuuenis, nomine Thessalus, natione Thespro-
tius, cum magnâ ciuium manu, eam regionem armis occupauit, quæ
nunc ab eius nomine Thessalia appellatur, antea Myrmidonû vocitata
ciuitas. quo nomine, mirari conuenit eos, qui, Iliacæ componentes tem-
pora, de eâ regione vt Thessaliâ commemorant. quod cum alij faciant,
Tragici frequentissimè faciunt. quibus minimè id concedendum est.
nihil enim ex personâ poëtæ, sed omnia sub eorum, qui illo tempore
vixerunt, dixerunt. quod si quis à Thessalo, Herculis filio, eos appellatos
Thessalos diceret: reddenda erit ei ratio, cur numquam ante hunc inse-
quentem Thessalum ea gens id nominis vsurpauerit. Paulo ante ¹⁷ Ha-
leres, sextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, quæ antea fuerat
Ephyre, claustra Peloponnesi continentem, in Isthmo condidit. Ne-
que est, quod miremur ab Homero nominari Corinthum: nam ex per-
sonâ poëtæ & hanc urbem, & quasdam Ionum colonias is nominibus
appellat, quibus vocabantur ætate eius, multo post Ithum captum con-
dite. ¹⁸ Athenienses in Eubœâ Chalcidæ Erethriam colonis occupauere,
Lacedæmonij in Asiâ Magnesiam. Nec multo post Chalcidenses, orti,
vt prædiximus, Atticis, Hippocle, & Megasthene ducibus, ¹⁹ Cumas in
Italiâ condiderunt. huius classis cursum esse directum alij columbæ an-
tecedentis volatu ferunt, alij ²⁰ nocturno æris sono, qualis Cerialibus
sacris cieri solet. Pars horum ciuium magnò post intervallo ²¹ Neapolim
condidit. vtriusque vrbis eximia semper in Romanos fides facit eas no-
bilitate, atque amœnitate suâ dignissimas. sed aliis diligentior ritus patrij
mansit custodia: Cumanos Oſca mutauit vicinia. Vires autem veteres
earum vrbium hodieque magnitudo ostentat mœnium. Subsequenti
tempore magna vis Græcæ iuuentutis, abundantia virium sedes quar-
rans, in Asiam se effudit. nam & ²² Iones, duce Ione profecti Athenis,
nobilissimam partem regionis maritimæ occupauere, quæ hodieque
appellatur Ionia, vrbesq; constituere, Ephesum, Miletum, Colophonæ,
Prienen, Lebedum, Myntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam,
multasque in Egæo, atque Icario occupauere insulas, Samum, Chium,
Andrum, Tenum, Pharum, Delum, aliasque ignobiles. Et mox Æoli,
eâdem profecti Græciâ, longissimisq; actibus, non minus illustres
obtinuerunt locos, clarasque vrbes condiderunt, Smyrnæ, Cymen,
Larissam, Myrinam, Mitylenemque, & alias vrbes, quæ sunt in Lesbø
insula. Clarissimum deinde ²³ Homerum illuxit ingenium, sine exemplo
maximum: ²⁴ qui magnitudine operum, & fulgore carminum solus
appellari Poëta meruit. In quo hoc maximum est, ²⁵ quod neque ante
illum, quem ille imitaretur, neq; post illum, qui eum imitari posset, in-
uentus est. neq; quemquâ alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo
perfe-

Thessalia.

Corinthus.

Chalcis.

Cuma.

Neapolis.

Ionia.

Homerus.

HISTOR. LIB. II

13

perfectissimum, præter Homerum, & Archilochum, reperiemus. ²⁶ Hic
lógus à temporibus belli, quod cōposuit, Troici, quàm quidam rentur,
abfuit. nam ferè ante annos dccccl. floruit, intra ∞ natus est. quo
nomine, non est mirandū, quod sæpe illud vsurpat. *
hoc enim vt hominum, ita sæculorum notatur differentia. quem si quis
cæcum genitum putat, omnibus sensibus orbus est. Insequenti tempore
²⁷ imperium Asiaticum ab Assyriis, qui id obrinuerant annis ∞ lxx.
translatum est ad Medos, ²⁸ abhinc annos ferè dccc lxx. quippe Sarda-
napalum, eorum regem, mollitis florentem, & nimium felicem malo
suo, ²⁹ tertio & tricesimo loco ab Nino, & Semiramide, qui Babylona
condiderant, natum, ita vt semper successor regni paterni foret filius,
Pharnaces Medus imperio, vitæque priuauit. Eâ ætate clarissimus Graij
nominis Lycurgus Lacedæmonius, ³⁰ vir generis regij, fuit ³¹ seuerissi-
marum iustissimarumque legum auctor, & disciplinæ conuenientissimæ
vir, cuius quamdiu Sparta diligens fuit, excelsissime floruit. Hoc tractu
temporum ante annos v. & lx. quàm vrbs Romana conderetur, ab
Elissâ Tyriâ, quam quidam Dido autumant, Carthago conditur. Circa
quod tempus ³² Caranus, vir generis regij, sextus decimus ab Hercule,
profectus Argis, regnum Macedoniæ occupauit. ³³ à quo Magnus Ale-
xander cum fuerit septimus decimus, iure ³⁴ materni generis Achille
auctore, paterni Hercule gloriatus est. ³⁵ Æmilius Sura de annis populi
Romani. Assyrij, principes omnium gentium, rerum potiti sunt, deinde
Medi, postea Persæ, deinde Macedones. exinde, duobus regibus, Philip-
po, & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo post
Carthaginem subactam, deuictis, summa imperij ad populū Romanum
peruenit. ³⁶ Inter hoc tempus, & initium Nini regis Assyriorum, qui
princeps rerum potitus, interfuit anni ∞ dcccclxv. ³⁷ Huius temporis
æqualis Hesiodus fuit, ³⁸ circa cxx. annos distinctus ab Homeri ætate,
vir perelegantis ingenij, & mollissimâ dulcedine carminum memorabi-
lis, otij quietisque cupidissimus, vt tempore tanto viro, ita operis aucto-
ritate, proximus, qui vitauit, ne in id, quod Homerus, incideret: ³⁹ pa-
triamque, & parentes, testatus est. sed patriam, quia multatus ab eâ erat,
contumeliosissime. Dum in externis moror, incidi in rem domesticam,
maximique erroris, & multum discrepantem auctorum opinionibus.
Nam quidam, huius temporis tractu, ⁴⁰ aiunt, à Tuscis Capuam, Nolam-
que conditam, ante annos ferè dcccxxx. quibus equidem assenserim.
sed M. Cato quantum differt? qui dicat, Capuam ab eisdem Tuscis
conditam, ac subinde Nolam: stetit autem Capuam, antequam à Ro-
manis caperetur, annis circiter cclx. quod si ita est, cum sint à Capuâ
captâ anni cexl. vt condita est, anni sunt ferè d. Ego (pace diligentia
Catonis dixerim) vix crediderim, tam maturè tantam urbem creuisse,
floruisse, cœcidisse, resurrexisse. Clarissimum deinde omnium ludicrum
⁴¹ certamen, & ad exercitandam corporis, animique virtutem efficacissi-
mum, Olympiorum initium habuit, auctore Iphito Elío. ⁴² is eos ludos,
mercatumque instituit ⁴³ ante annos, quam tu, M. Vinici, consulatum
inires, dcccclv. hoc sacrum eodem loco instituisse fertur ⁴⁴ abhinc an-
nos ferè ∞ ccl. ⁴⁵ Atreus, cum Pelopi patri funebres ludos faceret.

Assyriorum
imperium.
Sardanapa-
lus.

Lycurgus.

Carthago
condita.
Caranus.

Hesiodus.

Capua con-
dita & Nola.

Olympia.

C. VELLEII PATERCVLI

quo quidem in ludicro omnis generis certaminum Hercules victor exstitit. 47 Tum Athenis perpetui Archontes esse desierunt, cum fuisset ultimus Alcmeon: coeperuntque in denos annos creari, quæ consuetudo in annos LXX. mansit: ac deinde annuis cominissa est magistratibus resp. Ex iis, qui denis annis præfuerunt, primus fuit Charops, 48 ultimus Eryx; ex annuis, primus Creon. 49 Sextâ Olympiade, post duo & viginti annos, quam prima constituta fuerat, 50 Romulus, Martis filius, virtus iniurias aui, Romam urbem Parilibus in Palatio condidit. à quo tempore ad vos consules anni sunt DCCCLXXXII. 51 id actum post Troiam captam annis CDXXXVII. id gessit Romulus, 52 adiutus legionibus Latini, aui sui: (libenter enim iis, qui ita prodiderunt, accesserim) cum aliter firmare urbem nouam, tam vicinis Veientibus, aliisque Etruscis, ac Sabinis, cum imbelli, & pastoralis manu vix potuerit. quamquam, iam Asylo facto inter duos lucos, auxit. Hic centum homines electos, appellatosque Patres, instar habuit consilij publici. hanc originem nomen Patriciorum habet. Raptus virginum Sabinarum, *

quam timuerat hostis, expetit. nam 53 biennio adeo varia fortuna cum consulibus conflixerat, ut plerumque superior fuerit, magnamque partem Græciæ in societatem suam perduceret. Quin Rhodij quoque, fidelissimi antea Romanis, tunc dubia fide, speculati fortunam, promiores regis partibus fuisse visi sunt: & rex Eumenes in eo bello medius fuit animo, neque fratris iniuriis, neque suæ respondit consuetudini. Tum senatus populique Romanus 54 L. Aemilium Paullum, qui & prætor, & consul triumphauerat, virum in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus potest, consulem creauit, filium eius Paulli, qui ad Cannas quam tergiuerlanter perniciosam reip. pugnam inierat, tam fortiter in eam mortem obierat. is Perseum ingenti proelio apud urbem nomine Pydnam in Macedonia, fufum, fugatumque, castris exiit; deletisque eius copiis, destitutum omni spe coegit à Macedonia profugere: quam ille linquens, in insulam Samoethraciam profugit, templique se religioni supplicem credidit. ad eum Cn. Octavius prætor, qui classi præerat, peruenit, &

ratione magis, quam vi, persuasit, ut se Romanorum fidei committeret. ita Paullus maximum, nobilissimumque regem in triumpho duxit. quo anno & Octavius, prætoris navalis, & Anicius, regem Illyriorum Gentium ante currum agentis, triumphum fuere celebres. Quam sit 55 assidua eminentis fortunæ comes Invidia, altissimisque adhaereat, etiam hæc colligi potest, quod, cum Anicius, Octaviusque triumphum nemo interpellaret, fuere, qui Paulli impedire obniterentur: cuius tantum priores excessit, vel magnitudine regis Persei, vel specie simulacrorum, vel modo pecuniæ, ut 56 bis milles centies us. ærario contulerit, & omnium antea actuum comparationem amplitudine vicerit. Per idem tempus, cum Antiochus Epiphanes, qui Athenis Olympicum inchoauit, tum regem Syriæ, Ptolemæum puerum Alexandria obsideret, missus est ad eum legatus 57 M. Popillius Lænas, qui iuberet incepto desistere: mandatque exposuit, & regem, deliberaturum se dicentem, circumscriptis virgulâ, iussitque,

prius

HISTOR. LIB. I.

15

prius responsum reddere, quam egrederetur finito arenæ circulo. 60 sic cogitationem regiam Romana disiecit constantia; obeditumque imperio. Lucio autem Paullo, magnæ victoriæ compoti, quattuor filij fuere. 61 ex iis duos, natu maiores, vnum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex domestica, paternâ maiestate, præter speciem nominis, vigoremque eloquentiæ, retinenti, in adoptionem dederat, alterum Fabio Maximo: duos, minores natu, prætextatos, quo tempore victoriam adeptus est, habuit. Is cum in cõcione extra urbem, more maiorum, ante triumphum diem, ordinem actorum suorum cõmemoraret, deos immortales precatus est, ut, si quis eorum inuideret operibus, ac fortunæ suæ, in ipsum potius sæuirent, quam in remp. quæ vox, veluti oraculo emissâ, magnâ parte eum spoliavit sanguinis sui. nam alterum ex iis, quos in familiâ retinuerat, liberis, ante paucos triumphos, alterum post pauciores amisit dies. Aspera circa hæc tempora censura Fuluij Flacci, & Postumij Albini fuit. quippe 62 Fuluij censoris frater, & quidem consors, Cn. Fuluius senatu mortuus est ab iis censoribus. Post victum, captumque Perseum, qui quadrien- 63 nio post in liberâ custodiâ Albæ decessit, Pseudophilippus, à mendacio simulatæ originis appellatus, qui se Philippum, regiæque stirpis, ferebat, cum esset ultimæ, armis occupatâ Macedonia, assumptis regni insignibus, breui temeritatis pœnas dedit: quippe Q. Metellus prætor, 64 cui ex virtute Macedonici nomen inditum, præclarâ victoriâ ipsum, gentemque superauit, & immani etiam Achæos, rebellare incipientes, fudit acie. Hic est Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdata 65 duobus ædibus sine inscriptione positus, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat; quique 66 hanc turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodieque maximum ornamentum eius loci, ex Macedonia detulit: cuius turmæ hanc causam referunt: Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo, singulari talium auctore operum, ut eorum equitum, qui ex ipsius turmâ apud Granicum flumen ceciderat, expressâ similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoque iis interponeret. 67 Hic idem, primus omnium Romæ ædem ex marmore in iis ipsis monumentis molitus, vel magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit. Vix vilius gentis, ætatis, ordinis hominē inueneris, cuius felicitatem fortunæ Metelli compares. 68 nam, præter excellentes triumphos, honoresque amplissimos, & principale in rep. fastigium, extentumque vitæ spatium, & acres, innocentisque pro rep. cum inimicis contentiones, quattuor filios sustulit, omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit superstites, & honoratissimos: mortui eius lectum pro Rostris sustulerunt quattuor filij, vnus consularis, & censorius, alter cõsularis, tertius consul, quartus candidatus cõsulatus, quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis, feliciter de vitâ migrare, quam mori. Vniuersa deinde, ut prædiximus, instincta in bellum Achaia, cum pars magna, eiusdem Metelli Macedonici virtute, armisque, tracta erat, maxime Corinthiis in arma, cum grauib. etiam in Romanos contumeliis, instigantibus. destinatus ei bello gerendo consul Mummius. Et sub idem tempus, magis, quia volebant Romani, quidquid de Carthaginensibus diceretur, credere, quam quia credenda afferebatur, statuit senatus Carthaginem excidere. ita eodem tempore

Carthago
euerfa.

Catonis Cen-
forij mori.

Corinthius
euerfa.

Scipionis &
Mummi
colla. 10.

Coloniarum
distinta de-
ductio.

C. VELLEII PATERCVLI

tempore P. Scipio Aemilianus, vir auitis P. Africani, paternisq; L. Paulli virtutibus simillimus, omnibus belli, ac togę dotibus, ingenijque, ac studiorum eminentissimus sæculi sui, qui nihil in vitâ, nisi laudandum, aut fecit, aut dixit, ac sensit: quem, Paulo genitum, adoptatum à Scipione, Africani filio, diximus, ædilitatem petens consul creatus est. Bellum Carthagini, iam ante biennium à prioribus consulibus illatum, maiore vi intulit; cum antè in Hispaniâ murali coronâ, in Africâ obsidionali donatus esset, in Hispaniâ verò etiam ex prouocatione, ipse modicus virium, immanis magnitudinis hostem interemisset. Eamque urbem, ⁶⁷ magis inuidiâ imperij, quàm vilius temporis noxiæ, inuisam Romano nomini, funditus sustulit, fecitque sue virtutis monumentum, quod fuerat aui ejus elemētæ. Carthago diruta est, cum steteret annis dclxvii. abhinc annos clxxvii. Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummiō cos. Hunc finem habuit Romani imperij Carthago æmula, cum quâ bellare maiores nostri cœpere Claudio, & Fulvio cos. ⁶⁸ ante annos cxcvii. quàm tu, M. Vinici, consulatum inires. ita per annos cxv. aut bellum inter eos populos, aut belli præparatio, aut infida pax fuit. ⁶⁹ neque se Roma, iam terrarum orbe superato, securam sperauit fore, si nomen vsquam stantis maneret Carthaginis. aded odium, certaminibus ortum, vltra metum durat, & ne in victis quidem deponitur, neque antè inuisum esse desinit, quàm esse desiit. Ante triennium, quàm Carthago deleteretur, M. Cato, perpetuus diruendæ ejus auctor, L. Censorino, M. Manlio cos. mortem obiit. Eodem anno, quo Carthago concidit, L. Mummius Corinthum, post annos dcccclii. quâ ab Halete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. vterque imperator, deuictæ à se gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus. nec quisquam ex nouis hominibus prior Mummiō cognomen virtute partum vindicauit. Diuersi imperatoribus mores, diuersa fuere studia. quippe Scipio tam elegans liberalium studiorum, ⁷⁰ omnisque doctrinæ & auctor, & admirator fuit, vt Polybium, Panætiūque, præcellentes ingenio viros, domi militiæque, secum habuerit. neque enim quisquam hoc Scipione elegantius interualla negotiorum otio dispunxit: semperque aut belli, aut pacis seruiri artibus: semper inter arma, ac studia versatus, aut corpus periculis, aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, vt captâ Corinthio, cum maximorū artificum perfectas manibus tabulas, ac statuas in Italiam portandas locaret, iuberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, nouas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro rep. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quàm in tantum ea intelligi, & quin hac prudentiâ illa imprudentia decori publico fuerit conuenientior.

Cum facilius cuiusque rei in vnum cōtracta species, quàm diuisa temporibus, oculis, animisque inhæreat; ⁷¹ statui priorem huius voluminis, posterioremque partem, non inutiles rerum notitiâ in artum contractâ, distinguere, atque huic loco inferere, quæ quôque tempore, post Romanam à Gallis captam, deducta sit colonia iussu senatus. nam militariū & causæ, & auctores, & ipsarum præfulgent nomina: huic rei ⁷² per idem tēpus ciuitates propagatas, auctumq; Romanum nomen commu-

nione

HISTOR. LIB. I.

17

nione suris, haud intempestiue subtexturi videmur. Post septem annos, quàm Galli urbem ceperunt, Sutrium deducta colonia est, & post annum *Setina*, nouemque interiectis annis *Nepe*, deinde, interpositis duobus & triginta, *Aricini* in ciuitatem recepti. Abhinc annos autem ccc. Sp. Postumio, Veturio Caluino cos. ⁷³ *Campanis* data est ciuitas, parti- que *Samnitium* sine suffragio: & eodem anno *Cales* deducta colonia. Interiecto deinde triennio *Fundani*, & *Formiani* in ciuitatem recepti, ⁷⁴ eo ipso anno, quo Alexandria condita est. insequentibusq; consulibus, à Sp. Postumio, Philone Publilio censoribus *Acerranis* data ciuitas. & post triennium *Tarracinam* deducta colonia. interpositoque quadriennio, ⁷⁵ *Luceria*, ac deinde, interiecto triennio, *Suessa Aurunca*, & *Saticula*, *Interamnâ*, post biennium. Decem deinde hoc munere anni vacauerunt. tunc *Sora*, atque *Alba* deductæ coloniæ, & *Carseoli* post biennium. at quintum Fabio, Q. Decio Mure quartum cos. quo anno Pyrrhus regnare cœpit, *Sinuessam*, *Minturnasq;* missi coloni, post quadriennium *Venusiam*. interiectoque biennio, M. Curio, & Rufino Cornelio cos. *Sabinis* sine suffragio data ciuitas. id actum ante annos fermè cccxx. at *Cossam*, & *Pastum* abhinc annos fermè ccc. Fabio Dorfone, & Claudio Caninâ cos. interiecto quinquennio, Sempronio Sopho, & Appio Cæci filio cos. *Ariminum*, *Beneuentum* coloni missi, & suffragij ferendi ius *Sabinis* datum. at initio primi belli Punici *Firmum*, & *Castrum* colonis occupata. & post annum *Aesernia*, postque xxi. annos *Aesulam*, & *Alifium*, *Fregellâq;* post biennium; proximoque anno, Torquato, Sempronioque cos. *Brundisium*, & post triennium *Spoletium*: quo anno *Floralium* ludorum factum est initium. postque biennium deducta *Valentia*, &, sub aduentum in Italiam Hannibalis, *Cremona*, atque *Placentia*. Deinde, neque dum Hannibal in Italiâ moratur, neque proximis post excessum ejus annis, vacauit Romanis colonias condere; cum esset in bello conquirendus potius miles, quàm dimittendus, & post bellum vires refouendæ magis, quàm spargendæ. Cnæo autem Manlio Volsone, & M. Fulvio Nobiliore cos. *Bononia* deducta Colonia, abhinc annos fermè ccxvii. &, post quadriennium, *Pisaurum*, ac *Potentia*; interiectoque triennio, *Aquileia*, & *Gravisca*, & post quadriennium *Luca*. Eodem temporum tractu, ⁷⁶ quamquam apud quosdam ambigitur, *Puteolos*, *Salernūque*, & *Buxentum* missi coloni: *Auximum* autem in Picenum, abhinc annos fermè clxxxvii. ante triennium, quàm Cassius censor, à Lupercali in Palatium versus, theatrum facere instituit: ⁷⁷ cui in demoliendo eximia ciuitatis seueritas, & ⁷⁸ consul Cæpio restitère. quod ego inter clarissima publicæ voluntatis argumenta numerauerim. Cassio autē Longino, & Sextio Caluino, qui Sallues apud Aquas, quæ ab eo Sextiæ appellantur, deuicit, consulibus, *Fabrateria* deducta est, abhinc annos fermè clvii. &, post annum, *Scylacium*, *Mineruium*, *Tarentum*, *Neptunia*, *Carthagoque* in Africâ prima, vt prædiximus, extra Italiam, colonia condita est. de *Derionâ* ambigitur. *Narbo* autem *Marcus* in Galliâ, M. Porcio, Q. Marcio cos. abhinc annos circiter cliii. deducta colonia est. post tres. & viginti annos in Vagiennis *Epor. edia*, Mario sexies, Valerioque Flacco cos. ⁷⁹ Neque faciliè memoria-

C

manda-

C. VELLEII PATERCVLI

mandauerim, quæ, nisi militaris, post hoc tempus deducta sit. Cum hæc particula operis velut formam propositi excesserit: quamquam intelligo, mihi, in hac tam præcipiti festinatione, quæ me, rotæ, pronive gurgitis, ac verticis modo, nusquam patitur consistere, panem magis necessaria prætereunda, quam superuacua amplectenda: nequeo tamen temperare mihi, quin rem, sæpe agitatam animo meo, neque ad liquidum ratione perductam, signem stylo. Quis enim abundè mirari potest, quòd eminentissima cuiusque professionis ingenia, ⁸⁰ in eam formam, & in idem artati temporis congruens spatium, & quemadmodum clausa capsâ, aliòque sæpto diuersi generis animalia, nihilo minus separata alienis, ⁸¹ in vnum quoque corpus congregantur; ita cuiusque clari operis capacia ingenia in similitudinem & temporum, & profectum semetipsa ab aliis separauerunt? Vna, neque multorum annorum spatio diuisa, ætas, per diuini spiritus viros, Æschylum, Sophoclem, Euripidem, illustrauit tragedias: vna priscam illam, & veterem sub Cratino, Aristophane, & Eupolide comœdiam: ac ⁸² nouam comicam Menandrus, æqualesque eius ætatis magis, quam operis, Philémon, & Diphilus, & inuenere intra paucissimos annos, neque imitanda reliquere. ⁸³ Philosophorum quoque ingenia, Socratico ore defluentia, omnium, quos paullo antè enumerauimus, quanto post Platonis, Aristotelisque mortem florere spatio? Quid ante Iſocratem, quid post eius auditores, eorumque discipulos clarum in oratoribus fuit? ⁸⁴ adèd quidem artatum angustiis temporum, vt nemo memoriâ dignus alter ab altero videri nequiverint. neque hoc in Græcis, quam in Romanis, euēnit magis. nam, nisi aspera, ac rudia repetas, & inuenti laudanda nomine, in Attio, circaque eum Romana tragedia est: dulcesque Latini lepōris facetiæ ⁸⁵ per Cæciliū, Terentiūque, & Afraniū ⁸⁶ sub pari ætate nituerunt. Historicos, (vt & Liuiū quoque priorum ætati adstruas) præter Catonem, & quosdam veteres, & obscuros, minus LXXX. annis circumdatum æuū tulit. vt nec poetarum in antiquius, ceteriūve processit vbertas, at oratio, ac vis forensis, perfectumque profæ eloquentiæ decus, vt idem separetur Cato, (pace P. Crassi, Scipionisque, & Lælij, & Gracchorum, & Fannij, & Ser. Galbæ dixerim) ita vniuersa sub principe operis sui erupit Tullio: vt delectari ante eum paucissimis, mirari verò neminem possis, nisi aut ab illo visum, aut qui illum viderit. Hoc idem euēnisse grammaticis, plastis, pictoribus, sculptoribus, vt quisque temporum insisterit notis, reperiet, eminentia cuiusque operis artissimis temporum claustris circumdata. Huius ergo, præcedentisq; sæculi, ingeniorum similitudines congregantis ⁸⁷ & in studium par, & in emolumentum, causas cum semper requiro, numquam reperio, quas esse veras confidam, sed fortasse verisimiles, inter quas has maximè. Alit æmulatio ingenia: & nunc inuidia, nunc admiratio incitationem accendit: natura quoque, quod summo studio petatum est, adscendit in summum: difficilisq; in perfecto mora est: naturaliterque, quod procedere non potest, recedit. & vt primò ad consequendos, quos priores ducimus, accendimur: ita, vbi aut præteriri, aut æquari eos posse desperauimus, studium cum spe senescit, & quod assequi non potest, sequi desinit.

Tragici
Græci.

Comici.

Philosophi.

Oratores.

Tragici
Latini.

Comici.

Historici.

Poeta.

Oratores.

Artifices alij.

Causæ eius
concursum.

HISTORI. LIB. II.

19

sinet, & velut occupatam relinquens materiam, quærit nouam: præteritòque eo, in quo eminere non possumus, aliquid, in quo nitamur, conquitimus: ⁸⁸ sequiturque, vt frequens, ac mobilis transitus maximum perfecti operis impedimentum sit. Transistit admiratio ⁸⁹ ad condicionem temporum, & ad urbium. Vna vrbis Attica ⁹⁰ pluribus annis eloquentiæ, quàm vniuersa Græcia, operibusq; floruit; adèd vt corpora gentis illius separata sint in alias ciuitates, ingenia verò solis Athenientium muris clausa existimes. Neque ego hoc magis miratus sim, quàm, neminem Argium, Thebanum, Lacedæmonium oratorem, aut, dum vixit, auctoritate, aut post mortem memoriâ dignum existimatum. ⁹¹ quæ vrbes, & multæ aliæ, talium studiorum fuere steriles, nisi Thebas vnum os Pindari illuminaret. nam Alemana, Lacones falsò sibi vindicant.

Certe vrbes
certis artibus
claua.

C. VELLEII PATERCVLI
HISTORIÆ ROMANÆ
AD M. VINICIUM
COS.

LIBER SECVNDVS.

POTENTIA Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriæ posterior aperuit. quippe, remoto Carthaginis metu, sublatâque imperij æmulâ, non gradu, sed præcipiti cursu à virtute descitum, ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, noua inducta; in somnum à vigiliis, ab armis ad voluptates, à negotiis in otium cōuersa ciuitas: tum Scipio Nasica in Capitolio porticus, tum, quas prædiximus, Metellus, tum in circo Cn. Octauius multo amoenissimam mollescentiam publicamq; magnificentiam secuta priuata luxuria est. Triste deinde, & cōtumeliosum bellum in Hispaniâ, duce latronū Viriatho, secutum est: quod ita variâ fortunâ gestum est, vt sæpius Romanorum gereretur aduersâ. sed, interempto Viriatho fraude magis, quàm virtute, Seruilij Cæpionis, Numaninum grauius exarsit. hæc vrbis: nūquam x. plura, quàm propria iuuentutis, armauit, sed, vel ferociâ ingenij, vel insitiâ nostrorum ducum, vel fortunæ indulgentiâ, cum alios duces, tum Pompeiū, magni nominis virum, ad turpissima deduxit fœdera, (hic primus è Pompeiis consul fuit) nec minus turpia ac detestabilia Mancinum Hostiliū consulem, sed Pompeiū gratia impunitum habuit, Maniūque veterē cūdia, quippe, non recusando perduxit huc, vt per Feciales nudus, ac post tergum ligatis manibus, dederetur hostibus neque ulli recipere se negauerunt, sicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, publicam violationem fidei non debere vnius lui sanguine. Immanè dedidit Mancini ciuitatis mouit dissensionem. quippe Ti. Gracchus, Ti. Gracchi, clarissimi, atq; eminentissimi viri, filius, P. Africanus ex filia nepos, quo Quæstore & auctore id fœdus ictum erat, nūc grauius sceleris aliquid a se factum infirmari, nūc

Luxus Romæ
increuit.

Bellum Viriathinum.

Numaninum.

Mancini fœdus.

Et deditio.

Ex ea seditione.

Ti. Gracchus.

similis vel iudicij, vel pænæ metuens discrimen, tribunus pl. creatus, vir alioqui vitâ innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & naturâ & industriâ, mortalis condicio recipit, P. Mucio Scauolâ, L. Calpurnio consulibus, abhinc annos CLXII. descendiit à bonis; pollicitusque toti Italix ciuitatem, simul etiam promulgatis agrariis legibus, omnibus statum concupiscentibus, summa in eis miscuit, & in præruptum, atque anceps periculum adduxit remp. Octauioque collegæ, pro bono publico stanti, imperium abrogauit: III. viros agris diuidendis, coloniisque deducendis creauit se, socerumque suum consularem Appium, & Gracchum fratrem, admodum iuuenem. tum P. Scipio Nasica, eius, qui optimus vir à senatu iudicatus erat, nepos, eius, qui censor porticus in Capitolio fuerat, filius, pronepos autē Cn. Scipionis, celeberrimi viri, P. Africani patruus, priuatusque, & togatus, cum esset cōsobrinus Ti. Gracchi, patriam cognationi præferens, &, quidquid publicè salutare non esset, priuatim alienum existimans, ob eas virtutes primus omnium absens pontifex max. factus est, cum datâ lauo brachio togæ laciniâ, ex superiore parte Capitolij, summis gradibus insistens, hortatus est, qui saluam vellent remp. se sequerentur. Tum optimates, senatus, atque equestris ordinis pars melior, & maior, & intacta perniciosi consilii plebs, intruere in Gracchum, stantem in arca cum ceteris suis, & concientem penè totius Italix frequentiam, is fugiens, decurrensque cliuò Capitolino, fragmine subsellij idus, vitam, quam gloriosissime degeat potuerat, immaturâ morte finiuit. Hoc initium in vrbe Româ civilis sanguinis, gladio- rumque impunitatis fuit, inde ius vi obrutum, potentiorque habitus prior, discordiæque ciuium, antea condicionibus sanari solita, ferro diiudicata, bellaque non caussis inita, sed prout eorum merces fuit, quod haud mirum est non enim ibi cōsistunt exempla, vnde acceperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissime euagandi sibi viam faciunt: &, ubi semel recto decurratum est, in præceps perueniunt: nec quisquam sibi putat turpe, quod alij fuit fructuosum. Interim, dum hæc in Italiâ geruntur, Aristonicus, mortuo rege Attalo, à quo Asia populo Romano hereditate relicta erat, sicut relicta postea est à Nicomede Bithynia, mentitus regie stirpis originem, armis eam occupat, is, victus à M. Perfernâ, ductusque in triumpho, sed M. Aquillio capite pœnas dedit, cum initio belli, Crassum Mucianum, virum iuris scientissimum, decedentem ex Asiâ pro- consulem interemisset. Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthaginem deleuerat, post tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum consul, missusque in Hispaniam, fortuna, virtutisque, experta in Africa, respondit in Hispaniâ, & intra annum, ac tres menses, quam eò venerat, circumdatam, operibus Numantiam, excisamque, aquauit solo, nec quisquam vllius gentis hominum ante eum clariore virum excidio nomen suum perpetuæ commendauit memoriae. quippe, excisâ Carthagine, ac Numantiâ, ab alterius nos metu, alterius vindicauit contumelia. Hic, eum interrogante tribuno Carbone, quid de Ti. Gracchi cade sentiret, respondit: si is occupandæ reip. animum habuisset, iure casum. Et, cum omnis concio acclamasset: Hostium, inquit, armatorum toties clamore

clamore non territus, qui possum vestro moueri, quorum nouerca est Italia? Reuersus in vrbem, intra breue tempus, M. Aquillio, C. Sempronio cos. abhinc annos CL. post duos consulatus, duosque triumphos, & bis excisos terrores reip. manē in lectulo repertus est mortuus, ita vt quædam elisarum faueium in ceruice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita est quæstio: eiusque corpus velato capite elatum est, cuius operâ super totum terrarum orbem Roma extulerat caput: seu fatalem, vt plures, seu conflatam insidiis, vt aliqui prodidēre memoriæ, mortem obiit. vitam certè dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis, præterquam auito, fulgore vinceretur. decessit anno fermè LVI. de quo si quis ambiget, recurrat ad priorē consulatum eius, in quem creatus est anno xxxvi. ita dubitare desinet. Ante tempus excisæ Numantiæ, præclara in Hispaniâ militia A. Bruti fuit, qui, penetratis omnibus Hispaniæ gentibus, ingenti vi hominum, vrbiumque potitus numero, aditis quæ vix audita erant, Gallæci cognomen meruit. Et ante eum paucis annis tam seuerum illius Q. Macedonici in his gētibus imperium fuit, vt, cum vrbem, Contrebiā nomine, in Hispaniâ oppugnaret, pulsas præcipiti loco quinque cohortes legionarias eodem protinus subire iuberet, facientibusque omnibus in procinctu testamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus proposito, perseverantia ducis, quem moriturum miserat, militem victorem recepit. tantum effecit mistus timori pudor, spesque desperatione quæsitæ. Hic virtute, ac seueritate facti, at Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, disciplinæ in Hispaniâ fuit clarissimus. De eum deinde interpositis annis, qui Ti. Gracchum, idem Caium, fratrem eius, occupauit furor, tam virtutibus eius omnibus, quam huic errori similem, ingenio etiam, eloquentiaque longè præstantiorem. qui cum, summâ quiete animi, ciuitatis princeps esse posset, vel vindicandæ fraternæ mortis gratiâ, vel præmuniendæ regalis potentia, eiusdem exempli tribunatum ingressus, longè maiora, & aciora repetens, dabat ciuitatem omnibus Italicis, extendebat eam penè vsque Alpes, diuidebat agros, verabat quemquam ciuē plus d. iugeribus habere: quod aliquando lege Liciniâ cautum erat: noua constituebatur portoria, nouis coloniis replebat prouincias, iudicia à senatu transferebat ad equites, frumentum plebi dare instituerat, nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem statu relinquebat: quin alterum etiam continuauit tribunatum. hunc L. Opimius consul, qui prætor Fregellas exciderat, persecutus armis, vnaque Fulvium Flaccum, consularem, ac triumphalem virum, æquē praua cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberij fratris III. virum nominauerat, eumque socium regalis assumpserat potētia, morte afficit. id vnum nefariè ab Opimio proditum, quod capitis non dicam Gracchi, sed ciuis R. pretium se daturum, idque auro repensurum proposuit. Flaccus, in Auentino armatos ad pugnam ciens, cum filio maiore iugulatus est. Gracchus profugiens, cum iam comprehenderetur ab iis, quos Opimius miserat, ceruicem Euporo seruo præbuit, qui non segnius se ipse interemit, quam domino succurrerat. Quo die singularis Pomponij, equitis R. in Gracchum fides fuit, qui, more Coelitis, sustentatis in ponte hostibus, eius gladio se transfixit.

C. VELLEII PATERCVLI

Ut Tiberij Gracchi antea corpus, ita Caij, mira crudelitate victorum, in Tiberim deiectum est. Hunc Ti. Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes, viua adhuc matre Cornelia, Africani filia, viri optimis ingeniis male vsi, vitæ, mortisque habuere exitum: qui si ciuilem dignitatis concupissent modum, quidquid tumultuando adipisci gestierunt, quietis obtulisset resp. Huic atrocitati adiectum scelus vnicum, quippe iuuenis, specie excellens, necdum duodeuicesimum transgressus annum, immunisque delictorum paternorum, Fuluij Flacci filius, quem pater legatum de condicionibus miserat, ab Opimio interemptus est, quem cum haruspex Tuseus, amicus, flentem in vincula duci vidisset, Quin tu hoc potius, inquit, facis? protinusque in liso capite in pontem lapideum ianuaræ carceris, effusoq; cerebro expirauit. Crudelesq; mox quaestiones, in amicos, clientelq; Gracchorum, habitæ sunt, sed Opimium, virum aliqui sanctum, & grauem, damnatum postea iudicio publico, memoriâ ipsius scuitæ, nulla ciuilis persecuta est misericordia. Eadem Rutilium, Popilliumque, qui consules asperrime in Tiberij Gracchi amicos scruerant, postea iudiciorum publicorum merito oppressit inuidia. Rei tantæ parum ad notitiam pertinens interponetur. Hic est Opimius, à quo consule celeberrimū Opimiani vini nomē, quod iam nullum esse, spatio annorum colligi potest; cum ab eo sint ad te, M. Vinici, consulem, anni CLI. 10. Factum Opimij, quod inimicitiarū quæsitæ erat ultio, minor secuta auctoritas: & visa ultio, priuato odio magis, quàm publicæ vindictæ, data. Subinde, Porcio, Marcioq; eos, deducta colonia, Narbo Martius. Mædetur deinde memoriæ seueritas iudiciorum, quippe cos. Cato cōsularis, M. Cato nis nepos, Africani sororis filius, repetundarum ex Macedoniâ damnatus est, cum lis eius. 11. estimaretur, adeo illi viri magis voluntatē peccandi intuebatur, quàm modum: factaq; ad consilium dirigebant, & quid, non in quantum, admissum foret, æstimabāt. Circa eadem tempora M. Metellij fratres vno die triumphauerunt. Non minus clarum exemplum, & adhuc vnicum, Fuluij Flacci, eius, qui Capuam ceperat, filiorum, sed alterius in adoptionē dati, in collegio consulum fuit. adoptiuus in Acidiani Manlij familiam datus, nam censura Metellorum, patruelium, non germanorum fratrum fuit: quod solis cōtigerat Scipionibus. Tum Cimbrī, & Teutoni transcendere Rhenum, multis mox nostris, suisq; cladibus nobiles. Per eadem tempora clarus eius Minucij, qui porticus, quæ hodieq; celebres sunt, molitus est, ex Scordiscis triumphus fuit. Eodem tractu temporum nituerunt oratores Scipio Æmilianus, Læliusque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius. Nec prætereūdus Metellus Numidicus, & Scaurus, & ante omnes L. Crassus, & M. Antonius. Quorū ætati, ingeniisq; successere C. Cæsar Strabo, P. Sulpicius. 12. namque Mucius iuris scientiā, quàm propriæ eloquentiæ nomine, celebrior fuit. Clara etiam per idem æui spatium fuere ingenia, in Togatis Afranij, in Tragediis Pacuuij, atque Attij, vsque in Græcorum ingeniorum comparisonem euecti, magnūque inter hos ipsos facientis operi suo locum, adeo quidem, vt in illis limæ, in hoc pænè plus videatur fuisse sanguinis. Celebre & Lucilij nomē fuit, qui sub P. Africano, Numantino bello, eques militauerat. quo quidem tempore iuuenis adhuc Iugurthæ, ac Ma-

Opimius subuersus.

Et Rutilius cum Popillio.

Opimianum vinum.

Narbonensis colonia.

Catonis damnatio.

Duo Metelli simul triumphant.

Cimbrī mori.

Minucij porticus.

Oratores clari.

Comici.

Tragedi.

Lucilius poeta.

HISTOR. LIB. II.

23

ac Marius, sub eodem Africano militantes, in iisdem castris didicere, quæ postea in contrariis facerent. Historiarum auctor iam tum Sisenna erat iuuenis, sed opus belli ciuilis Sullani post aliquot annos ab eo seniore editum est. Vetusior Sisenna fuit Cælius, æqualis Sisennæ Rutilius, Claudiusq; Quadrigarius, & Valerius Antias. Sanè, non ignoremus, eadem ætate fuisse Pomponium, sensibus celebrem, verbis rudem, & nouitate inuenti à se operis commendabilem.

Persequamur notam seueritatem censorum, Cassij Longini, Cæpio-nisque, qui abhinc annos CLVII. Lepidum Ælium, augurē, quod sex milibus ædes conduxisset, adesse iusserunt, at nunc, si quis tanti habitet, vix vt senator agnosceatur: adeo maturè à rectis in vitia, à vitiis in praua, à prauis in præcipitia peruenitur. Eodem tractu temporum & Domitij ex Aruernis, & Fabij ex Allobrogibus victoria fuit nobilis Fabio, Paulline-poti, ex victoriâ cognomen Allobrogico inditum. Notetur Domitiæ familiæ peculiaris quædam, & vt clarissima, ita artata numero felicitas. 13. uti ante hunc, nobilissimæ simplicitatis iuuenem, Cn. Domitium, fuere singulis omnino parentibus geniti, sed omnes ad consulatum, sacerdotiaque, ad triumphum autem penè omnes peruenierunt insignia. Bellum deinde Iugurthinum gestum est per Q. Metellum, nulli secundum sæculi sui, huius legatus fuit 14. C. Marius, quem prædiximus, natus equestri loco, hirtus, atque horridus, vitæque sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pessimus, immodicus gloriæ, insatiabilis, impotens, semperque inquietus, hic, per publicanos, aliosque in Africâ negotiantes, crimina-tus Metelli lentitudinem, trahentis iam in tertium annum bellum, & naturalem nobilitatis superbiam, morandi que in imperiis cupiditatem, effecit, vt, cum, comæatu petito, Romam venisset, consul crearetur, bellique, penè patrati à Metello, qui bis Iugurtham acie fuderat, summa committeretur sibi. 15. Metelli tamen & triumphus fuit clarissimus, & meritum, virtutisque cognomen Numidici inditum. Vt paullo antè, Domitiæ familiæ, ita Cæciliæ noranda claritudo est: 16. quippe intra XII. ferme annos huius temporis consules fuere Metelli, aut censores, aut triumpharunt amplius XII. vt appareat, quemadmodum urbium, imperiorumque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc senescere, nunc interire. At C. Marius L. Sullam, 17. iam tunc, vt præcauentibus fatis, copulatum sibi quæstorem habuit, & per eum missum ad regē Bocchum, Iugurthæ rege, abhinc annos ferme CXXXIX. potitus est: designatusque iterum consul, in urbem reuersus, secundi consulatus initio Kal. Ian. capie-cum in triumpho duxit. Effusa, vt prædiximus, immanis vis Germanarum gentium, quibus nomen Cimbris, ac Teutonis erat, cum Cæpionem, Manliumque consulem, & antè Carbonem, Silanumq; fudissent, fugassentque in Galliis, & exsuisset exercitu, Scaurumque Aurelium eos, & alios celeberrimi nominis viros trucidassent, populus R. non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum imperatorem, quàm Marium, est ratus. tum multiplicati consulatus eius. Tertius, in apparatu belli consumptus, quo anno Cn. Domitius tribunus pl. legem tulit, vt sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, populus crearet. Quarto, trans alpes circa Aquas Sextias cum Teutonibus confligit.

Sisenna historicus. Cælius, Rutilius, Quadrigarius, Antias, Pomponius comicus.

Seueritas censoria.

Fabius Allobrogicus.

In Domitiæ nota.

Bellum Iugurthinum.

C. Marius.

Consul creatus.

In Cæciliæ nota.

L. Sulla Quæstor.

Iugurtham capie.

Cimbrī Romanos fudissent.

In eos Marius missus.

Lex de sacerdotibus.

C. VELLEII PATERCVL.

24
confligit, ¹⁸ amplius cl. hostium, priore, ac postero die, ab eo trucidatis, gensque excisa Teutonum. Quinto, citra alpes in campis, quibus nomen erat Raudis, ipse consul, & proconsul Q. Lutatius Catulus fortunatissimo decertauere proelio. ¹⁹ cæsa, aut capta amplius C. M. hominum. Hac victoriâ videtur meruisse Marius, ne eius nati temp. pæniteret, ac bona malis repensasse. Sextus consulatus veluti præmium ei meritorum datus. Non tamen huius consulatus fraudetur gloriâ, quo Seruilius Glauciz, Saturniniq. Appuleij furorem, continuatis honoribus temp. lacerantium, & gladiis quoque, & cæde comitia discutientium, consul armis compescuit; hominesq. exitiabiles in Hostiliâ curiâ morte multauit. Deinde, interiectis paucis annis, tribunatum inuit M. Liuius Drusus, vir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus, meliore in omnia ingenio, animoque, quàm fortunâ vsus: qui, cum senatui priscum restituere cuperet decus, & iudicia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe, eam potestatem nacti equites, Gracchanis legibus cum in multos clarissimos, atque innocentissimos viros sæuissent, tum P. Rutilium, virum non sæculi sui, sed omnis æui optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu ciuitatis, damnauerant) in iis ipsis, quæ pro senatu moliebatur, senatû habuit aduersarium, non intelligentem, si qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti inescandæ, illicitæq. multitudinis causâ fieri, vt, minoribus perceptis, maiora permitteret. Deniq. ea fortuna Drusi fuit, vt malefacta collegarum, ²⁰ quàm eius optimè ab ipso cogitata, senatus probaret magis, & honorem, qui ab eo deferabatur, sperneret; iniurias, quæ ab aliis intendebantur, æquo animo reciperet, & huius summe gloriæ inuideret, illorum modicam ferret. Tum conuersus Drusi animus, quando bene cœpta malè cedebant, ad dandam ciuitatem Italiæ. quod cum moliens reuertisset è foro, ²¹ immensâ illâ, & incognitâ, quæ eum semper comitabatur, cinctus multitudine, in atrio domus suæ cultello percussus, qui affixus lateri eius relictus est, intra paucas horas discessit. Sed, cum vltimum redderet spiritum, intuens circumstantium, mærentiumq. frequentiam, effudit vocem, conuenientissimâ conscientie suæ: Ecquâdo, inquit, propinqui, amiciq. similem mei ciuē habebit resp? Hunc finē clarissimus iuuenis vitæ habuit: cuius morum minimè omittatur argumētum. Cum ædificaret domum in palatio in eo loco, vbi est, quæ quondam Ciceronis, mox Censorini fuit, nunc Statilij Sisennæ est; promitteretq. ei architectus, ita se eam ædificaturum, vt libera à conspectu, ²² immunis ab omnibus hominibus esset, neq. quisquam in eam despicere posset: Tu verò, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum meam, vt, quidquid agam, ab omnibus perspicere possit. In legibus Gracchi inter perniciosissimâ numerauerim, quod extra Italiam colonias posuit. id maiores (cum viderent tâto potentiorē Tyro Carthaginē, Massiliam Phocæâ, Syracusas Corintho, Cyzicum ac Byzantium Mileto, ac genitali solo) diligenter vitauerat, vt ciues Romanos ad censendum ex prouinciis in Italiam reuocauerint. Prima autem extra Italiam colonia Carthago condita est. Mors Drusi, iam pridem tumescens, bellum excitauit Italicum. quippe L. Cæsare, P. Rutilio cos. abhinc annos cxx. cum id malum in vniuersâ

Glaucia & Appuleij interfecti.
a Mario compressi.

Liuius Drusus.

Pro senatu primum.

Mox in eum reuertit.

Occiditur.

Fulcrum eius vox.

Colonia in exteriori.

Bellum Italicum.

Italiâ

HISTOR. LIB. II.

25

Italiâ ab Asculanis esset, (quippe ²³ Seruium prætorem, Fonteiumq. legatum occiderant) ac deinde, à Maris exceptum, in omnes penetrasset regiones; arma aduersus Romanos cepit. quorum vt fortuna atrox, ita causa fuit iustissima. petebant enim eam ciuitatem, cuius imperium armis tuebantur: ²⁴ per omnes annos, atque omnia bella, duplici numero se ²⁵ militum, equitumq. fungi, neque in eius ciuitatis ius recipi, quæ per eos in id ipsum peruenisset fastigium, per quod homines, eiusdē & gentis, & sanguinis, vt externos, alienosq. fastidire posset. id bellum ²⁶ amplius ccc. iuuentutis Italicæ abstulit. Clarissimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello, Cn. Pōpeius, Cn. Pompeij Magni pater, C. Marius, de quo prædiximus, L. Sulla, anno antè præturâ functus, Q. Metellus, Numidici filius, qui meritum cognomē Pij consecutus erat. quippe expulsus ciuitate L. Saturnino tribuno pl. quod solus in leges eius iurare noluerat, pietate suâ, auctoritate senatus, consensu reip. restituit patrem. Nec triumphis, honoribusq. quàm aut causâ exsilij, aut exilio, aut reditu clarior fuit Numidicus. Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Poppædus, Herius Asinius, Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus. Neq. ego, verecundiâ, domestici sanguinis gloriæ quidquâ, dum verum refero, subtraham. quippe multum Minatij Magij, atavi mei, Asculanensis, tribuendum est memoriæ: qui, nepos Decij Magij, Campanorū principis celeberrimi, & fidelissimi viri, tantam hoc bello Romanis fident præstitit, vt cum legione, quàm ipse in Hirpinis conscripserat, Herculaneum simul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sullâ oppugnaret, Cosamque occuparet. cuius de virtutibus cum alij, tum maximè, dilucideq. Q. Hortensius in Annalibus suis retulit. cuius pietati plenâ populus R. gratiam retulit; ²⁷ ipsum viritum ciuitate donando, duos filios eius creando prætores, cum senî adhuc crearentur. Tam varia, atque atrox fortuna Italici belli fuit, vt per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius, ac deinde Cato Porcius ab hostibus occiderentur, exercitus P. R. multis in locis funderetur, vtque ad saga iretur, diuq. in eo habitu maneretur. Caput imperij sui Corfinium legerant, quod appellaret Italicum. Paulatim deinde recipiendo in ciuitatem, qui arma aut non ceperant, aut deposuerant maturius, vires refectæ sunt, Pompeio, Sullæque, & Mario fluentem, procumbentemque Remp. restituentibus. Finito ex maximâ parte, nisi quæ Nolani belli manebant reliquiæ, Italico bello, (quo quidem Romani victis, afflictisq. ipsi exarmati, quàm integris vniuersis ciuitatem dare maluerunt) consulatum inierunt Q. Pompeius, & L. Cornelius Sulla, vir, qui neq. ad finem victoriæ satis laudari, neq. post victoriam abundè vituperari potest. hic, natus familiâ nobili, sextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum familiæ eius claritudo intermissa esset, diu ita se gessit, vt nullam perendi consularum cogitationem habere videretur. deinde post præturam illustratus bello Italico, & antè in Galliâ legatione sub Mario, quâ eminentissimos duces hostium fuderat, ex successu animum sumpsit; petensq. consulatum, penè omnium ciuium suffragiis factus est. sed ²⁸ eum honorem vndequinquagesimo ætatis suæ anno assecutus est. Per ea

In eo Imperatores Romani.

Imperatores Italicæ.

Magius atavius Velleij.

Clades belli Italicæ.

Paulatim id ponitur.

Corn. Sulla.

D

tempora

26
tempora Mithridates, Ponticus rex, vir, neque silendus, neque dicendus sine curâ, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortunâ, semper animo maximus, cōsiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, occupatâ Asiâ, necatîsq; in eâ omnibus ciuibus R. quos quidem eâdem die, atq; horâ, redditis ciuitatibus litteris, ingenti cum pollicitatione premiorum interimi iusserat, (quo tempore neq; fortitudine aduersus Mithridatem, neque fide in Romanos quisquam Rhodijs par fuit. Horum fidem Mitylenæorum perfidia illuminauit, qui M. Aquillium, aliôsque Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, in vnius Theophanis gratiam, postea à Pompeio restituta est) cum terribilis Italiæ quoque videretur imminere, sorte obuēnit Sullæ Asiæ ptoincia. is, egressus vrbe, cum circa Nolam moraretur; (quippe ea vrbs pertinacissimè arma retinebat, exercitūque Romano obsidebatur, velut paniteret eius fidei, quam omnium sanctissimam bello præstiterat Punico) P. Sulpicius, tribunus pl. disertus, acer, opibus, gratiâ, amicitijs, vigore ingenij, atque animi celeberrimus, cum antea, rectissimâ voluntate, apud populum maximam quæsisset dignitatem, quasi pigeret eum virtutum suarum, & bene consulta ei malè cederent, subitò prauus, & præceps, C. Mario, post lxx. annum omnia imperia, & omnes prouincias concupiscenti, addixit, legemque ad populum tulit, quâ Sullæ imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliasq; leges perniciosas, & exitiabiles, neque tolerandas liberæ ciuitati, tulit: quin etiam Q. Pompeij consulis filium, eundemq; Sullæ generum, per emissarios factionis suæ interfecit. Tum Sulla, contracto exercitu, ad vrbem rediit, eamque armis occupauit, x i i. auctores nouarum, pessimarumque rerum, inter quos Marius, cum filio, & P. Sulpicio, vrbe exturbauit, ac, lege latâ, exules fecit. Sulpicium etiam assecuti equites, in Laurentinis paludibus iugulauere, caputque eius erectum, & ostentatum, pro Rostris, velut omen imminētis proscriptionis, fuit. Marius post sextum consulatum, annoque lxx. nudus, ac limo obrutus, oculis tantummodo, ac naribus eminentibus, extractus arundineti, circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens confectantes Sullæ equites, abdiderat, iniecto in collum loro, in carcerem Minturnensium, iussu ii. viri, perductus est. ad quem interficiendum missus cum gladio seruus publicus, natione Germanus, qui fortè ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat, vt agnouit Marius, magno eiulatu expromenti indignationem casus tanti viri, abiecto gladio, profugit è carcere. Tum ciues, ab hoste, misereri paullo antè principis viri, docti, instructum eum viatico, collataque veste, in nauem imposuerunt. at ille, assecutus circa Ænariam filium, cursum in Africam direxit; inopemque vitam in tugurio ruinarum Carthaginensium, tolerauit; cum 3° Marius, adspiciens Carthaginem, illa intuens Marius, alter alteri possent esse solatio. Hoc primum anno, sanguine cōsulis Romani, militis imbutæ manus sunt: quippe Pompeius, collega Sullæ, ab exercitu Cn. Pompeij proconsulis, seditione, sed quam dux creauerat, interfectus est. Non erat Mario, Sulpicioq; Cinna temperation. itaque, cum ita ciuitas Italiæ data esset, vt in octo tribus contribueretur noui ciues; ne potentia eorum, & multitudo, veterum ciuium dignitatem frangeret;

In eum Sulla missus.

P. Sulpicius tribuit.

Sulla eum comprimit.

Marius aliosq; eiicit.

Marius caput.

Dimissus.

In Africâ latet.

Q. Pompeius interfectus.

Cor. Cinna turbamenta.

geret; plusq; possent recepti in beneficium, quàm auctores beneficij; Cinna, in omnibus tribubus eos se distributurum, pollicitus est. quo nomine, ingentem totius Italiæ frequentiam in vrbem acciuerat. è quâ pulsus, collegæ, optimatumque viribus, cum in Campaniam tenderet, ex auctoritate senatus, consulatus ei abrogatus est, suffectusq; in eius locum L. Cornelius Merula, flamen Dialis. Hæc iniuria homine, quàm exemplo, dignior fuit. Tum Cinna, corruptis primò centurionibus, ac tribunis, mox etiam, spe largitionis, militibus, ab eo exercitu, qui circa Nôlam erat, receptus est. is cum vniuersus in verba eius iurasset, retinens insignia consulatus, patriæ bellum intulit, fretus ingenti numero nouorum ciuium, è quorum delectu ccc. amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionū instar impleuerat. Opus erat partibus, auctoritate, gratiâ, cuius augendæ, C. Marius, cum filio, de exilio reuocauit, quiq; cum Magni pater, (cuius præclarâ operâ bello Marfico præcipuè circa Picenum agrum, vt præscripsimus, vsa erat resp. quiq; Asculum ceperat, circa quam vrbem, cum in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, v & lxx. ciuium Romanorum, amplius lxx. Italicorum vnâ die conflixerant) frustratus spe continuandi consulatus, ita se dubium, mediumq; partibus præstitit, vt omnia ex proprio vsu ageret, temporibusq; insidiari videretur, & huc, atque illuc, vnde spes maior affuisset potentia, se, exercitumq; deflecteret; sed, ad vltimum, magno, atrociq; prælio, cum Cinna conflixit. Cuius commissi, patratique 3° sub ipsis mœnibus, sociisque vrbis Romanæ pugnantibus, spectatibusque, quàm fuerit euentus exitibilis, vix verbis exprimi potest. Post hoc, cum vtrumq; exercitū, velut parum bello exhaustum, laceraret pestilentia, Cn. Pompeius decessit: cuius interitus voluptas, amissorū aut gladio, aut morbo ciuium pænè damno repensata est: populūsq; Romanus, quam viuo iracundiam debuerat, in corpus mortui cōtulit. Seu dug, seu tres Pompeiorum fuere familia, pri-museius nominis, ante annos ferè clxviii. Q. Pōpeius cum Cn. Seruilio consul fuit. Cinna, & Marius, haud incruentis vtrimq; certaminibus editis, vrbem occupauerūt: sed prior ingressus Cinna, de recipiendo Mario, legē tulit. mox C. Marius, pestifero ciuibus suis reditu, intrauit mœnia. nihil illâ victoriâ fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset secuta. neque licentiâ immediocri sæuitum, sed excelssimi quique eminentissimæ ciuitatis viri variis suppliciorum generibus affecti. in iis consul Othanius, vir lenissimi animi, iussu Cinna, interfectus est. Merula autem, qui se sub aduentum Cinnae consulis abdicauerat, incisis venis, superfusq; altari-bus sanguine, quos sæpe pro salute reip. flamen Dialis precatus erat deos, eos in execrationem Cinnae, partiumque eius tum precatus, optimè de rep. meritum spiritum reddidit. M. Antonius, princeps ciuitatis, atque eloquentiæ, gladius militum, quos ipsos facundiâ suâ moratuserat, iussu Marij, Cinnaeque, confossus est. Q. Catulus, & aliarum virtutum, & belli Cimbrici gloriâ, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus, cum ad mortem cōquireretur, conclusit se 3° loco, nuper calce, arenaq; perpolito, illatq; igni, qui vim odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso suo, mortem magis voto, quàm arbitrio

Consulatus ei adimitur.

Exercitum corruptum.

Marius reuocat.

Cn. Pōpeius pater.

Ambiguit cinnae pugna.

Cinna vrbe intrat.

Mox Marius.

Othanius casus.

Et Merula.

Et Antonius.

Et Catulus.

C. Marij
mors.

Sulla res in
Graciâ.

Athenas op-
pugnata.

Pax cum
Mithridate.

C. Fimbria.

P. Lanas
sanctia.

Parthi ad
Sullam.

Is in Ita-
liam.

Cinna cades.

C. VELLEII PATERCVLI

arbitrio inimicorum, obiit. Omnia erant præcipitia in rep. nec tamen adhuc quisquam inueniebatur, qui bona ciuis Romani aut donare auderet, aut petere sustineret. Postea id quoque accessit, ut scuitia causam auaritia præberet, & modus culpæ ex pecuniæ modo constitueretur, & qui fuisset locuples, fieret nocens, sui quisque periculi merces foret, nec quidquam videretur turpe, quod esset quæstuosum. Secundum deinde consulatum Cinna, & septimum Marius, in priorum dedecus, iniit, cuius initio, morbo oppressus, decessit, vir in bello hostibus, in otio ciuibz infestissimus, quietisq; impatientissimus. In huius locum successus Valerius Flaccus, turpissimæ legis auctor, quæ creditoribus quadrantem solui iusserat: cuius facti merita eum poena intra biennium consecuta est. Dominante in Italiâ Cinna, maior pars nobilitatis ad Sullam in Achaiam, ac deinde post in Asiam perfugit. Sulla interim, cum Mithridatis præfectis, circa Athenas, Boeotiamq; & Macedoniam, ita dimicauit, ut & Athenas reciperet, & plurimo circa multiplices Piræi portus munitio- nes labore expleto, amplius ccc. hostium interficeret, nec minus multa caperet. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnata à Sullâ sunt, imputat Atheniensibus, nimirum veri, vetustatisq; ignarus est. adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re, quidquid sincerâ fide gereretur, id Romani Atticâ fieri prædicarent. Ceterum tum oppressi Mithridatis armis homines miserrimæ conditio- nis, cum ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mœnia, corpora, necessitati seruientes, intra muros habebant. Transgressus deinde in Asiam Sulla, parentem ante omnia, supplicemq; Mithridatem inuenit, quem multatum pecuniâ ac parte nauium, Asiâ, omnibusque aliis provinciis, quas armis occupauerat, deedere coëgit: captiuos recepit: in perfugas, noxiosque animaduertit: paternis, id est Ponticis, finibus contentum esse iussit. C. Flavius Fimbria, qui præfectus equitum ante aduentum Sullæ, Valerium Flaccum, consularem virum, interfecerat, exercituque occupato imperator appellatus, fortè Mithri- datem pepulerat proelio, sub aduētu Sullæ se ipse interemit, adolescens, quæ pessimè ausus erat, fortiter exsecutus. Eodem anno P. Lanas tribu- nus pl. Sex. Lucilium, qui priore anno tribunus pl. fuerat, saxo Tarpeio deiecit, & cum collegæ eius, quibus diem dixerat, metu ad Sullam pro- fugissent, aquâ igniq; iis interdixit. Tum Sulla, compositis transmarinis rebus, cum ad eum, primum omnium Romanorum, legati Parthorum venissent, & in iis quidam magi ex notis corporis respondissent, cele- stem eius vitam, & memoriam futurâ, reuocatus in Italiam, haud plura, quam xxx. armatorum millia aduersum ccc. amplius hostium exposuit Brundisij. Vix quidquam in Sullæ operibus clarius duxerim, quam quod, cum per triennium Cinnæ, Marianæq; partes Italiam obsiderent, neq; illaturum se bellum iis dissimulauit, nec, quod erat in manibus, omisit; existimauitque, antè frangendum hostem, quam vlciscendum ciuem; re- pulsoq; externo metu, ubi, quod alienum esset, vicisset, superaret quod erat domesticum. Ante aduentum L. Sullæ Cinna, seditione orta, ab exercitu interemptus est, vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quam ira- cundiâ militum, de quo verè dici potest, ausum eum, quæ nemo auderet bonus,

HISTOR. LIB. II.

29

bonus, perfecisse, quæ à nullo, nisi fortissimo, perfici possent; & fuisse eum in consultando temerarium, in exsequendo virum. Carbo, nullo suspecto collegâ, solus toto anno consul fuit. Putares, Sullam venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem: tantâ cum quiete exer- citum per Calabriam, Apuliamq; cum singulari curâ frugum, agrorum, hominum, urbium, perduxit in Campaniam; tentauitq; iustis legibus, & æquis condicionibus bellum componere: sed iis, quibus & pessima, & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Crescebat interim in dies Sullæ exercitus, confluentibus ad eum optimo quoque, & sanissimo. Felici deinde circa Capuam euentu Scipionem Norbanumq; consules superat: quorum Norbanus, acie victus, Scipio, ab exercitu suo desertus, ac proditus, inuiolatus à Sullâ dimissus est. adeo enim Sulla dissimilis fuit bellator, ac victor, ut, dum vincit, iustissimo lenior, post victoriam audito fuerit crudelior. nam & consul, ut prædiximus, exarmatum Q. Sertorium, propinquantem bello facem, & multos alios, potitus eorum, dimisit incolumes: credo, ut in eodem homine duplicis, ac diuer- sissimi animi conspiceretur exemplum. Post victoriam, quâ descendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, gratus Dianæ, cuius numini regio illa sacrata est, soluit; aquas salubritate in meden- disq; corporibus nobiles ut potius agros omnes adduxit deæ, huius gratæ religionis memoria, & inscriptio, templi affixa posti, hodieq; testatur area tabula. Interea deinde consules Carbo III. & C. Marius septies consulis filius, annos natus xxvi. vir animi magis, quam æui paterni, multa forti- terque molitus, neq; vsquam inferior nomine cõsulis, apud Sacriportum pulsus à Sullâ acie, Præneste, quod antè naturâ munitum præditiis firma- uerat, se, exercitumque contulit. Ne quid vmquam malis publicis deesset, in quâ ciuitate semper virtutibus certatum erat, certabatur sce- leribus; optimusque sibi videbatur, qui fuerat pessimus. quippe, dum ad Sacriportum dimicatur, Damasippus prætor Domitium Scæuolam etiam pontificem maximum, & diuini, humanique iuris auctorem ce- leberimum, & C. Carbonem prætorium, cõsulis fratrem, & Antistium ædilicium, velut fauentes Sullæ partibus, in curiâ Hostiliâ trucidauit. Non perdat nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bestiæ filia, vxor Anti- stij, quæ, iugulato, ut prædiximus, viro, gladio seipsam transfixit. quantum huius gloriæ famæque accessit? nunc virtute eminet, patriâ latet. At Pontius Telesinus, dux Samnitium, vir domi, belli que fortissimus, penitusque Romano nomini infestissimus, contractis circiter xl. for- tissimæ pertinacissimæque in retinendis armis iuuentutis, Carbone, ac Mario cos. abhinc annos xl. Kal. Nou. ita ad portam Collinam cum Sullâ dimicauit, ut ad summum discrimen & eum, & remp. perduceret: quæ non maius periculum adiit, Hannibalis intra tertium miliarium castra conspicata, quam eo die, quo circumuolans ordines exercitus sui Telesinus, dictitansq; adesse Romanis vltimū diem, vociferabatur eruendā, delendamque urbem; adiiciens, nunquam defuturos raptores Itali- cæ libertatis lupos, nisi silua, in quam refugere solerent, esset excisa. Post primam demū horam noctis & Romana acies respirauit, & hostium ces- sit. Telesinus postera die semianimis repertus est, victoris magis, quam morientis,

C. VELLEII PATERCVLI

morientis, vultum præferens: cuius abscissum caput ferri, gestarique circa Præneste Sulla iussit. Tum demum, desperatis rebus suis, C. Marius adolescens per cuniculos, qui, miro opere fabricati, in diuersas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cum foramine è terrâ emerisset, à dispositis in id ipsum interemptus est. Sunt, qui suâ manu; sunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesino, vnâ obfesso, & erumpente, occubuisse prodiderint. vtrumque cecidit, hodieque tantâ patris imagine nō obscuratur eius memoria. de quo iuvene quid existimauerit Sulla, in promptu est. occiso enim demum eo, Felicis nomen assumpsit: quod quidē vsurpasset iustissimè, si eundem & vincendi, & viuendi finem habuisset. Oppugnationi autem Prænestis ac Marij præfuerat Ofella Lucretius, qui, cum antè Marianarum fuisset partium, prætor ad Sullam transfugerat. Felicitatē diei, quo Samnitium, Telesiniq; pulsus est exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circensium honorauit memoriâ, quibus sine nomine Sullanæ victoriæ celebratur. Paulo antè, quàm Sulla ad Sacriportum dimicaret, ⁴⁵ magnificis præliis partium eius viri hostium exercitum fuderant, duo Seruili apud Clusium, Metellus Pius apud Fauentiam, M. Lucullus circa Fidentiam. ⁴⁶ Videbantur finita belli ciuilis mala, cum Sullæ crudelitate aucta sunt. ⁴⁷ quippe, dictator creatus, (cuius honoris vsurpatione per annos cxx. intermissa. nam proximus post annum, quàm Hannibal Italiâ excesserat: vt appareat populum Romanum vsus dictatoris non tam desiderasse, quàm timuisse potestatem imperij, quo priores ad vindicandâ maximis periculis remp. vsi fuerant) immodicæ crudelitatis licentiâ vsus est. Primus ille, & vltimus, exemplum proscriptionis inuenit, vt, in quâ ciuitate petulantis conuicij ⁴⁸ iudicium histrioni exoleto redditur, in eâ iugulati ciuis reip. constitueretur auctoramentum; plurimumque haberet, qui plurimos interemisset; neque occisi hostis, quàm ciuis, vberius foret præmium, fieretq; quisque merces mortis suæ. Nec tamen in eos, qui contrâ arma tulerant, sed in multos infantes sævitum, adiectum etiam, vt bona proscriptorum vñrent; exclusiq; paternis opibus liberi, etiam petendorum honorum iure prohiberentur; simulque, quod indignissimum est, senatorum filij & onera ordinis sustinerent, & iura perderet. Sub aduentum in Italiam L. Sullæ, Cn. Pompeius, eius Pompeij filius, quem magnificentissimas res in consulatu gessisse bello Marisco, prædiximus, xxi. annos natus, ab hinc annos cxi. priuatis vt opibus, ita consiliis magna ausus, magnificeq; conata exsecutus, ad vindicandam, restituendâq; dignitatem patriæ, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis eius clientelis refertus erat, contraxit exercitum. cuius viri magnitudo multorum voluminum instar exigit: sed operis modus paucis eum narrari iubet. Fuit hic genitus matre Luciliâ, stirpis senatoriæ, formâ excellens, non eâ, quâ flos commendatur ætatis, sed ⁴⁹ ex dignitate, constantiaque in illam conueniens amplitudinem, fortunam quoque eius, ad vltimum vitæ comitata est diem: innocentia eximius, sanctitate præcipuus, eloquentia medius, potentia, quæ honoris causâ ad eum deferretur, non vt ab eo occuparetur, cupidissimus, dux bello peritissimus; ciuis in togâ (nisi vbi vereretur, ne quem haberet parem) modestissimus; amicitiarum tenax, in offensis

Sulla Felix dicitur.

Ofella Lucretius.

Sulla Dictator.

Proscriptio eius.

Cn. Pompeius.

Similiter.

HISTORIA LIB. II.

exorabilis, ⁵⁰ in reconeiliandâ gratiâ fidelissimus, in accipiendâ satisfactione facillimus, potentiâ suâ numquam, aut rarò ad impotentiâ vsus, ⁵¹ pænè omnium votorum expers, nisi numeraretur inter maxima, in ciuitate liberâ dominaque gentium, indignari, cum omnes ciues iure haberet pares, quemquam æqualem dignitate conspiceret. Hic, à togâ virili assuetus commilitio prudentissimi ducis parentis sui, bonum, & capax recta discendi ingenium singulari rerum militarium prudentiâ excoluit, vt à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validius. Tum M. Perperna, prætorius, è proscriptis, gentis clarioris, quàm animi, Sertorium inter cenam Etoſcæ interemit, Romanisq; certam vi-
toriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctorauit facinore. Metellus, & Pompeius ex Hispanis triumpharunt: sed Pompeius, hoc quoque triumpho, adhuc eques Romanus, ante diem, quàm consulatum iniret, curru urbem inuectus est. quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in summum fastigium vetum, iniquo tulisse animo, C. Cæsaris, in altero consulatu petendo, senatum populumq; R. rationem habere? aded familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; & inuidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatē, personasq; dirigere. Hoc consulatu Pompeius tribuniciam potestatem restituit, cuius Sulla imaginem in iure reliquerat. Dum Sertorianum bellum in Hispaniâ geritur, lxiv. fugitiui è ludo gladiatorio Capuâ profugientes, duce Spartaco, raptis ex eâ vrbe gladiis, primò Vesuuium montem petiere, mox, crescente in dies multitudine, grauib; variisq; casibus affecere Italiam. quorum numerus in tantum adoleuit, vt, quâ vltimò dimicauere acie, xl. hominum se Romano exercitui opposuerint. Huius patrati gloria penes ⁵² M. Crassum fuit, mox Romanorum omnium principem. Conuerterat Cn. Pompeij persona totum in se terrarum orbem, & per omnia maiore vi habebatur: qui cum consul perquâ laudabiliter iurasset, se in nullam prouinciâ ex eo magistratu iturum, idq; seruasset, post biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, vt, cum belli more, non latrociniorum, orbem classibus, iam non furtiuis expeditionibus, piratæ terrent, quasdam etiam Italiæ vrbes diripuissent; Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; essetq; ei imperium æquū in omnibus prouinciis cum proconsulibus, vsque ad quinquagesimum miliarium à mari. quo S. C. pænè totius terrarum orbis imperium vni viro deferbatur: sed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonij præturâ decretum erat. sed ⁵³ interdū persona, vt exemplo nocet, ita inuidiam auget, aut leuat. in Antonio homines æquo animo passi erant. rarò enim inuidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contrâ, in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea suo arbitrio aut deposituri, aut retenturi videntur, & modū in voluntate habent. Dissuadebant optimates: sed consilia impetu victa sunt. Digna est memoriâ Q. Catuli cum auctoritas, tum verecūdia: qui cum, dissuadens legem, in concione dixisset, esse quidem præclarum virum Cn. Pompeium, sed nimium iam liberæ reip. neq; omnia in vno reponenda; adieciſſetque, Si quid huic acciderit, quem in eius locū substituetis? succla-
mauit vniuersa cōcio, Te, Q. Catule. Tum ille, victus cōsensu omnium, & tam

Sertorij ca- des.

Tribunicia potestas restituta.

Spartacium bellum.

M. Crassus confectus.

Piraticum bellum.

Pompeio id decretum.

Q. Catulus.

C. VELLEII PATERCVLI

et tam honorifico ciuitatis testimonio, è concione discessit. Hic hominis verecundiam, populi iustitiam mirari libet: huius, quod non vltra contendit; plebis, quod dissuadentem, & aduersarium voluntatis suæ, vero testimonio fraudare noluit. Per idem tempus Cotta iudicandi munus, quod C. Gracchus, ereptum senatui, ad equites, Sulla ab illis ad senatum transfulerant, ¹⁴ æqualiter inter vtrumq; ordinem partitus est. & Horoscus lege suâ equitibus in theatro loca restituit. At Cn. Pompeius, multis, & præclaris viris in id bellum assumptis, descriptoque in omnes recessus maris præsidio nauium, breui, inexsuperabili manu, terrarum orbem liberauit, ¹⁵ prædoneq; per multa prælia multis locis victos, circa Ciliciam classe aggressus, fudit ac fugauit. & quo maturius bellum, tam late diffusum, conficeret, reliquias eorū contractas, in vrbibus, remotoq; à mari loco, incertâ sede constituit. ¹⁶ Sunt, qui hunc carpant, sed, quamquam in auctore satis rationis est, tamen ratio quemlibet magnum auctorem faceret. datâ enim facultate, sine rapto viuendi, rapinis arcuit. Cum esset in fine bellum Piraticum, & L. Lucullus, (qui, ante septem annos ex consulatu sortitus Asiam, Mithridati oppositus erat, magnasq; ac memorabiles res ibi gesserat, Mithridatem sæpe multis locis fuderat, egregiâ Cyzicum liberarat victoriâ, Tigranem, regum maximū, in Armeniâ vicerat, vltimamq; bello manum pænè magis noluerat imponere, quàm nō potuerat, qui, alioqui per omnia laudabilis, ¹⁷ & bello pænè inuictus, pecuniâ expellebatur cupidine) idē bellum adhuc administraret, Manilius tribunus pl. semper vānalis, & alienæ minister potētiz, legem tulit, vt bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium administraretur. Accepta ea, magnisq; certatum inter imperatores iurgiis, ¹⁸ cum Pompeius Lucullo infamiam pecuniæ, Lucullus Pompeio interminatam cupiditatē obiceret imperij, ¹⁹ neuterq; ab eo, quod arguebatur, mentitus argui posset. nam ²⁰ neq; Pompeius, vt primū ad remp. aggressus est, quemquam animo parem tulit: & ²¹ in quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat, neque eo viro quisquam aut alia omnia minus, aut gloriam magis cōcupiit. in appetēdis honoribus immodicus, in gerēdis verecundissimus, ²² vt qui eos, vt libentissimè iniret, ita finiret æquo animo; & quod cupisset arbitrio suo sumere, alieno deponeret. & Lucullus, summus alioqui vir, profusæ huius in ædificiis, cōuitibusq; & apparatus luxuriæ primus auctor fuit: quem ob iniectas moles mari, & receptum suffossis montibus in terras mare, haud infacetē ²³ Magnus Pompeius Xerxem togatū vocare assueuerat. Per id tēpus à Q. Metello Creta insula in populi R. potestatem redacta est, quæ, ducibus Panare, & Lasthene. xxiv. millibus iuuenum coactis, velocitate pernicipibus, armorum laborumq; patientissimis, sagittarum vsu celeberrimis, per triennium Romanos exercitus fatigauerat. Ne ab huius quidem vsurâ gloriæ temperauit animum Cn. Pompeius, quin victoriæ partem conaretur vindicare. sed & Luculli, & Metelli triumphum cum ipsorū singularis virtus, tum etiam inuidia Pompeij apud optimum quemque fecit fauorabilem. Per hæc tempora *M. Cicero*, qui omnia incrementa sua sibi debuit, vir nouitatis nobilissimæ, & vt vitâ clarus, ita ingenio maximus, qui effecit, ne, quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur; consul,

Pirata vincuntur.

In vrribus locantur.

L. Luculli res.

Manili lex.

Iurgia Luculli & Pompeij.

Luculli luxus.

Creta viisa à Metello.

M. Cicero.

HISTOR. LIB. III

33

consul, Sergij Catilinae, Lentulique, & Cerhegi, & aliorum vtriusque ordinis virorum ²⁴ coniurationem singulari virtute, constantiâ, vigiliâ, curaque eripuit. Catilina metu consularis imperij vrbe pulsus est. Lentulus consularis, & prætor iterum, Cerhegusque, & alij, clari nominis viri, auctore senatu, iussu consulis, in carcere necati sunt. ille senatus dies, quo hæc acta sunt, virtutem M. Catonis, iam multis in rebus conspicuam, atque prænitentem, in altissimo luminauit. Hic, genitus proauo M. Catone, ²⁵ principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti simillimus, & per omnia ingenio diis, quàm hominibus, propior, qui numquam recte fecit, vt facere videretur, sed quia aliter facere non poterat; cuiq; id solum visum est rationem habere, quod haberet iustitiam, omnibus humanis vitis immunis, semper fortunam in suâ potestate habuit. hic, tribunus pl. designatus, adhuc admodum adolescens, cum alij suaderent, vt per municipia Lentulus, coniuratiq; custodirentur, pænè inter vltimos interrogatus sententiam, tantâ vi animi atque ingenij, inuectus est in coniurationem, vt ardore oris orationem omnium, lenitatem suadentium societate consilij, suspectam fecerit: sic impendentia ex ruinis incendiisq; vrbis, & commutatione status publici pericula exposuit, ita consulis virtutem amplificauit, vt vniuersus senatus in eius sententiam transiret, animaduertendumque in eos, quos prædiximus, censeret; maiorq; pars ordinis eius Catonem prosequerentur domum. At ²⁶ Catilina non segnus nota obit, quàm sceleris conandi consilia inierat: quippe, fortissimè dimicans, quem spiritum supplicio debuerat, ²⁷ supplicio reddidit. Consulatu Ciceronis nō mediocre adiecit decus natus eo anno d. A V. C V S T V S abhinc annos LXXXII. omnibus omnium gentium viris magnitudine suâ inducturus caliginem. Iam pænè superuacaneum videri potest, eminentium ingeniorum notare tempora. quis enim ignorat ditemptos gradibus ætatis floruisse hoc tempore Ciceronem, Hortensium, ²⁸ saneque Crassum, Catonem, Sulpicium, moxque Brutum, Calidum, Coelium, Caluum, & proximum Ciceroni Casarem, eorumque velut alumnos Coruinium, ac Pollionem Asinium, æmulumque Thucydidis Sallustium, auctoresq; carminum Varronem, ac Lucretium, neque vllō ²⁹ in suspecti operis sui carmine minore Catullum. Pænè stulta est in hærentium oculis ingeniorum enumeratio, inter quæ maximè nostri æui eminent, ³⁰ princeps carminum Virgilius, Rabiriusque, ³¹ & consecutus Sallustium Liuius, Tibullusque, & Naso, perfectissimè in formâ operis sui. nam viuorum vt magna admiratio, ita censura difficilis est. Dum hæc in vrbe, Italiaque geruntur, Cn. Pompeius memorabile aduersus Mithridatem, qui post Luculli profectiōem magnas noui exercitus vires reparauerat, bellum gessit. At rex, fusus fugatusque & omnibus exsutus copiis, Armeniam ³² Tigranemq; focerum petit, regem eius temporis, nisi quia Luculli armis erat infractus, potentissimum. Simul itaque duos persecutus Pompeius, intrauit Armeniam. prior filius Tigranis, sed discors patris, peruenit ad Pompeium, mox ipse supplex, & præsens se regnumque ditioni eius permisit, præfatus neminem alium, neque Romanum, neq; vllius gentis virum, futurum fuisse, cuius se societati commissurus foret, quàm Cn. Pompeium: proinde omnem sibi vel aduersam,

Catilina coniuratio.

M. Cato prætor.

Catilina interitus.

Augusti natalis annus.

Oratores Romani.

Poeta.

Mithridaticum bellum.

Tigranes rex.

E

Syria provin-
cia facta.

Provinciarū
series.

Sicilia.

Africa.

Sardinia.

Hispania.

Macedonia.

Achaia.

Aetolia.

Asia.

Cyprus.

Creta.

Syria.

Pontus.

Gallia.

Cilicia.

Gallio-gracia.

Bithynia.

Aegyptus.

Retia.

Vindelici.

Noricum.

Pannonia.

Cappadocia.

nam, vel secundam, cuius auctor ille esset, fortunam tolerabilem futu-
ram: non esse turpe, ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei in-
honeste aliquem summitti, quem fortuna super omnes extulisset. Ser-
uatus regi honos imperij, sed multato ingenti pecuniā: ⁷¹ quæ omnis,
sicuti Pompeio moris erat, redacta in quaestoris potestatem, ac publicis
descripta litteris. Syria, aliæque, quas occupauerat, prouinciæ, ereptæ, &
aliæ restitutæ populo Romano, aliæ tum primum in eius potestatem red-
actæ, vt Syria, quæ tum primum facta est stipendiaria. Finis imperij regis
terminatus Armeniā.

Haud absurdum videtur propositi operis regulæ, paucis percurrere,
⁷⁴ quæ cuiusque ductu gens, ac natio redacta in formulam prouinciæ, sti-
pendia pacta sit, ⁷⁵ notauimus facilius, vt quæ partibus simul vniuersa
conspici possint. Primus in *Siciliam* transiecit exercitum consul Clau-
dius, & prouinciā eam, post annos ferme 211, captis Syracusis, fecit Mar-
cellus Claudius. Primus *Africam* Regulus, nono ferme anno primi Pu-
nici belli: ⁷⁶ sed post CCIV. annos P. Scipio Æmilianus, erutā Carthagi-
ne, ⁷⁷ abhinc annos CLXXXI. Africā in formulā redegit prouinciæ. *Sardi-
nia* inter primū, & secundum bellum Punicum, ductu T. Manlij cōsulis,
certum recepit imperij iugum. Immane bellicæ ciuitatis argumentum,
quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, tertio Augusto
principe, certæ pacis argumentum Ianus Geminus clausus dedit. In *Hi-
spanias* primi omnium duxere exercitus Cn. & P. Scipiones, initio secūdi
belli Punici, abhinc annos CCL. inde variè possessa, & sæpe amissa parti-
bus, vniuersa, ductu Augusti, facta stipendiaria est. *Macedoniam* Paullus,
Mummius *Achatam*, Fuluius Nobilior subegit *Aetoliam*: *Asiam* L. Sci-
pio, Africani frater, eripuit Antiocho: sed beneficio senatus populiq; R.
⁷⁸ mox ab Attalis possessam regibus, M. Perperna, capto Aristonico, fecit
tributariam. ⁷⁹ *Cypro* deuictā, nullis assignanda gloria est. ⁸⁰ quippe Sena-
tus consulto, ministerio Catonis, regis morte, quam ille conscientia acci-
uerat, facta prouincia est. *Creta*, Metelli ductu, longissimæ libertatis sine
multata. Et *Syria*, *Pontusq;* Cn. Pompeij virtutis monumenta sunt.
Gallias primum Domitio Fabio nepote Paulli, qui Allobrogicus voca-
tus est, intratas cum exercitu, magnā mox clade nostrā, sæpe & affectauimus,
& amisimus. sed fulgentissimum C. Cæsaris opus in his conspicitur;
quippe, eius ductu, auspiciisque infractæ, ⁸¹ pænè idem, quod totus terra-
rum orbis, ⁸² ignauum conferunt stipendium. Ab eodem facta Numidi-
cus *Ciliciam* perdomuit, visa vicisset post bellum Antiochinum Vulso
Manlius *Gallio-graciam*. *Bithynia*, vt prædiximus, testamento Nicomedis
relicta hereditaria. D. Augustus, præter Hispanias, aliasq; gentes, ⁸³ qua-
rum titulis forum eius prænitet, pænè idem, factā *Aegypto* stipendiariā,
quantum pater eius Galliā, in ærarium redditus contulit. ⁸⁴ At Ti. Cæsar,
quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat, parem Illyriis,
Dalmatisque extorsit. *Ratiā* autem, & *Vindelicos*, ac *Noricos*, *Panno-
niā*que, & *Scordiscos* nouas imperio nostro subiunxit prouincias. Vt
has armis, ita auctoritate *Cappadociam* populo R. fecit stipendiariam. Sed
reuertamur ad ordinem.

Secuta deinde Cn. Pompeij militia, gloriæ, laborisne maioris, in-
certum

certum est. Penetratæ cum victoriā Media, Albania, Thiberia, ac deinde
flexum agmen ad eas nationes, quæ dextra, atque intima Ponti inco-
lunt, Colchos, Heniochosque, & Achæos. & oppressus auspiciis Pom-
peij, insidiis filij Pharnacis, Mithridates, vltimus omnium iuris sui re-
gum, præter Parthicos.

Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pompeius, suoque & ci-
uium voto maior, & per omnia fortunam hominis egressus, reuertit in
Italiam, ⁸⁵ cuius redditum fauorabilem opinio fecerat, quippe plerique,
non sine exercitu venturum in urbem, affirmabant, & libertati publicæ
statuturū arbitrio suo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo
gratior ciuili tanti imperatoris redditus fuit. omni quippe Brundisij di-
misso exercitu, nihil, præter nomen imperatoris retinens, cum priuato
comitatu, quem semper illi vacare moris fuit, in urbem rediit; magnifi-
centissimūq; de tot regibus per biduum egit triumphum; ⁸⁶ longēque
maiores omni ante se inlatā pecuniā in ærarium, præterquā à Paulo, ex
manubiis intulit. absente Cn. Pōpeio, T. Ampius, & T. Labienus tribuni
pl. legem tulerunt, ⁸⁷ vt s. ludis Circensibus coronā aureā, & omni cultu
triumphantium vteretur, scenicis autē prætextā, coronāque aureā, id ille
non plus, quā semel, (& hoc sanè nimium fuit) vsurpare sustinuit. Hu-
ius viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit, vt primum ex Africā,
iterum ex Europā, tertio ex Asiā triumpharet: & quot partes terrarum
orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. Numquam emi-
nentia inuidiā carent. Itaque & Lucullus, memor tamen acceptæ iniu-
riæ, & Metellus Creticus, non iniuste querens, (quippe, ornamentum
triumphi eius, captiuos duces Pompeius subdlexerat) & cū iis pars opti-
matium refragabatur, ne aut promissa ciuitatibus à Pompeio, aut bene-
meritis præmia, ad arbitrium eius, persoluerentur. Secutus deinde est
consulatus C. Cæsaris, qui scribenti manū iniicit, & quamlibet festinan-
tem, in se morari cogit. hic, ⁸⁸ nobilissimā Iuliorum genitus familiā, &
quod inter omnes antiquissimos constabat, ab Anchisæ, ac Venere dedu-
cens genus, formā omnium ciuium excellentissimus, vigore animi acer-
rimus, munificentia effusissimus, ⁸⁹ animo super humanam & naturam,
& fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, pa-
tientia periculorum, Magno illi Alexandro, sed sobrio neque iracundo,
simillimus, qui denique semper & somno, & cibo in vitam, non in volu-
ptatem, vteretur, cū fuisset ⁹⁰ C. Mario sanguine coniunctissimus, atq;
idem Cinnae gener, cuius filiam vt repudiaret, nullo modo compelli po-
tuit, cū M. Piso consularis Anniam, quæ Cinnae vxor fuerat, in Sulla
dimisisset gratiam; habuissetque ferè XXI. annos, eo tempore, quo Sulla
ferum positus est, magis ministris Sullæ, adiutoribusque partium, quā
ipso, conquirentibus eum ad necem, mutatā veste, dissimilemque for-
tunæ suæ indutus habitum, nocte urbe elapsus est. Idem postea admo-
diu iuuenis, cū à piratis captus esset, ita se per omne spatium, quo ab
iis retentus est, apud eos gessit, vt pariter iis terrori venerationique es-
set, neque vñquam aut nocte, aut die (cur enim, quod vel maximum est,
si narrari verbis speciosis non potest, omittatur?) aut exalcearetur, aut
discingeretur, in hoc scilicet, ne si quando aliquid ex solito variaret, su-
spectus

Pompeij res
in oriente.

Mithridates
vltimus & vlti-
mā exutus.

Triumphus
Pompeij.

Triplex de
triplici orbe.

C. Cæsar.

Laudes eius.

Res & vita
eius summa-
ria.

A piratâ
captus.

Captores suos
cepit.

Cruci affi-
git.
Pontifex fa-
ctus.

Audacia
eius.

Effusiones ci-
uiles.

Societas
triumviralis.

Cæsar in-
liam Pom-
peius ducit.

C. VELLEII PATERCVLI

36 spectus iis, qui oculis tantummodo eum custodiebant, foret. Longum est narrare, quid, & quoties ausus sit, quanto opere conata eius qui obtinebat Asiam magistratus P. R.⁹ motu suo destituerit. illud referatur, documentum tanti mox euasuri viri. Quæ nox eam diem secuta est, quæ publicâ ciuitatium pecuniâ redemptus est, (ita tamen, vt cogeret, antè obfides à piratis ciuitatibus dari) contractâ classe, & priuatus, & tumultuariâ, inuectus in eum locum, in quo ipsi prædones erant, partem classis fugauit, partem merfit, aliquot naues, multosq; mortales cepit, latusque nocturnæ expeditionis triumpho, ad suos reuersus est, mandatisq; custodia, quos ceperat, in Bithyniam perrexit, ad proconsulē Iunium, (² cum idem enim Asiam eam quam obtinebat) petens, vt auctor fieret sumendi de captiuis supplicij. quod cum ille, se facturum negasset, ³ venditurumq; captiuos dixisset, (quippe sequebatur inuidia inertiā) incredibili celeritate reuectus ad mare, prius, quam de eâ re vlli proconsulis redderentur epistolæ, omnes, quos ceperat, suffixit cruci. Idem mox ad sacerdotium ineundum (⁴ quippe absens pontifex factus erat, cum in Cortæ consularis locum penè puer à Mario Cinnaq; Flamen Dialis creatus, victoriâ Sullæ, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisset id sacerdotium) festinans in Italiam, ne cōspiceretur à prædonibus, omnia tunc obtinentibus maria, & meritò iam infestis sibi, quattuor scalmorum nauem, vnâ cum duobus amicis, decemq; seruis, ingressus, effusissimum Hadriatici maris transiecit sinum. Quo quidem in cursu conspectis, vt putabat, piratarum nauibus, cum exsuisset vestem, alligassetque pugionem ad femur, alterutri se fortunæ parans, mox intellexit, frustratum esse visum suum, arborumq; ex longinquo ordinem antemnarum præbuisse imaginem. Reliqua eius acta in vrbe, nobilissimaq; Dolabellæ accusatio, & maior ciuitatis in eâ fauor, quam reis præstari solet, contentionesq; ciuiles, cum Q. Catulo, atque aliis eminentissimis viris, celeberrimæ, & antepæturam victus, maximi pontificatus petitione, Q. Catulus, omnium cōfessione senatus princeps, & restituta in ædilitate, aduersante quidem nobilitate, monumenta C. Marij, simulq; reuocati ad ius dignitatis proscriptorum liberi, & prætura, quæsturaque mirabili virtute, atque industria obita in Hispaniâ, cum esset quæstor sub Vetere Antistio, auo huius Veteris, consularis atq; pontificis, duorum consularium, & sacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum humana simplicitas intelligi potest, quo notiora sunt, minus egent stylo.

⁵ Hoc igitur cos. inter eum, & Cn. Pompeium, & M. Crassum inita potentie societas, quæ vrbi orbique terrarum, nec minus diuerso quoque tempore, ipsis exitiabilis fuit. Hoc consilium. sequendi Pompeius causam habuerat, vt tandem acta in transmarinis prouinciis, quibus, vt prædiximus, multi obtredebant, per Cæsarem confirmarentur consulem: Cæsar autem, quod animaduvertebat se, cedendo Pompeij gloriæ, aucturum suam, & inuidiâ communis potentie in illum relegatâ, confirmaturum vires suas: Crassus, vt, quem principatum solus assequi non poterat, auctoritate Pompeij, viribus teneret Cæsaris. Affinitas etiam inter Cæsarem, Pompeiumque contracta nuptiis, quippe filiam C. Cæsaris Cn. Magnus duxit uxorem.

In hoc

HISTOR. LIB. II.

37 In hoc consulatu Cæsar legem tulit, vt ager Campanus plebei diuide-
retur, suatore legis Pompeio. ita circiter xx. ciuium eò deducta, ⁹⁶ & ius
ab his restitutum post annos circiter c. l. i. quàm bello Punico ab Roma-
nis Capua in formam præfecturæ redacta erat.

Bibulus collega Cæsaris, cum actiones eius magis vellet impedire, ^{Bibuli vilis}
quàm posset, maiore parte anni domi se tenuit. quo facto dum augere
vult inuidiam collegæ, auxit potentiam.

Tum Cæsari decretæ in quinquennium Galliæ.

Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, qui neque ^{P. Clodius}
dicendi, neq; faciendi vllum, nisi quem vellet, nosset modum, malorum
propositorū exsecutor acerrimus, infamis etiam sororis stupro, & actus
incesti reus, ob initum inter religiosissima P. R. sacra adulterium; cum
graues inimicitias cum M. Cicerone exercebat, (quid enim inter tam
dissimiles amicum esse poterat?) & à patribus ad plebem transiret, legem
in tribunatu tulit: Qui ciuem R. damnatum interemisset, ei aqua & igni
interdiceretur. Cuius verbis, etsi non nominabatur Cicero, tamen solus
petebatur. ita vir optimè meritis de rep. conseruata patriæ pretium ca-
lamitate exsilij tulit. Non caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Cæ-
sar & Pompeius. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, quod inter xx.
viros diuidendo agro Campano esse noluisse. Idem ⁹⁷ intra biennium,
serâ Cn. Pompeij curâ, verum & cupito interitu, votisq; Italiæ, ac decre-
tis senatus, virtute atque actione Annij Milonis, tribuni pl. dignitati pa-
triæq; restitutus est. Neque, post Numidici exsilium, aut reditum, quis
quam aut expulsus inuidiosus, aut receptus est latius. Cuius domus,
quàm infestè à Clodio disiecta erat, tam speciosè à senatu restituta est.

Idem P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerij titulo,
M. Catonem à rep. relégauit. quippe ⁹⁸ legē tulit, vt is quæstor cum iure
prætorio, adiecto etiam quæstore, mitteretur in insulam Cyprum, ad
spoliandum regno Ptolomæum, omnibus morum vitiis eam contume-
liam meritum. sed ille, sub aduentum Catonis, vitæ suæ vim intulit: vn-
de pecuniam longè speratâ maiorem Cato Romam retulit: ⁹⁹ cuius in-
tegritatem laudari, nefas est: insolentia præne argui potest, quod, vnâ cum
consulibus ac senatu effusâ ciuitate, obuiam cum per Tiberim subiret
nauib, non antè is egressus est, quàm ad eum locum peruenit, vbi erat
exponenda pecunia.

Cum deinde immanes res, vix multis voluminibus explicandas,
C. Cæsar in Galliâ ageret; nec contentus plurimis, ac felicissimis victo-
riis, innumerabilibusque cæsis, & captis hostium millibus, etiam in Bri-
tanniam transiecit exercitum; alterum præne imperio nostro, ac suo
quærens orbem: ¹⁰⁰ inuictum par consulum Cn. Pompeius, & M. Cras-
sus, alterum iniere consulatum, qui neque petitus honestè ab his, neque
probabiliter gestus est.

Cæsari, lege, quam Pompeius ad populum tulit, prorogata in idem
spatium temporis prouinciæ: Crasso, bellum Parthicum in animo mo-
lienti, Syria decreta. qui vir, cetera sanctissimus, immuniisque voluptari-
bus, neque in pecuniâ, neque in gloriâ concupiscendâ aut modum no-
rat, aut capiebat terminum. hunc proficiscentem in Syriam diris cum
omni-

E. 3.

38
ominibus, tribuni pl. frustra retinere conati. quorum execrationes si in ipsum tantummodo valuissent, ¹⁰¹ vtile imperatoris damnum saluo exercitu fuisset reip. Transgressum Euphratem Crassum, petentemq; Seleuciam, circumfusus immanibus copiis equitum, rex Orodes una cum parte maiore Romani exercitus interemit. reliquias legionum C. Cassius, atrocissimi mox auctor facinoris, tum quaestor, conseruauit; Syriamque ad eum in P. R. potestate retinuit, ut transgressos in eam Parthos, felici rerum euentu, fugaret, ac funderet.

Casaris res
in Gallia.

Per hæc, insequentiaq; & quæ prædiximus, tempora, ¹⁰² amplius cccc. hostium à C. Casare caesa sunt, plura capta. ¹⁰³ pugnatum sæpe directâ acie, sæpe in agminibus, sæpe eruptionibus. bis penetrata Britannia. novem denique æstatibus, vix vllâ non iustissimus triumphus emeritus. Circa Alexiam verò tantæ res gestæ, quantas audere, vix hominis, perficere, pænè nullius, nisi dei, fuerit.

Iulia obit.

Pompeius
tertium con-
sul.

¹⁰⁴ Septimo ferme anno Casar morabatur in Galliis, ¹⁰⁵ cum medium iam ex inuidiâ Pompeij malè cohærentis inter Cn. Pompeium, & C. Casarem concordie pignus, Iulia, vxor Magni, decessit; atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortunâ, filius quoque parvus Pompeij, Iuliâ natus, intra breue spatium obiit. Tum, in gladios, cædesque ciuium furente ambitu, cuius neque finis reperiebatur, nec modus, tertius consulatus soli Cn. Pompeio, etiam aduersantium antea dignitati eius iudicio, delatus est, cuius ille honoris gloriâ, veluti reconciliatis sibi optimatibus, maxime à C. Casare alienatus est. sed eius consulatus omnem vim ¹⁰⁶ in coercitionem ambitus exercuit.

Clodij cadet.

Quo tempore P. Clodius, à Milone, candidato consulatus, exemplo inutili, factio salutari reip. circa Bouillas, contractâ ex occurso rixâ, iugulatus est. Milonem reum non magis inuidia facti, quam Pompeij damnauit voluntas. quem quidem M. Cato palam latâ absoluit sententiâ, quam si maturius tulisset, non defuissent, qui sequerentur exemplum; probarentque eum ciuem occisum, quo nemo perniciosior reip. neque bonis inimicius vixerat.

Secunda ciui-
lis bellum.

Intra breue deinde spatium belli ciuilis exarserunt initia, cum iustissimus quisque & à Casare, & à Pompeio vellet dimitti exercitus. quippe Pompeius in secundo consulatu Hispanias sibi decerni voluerat, easque per triennium absens ipse, ac prædens vrbi, per Afranium, & Petreium, consularem, ac prætorium, legatos suos administrabat; & iis, qui à Casare dimittendos exercitus contendebant, assentabatur; iis, qui ab ipso, aduersabatur. qui si ante biennium, quam ad arma itum est, perfectis muneribus theatri, & aliorum operum, quæ ei circumdedit, grauissimâ tentatus valetudine, decessisset in Campaniâ, (quo quidem tempore vniversa Italia vota pro salute eius, primo omnium ciuium, suscepit) defuisset fortunæ destruendi eius locus; & , quam apud superos habuerat magnitudinem, in libatam detulisset ad inferos.

Pompeij mor-
bus.

C. Curio
tribunus.

Bello autem ciuili, & tot, quæ deinde per continuos xx. annos consecuta sunt, malis, non alius maiorem, flagrantiorēque, quam C. Curio, tribunus pl. subiecit facem, vir nobilis, eloquens, audax, suæ alienaq; & fortunæ, & pudicitie prodigus, homo ingeniosissimè nequam, & facidus malo

malo publico. ¹⁰⁷ cuius animo, voluptatibus, vel libidinibus, neque opes vllæ, neq; cupiditates sufficere possent. hic primò pro Pompeij partibus, id est, ut tunc habebatur, pro rep. mox, simulatione, cōtra Pompeium & Casarem, sed animo pro Casare stetit. id gratis, ¹⁰⁸ an accepto centies H. S. fecerit, ut accepimus, in medio relinqueamus. ad vltimum, saluberrimas, & coalescentis condiciones pacis, quas & Casar iustissimo animo postulabat, & Pompeius æquo recipiebat, discussit, ac rupit, vnice cauente Cicerone concordie publicæ. Harum, præteritarumq; rerum ordo cum iustis aliorum voluminibus promitur, tum, uti spero, nostris explicabitur.

Corruptus à
Casare.

Nunc proposito operi sua forma reddatur, si prius gratulatus ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Metelloque & Hortensio, qui cum sine inuidiâ in rep. floruissent, eminuissentq; sine periculo, ¹⁰⁹ quietâ, aut certe non præcipitatâ, fatali ante initium bellorum ciuiliū morte functi sunt.

Catuli,
Lucullorum,
Metelli,
Hortensij
mors.

Lentulo, & Marcello. eos. post urbem conditam annis dcciii. ¹¹⁰ & anno lxxxix, quàm tu, M. Minici, consulatum inires, Bellum ciuile exarsit. Alterius ducis causa melior videbatur, alterius erat firmior. Hic omnia speciosa, illic valentia. Pompeium senatus auctoritas, Casarem militum armauit fiducia. ¹¹¹ consules, senatusque causæ, non Pompeio, summam imperij detulerunt. Nihil relictum à Casare, quod, seruandæ pacis causâ, tentari posset. nihil receptum à Pompeianis, cum alter consul iusto esset ferocior, Lentulus verò saluâ rep. saluus esse non posset, M. autem Cato moriendum antè, quàm vllam cōditionem ciuis accipiendam reip. contenderet. vir antiquus & grauis, Pompeij partes laudaret magis, prudens sequeretur Casaris, & illa gloriosa, hæc terribiliora duceret. Ut deinde, spreto omnibus, quæ Casar postulauerat, tantummodò contentus cum vnâ legione consulatus suffragiis P. R. committere decreuerat: ratus bellandum Casar, cum exercitu Rubiconem transiit. Cn. Pompeius, consulesque, & maior pars senatus, relictâ vrbe, ac deinde Italiâ, transiit Dyrrhachium. At Casar Domitio, ¹¹² legionibusque Corfinij, quæ vnâ cum eo fuerant, potitus, duce aliisque, qui voluerant abire ad Pompeium, sine dilatione dimissis, persecutus Brundisium, ita ut appareret, malle integris rebus, & condicionibus finire bellum, quàm opprimere fugientes, cum transgressos reperisset consules, in urbem reuertit: redditaque ratione consiliorum suorum in senatu & in concione, ac miserrimæ necessitudinis, cum alienis armis ad arma compulsus esset, Hispanias petere decreuit. Festinationem itineris eius aliquandiu morata Massilia est; fide melior, quàm consilio prudentior, intempestiuè principalium armorum arbitria captans, quibus ij se debent interponere, qui non parentem coercere possunt. Exercitus deinde, qui sub Afranio consulari, ac Petreio prætorio fuerat, ipsius aduentu vigore, ac fulgore occupatus, se Casari tradidit. vterque legatorum, & quisquis cuiusque ordinis sequi eos voluerat, remissi ad Pompeium. Proximo anno, cum accitis ex omnibus transmarinis provinciis legionibus, equitum ac pedum auxiliis, regumq; & tetrarcharum, simulque dynastarum copiis, immanem exercitum confecerat, & mare præsidis classium, ut rebarur, læpserat,

Ciuile bel-
lum.

Pompeij fu-
ga.

Massilia.

Hispania re-
cepta.

Pompeius ad
Dyrrhachium.

C. VELLEII PATERCVLI

seperat, quo minus Cæsar legiones posset transmittre) suâ & celeritate, & fortunâ C. Cæsar vsus, nihil in morâ habuit, quo minus & cum veller, ipse, exercitusque classibus perueniret, & primò penè castris Pompeij sua iungeret, mox etiam obsidione munimētisq; eum complecteretur. Sed inopia obsidentibus, quàm obsessis, erat grauior. Tum Balbus Cornelius, excedente humanâ fidem temeritate, ingressus castra hostium, sapiusq; cum Lentulo collocutus consule, dubitante quanti se venderet, illis incrementis fecit viam, quibus non Hispaniæ suæ natus, sed Hispanus in triumphum, & pōtificatum assurgeret, fieretq; ex priuato consularis. Variatum deinde prœliis, sed vno longè magis Pompeianis prospero, quo grauius impulsus sunt Cæsar's milites. Tum Cæsar cum exercitu fatalem victoriæ suæ Thessaliam petiit. Pompeius, longè diuersa aliis suadentibus, (quorum pleriq; hortabantur, vt in Italiam transmitteret: neque hercules quidquam partibus illis salubrius fuit: alij, vt bellum traheret, quod dignationi partem in die ipsi magis prosperum fieret) vsus impetu suo, hostem securus est. Aciem Pharsalicam, & illum cruentissimum Romano nomini diem, tantumque vtriusque exercitus profusum sanguinis, & collisa inter se duo reip. capita, effusumq; alterum Romani imperij lumen, tot talesque Pompeianarum partium cæsos viros, non recipit enatranda hic scripturæ modus. Illud notandum est: vt primùm C. Cæsar inclinatam vidit Pompeianorum aciem, neque prius, neque antiquius quidquam habuit, quàm in omnes partes (vt militari & verbo, & cōsuetudine vtar) dimitteret. Prò dij immortales, quod huius voluntatis erga Brutum suæ postea vir tam mitis pretium tulit! Nihil illâ victoriâ mirabilius, magnificentius, clarius fuit; quando neminem, nisi acie consumptum, ciuē patria desiderauit: sed munus misericordiæ corripit pertinacia, cum libentiùs vitam victor iam daret, quàm victi acciperent. Pōpeius, profugiens cum duobus Lentulis consularibus, Sextoq; filio, & Fauonio prætore, quos victores darent comites ei fortuna aggregauerat, aliis vt Parthos, aliis vt Africam peteret, (in quâ fidelissimum partium suarum haberet regem Iubam) suadentibus, Egyptum petere proposuit, memor beneficiorum, quæ in patrem eius Ptolomæi, qui tum puero, quàm iuueni, propior regnabat, Alexandria contulerat. Sed quis in aduersis beneficiorum seruat memoriam? aut quis vllam calamitosi deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? Missi itaq; ab rege, qui venientem Cn. Pompeium (is iam à Mitylenis Corneliam vxorē receptam in nauē, fugæ comitem habere cœperat) cōsilio Theodoti, & Achillæ exciperent, hortarenturque, vt ex onerariâ in eam nauem, quæ obuiam processerat, transcenderet. quod cum fecisset, princeps Romani nominis, imperio, arbitrioque Egyptij mancipij, C. Cæsar, P. Seruilio cos. iugulatus est. Hic, post tres consulatus, & totidem triumphos, domitumque terrarum orbem, sanctissimi, ac præstantissimi viri, in id euecti, super quod adscendi nō potest, duodesexagesimum annum agentis, pridie natalem ipsius, vitæ fuit exitus: in tantum in illò viro à se discordante fortunâ, vt, cui modò ad victoriam terra defuerat, decessor ad sepulturam. Quid aliud, quàm nimium occupatos dixerim, quos in ætate & tanti, & penè nostri sæculi, viri sefellit quinquennium? cum à C. Atilio

Lentulus cos. sempus.

Cæsar initio victus.

Mox vincit.

Clementia eius.

Pompeij fugæ.

Pompeij cædes.

Fine atq.

C. Atilio, & Q. Seruilio consulibus¹¹⁶ tam facilis esset annorum digestio, quod adieci, non vt arguerō, sed ne arguerer. Non fuit tamen maior in Cæsarem, quàm in Pompeium fuerat, regis eorumque, quorum is auctoritate regebatur, fides. quippe cum venientem eum tentassent insidiis, ac deinde bello laceßere auderent, vtrique summo imperatorum, alteri superstiti meritis pœnas luere supplicis. Nusquā erat Pompeius corpore, adhuc vbique Iubæ nomine: quippe ingens partium eius fauor bellum excitauerat Africum. quod ciebat rex Iuba, & Scipio, vir cōsularis, ante biennium, quàm exstingueretur Pompeius, lectus ab eo socer. eorumque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum locorumque inopiâ, perductis ad eos legionibus: qui vir, cum summum ei à militibus deferretur imperium, honoratori parere maluit. Admonet promissæ breuitatis fides quāto omnia trāscursu dicenda sint. Sequens fortunam suam Cæsar, peruectus in Africam, quam occiso Curione, Iulianarum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus, ibi primò variâ fortunam expugnauit viâ, inclinataq; hostium copiar. Nec dissimilis ibi aduersus victos, quàm in priores, clementia Cæsar's fuit. Victorem Africani belli C. Cæsarem grauius excepit Hispaniense, (nam victus ab eo Pharnaces vix quidquam gloriæ eius adstruxit) quod Cn. Pompeius, Magni filius, adolescens, imperus ad bella maximi, ingens ac terribile conflauerat, vndique ad eum adhuc paterni nominis magnitudinem sequentium, ex toto orbe terrarum auxiliis confluentibus. Sua Cæsarem in Hispaniam comitata fortuna est. sed nullum vquam atrocius periculosiusq; ab eo initum prœlium, aded vt plus quàm dubio Marte, descenderet equo, consistensq; ante recedentem suorum aciem, increpitâ prius fortunâ quod se in eum seruasset exitum, denunciaret militibus, vestigio se non recessurum: proinde viderent, quem, & quo loco imperatorem deserturi forent. verecudiâ magis, quàm virtute, acies restituta, C. A. duce, quàm à milite, fortius. Cn. Pompeius, grauis vulnere inuentus, inter solitudines auias interemptus est. Labienum, Varumque acies abstulit. Cæsar, omnium victor, regressus in urbē, (quod humanam excedat fidem,) omnibus, qui contra se arma tulerant, ignouit, magnificentissimisq; gladiatorij muneris, naumachia, & equitum peditumque, simul elephantorum certaminis spectaculis, epulique per multos dies dati celebratione, repleuit eam. Quinque egit triumphos. Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit. Pecunia, ex manubis lata, paullo amplius sexies millies h-s. Neque illi tanto viro, & tam clementer omnibus victoriis suis vso, plus quinque mensium principalis quies contigit: quippe cum mense Octobri in urbem reuertisset, idibus Martiis, cōiurationis auctoribus Bruto & Cassio, quorum alterum, promittendo consularum non obligauerat, contrā, differendo Cassium offenderat, adiectis etiam consularis cædis familiarissimis omnium, & fortunâ partiū eius in summū euectis fastigium, D. Bruto, & C. Trebonio, aliisque clari nominis viris, interemptus est. cui magnam inuidiam cōciliarat M. Antonius, omnibus audendis paratissimus, cōsulatus collega, imponēdo capiti eius. Luper calibus sedentis pro Rostris insigne regium,

Egyptij punit.

Bellum Africum.

Iuba vincitur.

Hispanicum bellum.

Cn. Pompeij filius.

Cæsar agrum vincit.

Cn. Pompeij cades.

Cæsaris triumphus.

Cōiuratio in eum.

Et cades.

Coniurati
Capitolium
occupant.

Antonia
decreta.

C. Octavius.

Romam ve-
nit.
Omen im-
perij.

regium, quod ab eo ira repulsum erat, ut non offensum videretur. Laudan-
dum experientiam consilium est Pansa atque Hirtij, qui semper prae-dixe-
rant Caesari, ut principatum, armis quaesitum, armis teneret. ille, dictitans,
mori se, quam timeri malle, dum clementiam, quam praestiterat, exspe-
ctat, incautus ab ingratis occupatus est, cum quidem plurima praesagia
atque iudicia dii immortales futuri obtulissent periculi. nam & haru-
pices praemonuerant, ut diligentissime dum Martiarum caueret diem, &
uxor Calpurnia, territa nocturno visu, ut ea die domi subsisteret, ora-
bat, & libelli, coniurationem nuntiantes, dati, ab eo neque protinus le-
cti erant. Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cuius cum fortunam
mutare constituit, consilia corrumpit. Quo anno id patravere facinus
Brutus, & C. Cassius, praetores erant, D. Brutus consul designatus. Hi una
cum coniurationis globo, stipati gladiatorum D. Bruti manu, Capitolium
occupavere, cum consul Antonius, (quem cum simul interimendum cen-
sisset Cassius, testamentumque Caesaris abolendum, Brutus repugna-
verat, dictitans, nihil amplius eiibus praeter tyranni, ita enim appellati
Caesarem facto eius expediebat, petendum esse sanguinem) conuocato
senatu, cum iam Dolabella, quem substituturus sibi Caesar designauerat
consulem, fasces atque insignia corripuisset consularia, velut pacis auctor,
liberos suos obsides in Capitolium misit, fidemque descendendi eum in-
terfectis Caesaris dedit: & illud decreti Atheniensium celeberrimi
exemplum, relatum a Cicerone, obliuioni praeteritarum rerum, decre-
to patrum comprobatum est. Caesaris deinde testamentum apertum est,
quo C. Octavius, nepotem sororis suae Iuliae, adoptabat, de cuius origine,
etiam si praeventis & pauca dicenda sunt. Fuit C. Octavius, ut non pa-
tricia, ita admodum speciosa equestri genitus familia, grauis, sanctus, in-
nocens, diues. Hic praetor internobilissimos viros creatus, primo loco,
cum ei dignatio Iuliae genitam Atiam concubasset uxorem, ex eo hono-
re sortitus Macedoniam, appellatusque in ea imperator, decedens ad peti-
tionem consulatus obiit, praetextato relicto filio, quem C. Caesar, maior
eius auunculus, educatum apud Philippum vitricum, dilexit ut suum, na-
tumque annos XIX. Hispaniensis militiae affectum se postea comitem
habuit, nunquam aut alio usum hospitio, quam suo, aut alio vectum vehi-
culo: pontificatusque sacerdotio puerum honorauit. Et pacatis bellis ciui-
libus, ad erudiendum liberalibus disciplinis singularis indolens iuuenis,
Apolloniam eum in studia miserat, mox belli, Graeci, ac deinde Parthici
habiturus commilitonem. Cui ut est nuntiatum de cede auunculi, cum
protinus ex vicinis legionibus centuriones suam, suorumque militum
opera ei pollicerentur, neque eam spernendam Salvidienus, & Agrippa
dicerent, ille festinans peruenire in urbem, omnem ordinationem & ne-
cis & testamenti Brundisij comperit. Cui aduentanti Romam, in ma-
nis amicorum occurrit frequentia: & cum intraret urbem, solis orbis
super caput eius, curuatus aequaliter, rotundatusque, in colore arcus, velu-
ti coronam tanti mox viri capiti imponens, conspectus est. Non place-
bat Atiae matri Philippoque vitrico, adiri nomen inuidiosae fortunae
Caesaris: sed asserebant salutaria reip. terrarumque orbis fata conditorem,
conseruatoremque Romani nominis. Spreuit itaque caelestis animus
humana

humana consilia, & cum periculo potius summa, quam tuto humilia,
proposuit sequi, maluitque auunculo, & Caesari de se, quam vitrico, crede-
re, dictitans, nefas esse, quo nomine Caesari dignus esset visus, semetipsum
videri indignum. Hunc protinus Antonius consul superbe excipit; (ne-
que is erat contemptus, sed metus) vixque admissio in Pompeianos hor-
tos, loquendi secum tempus dedit; mox etiam, velut insidiis eius petitus,
sceleste insimulare coepit: in quo turpiter deprehensa eius vanitas est.
Aperte deinde Antonij ac Dolabellae consulum ad nefandam domina-
tionem erupit furor. H. s. septies milles, depositum a C. Caesare ad
aedem Opis, occupatum ab Antonio, actorum eiusdem, insertis fal-
sis, ciuitatibusque corruptis, commentariis. Atque omnia pretio tempe-
rata, vedente temp. consule. Idem, prouinciam D. Bruto designato con-
suli decretam, Galliam occupare statuit: Dolabella transmarinas decre-
uit sibi: interque naturaliter dissimillimos ac diuersa volentes crescebat
odium. eoque C. Caesar iuuenis quotidianis Antonij petebatur insidiis.
Torpebat oppressa dominatione Antonij ciuitas. indignatio, & dolor
omnibus, vis ad resistendum nulli aderat, cum C. Caesar, XIX. annum ingres-
sus, mira ausus, ac summa consecutus, priuato consilio, maiorem senatu
pro rep. animum habuit. primumque a Calatiâ, mox a Casilino veteranos
exciuit paternos. Quorum exemplum secuti alij, breui in formam iusti
coiere exercitus. mox, cum Antonius occurrisset exercitui, quem ex
transmarinis prouinciis Brundisium venire iusserat, legio Martia, & Quar-
ta, cognita & senatus voluntate, & tanti iuuenis indole, sublati signis, ad
Caesarem se contulerunt. Eum senatus, honoratum equestri statuâ, quae
hodieque in Rostris posita aetatem eius scripturâ indicat, (qui honor non
alij per occ. annos, quam L. Sullae, & Cn. Pompeio, & C. Caesari conti-
gerat) praetorem una cum consulibus designatis, Hirtio & Pansa, bel-
lum eum Antonio gerere iussit. Ab eo, annum agente vicesimum, fortis-
sime circa Mutinam administratum est, & D. Brutus obsidione libera-
tus; Antonius turpi ac nudâ fugâ coactus deserere Italiam: consulum au-
tem alter in acie, alter post paucos dies ex vulnere mortem obiit. Omnia
ante, quam fugaretur Antonius, honorificè a senatu in Caesarem, exerci-
tumque eius decreta sunt, maxime auctore Cicerone: sed, ut recessit me-
tus, erupit voluntas, protinusque Pompeianis partibus rediit animus.
Bruto, Cassioque prouinciae, quas iam ipsi sine villo S. C. occupauerant,
decretæ. laudati, quicumque his se exercitus tradidissent. omnia trans-
marina imperia eorum commissa arbitrio, quippe M. Brutus, & C. Cas-
sius, nunc metuentes arma Antonij, nunc, ad augendam eius inuidiam,
simulantes se metuere, testati edictis, libenter se vel in perpetuo exilio
victuros, dum resp. constaret concordia, nec ullam belli ciuilibis praebituros
materiam, plurimum sibi honoris esse in conscientia facti sui, profecti vr-
be atque Italiâ, intento ac pari animo, sine auctoritate publicâ, prouincias,
exercitusque occupauerat, & vbi eumque ipsi essent, praetextentes esse temp.
pecunias etiam, quae ex transmarinis prouinciis Romam ab quaestoribus
deportabantur, a volentibus acceperant. quae omnia senatus decretis
comprehensa, & comprobata sunt. Et D. Bruto, quod alieno benefi-
cio viueret, decretus triumphus. Pansa, atque Hirtij corpora publicâ se-
pultura

Antonius
Octavio in-
quis.

Eius capiti.

Octavianus
copias parat.

Vincit An-
tonium.

Brutus &
Cassius Italiae
cedunt.

Prouincias
occupant.

Cassius essen-
si Octavianus.

pulturâ honorata. Cæsaris aded nulla habita mentio, vt legati, qui ad exercitû eius missi erant, iuberentur, sum moto eo, milites alloqui. Nô fuit tam ingratus exercitus, quàm fuerat senatus. nam, cum eam iniuriam dissimulando Cæsar ferret, negauere milites, sine imperatore suo vlla se audituros madata. Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompeianarum partium, Cæsarem laudandum, & tollendum censebat, cum aliud diceret, aliud intelligi vellet. Interim Antonius, fugâ transgressus Alpes,¹²⁸ primò per colloquia repulsus à M. Lepido, qui pontifex maximus in C. Cæsaris locû furto creatus, decretâ sibi Hispaniâ, adhuc in Galliâ morabatur: mox sapius in cõspectum veniens militû, cum & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius, dum erat sobrius, per auersa castrorû proruto vallo militibus receptus est: qui titulo imperij cedebat Lepido, cum summa virium penes eum foret. Sub Antonij ingressum in castra Iuuentius Laterensis, vir vitâ ac morte consentaneus, cum acerrimè suassisset Lepido, ne se cum Antonio, hoste iudicato, iungeret, irritus consilij, gladio seipse transfixit. Plancus deinde, dubiâ, id est suâ fide, diu, quarum esset partium, secum luctatus, ac sibi difficile consentiens, & nunc adiutor D. Bruti, designati cõsulis, collegæ sui, senatuiq; se litteris veditans, mox eiusdem proditor; Asinius autem Pollio, firmus proposito, & Iulianis partibus fidus, Pompeianis aduersus, vterq; exercitus tradidere Antonio. D. Brutus, desertus primò à Planco, post etiam insidiis eiusdem petitus, paullatim relincente eum exercitu, fugiens, in hospitis cuiusdam, nobilis viri, nomine Cameli, domo ab iis, quos miserat Antonius, iugulatus est; iustissimâq; optimè de se merito viro C. Cæsari pœnas dedit: cuius cum primus omnium amicorum fuisset, interfecto fuit, & fortunæ, ex quâ fructum tulerat, inuidiam in auctorem relegabat, censebatq; æquum, quæ acceperat à Cæsare, retinere; Cæsarem, qui illa dederat, perisse. Hæc sunt tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus eternas Antonij memoriæ inussit notas. sed hic fulgentissimo & cælesti ore, at tribunus Canutius continuâ rabie lacerabat Antonium. Vtriq; vindicta libertatis morte stetit, sed¹²⁹ tribuni sanguine cõmissa proscriptio, Ciceronis vel satiatio Antonio pœna finita. Lepidus deinde à senatu hostis iudicatus est, vt antè fuerat Antonius. Tû inter eum, Cæsaremque, & Antonium, cõmercia epistolarû, & condicionum facta mētio, cum Antonius & subinde Cæsare admoneret, quàm inimicæ ipsi Pompeianæ partes forent, & in quod iam emeriscent fastigium, & quanto Ciceronis studio Brutus Cassiusq; attollerentur, denunciaretq; se cum Bruto Cassioque, qui iam decem & septem legionû potentes erant, iundurum vires suas, si Cæsar eius aspernaretur concordiam; diceretq; plus Cæsarem patris, quàm se amici vltioni debere. tum in ita potentis societas, & hortantibus, orantibusq; exercitibus, inter Antonium etiam, & Cæsarem facta affinitas, cum esset priuigna Antonij desponsa Cæsari. consulatûque inijt Cæsar pridie, quàm viginti annos impleret, x. Kal. Octobres, cum collegâ Q. Pedio, post V. C. annis decem ante LXXII. quàm tu, M. Vinici, consulatû inires. Vidit hic annus Ventidium, per quam urbem inter captiuos Picentium in triumpho ductus erat, in eâ consularem prætextam iungentem prætoriâ. Idem hic postea trium-

Iuue. Laterensis.

Plancus.

Asin. Pollio.

D. Bruti castris.

Triumviralis conspiratio.

Ventidium.

triumphauit. Furente deinde Antonio, simulque Lepido, quorum vterque, vt prædiximus, hostes iudicati erant, cum ambo mallēt sibi nunciari quid passi essent, quàm quid emeriscent, repugnante Cæsare, sed frustra aduersus duos, instauratû Sullani exempli malum, proscriptio. Nihil tam indignum illo tempore fuit, quàm quod aut Cæsar aliquem proscribere coactus est; aut ab illo Cicero proscriptus est, abscissaque scelere Antonij vox publica est, cum eius salutem nemo defendisset, qui per tot annos & publicam ciuitatis, & priuatâ ciuium defenderat. Nihil tamen egisti, M. Antoni: (cogit enim excedere propositi formam operis, erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egisti, mercedem cælestissimi oris, & clarissimi capitis abscissi numerando, auctoramentoque funebri ad conseruatoris quondam reip. tantique cos. irritando necem. Rapuisti tu M. Ciceroni lucem sollicitam, & ætatem senilem, & vitam inferiorem te principe, quàm sub te in viro mortem: famam verò, gloriamque factorum atque dictorum aded non abstulisti, vt auxeris. Viuit, viuētque per omnium sæculorum memoriam. Dūque hoc vel forte, vel prouidentia, vel vtrumque constitutum, rerum naturæ corpus, quod ille pænè solus Romanorum animo vidit, ingenio cõplexus est, eloquentiâ illuminauit, manebit incolume: comitem xui sui laudem Ciceronis trahet; omnisque posteritas illius in te scripra mirabitur, tuum in eum factum execrabitur,¹³⁰ citiusque in mundo genus hominum, quàm cadet. Huius totius temporis fortunam¹³¹ ne deslere quidem quisquam satis dignè potuit, aded nemo exprimere verbis potest. Id tamen notandum est, fuisse in proscriptos vxorum fidem summam, libertorum mediam, seruorum aliquam, filiorum nullam. aded difficilis est hominibus vtrumque conceptæ spei mora.¹³² Ne quid vlli sanctum relinqueretur, vel in dotem inuitamentumque sceleris. Antonius L. Cæsarem auunculum, Lepidus Paullum fratrem proscripserant. Nec Planco gratia defuit ad impetrandum, vt frater eius Plancus Plotius proscriberetur. Eoque inter iocos militares, qui currum Lepidi, Planci que secuti erāt, inter execrationem ciuium vsurpabāt hunc versum: *De germanis, non de Gallis, duo triumphant consules.* Suo præteritum loco referatur.¹³³ neque enim persona vmbra actæ rei caput.¹³⁴ Dum in acie Pharsalicâ, Africâque de summâ rerum Cæsar dimicat, M. Cælius, vir eloquio, animoque Curio. ni simillimus, sed in vtroque perfectior, nec minus ingeniosè nequam, cum in modica quidē seruari posset, quippe peior illi res familiaris, quàm mens, erat, in præturâ nouarum tabularum auctor exstitit; nequitque senatus, &¹³⁵ auctoritate coss. deterreri, accito etiam Milone Annio, qui, non impetrato reditu, Iulianis partibus infestus erat,¹³⁶ in vrbe seditionem magis, occultè autem bellicum tumultum mouens, primò summotus à rep. mox, consularibus armis, auctore senatu, circa Turios oppressus est. Incepto pari similis fortuna Milonis fuit; qui,¹³⁷ Complam in Hirpinis oppugnans, iectusque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas dedit; vir iniques, & vltra¹³⁸ fortem temerarius. Quatenus autem aliquid ex omisissis peto, notetur immodicâ & intempestiua libertate vsos aduersus C. Cæsarem, Marullû Epidium, Flauiumq; Cæsetium, trib. pl. dum arguunt in eo regni volūtatem, pænè vim domi-

Proscriptio instituta.

M. Cicero occisus.

Scelera proscriptio.

M. Cælius.

Ann. Milo.

Trebonij ca-
des.

Cassij au-
gmenta.

Dolabella
caes.

Bruti au-
gmenta.

Lex Pedii.

Rhodus capi-
tur.

Pugna Phi-
lipensis.

Cassij inter-
itus.

Bruti inte-
ritus.

nationis expertos. In hoc tamen saepe lacessiti principis ira excessit, ut, censoria potius contentus notâ, quam animaduersione dictatoria, sum- mouerat eos à rep. testareturq; esse sibi miserrimū, quod aut naturâ suâ ei excedendū foret, aut minuenda dignitas. Sed ad ordinē reuertendum est. Iam & ¹² Dolabella in Asiâ C. Trebonium consularē, cui succede- bat, fraude deceptū, Smyrnæ occiderat, virū aduersus merita Cæsaris in- gratissimū, participemque cædis eius, à quo ipse in cōsulare prouectus fa- tigium fuerat: & C. Cassius, acceptis à Strabo Murco, & Crispo Marcio, prætoris viris, imperatoribus, qui præualidis in Syriâ legionibus, inclu- sum Dolabellam, qui, præoccupatâ Asiâ, in Syriam peruenerat, Laodi- cea expugnat, ita tamen, ut ad ictum serui sui Dolabella nō segnitè cer- uicem daret, & decē legiones in eo tractu sui iuris fecerat. & M. Brutus C. Antonio, fratri M. Antonij in Macedoniâ, Vatinioq; circa Dyrrha- chium volentes legiones extorserat: sed Antonium bello lacesserat: Va- tinium dignatione obruerat: cum & Brutus cuiuslibet ducum præferen- dus videretur; & Vatinius nulli nomini non esset postferendus. in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenij, adeo, ut animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur. eratque septem legioni- bus validus. Et lege Pedii, quam cōsul Pedius, collega Cæsaris, tulerat, omnibus, qui Cæsarem patrem interfecerant, aqua ignique damnatis interdictum erat. quo tempore ¹³ Capito, patruus meus, vir ordinis se- natorij, Agrippæ subscripsit in C. Cassium.

Dumq; ea in Italiâ geruntur, acri atq; prosperrimo bello Cassius Rho- dum, rem immanis operis, cepit; Brutus Lycios deuicerat; & inde in Macedoniam exercitus transiecerat; cum per omnia repugnâs naturæ suæ Cassius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut prouior fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturius destituerit, quam Brutū & Cassium. Tum Cæsar & Antonius transiecerunt exerci- tus ¹⁴ in Macedoniam, & apud urbē Philippos cum M. Bruto Cassioq; acie concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulsis hostibus castra Cæsaris cepit. nā ipse Cæsar, etiâ si infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in castris remaneret, manifestē denuntiatione quietis terrore. Id autē, in quo Cassius fuerat, fugatum, ac malè multatū, in altiora se receperat loca. Tum Cassius, ex suâ fortunâ euentum collegæ æstimans, cum dimisisset euocatum, iussit- setque nunciare sibi, quæ esset multitudo ac vis hominū, quæ ad se ten- deret, tardius eo nunciante, cum in vicino esset agmē cursu ad eum ten- dentium, neque puluere facies, aut signa denotari possent; existimans, hostes esse, qui irruerent, lacernâ caput circumdedit, extentamq; cerui- cem interritus liberto præbuit. Deciderat Cassij caput, cum euocatus aduenit, nuncians Brutum esse victorem. qui, cum imperatorem prostra- tum videret, Sequar, inquit, eum, quem mea occidit tarditas, & ita in gla- dium occubuit. Post paucos deinde dies Brutus cōflicxit cum hostibus, & victus acie, cum in tumultū nocte ex fugâ se recepisset, impetravit à Stra- tone Ægeate, familiari suo, ut manum morituro commodaret sibi, reie- ctosq; laqueo super caput brachio, cum mucrone gladij eius dexterâ tenēs, sinistra admouisset mammillæ, ad eum ipsum locū, quâ cor emicat, im- pellens

pellens se in vulnus, vno ictu transfixus, expirauit. Procinus Messalla, fulgentissimus iuuenis, proximus in illis castris Bruti, Cassijque auctori- tati, cum essent, qui eum ducē polcerēt, seruari beneficio Cæsaris maluit, quam dubiam spē armorum ceterare amplius. Nec aut Cæsari quidquam ex victoris suis fuit latius, quam seruasse Corninū; aut maius exem- plum hominis grati ac pij, quam Corninus in Cæsarem fuit. Non aliud bellum eruentius cæde clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum, Hortensiumque eminentissimorum ciuium filios fortuna abstulit: nam Varro ad ludibrium moriturus Antonij, digna illo, ac vera de exitu eius magnâ cum libertate ominatus est. Dru- sus Linius, Iulii Augusti pater, & Varus Quinchilius, ne tentatâ qui- dem hostis misericordiâ, alter se ipse in tabernaculo interemit: Varus autem liberti, quem id facere coegerat, manu, cum se insignibus hono- rum velasset, iugulatus est. Hunc exitum M. Bruti partium septimum & trigésimum annum agentis fortuna esse voluit, corrupto animo eius in diem, quæ illi omnes virtutes vnus temeritate facti abstulit. Fuit autem dux Cassius melior, quanto vir Brutus, à quibus Brutum ami- cum habere mallet, inimicum magis timeres Cassium, in altero maior- vis, in altero virtus. Qui si uicissent, quantum reip. interfuit, Cæsarem potius habere quam Antonium principē, tantum retulisset habere Bru- tum, quam Cassium. Cn. Domitius, pater L. Domitij, nuper à nobis visi, eminentissimæ ac nobilissimæ simplicitatis viri, auus huius Cn. Domi- tij, clarissimi iuuenis, occupatus nauibus, tum magno sequentium con- silia sua comitatu, fugæ fortunæq; se commisit, semetipso cōtentus duce partium. Senius Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cū omni ¹⁵ cōmissâ sibi parte exercituum nauiumq; Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui ex Hispaniâ reuertens, Siciliam armis occupauerat, petit, ad quem & e Brutianis castris. & ex Italiâ, aliisque terrarum partibus, quos præsentis periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant. ¹⁶ quippe nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus, cum fortuna non electionē daret, sed perfugium ostenderet. exitialemq; tempestatem fu- gientibus statio pro portu foret. Hic adolescens erat studiis rudis, sermo- ne barbarus, impetu strenuus, ¹⁷ manu promptus, cogitatione celer, fide patri dissimilimus, libertorū suorum libertus, seruorumq; seruus, specio- sis inuidēs, ut pareretur humillimis: quē senatus panē totus, adhuc e Pom- peianis constans partibus, post Antonij à Mutinâ fugam, eodē illo tem- pore, quo Bruto Cassioque transmarinas provincias decreuerat, renoca- tum ex Hispaniâ, ubi aduersus eum clarissimum bellum Pollio Asinius prætoris gesserat, in paternâ bona restituerat, & oræ maritimæ præfe- cerat. Is tum, ut prædiximus, occupatâ Siciliâ, seruitia, fugitiuosq; in nu- merum exercitus sui recipiens, magnum modum legionum effecit, perque Menam & Menecratem, paternos libertos, præfectos classem, latrocinis ac prædationibus infestato mari, ad se exercitumq; tendum rapto utebatur, cū eum non depuderet ¹⁸ vindicari armis ac ductu patris. In mare infestare piraticis sceleribus. Fractis Brutianis cassianisque, partibus, Antonius transmarinas obiturus provincias ¹⁹ mittit, Cæsar in- Italiam se recepit, eamque longē, quam sperauerat, tumultuosiore

Messalla
Corninus.

Ter. Varronis
mors.

Cassij ac
Bruti inge-
nia.

Cn. Domi-
tius.

Senius
Murcus.
Sex. Pompe-
ius.

reperit.

reperit. quippe L. Antonius consul, vitiorum fratris sui consors, sed virtutum, quæ interdum in illo erant, expers, modò apud veteranos criminatus Cæsarem, modò eos, ¹⁴⁷ qui iuste diuisione prædiorum, nominatissque colonis agros amiserant, ad arma cociens, magnum exercitum conhauserat. Ex alterâ parte vxor Antonij Fulvia, nihil muliebre, præter corpus, gerens, omnia armis tumultuque miscebat. Hæc belli sedem Præneste ceperat. Antonius, pulsus vndique viribus Cæsaris, Perusiam se contulerat; Plancus, Antonianarum adiutor partium, spem magis ostenderat auxilij, quàm opem ferebat Antonio. Vñsus Cæsar virtute & fortuna suâ, Perusiam expugnauit; Antonium inuiolatum dimisit. in Perusinos magis irâ militum, quàm voluntate scuitum ducis. vrbs incensa, cuius initium incendij princeps eius loci fecit Macedonicus; qui, subiecto rebus ac penatibus suis igni, transfixum se gladio flammæ intulit. Per eadem tempora exarserat in Campaniâ bellum, quod, professus eorum, qui perdiderant agros, patrociniū, ciebat Ti. Claudius Nero, prætorius, & Pontifex, Tib. Cæsaris pater, magni vir animi, doctissimique ingenij. id quoque aduentu Cæsaris sepultum atque discussum est. Quis Fortunæ mutationes, quis dubios rerū humanarū casus satis mirari queat? ¹⁴⁸ quis non diuersa præsentibus, contrariaque expectatis aut speret, aut timeat? Liuia, nobilissimi & fortissimi viri Drusi Claudiani filia, genere, probitate, formâ, Romanarum eminentissima, quam postea coniugem Augusti vidimus, quam transgressi ad eos sacerdotem ac filiam, tum fugiens mox futuri sui Cæsaris arma, cuius bimum hunc Tiberium Cæsarem, vindicem Romani imperij, futurumque eiusdem Cæsaris filium, gestas sinu, per auia itinerū vitatis militū gladiis vno comitante, quo facilius occultaretur fuga, peruēnit ad mare, & cum viro Nerone peruecta in Siciliam est. Quod alieno testimonium redderem, in eo non fraudabo aum meum. quippe C. Velleius, honoratissimo inter illos cccx. iud. loco à Cn. Pompeio lectus; eiusdem, Marci que Bruti, ac Tironis præfectus fabrum, vir nulli secundus, in Campaniâ, digressu Neronis à Neapoli, cuius ob singularem cum eo amicitiam partium adiutor fuerat, grauis iam ætate & corpore, comes esse non posset, gladio se ipse transfixit. Inuiolatam excedere Italiâ Cæsar passus Fuluiam, Plancumque muliebris fugæ comitem. nam Pollio Asinius cum septem legionibus, diu tentatâ in potestate Antonij Veneriâ, magnis speciosisque rebus circa Alatinum, aliasque eius regionis vrbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, quem digressum è Brutianis castris post eadem eius prædiximus, & propriæ classis factum ducem, consiliis suis illectum, ac fide datâ, iūxit Antonio. Quo facto quisquis æquum se præstiterit, sciat non minus à Pollione in Antonium, quàm ab Antonio in Pollionem esse colatum. Aduentus deinde in Italiam Antonij, præparatusque contra eum Cæsaris, habuit belli metum: sed pax circa Brundisium composita. Per quæ tempora Rufi Saluidieni scelesti consilia patefacta sunt. qui, natus obscuris initis, parum habebat summam accepisse, & ¹⁴⁹ proximus à Cn. Pompeio, ipsoque Cæsare ex equestri ordine cōsul creatus esse, nisi ascendisset quo infra se & Cæsarem videret, & remp. Tum, expositulante consensu Fului, quem grauis vrbat infesto mari annona, cum Pompeio

Perusia deleta.

Ti. Nero.

Liuiâ.

C. Velleius.

Domitius Antonio iungitur.

Pax Brundisina.
Saluidienus.

Pompeio quoque circa Misenum pax inita: qui haud absurdè cum in naui Cæsaremque & Antonium cenâ exciperet, dixit: In carinis suis se cenam dare. referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. In hoc pacis fœdere placuit, Siciliâ Achaiamque Pompeio concedere: in quo tamen animus inquires manere non potuit: id vnum tantum modò salutare aduentu suo patriæ attulit, quod omnibus proscriptis, aliisque, qui ad eum ex diuersis causis fugerant, redditum salutemque pactus est. quæ res & alios clarissimos viros, & Neronem Claudium, & M. Silanum, Sentiūque Saturninum, & ¹⁵⁰ Aruntium Actium restituit reip. Staium autem Murcum, qui, aduentu suo classisque celeberrimæ, vires eius duplicauerat, insimulatum falsis criminationibus, quia talem virum collegam officij Mena & Menecrates fastidierant, Pompeius in Siciliâ interfecerat. Hoc tractu temporum Octauiam, sororem Cæsaris, M. Antonius duxit vxorem. Redierat Pompeius in Siciliam, Antonius in transmarinas prouincias: quas magnis momentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos, producto eorum exercitu in Syriam, ¹⁵¹ interfectoque legato Antonij, concusserat: qui virtute & ductu Ventidij vnâ cum Parthorū copiis, celeberrimoque iuuenum Pacoro regis filio, extinctus est. Interim Cæsar per hæc tempora, ne, res disciplinæ inimicissima, Otium corrumpere militem, crebris in Illyrico, Dalmatiâque expeditionibus, patiētia periculorum, bellicque experiētia durabat exercitum. Eadem tempestate Caluinus Domitius, cum ex consulatu obtineret Hispaniam, grauissimi comparandique antiquis exempli auctor fuit: quippe primipili centurionem, nomine Vibillum, ob turpem ex acie fugam, fuste percussit. Crescente in dies & classe & famâ Pompeij, Cæsar molem belli eius suscipere statuit. Edificandis nauibus, contrahendoque militi ac remigi, naualibusque aduiscendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo inuictus, parèdique, sed vni, scientissimus, aliis sanè imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes speciosissimâ classe fabricatâ, quotidianis exercitationibus militem remigemque ad summam & militaris & maritimæ rei perduxit scientiam. Hac classe Cæsar, cum prius, despondente ei Nerone, cui antè nupta fuerat, Liuiam, auspiciis reip. omnibus, duxisset eam vxorem, Pompeio Siciliæque bellum intulit. Sed virum, humanâ ope inuictum, grauius eo tempore fortuna concussit. quippe longè maiorem partem classis, circa Veliam Palinurique promontorium, adorta vis Africi, lacerauit ac distulit. Ea patrando bello mora fuit, quod postea dubiâ, & interdum ancipiti, fortunâ gestum est. nam & classis eodem loco vexata est tempestate, &, vt nauali primo proelio, apud Mylas, ductu Agrippæ, pugnatum prospere; ita inopinato classis aduentu, grauis sub ipsius Cæsaris oculis circa Tauromenium accepta clades: neque ab ipso periculum abfuit. Legiones, quæ cum Cornificio erant, legato Cæsaris, expositæ in terrâ, panè à Pompeio oppressæ sunt. Sed ancipitis fortuna temporis, maturâ virtute correctæ. Explicatis quippe vtriusque partis classibus, panè omnibus exsatus nauibus, Pompeius Asiam fugâ petiuit. iussuque M. Antonij, cuius opem

Pax cum Sena.
Pompeio.

Proscripti & profugæ restituti.

Staij Murci cades.

Labienus Parthos adducit.
Vincitur à Ventidio.

Domitius Caluinus.

Iterum bellum in Sextum.

M. Agrippa.

Liuiâ ducit.
Octavianus.

Naufragium patitur.

Cladem accipit.

Tandem Pompeio fugit.

opem petierat, dum inter ducem, & supplicem tumultuatur, & nunc dignitatem retinet, nunc vitam precatur, à Titio iugulatus est: cui in tantum duravit hoc facinore contractum odium, ut mox, ludos in theatro Pompeij faciens, execratione populi, spectaculo, quod præbebat, pelleretur. Acciuerat gerens contra Pompeium bellum ex Africa Cæsar Lepidum cum XII. semiplenis legionibus. Hic vir omnium vanissimus, neque vllâ virtute tam longam fortunæ indulgentiam meritis, exercitum Pompeij, quia propior fuerat, sequentem non ipsius, sed Cæsaris auctoritatem ac fidem, sibi iunxerat: inflatusque amplius xx. legionum numero, in id furoris processerat, ut inutilis in alienâ victoriâ comes, quam diu moratus erat, dissidendo in consiliis Cæsaris, & semper diuersa iis, quæ aliis placebant, dicendo, totam victoriam ut suam interpretaretur; audebatque denunciare Cæsari, excederet Siciliâ. Non ab Scipionibus, aliisque veteribus Romanorum ducum, quidquam ausum patratumque fortius, quam tunc à Cæsare. Quippe cum incermis & lacernatus esset, præter nomen nihil trahens, ingressus castra Lepidi, euitatis, quæ iussu hominis prauissimi tela in eum iacta erant, cum lacerna eius perforata esset lanceâ, Aquilam legionis rapere ausus est. Scires, quid interesset inter duces. Armati inermem secuti sunt; decimoque anno, quam ad dissimillimam vitæ suæ potentiam peruenerat Lepidus, & à militibus, & à fortunâ desertus, pulloque velatus amiculo, inter vltimam confluentium ad Cæsarem turbam latens, genibus eius aduolutus est. Vita, rerumque suarum dominium concessa ei sunt: spoliata quam tueri non poterat dignitas. Subita deinde exercitus seditio, qui, plerumque cōtemplatus frequentiam suâ, à disciplinâ desciscit; & quod cogere se putat posse, rogare non sustinet, partim seueritate, partim liberalitate discussa principis. ¹² Speciosumque per id tempus adiectum supplementum Campanæ coloniarum eius redditus erat publici, pro his longè vberiores redditus duodecies HS. in Cretâ insulâ redditici, & aqua promissa, quæ hodieque singulare & salubritatis instar, & amcenitatis ornamentum est. Insigne coronæ classicæ, quo nemo umquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit. Victor deinde Cæsar reuersus in Urbem, contractas emptionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius, publicis se vñbus destinare professus est: Templumque Apollini, & circa porticus facturum promisit, quod ab eo singulari exstructum munificentia est. Quâ æstate Cæsar eam prosperè Lepidum in Siciliâ bene fortuna in Cæsare, & rep. militauit ad Orientem; quippe Antonius cum XIII. legionibus egressus Armeniam, ac deinde Mediam, & per eas regiones Parthos petens, habuit regem eorum obuium. primoque duas legiones, cum omnibus impedimentis, tormentisque, & Statiano legato, amisit; mox sepius ipse, cum summo totius exercitus discrimine, ea adiit pericula, quibus seruari se posse desperauerat; amissaque non minus quartâ parte militum, captiui cuiusdam, sed Romani, consilio ac fide seruatus; qui clade Crassiani exercitus captus, cum fortunam, non animum mutasset, accessit nocte ad stationem Romanam; prædixitque, ne destinatum iter peterent, sed diuerso siluestrique pervaderent. ¹³ Hoc M. Antonio actio, illis legionibus saluti fuit: de quibus tamen, totoque exercitu haud minus pars

Ex interfectur.

M. Lepidus.

Seditio exercitus.

Exarmatur.

Seditio militum.

Aqua Iulia.

Coronâ classicâ Agrippa donatus.

Antonius in Parthos.

Periclitatur.

Aegre seruatur.

pars quarta, ut prædiximus, militum, calonum seruitiique desiderata est; impedimentorum vix vlla superfuit. Hanc tamē Antonius fugam suam, quia viuus exierat, Victoriâ vocabat. Qui, tertiâ æstate reuersus in Armeniam, regem eius Artavasden, fraude deceptum, catenis, sed, ne quid honori deesset, aureis vinxit. Crescente deinde & amoris in Cleopatram incendio, & vitiorum, quæ semper facultatibus, licentiâque, & assentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre constituit; cum antè, nouum se Liberum Patrem appellari iussisset, cum, redimitus heredis, coronâque velatus aureâ, & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus, curru, velut Liber Pater, vectus esset Alexandria. Inter hunc apparatus belli, Plancus non iudicio recta legendi, neque amore reip. aut Cæsaris, (quippe hæc semper impugnabat,) sed morbo proditor, cum fuisset humillimus assentator reginæ, & infra seruos cliens, cum Antonij librarius, cum obscenissimarum rerum & auctor, & minister, ¹⁴ cum in omnia, & in omnibus venalis, cum cœruleatus & nudus, caputque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus, ¹⁵ Glaucum saltasset, in cōuiuio refrigeratus ab Antonio, ob manifestarum rapinarum indicia, transfugit ad Cæsarem. & idem postea clementiam victoris pro suâ virtute interpretabatur; dictitans, id probatum à Cæsare, cui ille ignouerat. Mox autem hunc mox auunculum Titius imitatus est. Haud absurdè Coponius, vir prætorius, grauissimus pater, Silij socer, cum recens transfuga, multa ac nefanda Plancus absenti Antonio, in senatu obliiceret: *Multa, inquit, mehercules fecit Antonius, pridè quàm tu illum relinqueres.* Cæsare deinde, & Messallâ Coruino eos debellatū apud Actium; ubi longè antè quàm dimicaretur, exploratissima Iulianarum partium fuit victoria. ¹⁶ Vigeat in hac parte miles, atque imperator; illam arcebant omnia. hinc reges firmissimi; illinc inopiâ affectissimi. natiuitas hæc magnitudo, modicâ ne celeritate, aduersa illa specie terribior. Denique, in ore atque oculis Antonianæ classis, per M. Agrippam Leucas expugnata, Patra capta, Corinthus occupata, bis ante vltimum discrimen classis hostium superata. ¹⁷ Rex Amyntas meliora & vtiliora secutus: nam de illis exemplis vitæ naturâ Dolabella ad Cæsarem, virque clarissimus, Cn. Domitius, qui solus Antonianarum partium, numquam reginam, nisi nomine, salutauit, maximo & præcipiti periculo, transmisit ad Cæsarem. Aduenit deinde maximi discriminis dies, quo Cæsar Antoniusque, productis classibus, pro salute alter, in ruinam alter terrarum orbis dimicauere. Dextrum nauium Iulianarum cornu ¹⁸ M. Latio commissum, læuam Arruntio, Agrippæ omne classici certaminis arbitrium. Cæsar, ei parti destinatus, in quam à fortunâ vocaretur, ubique aderat: classis Antonij regimen Publicolæ, ¹⁹ Sosioque commissum. At in terrâ locatum exercitum Taurus Cæsaris, Antonij regebat miges, milites; in alterâ nihil, præter milites. prima occupat fugam Cleopatra: Antonius fugientis Reginæ, quam pugnantis militis sui, comes esse maluit, & imperator, qui in desertores sæuere debuerat, desertor exercitus sui factus est. Illis, etiam detracto capite, in longum fortissimè pugnandi

Artavasden dolo capta.

Luxus eius & fastus.

L. Plancus nulla fide.

Ad Cæsarem transfugit.

Alliata pugna.

Rex Amyntas.

Cn. Domitius.

Pugna ordo.

Fugit Antonius.

Miles perfractus.

Canidius
fugit.

Clementia
Octauiani.

Asinius Pol-
lio.

Antonij
mors:

Et Cleopatra.

Cassius Par-
mensis.

M. Lepidus
filius.

C. Maecenas.

gnandi durauit constantia, & desperatâ victoriâ, in mortem dimicaba-
tur. Cæsar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clami-
tansque & ostendens, fugisse Antonium, quærebat, pro quo & cum quo
pugnarent. At illi, cum diu pro absente dimicassent duce, ægre summissis
armis, cessere victoriam; citiusque vitam veniamque Cæsar promissit,
quàm illis, ut ea precarentur, persuasum est. Fuitque in confesso, mili-
tes optimi imperatoris, imperatorem fugacissimi militis functum officio.
¹⁶⁰ ut dubites, suone, an Cleopatraz arbitrio victoriam temperaturus
fuerat, qui ad eius arbitrium direxit fugam. Idem locatus in terrâ fecit
exercitus, cum se Canidius, præcipiti fugâ, rapuisset ad Antonium. Quid
ille dies terrarum orbi præstiterit, ex quo in quem statum peruenerit for-
tuna publica, quis in hoc transcurso tam artati operis exprimere audeat?
Victoria verò fuit clementissima; nec quisquam interemptus, nisi pau-
cissimi, & ij, qui deprecari quidem pro se non sustinerent. Ex quâ leni-
tate ducis colligi potuit, quem aut initio triumphatus sui, aut in campis
Philippis, si licuisset, ¹⁶¹ victoriæ suæ facturum fuerit triumphum. ad so-
lium alarunt, in priscâ grauitate celeberrimi fides, ¹⁶² mox diu clemen-
tiâ luctatus suâ Cæsar, seruauit incolumem. Non prætereatur Asinij
Pollionis factum, & dictum memorabile. namque, cum se post Brun-
disinam pacem continuisset in Italiâ, neque aut vidisset vmquam regin-
am, aut post eneruatam amore eius Antonij animum, partibus eius
se miscuisset, rogante Cæsare, ut secum ad bellum proficisceretur Actia-
cum; Mea, inquit, in Antonium maiora merita sunt, illius in me beneficia no-
tiora: itaque discrimine vestro me subtraham, & ero præda victoris. Proximo
deinde anno, persecutus reginam Antoniumque Alexandriam, vlti-
mam bellis ciuilibus imposuit manum. Antonius se ipse non segniter
interemit, adeò ut multa desidiæ crimina morte redimeret. At Cleopa-
tra, frustratis custodibus, illatâ aspide, morsu sanè eius, expers muliebris
metus, spiritum reddidit. Fuitque & fortunâ, & clementiâ Cæsaris dignum,
quòd nemo ex iis, qui contra eum arma tulerant, ab eo iussuue eius in-
teremptus. D. Brutum Antonij interemit crudelitas. Sex. Pompeium, ab
eodem victum, idem Antonius, cum dignitatis quoque seruandæ de-
didisset fidem, etiam spiritu priuauit. Brutus & Cassius antè, quàm victo-
rum experirentur animum, voluntariâ morte obierunt. Antonij Cleo-
patrazque quis fuisset exitus, narrauimus. Canidius timidiùs decessit,
quàm professioni eius, quâ semper vsus erat, congruebat. Vltimus au-
tem ex interfectorebus Cæsaris, Parmensis Cassius, morte poenas dedit,
ut dederat Trebonius. Dum vltimam bello Actiaco Alexandrinòque
Cæsar imponit manum, M. Lepidus, iuuenis, formâ, quàm mente, me-
lior; Lepidi eius, qui iij. vir fuerat reip. constituendæ, filius, Iuniâ Bruti
sorore natus, interficiendi, simul in Urbem reuertisset, Cæsaris consilia
inierat. Tunc Urbis custodiis præpositus C. Maecenas, equestris, & splen-
dido genere natus, vir, ubi res vigiliam exigeret, sanè exsomnia, prou-
dens atque agendi sciens; simul verò aliquid ex negotio remitti posset,
otio ac mollitiis panè vltra feminam fluens, non minus Agrippâ Cæsari
carus, sed minus honoratus: ¹⁶³ quippe vixit, angusti clauj panè conten-
tus; ¹⁶⁴ nec minora consequi potuit, sed non tam concupiuit. hic specula-
tus est

tus est per summam quietem ac dissimulationem, præcipitis consilia iu-
uenis, & mirâ celeritate, nullâque cum perturbatione aut rerum aut ho-
minum oppresso Lepido, immane noui ac resurrecturi belli ciuilis re-
stinxit initium. & ille quidem malè consultorum poenas exsoluit. Aque-
tur prædictæ Calpurniæ Antistij, ¹⁶⁵ Seruilia Lepidi vxor; quæ, viuo igni
deuorato, præmaturam mortem immortalis nominis sui pensauit memo-
riâ. ¹⁶⁶ Cæsar autem, reuersus in Italiam, atque urbem occursum, quo fa-
uore omnium hominum, ætatum, ordinum exceptus sit; quæ magnifi-
centia triumphorum eius, quæ fuerit munerum, ne in operis quidem iu-
sti materiâ, nedum huius tam recisi, dignè exprimi potest. Nihil deinde
optare à diis homines, nihil dii hominibus præstare possunt, nihil voto
conciipi, nihil felicitate consummari, quod non Augustus, post reditum
in Urbem, reip. populòque Rom. terrarumque orbi repræsentauit. Fini-
ta vicesimo anno bella ciuilia, sepulta externa, reuocata pax, sopitus vbi-
que armorum furor; restituta vis legibus, iudiciis auctoritas, senatui ma-
iestas; imperium magistratum ad pristinum redactum modum; tantum-
modò octo prætoribus allekti duo; prisca illa & antiqua reip. forma re-
uocata; rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cui-
que rerum suarum possessio; leges emendatæ utiliter, latæ salubriter; se-
natq; sine asperitate, nec sine seueritate lectus. Principes viri, triumphis-
que & amplissimis honoribus functi, hortatu Principis, ad ornandâ Vr-
bem illekti sunt. Consulatus tantummodò vsque ad vndecimum, quem
continueret Cæsar, cum sæpe obnitens repugnasset, impetrari potuit.
nam dictaturam, quàm pertinaciter ei deferebat populus, tam constan-
ter repulit. Bella sub imperatore gesta, ¹⁶⁷ pacatûsque victoriis terrarum
orbis, & tot extra Italiam domique opera, omne æui sui spatium impen-
surum in id solum opus ¹⁶⁸ scriptorem fatigans. Nos, memores professio-
nis, vniuersam imaginem principatus eius ¹⁶⁹ oculis animisque subieci-
mus. Sepulcris, ut prædiximus, bellis ciuilibus, ¹⁷⁰ coalescentibusque reip.
membris, & coram altero, quæ tam longa armorum series lacerauerat:
¹⁷¹ Dalmatia xx. & cc. rebellis, ad certam confessionem pacata est im-
perij; Alpes, feris, multisque nationibus celebres, perdomitæ; Hispaniæ,
nunc ipsius præsentia, nunc Agrippæ, quem vsque in tertium consula-
tum, & mox collegium tribunicie potestatis, amicitia Principis euexe-
rat, multo variòque Marte pacatæ. In quas provincias cum initio, Scipio-
ne & Sempronio Longo cos. primo anno secundi Punici, abhinc annos
cc. Romani exercitus missi essent, duce Cn. Scipione, Africani patruo,
per annos cc. in his multo mutuòq; ita certatum est sanguine, ut, amil-
sis P. R. imperatoribus exercitibusque, sæpe cõtumelia, etiam nonnum-
quam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim prouinciæ Sci-
pione consumpserunt: illæ ¹⁷² contumelioso xx. annorum bello sub
duce Viriatho maiores nostros exercuerunt: illæ terrore Numantini bel-
li, populum R. concusserunt. in illis turpe Q. Pompeij fœdus, turpiusque
Mancini senatus cū ignominia dediti imperatoris, rescidit: illa tot con-
torium armis extulit, ¹⁷³ ut per quinquennium diiudicari non potuerit,
Hispanis, Romanisne in armis plus esset roboris, & vter populus alteri
pariturus

Lepidum op-
primit.

Seruilia vi-
rile factum
& fatum.

Felicitas pu-
blica sub Au-
gustio.

Eius ciuili-
tas.

Series rerum
Augusti.

Dalmatia
subacta.
Hispania
domita.

Hispanorum
clim virtus.

pariturus foret. Has igitur provincias, tam diffusas, tam frequentes, tam
feras, ad eam pacem abhinc annos ferme L. perduxit Cæsar Augustus: ut,
quæ maximis bellis numquam vacauerant, ex sub C. Antistio, ac dein-
de P. Silio legato, ceterisque, postea etiam latrociniiis vacarent. Dum pa-
catur Occidens, ab Oriente ac Rege Parthorum signa Romana, quæ
Crasso oppresso Orodes, quæ Antonio pulso filius eius Phraates cepe-
rant, Augusto remissa sunt: quod cognomen illi viro Planci sententia
consensu vniuersi senatus populique R. indidit. Erant tamen, qui hunc
felicissimum statum odissent. quippe L. Murena, & Fannius Cæpio, di-
uersis moribus, (nā Murena sine hoc facinore potuit videri bonus, Cæ-
pio & ante hoc erat pessimus) cum inissent occidendi Cæsaris consilia,
oppressi auctoritate publicā, quod vi facere voluerant, iure passi sunt. ne-
que multo post Rufus Egnatius, per omnia gladiatorum quam senatorum
propior, collecto in edilitate favore populi, quem extinguendis priuatā
familiā incendiis in dies auxerat, in tantum quidem, ¹⁷⁴ ut ei præturā con-
tinuaret, mox etiam consulatum petere ausus; cum esset omni flagitio-
rum scelerumque conscientia meritis; nec melior illi res familiaris, quam
mēs, foret; aggregatis similibus sibi, interimere Cæsarem statuit, ut, quo
saluo saluus esse non poterat, eo sublato moreretur. Quippe ita se mo-
res habet, ut publicā quisque ruinā malit occidere, quam suā proteri, &
idem passurus, minus conspici. Neque hic prioribus in occultando fel-
cior fuit: additusque carceri, cum cōscis facinoris, mortem dignissimam
vitā suā obiit. Præclarum excellentis viri factum, C. Sentij Saturnini, cir-
ca ea tempora consulis, ne fraudetur memoriā. Aberat in ordinādis Asiæ
Orientisque rebus Cæsar, circumferens terrarum orbi præsentia suā pa-
cis suæ bona: tum Sentius fortē & solus, & absente Cæsare eos. cum alia,
prisca seueritate summaque constantia, vetere consulum more ac seue-
ritate gessisset, protraxisset publicanorum fraudes, punisset avaritiam,
regessisset in ærarium pecunias publicas, tum in comitiis habendis præ-
cipuum egit consulem. nam & quæsturam petentes, quos indignos iu-
dicauit, profiteri vetuit, & cum, id facturos se perseverarent, cōsularem,
si in campum descendissent, vindictam minatus est. & Egnatium, floren-
tem favore publico, sperantemque, ut præturam adilitati, ita consula-
tum præturæ se iuncturum, profiteri vetuit; & cum id non obtinuisset,
iurauit, etiam si factus esset consul suffragiis populi, tamen se eum non
renuntiaturum. Quod ego factum cuilibet veterum consulum gloriæ
comparandum reor, nisi quoddam naturaliter, audita visis laudamus liben-
tius, & præsentia, inuidiā, præterita, veneratione prosequimur; & his nos
obruī, illis instrui credimus. Ante triennium ferē, quam Egnatianum
scelus erumperet, circa Murenæ Cæpionisque coniurationis tempus, ab-
hinc annos L. M. Marcellus, sororis Augusti Octaviæ filius, quem homi-
nes ita, si quid accidisset Cæsari, successorem potentia eius arbitraban-
tur futurum, ut tamen id per M. Agrippam securē ei posse contingere
non existimarent; magnificentissimo munere adilitatis edito, decessit,
admodum iuuenis, sanē, ut aiunt, ingenuarum virtutum, lætūque animi
& ingenij, fortunæque, in quam alebatur, capax. Post cuius obitū Agrip-
pa, qui sub specie ministeriorum Principum profectus in Asiam, ut fa-
ma lo-

Signa & Par-
this recepta.

Augusti cog-
nomen.

Conspiratio-
nes in eum.

Egnatius
Rufus.

C. Sentius
Consul.

Eius seueri-
tas.

Egnatium
coerces.

M. Marcellus
filius Ro-
mæ.

Moritur.

ma loquitur, ob tacitas cum Marcello offensiones, præsentem se subduxe-
rat tempori; reuersus inde, filiam Cæsaris Iuliam, quam in matrimonio
Marcellus habuerat, duxit uxorem; feminam neque sibi, neque reip. fe-
licis vteri. Hoc tractu temporum, Ti. Claudius Nero, quo primo, ut præ-
diximus, Iulia, Drusi Claudiani filia, despondente Nerone, cui an-
te nupta fuerat, Cæsari nupsit, innutritus celestium præceptorum
disciplinis, iuuenis, genere, formā, celsitudine corporis, optimis studiis,
maximōque ingenio instructissimus, qui protinus quantus est, sperari po-
tuerat, visusque prætulit principem; quæstor, vndeicesimum annum
agens, capessere cepit tempus: maximamque difficultatum annonæ, ac rei
frumentariæ inopiam ita Ostiæ, atque in vrbe, mandato vitrici, modera-
tus est; ut per id, quod agebat, quantus euasurus esset, eluceret. Nec mul-
to post missus ab eodem vitrico cum exercitu ad visendas ordinandasque,
quæ sub Oriente sunt, provincias, præcipuis omnium virtutum experi-
mentis in eo tractu editis, cum legionibus ingressus Armeniam, redactā
eā in potestatem P. R. ¹⁷⁵ regnū eius Artabasdī tradidit, ¹⁷⁶ cuius rex quo-
que Parthorum tanti nominis famā territus, liberos suos ad Cæsarem mi-
sit obsides. Reuersum inde Neronem, Cæsar haud mediocri belli mo-
lem experiri statuit, adiutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio,
quem intra Cæsaris penates enixa erat Iulia quippe vterque, diuisis par-
tibus, Rhætos Vindelicosque adgressi, multis urbium & castellorum op-
pugnationibus, necnon directā quoque acie feliciter functi, gentes, locis
tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maio-
re cum periculo, quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum
sanguine, perdomuerunt. Ante quæ tempora censura Planci & Paulli
acta inter discordiam, neque ipsi honori, neque reip. vsui fuit: cum alteri
vis censoris, alteri vita deesset: Paullus vix posset implere censurā, ¹⁷⁷ Plan-
cus timere debebat, nec quidquam obicere posset adolescentibus, aut
obicientes audire, quod non agnosceret senex. Mors deinde Agrippæ
(qui nouitatem suam multis rebus nobilitauerat, atque in hoc perdux-
rat, ut & Neronis esset socer, cuiusque liberos, nepotes suos, D. Augu-
stus, præpositis Caij ac Lucij nominibus, adoptauerat) admouit propius
Neronem Cæsari, quippe filia eius Iulia, quæ fuerat Agrippæ nupta, Ne-
roni nupsit. ¹⁷⁸ Subinde bellum Pannonicum, quod inchoatum Agrippā
Marcōque Vinicio, auro tuo, eos. magnum, atroxque, & perquam vici-
num imminere Italiae, per Neronem gestum est. Gentes Pannoniorum,
Dalmatarumque nationes, sitūque regionum ac fluminū, numerūque
& modum virium, excelssimamque & multiplices eo bello victorias tanti
imperatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus seruet formā suam. Huius
victoriae compos Nero, ouans triumphauit. Sed, dum in hac parte Impe-
rij omnia geruntur prosperrimē, accepta in Germaniā clades sub legato
M. Lollio, homine in omnia pecuniæ, quam recte faciendi, cupidiorē, &
inter summam vitiorum, dissimulationem vitiosissimo, amissaque legionis
quintæ Aquilā vocauit ab Vrbe in Gallias Cæsarem. Cura deinde, atque
opus Germanici belli delegata Druso Claudio, fratri Neronis, adole-
scenti ¹⁷⁹ tot tantarūque virtutum, quot & quantas natura mortalis reci-
pit, vel industria percipit, cuius ingenij vtrum bellioris magis operibus, an
ciuilibus

Agrippa Iu-
liam ducit.

Ti. Claudius.

Quæstor sa-
nus.

In Orientem
missus.

In Rhætos &
Vindelicos.

Censura po-
tissima Ro-
mæ.

Agrippa
obit.

Iulia nupta
Tiberio.

Bellum Pan-
nonicum.

M. Lollius.

Claud. Drus.

ciuilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certe dulcedo ac suauitas, & aduersus amicos æqua ac par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. nam pulchritudo corporis, proxima fraternæ fuit. Sed illum, magnâ ex parte domitorem Germaniæ, plurimo eius gentis variis in locis profuso sanguine, factorum iniquitas, consulem, agentem annum tricesimum, rapuit. Moles deinde eius belli translata in Neronem est, quod is suâ & virtute, & fortunâ administravit; peragratûsq; victor omnes partes Germaniæ, sine vlllo detrimento commissi exercitus, quod præcipue huic duci semper curæ fuit, sic perdomuit eam, vt in formam pænæ stipendiariæ redigeret prouinciæ. Tum alter triumphus cum altero consulatu, ei oblatus est. Dum ea, quæ prædiximus, in Pannoniâ, Germaniâq; geruntur, atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodieque diligentissimum, atque eundem lenissimum securitatis vrbane custodem habemus, virtus compressit. Quippe, legatus Cæsaris, triennio cum his bellauit, gentesque ferocissimas, plurimo cum earum excidio, nunc acie, nunc expugnationibus, in pristinum pacis redegit modum; eiusque patratiōe, Asiæ securitatem, Macedoniæ pacem reddidit. De quō viro hoc omnibus sentiendum ac prædicandum est, esse mores eius vigore ac lenitate mixtissimos, & vix quemquam reperiri posse, qui aut otium validius diligit, aut facilius sufficiat negotio, & magis, quæ agenda sunt, curet sine vllâ ostentatione agendi. Breui interiecto spatio, Ti. Nero, duobus consulatibus, totidemque triumphis actis, tribunicie potestatis cōsolatione æquatus Augusto, ciuium, post vnum, (& hoc, quia volebat) eminentissimus, ducum maximus, famâ fortunæque celeberrimus, & verè alterum reip. lumen & caput, mirâ quâdâ & incredibili atque inenarrabili pietate, (cuius causæ mox detectæ sunt) cum C. Cæsar sumpsisset iam virilem togam, Lucius item maturus esset viris, ne fulgor suus orientium iuuentum obstarer initiis, dissimulatâ causâ consilij sui, commeatum ab socero, atque eodem vitrico, acquiescendi à continuatione laborum, petiit. Quis fuerit eo tempore ciuitatis habitus, qui singulorum animi, quæ digredientium à tanto viro omnium lacrymæ, quàm pænè ei patria manum iniecerit, iusto seruemus operi. Illud etiam in hoc transcursu dicendū est, ita septem annos Rhodi moratum, vt omnes, qui procoss. legati que, in transmariñas profecti prouincias, ¹⁸⁰ visendi eius gratiâ, ad quem conuenientes, semper priuatos illa maiestas priuata numquam fuit, fasces suos summisserint, falsique sint otium eius honoratus imperio suo. Sensit terrarum orbis, digressum à custodiâ Neronem Vrbis. nam & Parthus, desciscens à societate Romanâ, adiecit Armeniæ manum, & Germania, auersis domitoris sui oculis, rebellauit. At in Vrbe, eo ipso anno, quō magnificentiissimi gladiatorij muneris naumachiæque spectaculis, D. Augustus, ab hinc annos xxx. ¹⁸¹ se, & Gallo Caninio cos. dedicato Martis templo, animos oculosque P. R. repleuerat, foeda dictu, memoriæque horreda in ipsius domo tempestas erupit. Quippe filia eius Iulia, per omnia tanti parentis ac viri immemor, nihil, quod facere aut pati turpiter posset femina, luxuriâ, libidine infectum reliquit; magnitudinemque fortunæ suæ peccandi licentiâ metiebatur, quidquid liberet, pro licito iudicans. Tum

Iulus

Bellū Thraciū.
L. Piso.

Tiberius tribuniciam potestatem capiebat.

Rhodium abiecit.

Iulia impudicitia.

Iulus Antonius, singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator eius domus, ipse sceleris à se commissi ultor fuit; quem, victo eius patre, non tantum incolumitate donauerat, sed sacerdotio, præturâ, consulatu, prouinciis, honoratum etiam matrimonio sororis suæ filiæ, in artissimam afinitatem receperat. Quindiusque Crispinus, singularem nequitiam supercilio truci protegens, & Appius Claudius, & Sempronius Gracchus, ac Scipio, alique minoris nominis, ¹⁸² vtriusque ordinis viri, quasi cuiuslibet vxore violatâ, pœnas pependere; cum Cæsaris filiâ, & Neronis violassent coniugem. Iulia relegata in insulam, patriæque, & parentum subducta oculis. quam tamen comitata mater Scribonia, ¹⁸³ voluntarij exilij permanfit comes. Breue ab hoc intercesserat spatium, cum C. Cæsar, ¹⁸⁴ antè aliis prouinciis adsidendum obitis, in Syriam missus, ¹⁸⁵ conuento prius Ti. Nerone, cui omnem honorem, vt superiori, habuit, tam variè se ibi gessit, vt nec laudaturum magna, nec vituperaturum medio-
cris materia deficiat, ¹⁸⁶ cum rege Parthorum iuvene, excelsissimæ insulæ, quam amnis Euphrates ambiebat, æquato vtriusque partis numero, coit. Quod spectaculum stantis ex diuerso hinc Romani, illinc Parthorum exercitus, cum duo inter se eminentissima imperiorum, & hominum coirent capita, perquam clarū & memorabile, sub initia stipendiorum meorum, tribuno militum mihi visere contigit. quem militiæ gradum antè sub patre tuo, M. Vinicio, & P. Silio auspicatus, in Thraciâ, Macedoniæque, mox Achaiâ, Asiæque, & omnibus ad Orientem versus prouinciis, & ore atque vtroque maris Pontici latere, haud iniucundâ tot rerum, locorum, gentium, vrbium recordatione perfruo. Prior Parthus apud Caium in nostrâ ripâ, posterior hic apud regem in hostili epulatus est. Quo tempore M. Lollij, quem veluti moderatorem iuuentutis filij sui Augustus esse voluerat, perfida & plena subdoli ac versuti animi consilia, ¹⁸⁷ per Parthum indicata, Cæsaris ira euulgauit: cuius mors intra paucos dies fortuita, an voluntaria fuerit, ignoro. Sed, quàm hunc decessisse lætati homines, tam paullo post obisse Censorinum in iisdem prouinciis, grauitè tulit ciuitas, virum demerēdis hominibus genitum. Armeniam deinde ingressus, primâ parte introitus prosperè gessit; mox in colloquium (cui se temerè crediderat) circa Artageram grauitè à quodam, nomine Adduo, vulneratus, ex eo, vt corpus minus habile, ita animum minus vtilem reip. habere cœpit. Nec defuit conuersatio hominum, vitia eius assentatione alētiū. etenim semper magnæ fortunæ comes adest Adulatio: per quæ eò ductus erat, vt in vltimo ac remotissimo terrarum orbis angulo consenescere, quàm Romam regredi, mallet. Diu reluctatus, inuitûsq; reuertēs in Italiam, ¹⁸⁸ in vrbe Lyciæ (Limyram nominant) morbo obiit; cum ante annum fermè quinquagesimum Cæsar, frater eius, Hispanias petens, Massiliæ decessisset. Sed fortuna, quæ subduxerat spem magni nominis, iam tum reip. sua præsidia reddiderat. quippe ¹⁸⁹ ante vtriusque horū obitum, patre tuo P. Vinicio cos. Ti. Nero, reuersus Rhodo, incredibili lætitiâ patriam repleuerat. Non est diu cunctatus Cæsar Augustus. neque enim quærendus erat, quem legeret; sed legendus, qui eminebat. Itaque, quod post Lucij mortem, adduc Caio viuo, facere voluerat, eoque vehemèter repugnante Nerone, erat

H

inhibitus,

Iulus Antonius.

Alij, in Iulia adulteri.

Ipsa relegata.

C. Cæsar in Orientem.

Velleius Tribunitus.

Colloquium cum Partho.

Lollij obitus.

C. Cæsar vulneratur.

Moritur.

Vri & Lucius eius fratres.

inhibitus, post vtriusque adolescentium obitum facere perseveravit, ut & tribuniciæ potestatis consortionem Neroni cōstitueret, multum quidem eo cūm domi, tum in senatu recusante, & eum *Ælio Cato Sentio* cos. V. Kalēd. Iul. post V. C. annis DCCCLV. abhinc annis XXVII. adoptaret. Latitiam illius diei, concursūque ciuitatis, & vota pænē inserentium cælo manus, spēmque conceptæ perpetuæ securitatis æternitatisque Romani imperij, vix in illo iusto opere abundē persequi poterimus, nedum hīc implere tentemus. ¹⁹⁰ id vnum dixisse iuuat, quā ille omnibus fuerit carus. tum refulsit certa spes liberorum parentibus, viris matrimoniōrum, dominis patrimonij, omnibus hominibus, salutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeo, ut nec plus sperari potuerit, nec spei responderi felicius. Adoptatus eādē die etiam M. Agrippa, quem post mortem Agrippæ Iulia enixa erat. sed in Neronis adoptione illud adiectum, his ipsis Cæsaris verbis: *Hoc, inquit, reip. causā facio.* Non diu vindicem, cūdemque imperij sui morata in Vrbe patria, protinus in Germaniā misit; vbi ante triennium sub M. Vinicio, auo tuo, clarissimo viro, imensum exarserat bellum. erat & ab eo quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum feliciter, eōque nomine decreta ei cum speciosissimā inscriptione operum ornamenta triumphalia. Hoc tempus me, functum antē tribunatu castrorum, Ti. Cæsaris militem fecit, quippe, protinus ab adoptione missus cum eo præfectus equitum in Germaniam, successor officij patris mei, cælestissimorum eius operum per annos continuos IX. præfectus, aut legatus, spectator, & pro capto mediocritatis meæ, adiutor fui. Neque illi spectaculo, quo fructus sum, simile condicio mortalis recipere videtur mihi; cūm per celeberrimam Italiæ partem, tractum omnem Galliæ prouinciarum, veterem imperatorem, & ¹⁹¹ antē meritis ac viribus, quā nomine, Cæsarem reuidentes, sibi quisque, quā illi, gratularentur plenius. At verō militum conspectu eius elicite gaudio lacrymæ alacritasque, & salutationis noua quædam exultatio, & contingendi manum cupiditas, non continentium protinus, quin adicerent, *Videmus te, imperator, saluum recepimus;* ac deinde, *Ego tecum, imperator, in Armeniā, ego in Ratiā fui: ego à te in Vindeliciis, ego in Pannoniā, ego in Germaniā donatus sum;* neque verbis exprimi, & fortasse vix mereri fidem potest. Intrata protinus Germania, subacti Caninefates, Attuari, Bructeri, recepti Cherusci gentes, & amnis, mox nostrā clade nobilis, ¹⁹² transitus Visurgis: penetrata vltiora, cūm omnem partem asperitimi & periculossimi belli Cæsar vindicaret, in iis, quæ minoris erant discriminis, Sentium Saturninum, qui tum legatus patris eius in Germaniā fuerat, præfecisset; virum multiplicem in virtutibus, nauum, agilem, prouidum, militariūque officiorum patientem ac peritum pariter, sed eundem, vbi negotia fecissent locum otio, liberaliter laurēque eo abutentem; ita tamen, ut eum splendidum ac hilarem potius, quā luxuriosum, aut desidem, diceres. de cuius viri claro celebrique consulatu prædiximus. Anni eius æstiuā, vsque in mensem Decembrem perducta, immanis emolumentum fecere victoriæ. ¹⁹³ Pietas sua Cæsarem, pænē obstructis hieme alpibus, in Urbem traxit, ad tutelam imperij: eum veris initio reduxit in Germaniam, in cuius medijs finibus, ¹⁹⁴ ad caput Iulæ fluminis,

Et Agrippa.

Tib. in Germaniam.

Velleius cum eo.

Sentius Saturninus.

fluminis, hiberna digrediens princeps locauerat. Prò dij boni, quanti voluminis opera insequenti æstate, sub duce Tiberio Cæsare, gessimus! Perlustrata armis tota Germania est. Victæ gentes, pænē nominibus incognitæ. Receptæ Cauchorum nationes. omnis eorum iuuentus, infinita numero, immensa corporibus, situ locorum tutissima, traditis armis, vnā cum ducibus suis, sæpta fulgenti armatōque militum nostrorum agmine, ante imperatoris procubuit tribunal. Fracti Longobardi; gens etiam Germanā feritate ferocior. Denique, quod numquam antea conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium, à Rheno vsque ad flumen Albim, qui Senonum Hermundorumque fines præterfluit, Romanus cū signis perductus exercitus, & eodem, mirā felicitate & curā ducis, temporum quoque obseruantia, classis, quæ Oceani circumnauigauerat sinus, ¹⁹⁵ ab inaudito atque incognito antemari flumine Albi subuecta, plurimarum gentium victoriā, cū abundantissimā rerum omnium copiā, exercitui Cæsarique se iunxit. Non tempero mihi, quin tantæ rerum magnitudini hoc, qualecumque est, inferam. Cūm citeriorem ripam prædicti fluminis castris occupassemus, & vltior armatā hostium iuuentute fulgeret, sub omnem motum nostrarum nauium protinus refugientium, vnus ē barbaris, ætate senior, corpore excellens, dignitate, quantum ostendebat cultus, eminens, cautum, ut illis mos est, ex materiā conscendit alueum, solūque id nauigij genus temperans, ad medium processit fluminis; & petiit, liceret sibi, sine periculo, in eam, quam armis tenebamus, egredi ripam, ac videre Cæsarem. Data petenti facultas. Tum, appulso lintre, & diu tacitus cōtemplatus Cæsarem, ¹⁹⁶ Nostra quidem, inquit, furit iuuentus, quæ cū vestrum numen absentiu colat, præsentium potiūs arma metuit, quā sequitur fidem. sed ego, beneficio ac permisso tuo, Cæsar, quos antē audiebam, hodie vidi deos: nec feliciore vllum vitæ meæ aut optauī, aut sentī diem. Impetratōque, ut manum contingeret, reuersus in nauiculam, sine sine respectans Cæsarem, ripæ suorum appulsus est. Victor omnium gentium, locorumque, quos adierat, Cæsar, cum incolumi inuiolatōque, & semel tantūmodò, magnā cum clade hostium, fraude eorum tētrato exercitu, in hiberna legiones reduxit, eādē, quā priore anno, festinatione urbem petens. ¹⁹⁷ Nihil erat iam in Germaniā, quod vinci posset, præter gentem Marcomannorū; quæ, Maroboduus duce, ¹⁹⁸ excita sedibus suis, atque in inferiora refugiēs, incinctos Herciniæ siluæ campos incolebat. Nulla festinatio huius viri mentionē transgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, corpore præualēs, animo ferox, natione magis, quā ratione, barbarus, non tumultuarius, neque fortuitum, neque mobilē, & ex voluntate parentum cōstantem inter suos occupauit principatum; sed, certum imperium, vīmq. regiam cōplexus animo, statuit, auocatā prorefugisset, sua faceret potentissima. Occupatis igitur, quos prædiximus, locis, finitimos omnes aut bello domuit, aut cōdicionibus iuris sui fecit. Corpus suum custoditū, imperium, perpetuis exercitiis, pænē ad Romanæ disciplinæ formam redactum, breui in eminens, & nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium; gerebatq. se ita aduersus Romanos,

Cauchi.

Longobardi.

Albis fl.

Barbari factum.

Marcomann.

Maroboduus rex.

Eius progressus & potentia.

ut neque bello nos lacefferet, & si lacefferetur, superesse sibi vim, ac voluntatem resistendi declararet. Legati, quos mittebat ad Cæsares, interdum ut supplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur. Gentibus hominibusque à nobis desciscientibus erat apud eum perfugium; totumque ex malè dissimulato agebat æmulum; exercitumque, quem lxx. millium peditum, quattuor equitum, fecerat, assiduis aduersus finitimos bellis exercendo, maiori, quam quod habebat, operi præparabat. Eratque etiam eo timendus, quod, cum Germaniam ad leuam, & in fronte; Pannoniam ad dextram; à tergo sedium suarum haberet Noricos; tanquam in omnes semper venturus, ab omnibus timebatur. Nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam: quippe cum à summis Alpium iugis, quæ finem Italiae terminant, initium eius finium haud multo plus cc. millibus passuum abesset. Hunc virum, & hanc regionem proximo anno diuersis è partibus Ti. Cæsar aggredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, ut per Catos, excisis continentibus Herciniæ siluis, ¹⁹⁹ legiones Boiohæmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) ipse à Carnunto, qui locus Norici Regni proximus ab hac parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orsus est. Rumpit, interdum moratur proposita hominum, Fortuna. Præparauerat iam hiberna Cæsar ad Danubium, admotoque exercitu non plus, quam v. dierum iter à primis hostium, ²⁰⁰ Saturninum admoueri placuerat. præne æquali diuise interuallo ab hoste, intra paucos dies in prædicto loco cum Cæsare iuncturae erant; cum vniuersa Pannonia, insolens longè pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia, omnibus tractus eius gentibus in societatem adductis, ex constituto arma corripuit. Tum necessaria gloriosis præposita; neque tutum visum, abdito in interiora exercitu, vacuam tam vicino hosti relinquere Italiam. Gentium nationumque, quæ rebellauerant, omnis numerus amplius dccc. millibus explebat. cc. ferè peditum colligebantur, armis habilia, equitum viii. cuius immensæ multitudinis, parentis acerrimis ac peritissimis ducibus, pars petere Italiam decreuerat, iunctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio; ²⁰¹ pars in Macedoniam eruperat; pars suis sedibus præsidium esse destinauerat. ²⁰² Proxima duobus Batonibus, ac Pinneti ducibus auctoritas erat. In omnibus autem Pannoniis non disciplinæ tantum modò, sed linguæ quoque notitia Romanæ; plerisque etiam litterarum vsus, & familiaris animorum erat exercitatio. Itaque, hercules, nulla vmquam natio tam maturè consilio belli bellum iunxit ac decreta patrauit. oppressi ciues Romani, trucidati negotiatores, magnus vexillariorum numerus, ad internecionem, eà in regione, quæ plurimum ab Imperatore aberat, cæsus. occupata armis Macedonia; omnia, & in omnibus locis, igni ferroque vastata: quia tantus etiam huius belli metus fuit, ut stabilem illum, & firmatum tantorum bellorum experientia, Cæsaris Augusti animum quateret atque terreret. Habiti itaque delectus, reuocati vndique omnes veterani, viri feminæque, ex censu libertinum coactæ dare militem. Audita in senatu vox principis, Decimo die, ni caueretur, posse hostem in vrbe Romæ venire conspectum. Senatorum, equitumque Romanorum exactæ ad id bellum operæ pollicitæ. Omnia hæc frustra preparassemus, nisi, qui illa regeret,

Tib. hunc ag-
greditur.

Carnuntum.

Pannonia re-
bellata, &
Dalmatia.

Batonis.
Pinneti.

Pannonum
progressus.

Terribiles
Romanis.

regeret, fuisset. ²⁰³ Itaque, ut præsidium militum, resp. ab Augusto ducem *Tiberius in
eos missus.* in bellum poposcit Tiberium. Habuit in hoc quoque bello mediocritas nostra speciosi ministri locum. Finita equestri militia, designatus quæstor, ²⁰⁴ necdum senator æquatus senatoribus, & iam designatis tribunis pl. partem exercitus ab Vrbe, traditi ab Augusto, perduxit ad filium eius: in quæsturâ deinde, remissa sorte prouinciæ, legatus eiusdem ad eundem missus, quas nos primo anno acies hostium vidimus? quantis, prudentiâ ducis, opportunitatibus, ²⁰⁵ furentes eorum vires vniuersas euasimus artibus? quanto cum temperamento simul utilitatis res auctoritate Imperatoris agi vidimus? quâ prudentiâ hiberna disposita sunt? quanto opere, inclusus custodiis exercitus nostri, ne quâ posset erumpere, inopsque copiarum, & intra se furens, viribus hostis elanguesceret? Felix euentu, forte conatu, primâ æstate belli Messallini opus mandandum est memoriz; qui vir, animo etiam, quàm gente, nobilior, dignissimus qui & patrem Coruinum habuisset, & cognomen suum Cottæ fratri relinqueret, præpositus Illyrico, subitâ rebellionem, cum semiplenâ legione vicecimâ, circumdatus hostili exercitu, amplius xx. hostium fudit, fugauitque, & ob id ornamentis triumphalibus honoratus est. Ita placebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium, ut, vbicumque Cæsar esset, nihil in se reponerent. ²⁰⁶ pars exercitus eorum proposita ipsi duci, & ad arbitrium utilitatemque nostram macerata, perductaque ad exitiabilem famem, ²⁰⁷ neque instantem sustinere, neque facientibus copiam pugnandi dirigentibusque aciem, ausa congregi, occupato monte Claudio, munitione se defendit. At ea pars, quæ obuiani se effuderat exercitui, quem A. Cæcina & Siluanus Plautius consulares ex transmarinis adducebāt prouinciis, circumfusa v. legionibus nostris, auxiliariisque, & equitatu regio, (quippe magnâ Thracum manu iunctus prædictis ducibus Mœtalces, Thraciæ rex, in adiutorium eius belli secum trahebat) præne exitiabilem omnibus eladem intulit. Fugata regionum equestres acies, fugatæ alæ, conuersæ cohortes sunt, apud signa quoque legionum trepidatum, ²⁰⁸ sed Romana virtus militis plus eo tempore vindicatum gloriæ, quàm ducibus, reliquit: ²⁰⁹ qui, multum amore imperatoris sui crepantes, antè in hostem inciderunt, quàm per exploratores, ubi hostis esset, cognoscerent. Iam igitur, in dubis rebus semetipsæ legiones adhortatæ, iugulatis ab hoste quibusdam tribunis militum, interempro præfecto castrorum, præfectisque cohortium, ²¹⁰ non incruentis centurionibus, quibus etiam primi ordines cecidère, inuasère hostes: nec sustinuisse contenti, perruptæ eorum acie, ex insperato victoriam vindicauerunt. Hoc ferè tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus *Agrippa
ab auo suo naturali erat, & iam ante biennium, qualis esset, apparere co-* perat, mirâ prauitate animi atque ingenij in præcipitia conuersus, patris, atque eiusdem aui sui animum alienauit sibi; moxque, crescentibus in dies vitiis, dignum furore suo habuit exitum. Accipe nunc, M. Vinici, tantum in bello ducem, quantum in pace vides principem. Iunctis exercitibus, quique sub Cæsare fuerant, quique ad eum venerant, ²¹¹ contra pluribus quàm decem veteranorum millibus, ad hoc magno voluntariorum

Messallinus.

Pannoniæ
fame pressa.

Alibi Roma-
nos premunt.

Agrippa
Posthumus
vitiis.

Tiberij
citus.

reriorum numero, frequentiq; equite regio; tanto denique exercitu, quantus nullo vnquam loco post bella fuerat ciuilia, omnes eo ipso lati erant, maximamque fiduciam victoriæ in numero reponebant. At imperator optimus, eorum, quæ agebat, iudex, & vtilia speciosis præferens, quodq; semper eum facientem vidi, in omnibus bellis, quæ probanda essent, non quæ vtique probarentur, sequens, paucis diebus exercitum, qui venerat ad refouendas ex itinere eius vires, moratus; cum eum maiorem, quam vt temperari posset, neque habilem gubernaculo cerneret, dimittere statuit: profectusque longo, & perquam laborioso itinere, cuius difficultas narrari vix potest, vt neque vniuersos quisquam auderet aggredi, & partem digredientium suorum quisque metu finium vniuersi tentare non possent, remisit eò, vnde venerant. & ipse, asperrimæ hiemis initio regressus Sisciam, legatos, inter quos ipsi fuimus, partitis præfecit hibernis. O rem dictu non eminentem, sed solidâ verâque virtute atque vilitate maximam, experienciâ suauissimam, humanitate singularem! Per omne belli Germanici Pannonicique tempus, nemo è nobis, gradum ve nostrum aut præcedentibus, aut sequentibus, imbecillus fuit, cuius salus ac valetudo non ita sustentaretur Cæsaris curâ, tamquam distractissimus ille tantorum onerû mole huic vni negotio vacaret animus. Erat desiderantibus paratû iunctum vehiculû; lectica eius publicata, cuius beneficium cum alij, tû ego sensi. Iam medici, iam apparatus cibi, iam in hoc solum importatum instrumentum balinei, nullius non succurrit valetudini. Domus tantum, ac domestici deerant; ceterum nihil, quod ab illis aut præstari, aut desiderari posset. Adice iam illud, quod, quisquis illis temporibus interfuit, (vt alia, quæ retuli) agnosceret protinus. Solus semper equo vectus est; solus cû iis, quos inuitauerat, maiore parte æstiuarum expeditionum, cenauit sedens; non sequentibus disciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignouit; admonitio frequens inerat, & castigatio, vindicta rarissima; agebatq; medium, plurima dissimulantis, aliqua inhibentis. Hiems emolumentû patrati belli contulit. sed insequenti æstate omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalmatiâ manentibus, pacem petiit. Ferocem illam tot millium iuuentutem, paullo antè seruitutem minatam Italiæ, conferentem arma, quibus vsa erat, apud flumen nomine Bathinum, prosternentemq; se vniuersam genibus imperatoris, Battonemq; & Pinetem, excellissimos duces, captum alterum, alterum deditum, iustis voluminibus ordine narrabimus, vt spero. Autumno victor in hiberna reducitur exercitus, cuius²¹⁵ omnibus copiis à Cæsare M. Lepidus præfectus est, vir nominis ac fortunæ eorum proximus, quem in quantum quisque aut cognoscere, aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorumq; nominum, quibus ortus est, ornamentû iudicat. Cæsar ad alteram belli Delmatici molem animû atque arma contulit. in quâ regione quali adiutore legatq; fratre meo, Magio Celere Velleiano, vsus sit, ipsius patrisq; eius prædicatione testatum est, &²¹⁴ amplissimorum honorum, quibus triumphans eum Cæsar donauit, signat memoria. Initio æstatis Lepidus, educto hibernis exercitu, per gentes integras, immunelq; adhuc clade belli, & eò feroces ac truces tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum, & cum vi hostium

Comitas Tiberij.

Fracti Pannonij pacem petunt.

M. Lepidus.

Bellum Delmaticum.

luctatus, magnâ cum clade obstitentium, excisis agris, exuiliis ædificiis, cæsis viris, lætus victoriâ, prædâq; onustus, peruenit ad Cæsarem; & ob ea, quæ si propriis gessisset auspiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, consentiente cum iudicio principum voluntate senatus, donatus est. Illa æstas maximi belli consummauit effectus, quippe Daorisi & Desitiates Delmatæ, situ locorum ac montium, ingeniorum ferociâ, mirâ etiam pugnandi scientiâ, & præcipue angustis saltuum parè inexpugnabiles, nò iam ductu, sed manibus atque armis ipsius Cæsaris tum demum pacati sunt, cum parè funditus euerfi forent. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germaniâ aut videre maius, aut mirari magis potui, quam quod imperatori numquam adeò vlla opportuna visa est victoriæ occasio, quam damno amissi pensaret militis. semperq; visum est gloriosum, quod esset tutissimum, & antè conscientiæ, quam famæ, consultum; nec vnquam consilia ducis iudicio exercitus, sed exercitus providentiâ ducis rectus est. Magna in Bello Delmatico experimenta virtutis, in multis ac difficiles locos præmissus Germanicus dedit; celebris etiam operâ diligenti Q. Iulius Postumus, vir consularis, præpositus Delmatæ, ornamenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Passienus & Cossus, viri quibusdam diuersis virtutibus celebres, in Africâ meruerant. Sed Cossus victoriæ testimonium etiam in cognomen filij contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. At Postumi operum L. Apronius particeps, illâ quoque militiâ eos, quos mox consecutus est, honores excellenti virtute meruit. Vtinam non maioribus experimentis testatum esset, quâ tum in omni re Fortuna posset, sed in hoc quoque genere abundè agnosci vis eius potest.²¹⁵ nam & Seianus, vir antiquissimi moris, & præscam grauitatem semper humanitate temperans, in Germaniâ Illyricoque, & mox in Africâ, splendidissimis functus ministeriis, non merito, sed materiâ adipiscendi triumphalia, defectus est. Et A. Licinius Nerua Silianus, P. Silij filius, quem virum, ne qui intellexit quidem, abundè miratus est, ne nihil optimo cini, simplicissimo duci perisset, præreptus imature, & fructu amplissimæ principis amicitiæ, & consummatione euectæ in altissimum paternumq; fastigium imaginis, defectus est. Horum virorum mentione si quis quæsisse me dicet locum, fatentem arguet, neque enim iustus sine mendacio candor apud bonos crimini est. Tantum quod vltimam imposuerat Pannonico ac Delmatico Bello Cæsar manum, cum, intra quinque consummati tanti operis dies, funestæ ex Germaniâ epistolæ, cæsi Vari, trucidatarumque legionum trium, totidemque alarum, & sex cohortium, velut in hoc saltem tantummodò indulgente nobis fortunâ,²¹⁶ ne occupato duce, & causa persona moram exigit. Varus Quinctilius, illustri magis quam nobili ortus familiâ, vir ingenio mitis, moribus quietus, vt corpore & animo immobilior, otio magis castrorum, quam bellicæ assuetus militiæ; pecuniæ verò quam non contemptor, Syria, cui præfuerat, declarauit; quam pauper diuitè ingressus, diues pauperè reliquit: is cum exercitui, qui erat in Germaniâ, præfesset, cœcepit esse homines, qui nihil, præter vocè membrâque, haberent hominû, quiq; gladiis domari non poterant, posse iure mulceri. Quo proposito mediâ ingressus Germaniam, velut inter viros

Lepido Triumphalia.

Delmatæ subacti.

Q. Iulius Postumus.

L. Apronius.

Seianus.

Licinius Nerua.

Vari cæsus in Germaniâ.

Varus incertus pacis

Germanorum
uastitates.

Arminius.

Coniurati
in Romanos.

Segetes.

Glades Va-
riana.

Ipsius Vari
factum.

Tiberius in
Germaniam
missus.

pacis gaudentes dulcedine, iurisdictionibus, agédoque pro tribunali ordine, trahebat æstiuæ. At illi, ²¹⁷ quod, nisi expertus, vix credebat, in summa feritate versutissimi, natumque mendacio genus, simulantes fætas litium series, & nunc prouocantes alter alterum iniuriâ, nunc agentes gratias, quod eas Romana iustitia finiret, feritâsque sua, nouitate incognitæ disciplinæ, mitesceret, & solita armis discerni iure terminarentur, in summam fœcordiam perduxere Quintiliū. vsque eò, vt se prætorem urbanum in foro ius dicere, non in medijs Germaniæ finibus exercitui præesse crederet. Tum iuuenis, genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri, principis gentis eius, filius, ardore animi, vultu oculisq. præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, & iam ciuitatis Romanæ ius equestrémque consecutus gradum, segnitia ducis in occasionem sceleris vsus est; haud imprudenter speculatus, neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret, & frequentissimum initium esse calamitatis, Securitatē. Primò igitur paucos, mox plures in fœciatē consilij recipit, opprimi posse Romanos, & dicit & persuadet, decretis facta iungit, tempus insidiarū constituit. Id Varo per virum eius gentis fidelem, clarique nominis ²¹⁸ Segeten indicatur: sed præualebant iam fata consiliis, omnemque animi eius aciem præstinxerant. Quippe ita se res habet, ²¹⁹ vt plerumque, qui fortunam imitaturus est, consilia corrumpat, efficiatque, quod miserissimum est, vt, quod accidit, id etiam merito accidisse videatur, & casus in culpam transeat. Negat itaque se credere, spemque in se benevolentia ex merito æstimare proficetur. Nec diutius, post primum indicem, secundo relictus locus. Ordinem atrocissimæ calamitatis, quæ nulla, post Crassi in Parthis damnum, in externis gentibus, grauior Romanis fuit, iustis voluminibus, vt alij, ita nos conabimur exponere. Nunc summa deflenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplinâ, manu, experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidia hostis, iniquitate fortunæ circumuentus; cum ne pugnandi quidem egregiè occasio, in quantum voluerant, data esset miseris, castigatis etiam quibusdam graui pœnâ, quia Romanis & armis & animis vsi fuissent, inclusus siluis, paludibus, insidiis ab eo hoste ad internecionem trucidatus est, quem ita semper more pecudum trucidauerat, vt vitam aut mortem eius nunc irâ, nunc veniâ temperaret. Duci plus ad moriendum, quam ad pugnandum, animi fuit. quippe, ²²⁰ paterni auitiq. exempli successor, se ipse transfixit. At è præfectis castrorum duobus quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit; qui, cum longè maximam partem absumpsisset acies, auctor deditiois, supplicio, quàm prælio, mori maluit. At Volumnius, legatus Vari, cetera quietus ac probus, diri auctor exempli, spoliatum equite peditem relinquens, fugâ cum alis Rhenum petere ingressus est; quod factum eius Fortuna vltæ est. non enim desertis superfuit, sed desertor occidit. Vari corpus semiustum hostilis lacerauerat feritas; caput eius, abscissum, latumque ad Maroboduum, & ab eo missum ad Cæsarem, gentilitij tandem tumuli sepulturâ honoratum est. His auditis, reuolat ad patrem Cæsar: perpetuus patronus Romani Imperij, assuetam sibi causam suscipit. Mittitur ad Germaniam

maniam, Gallias cõfirmat, disponit exercitus, præsidia munit, se magnitudine suâ, non fiducia hostium, metiens, qui Cimbricam Teutonicamque militiam Italiæ minabantur; ultra Rhenum, cum exercitu, transgreditur. ²²¹ Arminio terrore, quem arguisse pater & patria contenti erant, penetrat interiùs, aperit limites, vastat agros, vrit domos, fundit obuios; maximâque cum gloriâ, incolumi omnium, quos transduxerat, numero, in hiberna reuertitur. Reddatur verum L. Asprenati testimonium; qui, legatus sub auunculo suo Varo militans, nauâ virilique operâ duarum legionum, quibus præerat, exercitum immunem tantâ calamitate seruauit; maturêque ad inferiora hiberna descendendo, vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmauit. Sunt tamen, qui, vt viuos ab eo vindicatos, ita iugulorum sub Varo occupata crediderint patrimonia, ²²² hereditatēque excisi exercitus, in quantum voluerit, ab eo aditam. Lucij etiam Cæditij, præfecti castrorum, eorūque, qui, vnâ circumdati Alifone, immensis Germanorum copiis obidebantur, laudanda virtus est; qui, omnibus difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hostium faciebat inextuperabiles, nec temerario consilio, nec segni prouidentia vsi, speculatiue opportunitatem, ferro sibi ad suos peperere redditum. Ex quo apparet, Varum, sanè grauem, & bonæ voluntatis virum, magis imperatoris defectum consilio, quàm virtute destitutum militum, se, magnificentissimūque perdidisse exercitum. Cum in captiuos sæuiretur a Germanis, præclari facinoris auctor fuit ²²³ Caldis Cœlius, vetustate familiæ suæ dignissimus; qui, complexus catenarum, quibus victus erat, seriem, ita illas inlinit capiti suo, vt protinus pariter sanguinis cerebrique profluuium exspiraret. Eadem & virtus & fortuna, subsequenti tempore, ingressa animam Imperatoris Tiberij fuit, quæ initio fuerat; qui, concussis hostium viribus, classicis peditūque expeditionibus, cum res Galliarum maximæ molis, accensasque plebis Viennensium dissensiones, coërcitione magis, quàm pœnâ, molisset; & senatus populūque Rom. postulante patre eius, vt æquum ei ius in omnibus provinciis exercitibusque esset, quàm erat ipsi, decreto complexus esset: (etenim absurdum erat, non esse sub illo, quæ ab illo vindicabantur; & qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non iudicari parem) in Urbem reuersus, iam pridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis, Delmatisque egit triumphum. cuius magnificentiam quis miretur in Cæsare? fortunæ verò quis non miretur indulgentiam? quippe omnes eminentissimos hostium duces occisos fama narrauit, sed victos triumphus ostendit. quem mihi, fratrique meo, inter præcipuos, præcipuisque donis adornatos viros, comitari contigit. Quis non inter reliqua, quibus singularis moderatio Ti. Cæsaris elucet, atque eminet, hoc quoque miretur, quod, cum sine vllâ dubitatione septem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare potest, quin ex Armeniâ receptâ, & ex rege ei præposito, cuius capiti insigne regium suâ manu imposuerat, ordinatisque rebus Orientis, ouans triumphare debuerit? & Vindelicorum Ratorūque victor, curru Urbem ingredi? fractis deinde post adoptionem, continuâ triennij militiâ, Germaniæ viribus,

L. Asprenas.

L. Cæditius.

Caldis Cœlij
virtus.

Gallia com-
posita.

Tiberius
triumphat.

Adulatoria
laudes.

idem illi honor & deferendus, & recipiendus fuerit? & post cladem sub Varo acceptam, oeius prosperrimo rerum euentu, eadem excisa Germania, triumphum summi ducis adornare debuerit? Sed in hoc viro, nescias, vtrum magis mireris, quod laborum periculorumque semper excessit modum, an quod honorum temperauit. Venitur ad tempus, in quo fuit plurimum metus. quippe Cæsar Augustus, cum Germanicum, nepotem suum, reliqua belli patraturum, misisset in Germaniam, Tiberium autem filium missurus esset in Illyricum, ad firmanda pace, quæ bello subegerat, prosequens eum, simulque interfuturus athletarum certaminis ludicro, quod eius honori sacrum à Neapolitanis est, processit in Campaniam: quamquam iam motus imbecillitatis, inclinataque in deterius principia valetudinis senserat; tamen obnitente vi animi, prosecutus filium, digressusque ab eo Beneuenti, ipse Nolam petiit; & ingrauescente in dies valetudine, cum sciret, quis, volenti omnia post se salua remanere, accersendus foret, festinanter reuocauit filium. ille ad patrem patriæ expectato reuolauit maturius. Tum, securum se Augustus prædicans, circumfususque amplexibus Tiberij sui, commendans illi sua, atque ipsius opera, nec quidquam iam de fine, si fata poscerent, recusans, subrefectus primo conspectu, alloquiique carissimi sibi spiritus, mox, cum omnem curam fata vincerent, in sua resolutus initia, Pompeio Appuleioque cos. septuagesimo sexto anno animam caelestem cælo reddidit. Quid tunc homines timuerint, quæ senatus trepidatio, quæ populi confusio, quis orbis metus, in quam arto salutis exitique fuerimus confinio, neque mihi, tam festinati, exprimere vacat; neque, cui vacat, potest. Id solum voce publicâ dixisse habeo: Cuius vis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem sensimus. tantaque vnus viri maiestas fuit, vt nec bonis, neque contra malos opus armis foret. Vna tamen veluti luctatio ciuitatis fuit, pugnantis cum Cæsare senatus populi que Romani, vt stationi paternæ succederet; illius vt potius æqualem ciuem, quam eminentem liceret agere principem. tandem magis ratione, quam honore, victus est; cum, quidquid tuendum non suscepisset, perituum videret. solique huic contigit, pænè diutius recusare principatum, quam, vt occuparent eum, alij armis pugnauerant. Post redditum cælo patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen diuinis honoratum, primum Principatum eius operum fuit, Ordinatio comitiorum; quam, manu suâ scriptam, D. Augustus reliquerat. Quo tempore mihi fratrique meo, candidatis Cæsaris, proximè à nobilissimis ac sacerdotibus viris, destituti prætoribus contigit, consecutis, vt neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret Tiberius. Tulit protinus & voti, & consilij sui pretium resp. neque diu latuit, aut quid, nõ impetrando, passuri fuisset; aut quid, impetrando, profecissemus. quippe exercitus, qui in Germaniâ militabat, præsentisque Germanici imperio regebatur, simulque legiones, quæ in Illyrico erant, rabie quâdam & profundâ confundendi omnia cupiditate, nouum ducem, nouum statum, nouam quærebant remp. quinetiam ausi sunt minari, duros senatui, duros principi leges, modum stipendij, finem militiæ sibi ipsi constituere conati sunt. processum etiam in arma, ferrumque strictum est, & pænè

Tiberium
successorem
designat.

Moritur.

Tiberius re-
fusus im-
perium.

Augusti con-
secratio.

Comitia.

Velleius præ-
tor.

Seditiones
militum.

pænè in vltimum gladiatorum erupit impunitas. defuitque, qui contra remp. duceret, non qui sequerentur. Sed hæc omnia veteris Imperatoris maturitas, multa inhibentis, aliqua cum grauitate pollicentis, inter seueram præcipuè nostrorum vltionem, mitis aliorum castigatio, breui sopiit ac sustulit. Quo quidem tempore, vt pleraque ignauæ Germanicus, ita Drusus, qui à patre in id ipsum, plurimo quidem igne emicans, incendium militaris tumultus missus erat, priscâ antiquaque seueritate vsus, ancipitia sibi tam re, quam exemplo, perniciofa, & his ipsis militum gladiis, quibus obsessus erat, obsidentes coëreuit, singulari adiutore in eo negotio vsus, Iunio Blaeso, viro nescias vtiliore in castris, an meliore in togâ, qui, post paucos annos proconsul in Africâ, ornamenta triumphalia, cum appellatione Imperatoriâ, meruit. ac Hispanias, exercitumque virtutibus, celeberrimamque in Illyrico militiâ, vt prædiximus, cum imperio obtineret, in summâ pace, quiete continuit; cum ei pietas rectissima sentiendi, & auctoritas, quæ sentiebat, obtinendi, superesset. cuius curam ac fidem, Dolabella quoque, vir simplicitatis generosissimæ, in maximâ parte Illyrici per omnia imitatus est. Horum xvi. annorum opera quis, cum incerta sint oculis animisque omnium, in partibus eloquatur? Sacrauit parentem suum Cæsar non imperio, sed religio- ne. non appellauit eum, sed fecit deum. reuocata in forum fides, sumnota è foro seditio, ambitio campo, discordia curiâ, sepultæque ac situ obsitæ; iustitia, æquitas, industria, ciuitati redditæ; accessit magistratibus auctoritas, senatui maiestas, iudiciis grauitas; compressa theatralis seditio; rectè faciendi omnibus aut incussa voluntas, aut imposita necessitas. honorantur recta, praua puniuntur. suspicit potentem humilis, non timet. antecedit, non contemnit, humiliorem potens, quando annona moderatio; quando pax lætior: Diffusa in Orientis Occidentisque tractus, & quidquid meridiano aut septemtrione finitur, pax Augusta per omnes terrarum orbis angulos à latrociniorum metu seruat immunes. Fortuita non ciuium tantum modò, sed Urbium damna Principis munificentia vindicat. Restitutæ vrbes Asiae. vindicatæ ab iniuriis magistratuum provinciae. honor dignis paratissimus, poena in malos fera, sed aliqua. superatur æquitate gratia, ambitio virtute. nam, facere rectè ciues suos, Princeps optimus, faciendo, docet; cumque sit Imperio maximus, exemplo maior est. Rarò eminentes viri non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam suam vsi sunt; vt duo Scipiones duobus Læliis, quos per omnia æquauerunt sibi, vt D. Augustus, M. Agrippâ, & maximè ab eo, Statilio Tauro. quibus nouitas familiaria haud obsticit; quo minus ad multiplicem consulatus, triumphosque, & complura eniterentur sacerdotia, etenim magna negotia magnis adiutoribus egent. Neque in paruo paucitas ministeria defecit. Interestque reip. quod vsu necessarium, & dignitate eminere; vtilitatemque auctoritate muniri. Sub his exemplis Tiberius Cæsar Scianum Alium, principe equestris ordinis patre natum, materno verò genere clarissimas, veteresque; & insignes honoribus complexum familias, habentem consulares fratres, consubrilinos, auunculum, ipsum verò laboris ac fidei capacissimum, sufficiente etiam vigori animi compage corporis,

Iunius Bla-
sus.

Dolabella.

Effusio in Ti-
berij laudes.

singularem principalium onerum adiutorem in omnia habuit, atque habet, virum seueritatis latissimæ, hilaritatis priscæ, actu otiosus simillimum, nihil sibi vindicantem, eoque assequentem omnia, semper infra aliorum æstimationes se metientem, vultu, vitæque tranquillum, animo exsomnia. In huius virtutum æstimatione iam pridem iudicia ciuitatis cum iudiciis principis certant. neque nouus hic mos senatus populique R. est, putandi, quod optimum sit, esse nobilissimum. nam & illi antiqui, ante primum Bellum Punicum, abhinc annos ccc. T. Coruncanium, hominem nouum, cum aliis omnibus honoribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulere fastigium; & equestri loco natum Sp. Caruilium, & mox ²²⁷ M. Catonem, nouum etiam, Tusculo, Urbis inquilinum, Mummiūque Achaicum in consulatus, censuras, & triumphos prouexere. & qui C. Marium, ignotæ originis, vsque ad sextum consulatum sine dubitatione Romani nominis habuere principem; ²¹⁸ & qui M. Fuluius tantum tribuere, vt pænæ, assentatione suâ, quibus vellet, principatus conciliaret, quique nihil Asinio Pollioni negauerunt, quod nobilissimis, summo cum sudore, consequendum foret; profecto hoc senserunt, In cuiuscumque animo virtus inesset, ei plurimum esse tribuendum. Hæc naturalis exempli imitatio ad experiendum Seianum, Cæsarem, ad iuuanda verò onera principis, Seianum prouulit; senatūque & pop. Rom. eò perduxit, vt, quod vsu optimum intelligit, id in tutelam securitatis suæ libenter aduocet. Sed, proposita quasi vniuersa Principatus Ti. Cæsaris formâ, singula recensamus. Quâ ille prudentiâ Rhascupolim, interemptorem fratris sui filij Cotys, ²²⁹ consortisque eiusdem Imperij, euocauit? singulari in eo negotio vsus operâ Flacci Pompeij, consularis viri, nati ad omnia, quæ rectè facienda sunt, simplici, que virtute merentis semper, quàm captantis gloriam. Cum quantâ grauitate, ²³⁰ vt senator, & iudex, non vt princeps, & causas pressius audire? quàm celeriter Libonem ingratum, & noua molientem, oppressit? Quibus præceptis instructum Germanicum suum, imbutūque rudimentis militiæ secum actæ, domitorem recepit Germaniæ? Quibus iuuentam eius exaggerauit honoribus, respondente cultu triumphi rerum, quas gesserat, magnitudini? Quoties populum congiariis honorauit; senatorumque censum, cum id senatu auctore facere potuit, quàm libenter expleuit, vt neque luxuriam inuitaret, neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui? Quanto cum honore Germanicum suum in transmarinas misit prouincias? Quâ vi, consiliorum suorum ministro & adiutore vsus Druso, filio suo, Maroboduū, inhaerentem occupati Regni finibus, pace maiestatis eius dixerim, velut serpentem, abstrusam terræ, salubribus consiliorum suorum medicamentis coëgit egredi? quàm illum & honoratè, nec securè continet? Quantæ molis Bellum, principe Galliarum ciente Sacrouiro, Floroque Iulio, mirâ celeritate ac virtute compressit? vt antè populus Rom. vicisse se, quàm bellare, cognosceret; nunciōsq. periculi, victoriæ præcederet nunciū. Magni etiam terroris Bellum Africum, & quotidiano auctu maius, auspiciis cōsiliisq. eius breui sepultum est. Quanta, suo suorumq. nomine, extruxit operat? Quàm piâ munificentia superq. humanam euectâ fidem, Templū patri molitur

*Brestianum
altorum Ti-
berij.*

molitur! Quàm magnifico animi temperamento Cn. quoque Pompeij munera absumpta igni restituit! qui, quidquid vniquam claritudine eminebat, id veluti cognatum censet tuendum. Quâ liberalitate, cum aliis, tum proximè, incenso monte Caelio, omnis ordinis hominum iacturæ, patrimonio succurrit suo? Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, supplementum, sine trepidatione delectus, prouidet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum, ²³¹ apud aures deorum de his queri; quid hic meruit? primum, vt scelerata Drusus Libo iniret consilia? deinde, vt Silius & Piso, quorum alterius dignitatem constituit, auxit alterius? Vt ad maiora transscendam, quamquam & hæc ille duxit maxima; quid, vt iuuenes amitteret filios? quid, vt nepotem ex Druso suo? Dolenda adhuc retulimus: veniendum ad erubescenda est. Quantis hoc triennium, M. Vinici, doloribus lacerauit animum eius? quamdiu abstruso, quod miserrimum est, pectus eius flagrauit incendio? quod ex nuru, quod ex nepote, dolere, indignari coactus est. Cuius temporis ægritudinem auxit amissa mater eminentissima, & per omnia deis, quàm hominibus, similior femina; cuius potentiam nemo sensit, nisi aut leuatione periculi, aut accessione dignitatis. Voto finiendum volumen sit. **IV P P I T E R** Capicoline, & ²³² auctor ac stator Romani nominis, Gradiue Mars, perpetuorumque custos Vesta ignium, & quidquid numinum hanc Romani Imperij molem in amplissimum terrarum orbis fastigium extulit, vos publicâ voce obtestor, atque precor, custodite, seruate, ²³³ protegente hunc statum, hanc pacem; eique, functo longissimâ statione mortali, destinate successores quàm ferissimos, sed eos, quorum ceruices tam fortiter sustinendo terrarum orbis Imperio sufficiant, quàm huius suffecisse sensimus; consiliaque omnium ciuim aut pia, ***

*Aduersa Ti-
berij.*

*Vota pro
Principe.*

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM.

A.	
A CHAEI ex Laconica pulsi	17
Achaei quas sedes occupauerint	ibid.
Achaei à Q. Metello Macedonico fusi	15
Achaia in bellum infecta	ibid.
Achaia Mummius in provinciam redegit	34
Achaia victoria	51
Adulatio magnae fortunae comes	57
Aegisthus per annos vii. regi possit	11
Aegisthus Orestes cum Electra sorore obtruncat	ibid.
Aegyptus à D. Augusto facta stipendiaria.	34
L. Aemilij Pauli laudes	14
Aemilius Sura de annis P. R.	15
Aemulatio alit ingenia	18
Aeoli multos locos obtinent	12
Aeschylus tragicus	18
Aesulum deducta colonia	17
Aetoliam Fulvius Nobilior stipendiariam fecit	34
Affinitas inter Caesarem Pompeiumque contracta nuptiis	36
Affinitas inter Antonium & Caesarem	44
Afranius 18, 18. in Togatis clarus	22
Agamemnon, rex regum, ab Aegistho occiditur	11
Agrippa	42
M. Agrippae virtus	49
M. Agrippa classem exornat	49
M. Agrippa insigni coronae classicae donatur	50
M. Agrippa Leucadem expugnat, Patras capit, Corinthum occupat	51
M. Agrippa Iuliam uxorem ducit	55
M. Agrippae mors	ibid.
M. Agrippa, Agrippae filius, ab Augusto adoptatus	58
M. Agrippae filij mira prauitas	62
Alba deducta colonia	17
Albis fl. Senonum Hermundorumque fines praeterfluit	59
Alcmaeon ultimus Archontum Atheniensium	14
Alcmana Lacones falso sibi vindicant	19
Alexander Magnus à Catano septimus decimus	13
Alexander Hercule paterni generis auctore gloriabatur	ibid.
Alexander Achille generis materni auctore iure gloriatus est	ibid.
Alexander Magnus à Lyfippo impetravit, vicerum equitum, qui ex ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoque iis interponeret	15
Alexandria condita	17
Alexia	38
Alsum coloni deducta	17
Altinum	48
Amnestia decreta	42
T. Ampij & T. Labicani trib. pl. lex pro Pompeio	35
Amyntas rex	51
Androm in insulam Iones occupant	18
Anicius	14
Antiochus deuictus	13
Antiochus Epiphanes Athenis Olympicum inchoauit	14
Antistius adilitius occiditur	29
L. Antonius M. Antonij frater	48
L. Antonius consul Italiam tumultibus implet	ibid.
Perusiam petit	ibid.
M. Antonius orator	22
Marij, Cinnaeque iussa confossus	27
M. Antonius C. Caesaris in consulari collega	41
M. Antonij & Dolabellae consulum furor	43
M. Antonius occupat Hs. septies milles	ibid.
M. Antonius à M. Lepido per colloquia repulsus	44
M. Antonij priuigna desponsa Octauio	ibid.
M. Antonius L. Caesarem auunculum proscibit	43
M. Antonius in Italiam venit	48
M. Antonius Octauiam, sororem Caesaris, ducit uxorem	49
M. Antonius execratione populi, spectaculo pellitur	50
M. Antonij apud Parthos gesta	ibid.
M. Antonius Artavasden, Armeniae regem, catenis aureis vincit	51
M. Antonij in Cleopatram amor	ibid.
M. Antonius bellum patriae inferre constituit	ibid.
Liberum patrem se appellari iubet	ibid.
M. Antonius militiae classisque defertor	ibid.
M. Antonius se ipse interimit	54
Antonianorum militum in pugnando constantia	ibid.
Apollinis Pythij oraculum	11
Appuleius Saturninus à Mario morte multatus	24
L. Apronij virtus	63
Aquileia colonia deducitur	17
Archilochus, & Homeros soli perfectissimi in iis operibus, quorum primi auctores fuerunt	12
Archontes eum honorem usque ad Charopem usurparunt	11

INDEX.

B.	
B ATHINI Cornelij facinora	40
Bathinus flumen	61
Batones Pannonum duces	60, 62
Bella ciuilia finita vicesimo anno	33
Belli ciuilis initia	38
Belli ciuilis incendia	ibid.
Bellorum ciuiliam damna	33
Bellum Africum	41, 68
Bellum Campanum	48
Bellum Germanicum	58
Druso Claudio delegatum	53
Ti. Neroni	56
Bellum Italicum	24
Bellum Iugurthinum	23
Bellum Nolanum	26
Bellum Numantinum	19
Bellum Pannonicum per Neronem gestum	55
Bellum Pannonicum, maximum	60
Bellum seruile	38
Bellum Thracicum	56
Beneuentum coloni deducti	17
Bibulus, collega Caesaris	37
Bithyniam Nicomedes pop. R. legat	34
Bocchus rex	23
Boiohaemum regio	60
Bononia deducta colonia	17
Britannia bis à Caesare penetrata	38
Bructeri subacti	58
Brundisium colonia deducta	17
Brutus	33
A. Bruti Gallaci praecleara in Hispania milia	21
D. Bruto decretus triumphus	43
D. Brutus consul designatus	42
D. Brutus iugulator	44, 52
Caesaris interfector	44
M. Brutus praetor in Caesarem coniuratus	42
M. Brutus, & C. Cassius prouincias exercitusque occupant	43
M. Brutus 46. Lycios deuincit ibid.	47
M. Brutus morientis atas	ibid.
M. Brutus, à Stratone Aegeate impetrat, ut sibi morituro commodet manum	46, 52
Buxentum coloni mittuntur	17
C.	
C AECILIUS cornelius	18
Caeciliae familiae ciuitudo	23
A. Caecina	61
L. Caecilius virtus laudanda	63
Caeponis censoria seueritas	23
Caesar	33
C. Caesar Strabo	22
C. Caesaris consularis, & gesta	35
C. Caesar Magno Alexandro similis	ibid.
C. Caesaris lex de Campano agro plebi diuidendo	36
C. Caesar & Pompeius oppressi Ciceronis suspicionem non caruerunt	37
C. Caesaris in Gallia gesta clarissima	38
C. Caesar	38

I N D E X.

C. Caesar ad urbem	39	C. Cassius Rhodum capit	ibid.
C. Caesar Thesaliam petit	40	C. Cassius ceruicem liberti praeber	ibid. 52
C. Caesar in Africam	41	C. Cassius melior Bruto dux	47
C. Caesaris in victos elementia	41	Cassius Longinus censor fuerus	25
C. Caesar in Hispaniam	42	Cassius Parmensis occiditur	52
C. Caesaris in Hispania facinus, & virtus eximia	ibid.	Castrum colonis occupatum	17
C. Caesaris in urbem reditus	ibid.	Caecilia vire pulsus	33
triumphi	ibid.	Caecilia, fortissimè dimicans, obtruncatur	ibid.
C. Caesar interemptus	ibid.	Cato	ibid.
C. Caesaris obitus praemonitiones	42	Cato historicus	18
C. Caesaris testamentum	ibid.	Cato Porcius consul Italico bello occisus	25
C. Caesar cum rege Parthorum coit	57	Catonis filij mors	47
C. Caesar ab Adduo vulneratus	ibid.	M. Catonis sententia de Nola & Capua condita	13
C. Caesaris mors	ibid.	M. Cato, perpetuus diuendae Carthaginis auctor	16
L. Caesaris obitus	ibid.	Cato repetundarum ex Macedonia damnatus	22
Ti. Caesaris gesta	34	M. Catonis virtus	33
Ti. Caesar in Germaniam reuolat	65	M. Cato ad spoliandum regno Ptolomaeum mis-	37
Ti. Caesar ex Pannoniis, Delmatique trium-	ibid.	sus	37
phum agit	ibid.	M. Cato homo nouus	68
Ti. Caesar patri succedere renuit	66	Catullus poeta	33
Ti. Caesaris laudum enumeratio	68	Q. Catuli mors	27, 39
Caldus Coelius praefati facinoris auctor	65	Q. Catuli verecundia, & auctoritas	31
Cales deducta colonia	17	Cecionij exemplum turpe	64
Calidius	33	Censorij obitus	57
Calpurnia, vxor Antistij, iugulato viro, seipsam	29	Censura Paulli & Planci	55
gladio transfixit	29	Cethegus aliique in carcere necati	33
Calpurnia Caesaris vxor	42	Chalcidenses origi Atticis	12
Calvus	33	Charops primus Archon decennalis	14
Campanis data est ciuitas	50	Chios ab Ionibus occupata	12
Campanae coloniae supplementum adiicitur	50	M. Cicero, eloquentium princeps	18
Canidius ad Antonium praecipiti fugā se rapit	12	M. Cicero laudes, & in coniuratos gesta	32
Canidius moritur	ibid.	M. Cicero patriae restitutor	37
Caninefates subacti	58	M. Cicero domus 24. à senatu restituta	37
Canutius continua rabie lacerat Antonium	44	M. Cicero acta	43, 44
Capito, Velleij patruus, Agrippae subscribit in	46	M. Cicero continuis actionibus Antonij inemo-	44
C. Cassium	34	riae inuissit notas	44
Cappadocia facta stipendiaria	34	M. Cicero mortis	45
Capua conditur à Tullis	13	Ciliciam perdomuit Numidicus	34
Capua in formam praefecturae redacta	37	Cimbri, Teutonique Rhenum transcendunt	22
Caranus, sextus decimus ab Hercule, regnum Ma-	13	Cimbrorum in Romanos gesta	24
cedoniae occupat	13	Cinna neque Mario, nec Sulpicio temperatior	26
Carbo Papirius orator	22	Cinna consulatus à senatu abrogatus	29
Carbo solutus toto anno consul fuit	29	Cinna ab exercitu, qui circa Nola erat, rece-	ibid.
C. Carbo praetorius, consulis frater occiditur	ibid.	ptus	ibid.
Carnuntum locus Norici Regni proximus	60	Patriae bellum infert	ibid.
Carseoli deducta colonia	17	Marium cum filio ab exilio reuocat	ibid.
Carthago annos 65, ante Romam conditur	13	Cinna, seditione orta, ab exercitu est interceptus	28
Carthaginem senatus statuit excidere	15	Circenses ludi	39
Carthago à P. Scipione deleta	16	Ciuitas quo pacto Italiae data	25
Carthago in Africa prima extra Italiam colonia	17, 24	Claudius consul primus in Siciliam transiecit ex-	34
condita est	17, 24	ercitum	34
Carthaginis remoto metu cursu praecipiti à virtu-	19	Ti. Claudius Nero bellum Campanum ciet	48
te desertum	19	Ti. Claudij Neronis laudes	55
Sp. Caruilus homo nouus	68	Ti. Claudius Nero cum Druso Claudio fratre	ibid.
Cassij censoris theatrum	17	Retos Vindelicosque adgreditur	ibid.
Cassio in demoliendo theatro eximia ciuitatis se-	ibid.	Ti. Claud. Nero triumphat	ibid.
ueritas, & consul Capione restituit	ibid.	Ti. Claud. Nero Germanos domat	56
C. Cassius M. Crassi quaestor	38	Clazomenae, ab Ionibus conditae	12
C. Cassius praetor in Caesarem coniuratus	41	Cleopatrae fuga	31
C. Cassius Dolabellam Laodicea inclusum ex-	46	Cleopatra, illata aspide, morsu eius spiritum red-	ibid.
pugnat	46	dit	ibid.

P. Clodij

I N D E X.

P. Clodij lex	37	Diphilus comicus	28
P. Clodij de M. Catone lex	37	Diuerfias morum & studiorum inter P. Scipio-	16
P. Clodius à Milone iugulatus	38	nem, & L. Mummius	16
Cremona deducta colonia	17	Dolabella consul	42
Codrus, Melanthi filius, ultimus rex Athenarum	11	Dolabella C. Trebonium occidit	46
Codrus interemptus	ibid.	Dolabella ad ictum serui ceruicem praeber	ibid.
Coelius orator	33	Dolabella, vir simplicitatis generosissimae	67
Coelius historicus	23	Domitiae familiae felicitas	23
M. Coelii acta	45	Domitij ex Aruernis victoria	ibid.
Coloniarum enumeratio	17	Cn. Domitij lex de sacerdotum creatione	23
Colophon, ab Ionibus condita	12	Cn. Domitius occupatus nauibus fugit	47
Compsa à Milone oppugnatur	45	Domitius Calpurnius Vibillum primipili centu-	49
Coniurati Capitolium occupant	42	tionem, ob turpem ex acie fugam, fuisse percu-	49
Coponij dictum in Plancum	31	tit	49
Corfinium	25	Domitius Scauola trucidatur	29
Corfinio Caesar potitur	39	Domus Ciceronis 24. à senatu restituta	37
Corinthus ab Homero nominatur	12	Drusi Claudij virtus 56. mors	ibid.
Corinthus antea Ephyre ab Haete, sexto ab Her-	ibid.	Drusus Lilius, Iuliae Augustae pater, se ipse inter-	47
cule, conditur	ibid.	imit	47
Corinthus euerfa	16		
Corinthus occupata	31	L E G I O clarum exemplum	64
Cornelia, Africani filia, Gracchorum mater	22	L. Egnatius Rufus interimere Augustum sta-	14
L. Cornelius Merula, flamen Dialis, in locū Cin-	27	uit	14
nae consul successit	27	Elissa Tyria, quam quidam Dido autumant	13
interficiuntur in Cinnae	ibid.	Enumeratio eminentium ingeniorum	33
Cornelius Rufus, bello Pythi dux celeberr-	25	Ephesus ab Ionibus condita	12
mus	25	Ephyrum in Thesprotia Philippus occupat	11
L. Cornelius Sulla consul	ibid.	Ephyre antea Corinthus	ibid.
Cornificius, Octauij legatus	49	Epirum Pyrrhus occupat	ibid.
Corvinus, orator	33	Eporadia colonia deducta	17
T. Coruncanus, pont. max. homo nouus	48	Eretria ab Atheniensibus in Euboea occupatus	12
Cossam coloni missi	17	Erythra ab Ionibus condita	ibid.
Cossi virtus	63	Eryx primus Archon decennalis	14
Costa, iudicandi munus equaliter inter senatum,	32	Eumenes rex	ibid.
& equites partitus est	32	Eupolis comicus	18
L. Crassus orator	22	Euporus seruus C. Gracchum dominum prius, se	11
M. Crassus seruile bellum repressit	37	deinde interimit	11
M. Crasso Syria decerta	37	Euripides tragicus	18
M. Crassus à Parthis interemptus	38		
P. Crassus orator	18		
Cratinus comicus	ibid.		
Creon primus Archon annuus	14		
Creta in pop. Rom. potestatem redacta	32		
Creta longissimae libertatis sine multata	34		
Cresphontes, vnus ex Heraclidis	11		
Crispus Marcius	46		
Cuma in Italia à Chalcidensibus condita	12		
Cumarum & Neapolis in Romanos eximia fides	ibid.		
Comanos ritus Oesa mutauit vicinia	ibid.		
C. Curio trib. pl. bello ciuili faciem subiecit	38		
Cymen Aetoli condunt	12		
Cyprus deuicta	34		
		D A M A S T R P P S Domitium Scauolam,	
		C. Carbonem, & Antistium trucidat	
		29	
		Daorij Delmatae	43
		Delos occupata ab Ionibus	12
		Destona	37
		Desiatis Delmatae	43

K

A. GAB-

I N D E X.

G.		
A. GABINI trib. pl. lex, ut Pompeius ad Piratas compellendos proficere	31	
Gades à Tyrâ classe condita	12	
Ser. Galba	18	
Gallias Domitius Fabius primùm cum exercitu intrauit	34	
Gallia C. Cæsaris auspiciis infraita	ibid.	
Gallia Cæsari in quinquennium decreta	37	
Gallia Cæsari prorogata	ibid.	
Gallia Cæsari perdomuit Vulsus Manlius	34	
Gentes multa à Pompeio deuicta	35	
Gentes Illyriorum rex in triumpho ductus	14	
Germania rebellat	56	
Germanici virtus	63	
Germanicus plerumque ignauè gesserat	67	
Germani militis Cæsaris videndi cupido	59	
Germanus feruus, ad interficiendum Marium missus, ut eum agnouit, profugit è carcere	26	
Gracchi	18	
Gracchi oratores	22	
Q. Gracchi furor	21	
Gracchus colonias extra Italiam posuerat	24	
Ti. Gracchi laus, & vituperatio	19, 20	
Gracia concussa maximis motibus	12	
Grauisa colonia deducitur	17	
H.		
H. ALTES, Hippotis filius	12	
Hercules in Olympis victor	13, 14	
Hermione Orestis pater	11	
Hesiodus 120. annos distinctus ab Homeri ætate	13	
Hesiodus quando claruerit	ibid.	
Hispania vniuersa facta stipendiarum	34	
Hispania, Cn. Pompeio decreta	38	
Homerus quando floruerit	13	
Homerus solus appellari Poeta meruit	12	
Homeri laus	ibid.	
Homerus, & Archilochus soli perfectissimi in iis operibus, quorum primi auctores fuerunt	13	
Homerus non carus genitus	ibid.	
Horatius lege sua equitibus in theatro loca restituit	32	
Q. Hortensius de Minatij Magij virtutibus in Annalibus retulit	25	
Q. Hortensius orator	33	
Q. Hortensij mors	39	
Hortensius, Hortensij oratoris filius, obtineatur	47	
I.		
I. ANVS Geminus quoties certæ pacis argumentum clausus dederit	34	
Illyrium Dalmatiamque à Ti. Cæsare deuicta	ibid.	
Initium in vrbe Româ ciuili sanguinis, gladio, & impunitatis	20	
Interamna	17	
Inuidia, eminentis fortunæ comes	14	
Iones, duce Ione, regionem occupant, Ioniamque appellant	13	
Iones multas insulas occupant	ibid.	
Ionis	ibid.	
Iphitus Elius Olympiorum certamen, mercedemque instituit ante M. Vinicium consulem anno	18	
Iphitus	18	
Iphitus	18	
Italicum bellum	24, 25	
Italici belli Imperatores clari	23	
Italicorum duces	ibid.	
Iuba Cn. Pompeio fauebat	49	
Iugurtha sub Africano militauit	23	
Iugurthinum bellum	ibid.	
Iulia, flumen	59	
Iulia, Pompeij Magni vxor, decessit	33	
Iulia M. Marcelli primùm, M. deinde Agrippæ vxor	54, 55	
Iulia Neroni nubit	55	
Iulia luxuria	16	
Iulia mæchi poenas pendente	ibid.	
Iulia in insulam relegata	37	
Iulius Florus Galliarum princeps	63	
Q. Iulij Postumi celebris opera	63	
Iulij Blasi laudes	67	
Iurgia inter Pompeium & Lucillum	32	
Iuuentius Lateranensis seipse gladio transfixit	44	
L.		
L. ABRENS transmarinas provincias magnis momentis concutit	49	
Lacedæmonij in Achaia	12	
Lacedæmonius nullus orator	19	
Laelius	18	
Laelius orator	18	
P. Lepas trib. pl. Sex. Lucilius saxo Tarpeio deicitur	28	
Langobardi fracti	59	
Larissa, ab Acolis condita	12	
Lashenes, & Panares, duces Cretensum	32	
Latinius, Romuli auus	14	
Lebedus ab Ionibus condita	12	
Lentulus & Marcellus consules	39	
Lentulus necatus in carcere	33	
Lepidus Aelius augur, quod sex millibus ædes conduxisset, adesse iussit	23	
M. Lepidus pont. max.	44	
M. Lepidus à senatu hostis iudicatus	ibid.	
M. Lepidos Paullum fratrem proscibit	45	
M. Lepidus, vanissimus omnium vir	50	
Cæsari denunciat, ut Siciliâ excedat	ibid.	
M. Lepidus, Octauij genibus aduoluit	ibid.	
M. Lepidos, Lepidi triumviri filius, Augusti interficiendi consilium capit	52	
opprimatur à Mæcenate	ibid.	
M. Lepidus à Ti. Nerone copiis omnibus praefectus	62	
Lesbos insula	12	
Leucas expugnata	51	
Lex Licinia	21	
Lex Pedia aduersus Cæsaris interfectores	46	
Lex Valeria turpissima	28	
Libo ingratus, à Ti. Cæsare oppressus	68	
A. Licinius Nerva Silianus	63	
Liuis		

I N D E X.

Liuis, Drusi Claudiani filia, Augusti coniux	48	
Liuis rum viro Nerone Siciliam peruehitur	ibid.	
Liuis historicos	18, 33	
M. Liuis Drusus tribunus pl. non bonâ fortunâ vsus 24. interficitur	ibid.	
M. Liuis Drusi nouissima vox 24. mores	ibid.	
M. Liuis Drusi domus, postea Ciceronis, mox Censorini, deinde Statij Sennæ	ibid.	
M. Lollij legati exercitusque in Germaniâ clades	23, 24	
M. Lollius pecuniæ cupidior, quam recte facienda	ibid.	
M. Lollij crimen, & mors	37	
Loca colonia deducitur	17	
Luceria deducta colonia	ibid.	
Lucilius poeta	22	
Lucilius poeta	33	
Lucerius Offella Prænestis ac Marij oppugnationi præfuerat	30	
L. Lucullus	35	
Lucullus, Luculli filius, occiditur	47	
Lucullus Mithridatem multis locis fundit	32	
Zyziem liberat	ibid.	
Tigranem vincit	ibid.	
L. Lucullus profuse in ædificiis conuictibusque & apparatus luxuriæ primus auctor	32	
L. Lucullus Xeres togatus cur à Pompeio ductus	ibid.	
M. Lucullus circa Fidentiam hostes Sullæ fudit	30	
Lucullorum duorum mors	39	
Ludi Circenses	39	
Ludi scenici à Circensibus differunt	35	
Q. Lutatius Catulus proconsul	24	
Lycia, seu Lymira vrbs	57	
Lycurgus Lacedæmonius claret	13	
Lydis & Tyrrhenus fratres, sterilitate frugum compulsi, fortuntur, vter cum parte mulierum patris decedat	ibid.	
Lysippus statuarius præstantissimus	17	
M.		
M. ACEDONES, orbis domitores	13	
Macedoniam Paullus Prouinciam fecit	34	
Macedonia armis exteris occupatur	60	
Q. Macedonici seuerum ad Contrebiâ imperium	21	
Macedonici in Persiâ facinus	48	
C. Mæcenat vrbs custodius præpositus	52	
M. Lepidum iuuenem opprimit	53	
Magnesium Lacedæmonij in Achaia occupant	62	
Mancinus Hostilius in Numantinos	21	
Mancinum verecundia impunitum habuit	ibid.	
Mancini sedus turpissimum	21, 53	
Manlij trib. pl. lex, ut bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium administraretur	32	
Marcellus Siciliam fecit prouinciam	34	
M. Marcelli mors	54	
Marcomanni	39, 60	
C. Marius sub Africano miles factus	23	
Q. Metelli legatus	ibid.	
Marius describitur	ibid.	
Marius primùm consul creatus	ibid.	
Marius iterum consul Iugurtham in triumpho duxit	ibid.	
Marius tertium consul in Cimbros	ibid.	
Marij, quantum consulis, cum Teutonibus confectus	23, 24	
Marij, quintum consulis, fortunatissimum praelium	24	
Marius, sextum consul, Seruiliij Glauciae Saturninique Appuleij furorem armis compescuit	ibid.	
Marius septimùm consul cum Cinnâ	28	
cuius mors	ibid.	
Marius vrbe à Sullâ pulsus	26	
Marius in carcerem ductus	ibid.	
Marius à ciuibus impositus in nauem in Africam cursum dirigit	ibid.	
Marius vrbs moenia ingreditur	27	
Marius Marij filius consul anno ætatis 26.	29	
à Sullâ acie pulsus	ibid.	
interemptus	ibid.	
Maroboduus Marcomannorum dux	59	
Maroboduus Vari caput ad Cæsarem mittit	64	
Martia & Quarta legiones ad Octauium se conferunt	48	
Marullus Epidijs, Flauiusque Cæsetius trib. pl. in C. Octauio voluntatem regni arguebant	45	
Massiliam Cæsar proficiscitur	39	
Medi rerum potiuntur	15	
Medon, Cætri filius, primus Athenis Archon	16	
Medon posterior, Medonidæ dicti	ibid.	
Megara à Peloponnesijs condita	ibid.	
Menandrus comicus	18	
Menas, classis Pompeianæ præfectus	47, 48	
Meneceates, classis Pompeianæ præfectus	47	
Messalla Coruinus seruatur Cæsaris beneficio	ibid.	
Messallini opus egregium	61	
Metelli fratres vno die triumpharunt	22	
Q. Metelli, qui Iugurthinum bellum gessit, laus	23	
Q. Metellus Cretam in pop. R. potestatem redigit	32	
Metellus Creticus	33	
Q. Metellus Macedonicus Pseudophilippum vicit	ibid.	
Achaiaque fudit	15	
Q. Metellus Macedonicus vel magnificentis Romanæ, vel luxuriæ princeps	ibid.	
Q. Metelli Macedonici singularis felicitas	ibid.	
Metellus Numidicus orator	21	
Q. Metelli Numidici triumphus	23	
Q. Metellus Numidicus à L. Saturnino ciuitate expulsus	25	
Q. Metellus Pius Italici belli Imperator	ibid.	
Metellus Pius apud Fauentiam Sullæ hostes vicit	30	
Metellus & Pompeius ex Hispanis triumpharunt	31	
Metelli mors	59	
Mileus, ab Ionibus condita	12	

I N D E X.

Milo Annius à Pompeio damnatus, absolutus à M. Catone	38	rem arcus, veluti coronam tanti mox viri capiti imponens, conspectus est	ibid.
Milo lapide ictus perit	45	C. Octavio statua equestris à senatu posita	44
Minatij Magij laudes, & pesta	25	C. Octavij circa Mutinam virtus	ibid.
Minervium deducta colonia	17	C. Octavius Consul	44
Minernas coloni missi	ibid.	C. Octavij dictum de proscriptis	46
Minucij triumphus	22	C. Octavij in Illyrico, Dalmatiaque expeditiones	49
Mithridatis odium in Romanos	26	C. Octavius Pompeio, Siciliaque bellum infert	ibid.
Mithridates Pharnacis filij infidiis oppressus	35	ibid.	
Mitylene ab Acolis condita	12	classis maiori parte vi ventorum priuatur	ibid.
Mitylenorum perfidia	26	C. Octavius cum Pompeio classe concurrat	ibid.
Mecaleus Thracie rex	61	C. Octavij fortissimum factum	50
Mucius iuris scientia clarus	22	C. Octavius ad urbem reuertitur	ibid.
L. Mummius Achaico bello gerendo destinatus	15	C. Octavius Antonium classe vincit	51
L. Mummius Corinthum funditus eruit	16	C. Octavij erga victos clementia	52
L. Mummius Achaicus dictus	ibid.	C. Octavij ad urbem reditus, ciuiliq; erga eum fauor	53
L. Mummius Achaicus homo nouus	ibid.	C. Octavius, & Antonius cum M. Bruto Cassio- que acie concurrunt	46
L. Mummius rudis	ibid.	Octavius consul iussu Cinnæ interfectus	27
L. Murena & Fannius Cæpio occidendi Augusti consilia ineunt	54	Olympici certaminis initium	13
Myceas Agamemnon in Creta statuit	11	Opimianum vinum celeberrimum ab Opimio dictum	22
Myrinam condunt Acoli	12	L. Opimius C. Gracchum & Fulvium Flaccum morte afficit	21
Myuns ab Ionibus condita	ibid.	L. Opimius damnatus	22

N.

NABO Marcus colonia in Gallia dedu-cta	17	Oratorem Argos, Thebæ, Sparta, nullum habuisse	19
Nauportum	60	Oratores clari	22
Neapolis à Chalcidensibus condita	12	Ordinatio comitiorum à D. Augusto relicta	66
Neapolis, & Cumarum in Romanos fides exi-mia	ibid.	Orestes, & Electra factum à diis comprobatum	11
Naso, poeta	33	Orestes annis xc. vixit	ibid.
Neapolitani Cæsaris Augusti honori athletarum certamen sacraverunt	66	Orestes Aegistum, cum Electra sorore, obruncat	ibid.
Nepe colonia deducta	17	Orestes annis lxx. regnavit	ibid.
Neptunia colonia	ibid.	Orestes se à Pyrrho virtute vindicauit	ibid.
Nero Claudius patriæ redditur	49	Orestes Pyrrhum Delphis interfecit	ibid.
Ti. Nero Rhodum proficiscitur, ibique septem annos moratur	56	Orestis liberi ab Heraclidis exclusi	12
Ti. Nero Romam reuertitur	57	Orestis liberi circa Lesbum sedem cepere	ibid.
Ti. Nero adoptatur à Cæsare Augusto	57, 58	Orodes Parthorum rex	38
Ti. Nero in Germaniam mittitur	58	Osici	12
Ti. Nero bello Pannonico designatus	61		
Ti. Neronis mirus erga milites amor & cura	62		
Nicomedes Bithyniam pop. Rom. legauit	20		
Ninus rex Assyriorum	13		
Nola condita à Tuscis	ibid.		
Nolanum bellum	26		
Noricos Ti. Cæsar deuicit	34		
Noui homines ad celsiores dignitatis gradus eue-cti	68		
Numantia à Scipione deleta	20		
Numantinum bellum	19		

O.

CN. OCTAVIUS Perseo, vt se Romanorum fidei committeret, persuasit	14
C. Octavius Macedoniam sortitur	42
C. Octavij laudes	ibid.
C. Octavius à C. Cæsare adoptatus	ibid.
C. Octavius equestri familia genitus	ibid.
C. Octavij, Romam intrantis, Solis orbis super caput curuatus æqualiter, totundatusque, in colo-	

PACORVS, Parthorum regis filius, interi-mitur	49
Pacuvius in Tragœdiis clarus	22
Pæstum coloni mittuntur	17
Panares, & Lasthenes Cretensium duces	32
Pannoniam Ti. Cæsar imperio addidit	34
Pannonia Dalmatiaque arma in Romanos corri-piunt	60
Pannonia pacem petit	62
Pansa Hirtiusque Cæsari prædixerant, vt princi-patum, armis quæsitum, armis teneret	42
Pansa atque Hirtij mors	43
Parthi Armeniæ manum admovent	56
Parthorum legati ad Sullam	28
Parthorum rex Augusto Romana signa remittit	54
obfides filios mittit	55
Pasienius virtus	63
Patre	

Patre

I N D E X.

Patre capte	51	Cn. Pompeij victoriæ	33, 34
Patre à Rontulo electi	14	Cn. Pompeius omnium gentium, quas adicit, vi-ctoe	35
Patricij à Patribus dicti	ibid.	Cn. Pompeij insignes triumphus	ibid.
Paullus ad Cannas casus	ibid.	Cn. Pompeius & M. Crassus consules	38
Paulli triumphum impedire nonnulli obniteban-tur	ibid.	Cn. Pompeius tertium consul solus	ibid.
Paulli triumphus quantum priores excesserit	ibid.	à Cæsare maximè alienatus	ibid.
L. Paulli filij quattuor	13	Cn. Pompeius Dyrrhachium transiit	39
L. Paulli equestris vox	ibid.	Cn. Pompeius in Pharsalâ victus	40
L. Paulli filij moriuntur	ibid.	Cn. Pompeius iugulatur	ibid.
Pax circa Brundisium inter Antonium, & Augu-stum	48	Cn. Pompeius, Cn. Pompeij filius, vulneribus con-fectus	41
Pax circa Misenum cum Pompeio inita	49	Cn. Pompeij filius parvus, Iulia natus, obiit	38
Pedius aduersus Cæsaris interfectores	46	Q. Pompeius consul	25
Q. Pedius C. Octavij in consulari collega	44	Q. Pompeij fœdus turpe	51
Pelagi Athenas commigrauerunt	12	Sex. Pompeius describitur	47
Pelopis progenies pulsus Heraclidis, Peloponnesi imperium obtinebat	11	Sex. Pompeius Siciliam occupat	ibid.
Pelopis progenies ab Herculis progenie expellitur	ibid.	Sex. Pompeij cum Cæsare & Antonio pax	49
Pentheus, & Tifameneus, Orestis filij, post patrem regnauere triennio	ibid.	Sex. Pompeij dictum	ibid.
Pergamum Agamemnon in Creta statuit	11	Sex. Pompeius omnibus, qui ad eum fugerant, re-ditum salutemque in pace paciscitur	ibid.
M. Perperna Sertorium interimit	21	Sex. Pompeius à Titio iugulatur	50, 52
Perseus à Paulo victus	13	Pompeium primum è Pompeiis consulem, magni nominis virum, ad turpissima fœdera Numan-tini deduxere	19
Perseus in triumpho ductus à Paulo	ibid.	Pompeium gratia impunitum habuit	ibid.
Perseus in libera custodia Albæ decessit	15	Pompeius Mitylenensis libertatem restituit, in vnus Theopanis gratiam	26
Perusia ab Octavio expugnatur	48	Pompeius, collega Sullæ, seditione interfectus	27
Petereus	38	Pompeius contra urbem triumpho inuectus	31
Pharnaces Medus Sardanapalum interimit	13	Pompeius tribuniciam potestatem restituit	ibid.
Pharnaces à Cæsare victus	41	Pomponij singularis in Gracchum fides	21
Pharsalica acies	40	Pomponij Comici laudes	23
Pharum insulam occupant Iones	12	Pomponius Flaccus, vir ad omnia recta natus	68
Philemon comicus	18	Pontius Telesinus, Samnitium dux	29
Philippus deuictus	13	Pontus Syriacq; Cn. Pompeij virtutis monumen-ta	34
Phocæ ab Ionibus condita	12	Popillium Rutiliumque, qui consules asperrime in Ti. Gracchi amicos sequebantur, postea iudicio-rum publicorum merito oppressi inuidia	22
Phraates Parthorum rex	54	M. Popillius Lænas mittitur legatus ad Antiochu Epiphanem	14
Picenum coloni missi	17	Postumij Albini aspera censura	15
Pindarus Thebas illuminauit	19	Potentia colonia deducta	17
Pinetes Pannonum dux	60, 62	Priene ab Ionibus condita	12
Pisaurum coloni missi	17	Princeps optimus, faciendo docet rectè facere ci-ues suos	67
L. Piso bellum in Thracia ortum comprimit	56	Proscriptio triumviralis	45
Placentiam coloni missi	17	Proscripti ad Sex. Pompeium confluunt	47
Planci inconstantia	44	Pseudophilippus à Q. Met. Macedonico supera-tus	15
Plancus impetrat, vt Plancus Plotius frater eius proferberetur	45	Ptolemæus Syriæ rex ab Antiocho Alexandriæ ob-fessus	14
Plancus Fulviam fugientem comitatur	48	Ptolemæus Cypri rex, sub adventum Catonis, vi-tæ suæ vim intulit	37
Planci vitia, fugaque ad Octavianum	51	Ptolemæus in Pompeium perfidia	42
Plato	18	in Cæsarem	41
Plautius Siluanus	61	Puteolos coloni missi	17
Pompeiorum familiarum quot	27	Pyrrhus Epirum occupat	11
Cn. Pompeij patris bello Marisco præclara opera	ibid.	Pyrrhus Hermiones nuptias occupauit	ibid.
Asculum capte	ibid.	Pyrrhus regnat	17
cum Cinnâ configit	ibid.		
obit	ibid.		
Cn. Pompeij iuuenis præclara gesta, & laudes	30		
Cn. Pompeius prædonibus orbem liberat	32		
Cn. Pompeius gloriæ cupidissimus	ibid.		
Cn. Pompeij de Lucullo dictum	ibid.		
Cn. Pompeij aduersus Mithridatem victoriæ	33		

I N D E X.

Q.		
Q UADRIGARIVS historicus	23	
Quæ cuiusque ductu gens, ænariore facta in formulam provinciarum, stipendia pacta sit	34	
R.		
R ABIRIVS poëta	33	
Ratium Ti. Cæsar R. imperio novâ subiunxit provinciam	34	
Regulus in Africam primus transiit	ibid.	
Rhæscopolis Cotym occidit	68	
Rhodij à Romanis deficiunt	26	
Rhodiorum in Romanos eximia fides	26	
Roma à Romulo condita	34	
Roma, libera, dominâque gentium	31	
Romani rerum domini	13	
Romanorum magnificentia in ædium structuris	19	
Romana linguæ, & disciplinæ notitia in Pannoniis omnibus	60	
Romana signa à Parthorum rege Augusto remissa	54	
Rufi Salvidienus scelestæ consilia	48	
Rutilium consulem iudiciorum publicorum merito oppressit invidia	22	
Rutilius historicus	23	
P. Rutilius repetundarum ab equitibus damnatus	24	
Rutilius consul Italico bello cæsus	25	
S.		
S ACROVIR, Galliarum princeps	68	
Sabinarum virginum raptus	14	
Sabinis sine suffragio data civitas	17	
Sabinis ius ferendi suffragij datum	ibidem	
Salamina Teucer in Cypro constituit	11	
Salernum missi coloni	17	
Sallues à Sertio Caluino devicti	ibid.	
Sallustius Thucydides æmulus	33	
Salvidienus	42, 8	
Samnitium parti civitas data	17	
Samos ab Ionibus occupatur	12	
Sardanapalus à Pharnace Medo imperio vitæque privatur	13	
Saticula deducta colonia	17	
Scaurus, orator	22	
P. Scipionis Aemiliani laudes	16	
P. Scipio Aemilianus consul creatus	ibid.	
P. Scipio Carthagini bellum infert	ibid.	
P. Scipio Aemil. in Hispaniâ murali coronâ donatus est,	ibid.	
in Africâ obsidionalis,	ibid.	
in Hispaniâ ex provocacione hostem interemit	ibid.	
P. Scipio liberalium studiorum & auctor, & admirator	ibid.	
P. Scipio Polybium Panætiumq; domi militæque secum habuit	ibid.	
interualla negotiorum otio elegantissimè dispunxit	ibid.	
P. Scipio Africanus dictas	ibid.	
P. Scipio Nasica Ti. Gracchum interfecit	20	
P. Scipio Numantiam solo æquat	ibid.	
P. Scipio de Ti. Gracchi cæde à Carbone interrogatur	ibid.	
P. Scipionis Africani mors	21	
P. Scipio Aemilianus Africanus in formulam redegit provinciam	34	
Scipio Romanorum potentia viam prior, luxuriæ posterior aperuit	19	
Scipio orator	18	
Scipio Aemilianus orator	22	
Cn. & P. Scipiones primi omnium in Hispaniâ duxes exercitus	34	
Scordisci à Ti. Cæsar. debellati	34	
Scibonia Iulæ mater	57	
Scylacium colonia deducta	17	
Segetes Varo coniuratos indicat	64	
Seianus	63	
Seiani Aelii virtus	67, 68	
Seianus Aelius Ti. Cæsaris principalem onerum adiutor	67, 68	
Sentius Saturninus	58, 60	
Sentius Saturninus reip. restitutus	49	
C. Sentij Saturnini consul factum præclarum	58	
Sertorius Metellum laudabat, Pompeium timebat	31	
Sertorius à Perperâ interfecit	ibid.	
Sertorianum bellum	ibid.	
Serullia, Lepidi vxor, viuo igni deuorato, diem suum obijt	33	
Serullij duo apud Clusum pro Sulla victores	30	
Serullius Glaucia à Mario morte multatus	24	
Serina colonia deducta	17	
Sextia aque	17	
Sextius Caluinus Sallues devicti	ibid.	
M. Silanus reip. restitutus	49	
Sinuellam: missi coloni	17	
Siscia	62	
Sisenna historiarum auctor	23	
Smyrna ab Acolitis condita	12	
Societas potentia inita inter C. Cæsarem, Cn. Pompeium, & M. Crassum	36	
Socrates	18	
Sophocles tragicus	ibid.	
Sora deducta colonia	17	
Spartacus fugitiuorum dux	31	
Spolium coloni deducti	17	
Staius Murcus	17	
Staius Murcus Ser. Pompeium petit	46	
Staius Murcus à Pompeio interfecit	47	
Statilius Taurus	49	
Statuæ equestres ex Macedoniâ Româ delatae	67	
Statuæ equestres L. Sullæ, Cn. Pompeio, & C. Cæsari posita	15	
Suessâ deducta colonia	43	
L. Sulla C. Marij quaestor	17	
Sulla vibem armis occupat	23	
Sulla contra Mithridatem victor	26	
Sulla Mithridati victo leges imponit	18	
Sulla quid Magi ex corpore nouis responderint	ibid.	
ibid.	ibid.	

Sulla

I N D E X.

Sulla iustis legibus tentat bellum componere	29	
Sulla Scipionem Norbanumque consules separam	ibid.	
Sulla, dum vincit, iustissimo lenior, post victoriam audito fuit crudelior	ibid.	
Sulla Q. Sertorium exarmatum dimisit incolomem	ibid.	
Sulla grates Dianæ soluit	ibid.	
Sulla, Mario iuvene occiso, Felicis nomen assumptum	30	
Sulla dictator immodicè crudelis	ibid.	
P. Sulpicius	22	
P. Sulpicius Q. Pompeij consulis filium interfecit	26	
exsul factus	ibid.	
P. Sulpicij contra Sullam pro Mario lex	ibid.	
P. Sulpicius iugulatur	ibid.	
Sulpicius orator	33	
Sutrium colonia deducta	17	
Syria facta stipendiaria	34	
Syria Pontusque, Cn. Pompeij virtutis monumenta	ibid.	
T.		
T ARRACINA deducta colonia	17	
Tarentum colonia deducta	ibid.	
Tegeam Agamemnon in Cretâ statuit	11	
Telamon & Teucer, fratres	ibid.	
Temnus, vnus ex Heraclidis	ibid.	
Tenos occupatur ab Ionibus	12	
Terentius	18	
Tergestes	60	
Teucer & Telamon, fratres	11	
Thebanus nullus orator	19	
Theophanes	26	
Thessalus Theoprotius Thessaliam armis occupat	12	
Thessalia, prius Myrmidonum ciuitas vocitata	ibid.	
Thessalos à Thessalo, filio Herculis, appellatos cur non dicendum	ibid.	
Tibullus	33	
Tigranes à L. Lucullo victus	32	
Tigranis filius, deinde Tigranes, supplex ad Pompeium venit	33	
Tigranes ingenti multatur pecuniâ	34	
Titius Sex. Pompeium iugulat	30	
ad Octavianum transfugit	31	
Tullius eloquentium princeps	18	
Tyrhenus & Lydus, fratres	11	
Tyrhenum fors decedendi contigit	ibid.	
Tyrhenus, peruectus in Italiam, loco, incolis, & mari nomen dedit	ibid.	
V.		
V ALENTIA colonia deducta	27	
Valerius Antias historicus	23	
Valerius Flaccus consul turpissimæ legis auctor	28	
Valerius Flaccus consularis à Fimbriâ interfecit	ibid.	
Varro	33	
Varus Quinctilius	63	
liberti manu iugulatur	47	
Varos à Germanis cæsus	63	
Varus se ipse transfigit	64	
Vatinus	46	
Vatinij deformitas corporis, ingenijque turpitudinem	ibid.	
C. Velleius gladio se ipse transfixit	48	
Velleius miles factus	58	
Velleij votum de salute Ti. Cæsaris	69	
Veneria diu in potestate Antonij ab Asinio retenta	48	
Ventidius triumphat	44	
Labienum Parthosque & Pacorum regis filium exstinguit	49	
Venusiam mittuntur coloni	17	
Versus de Lepido & Planco, qui proscripserant fratres	45	
Vibillius primipili centurio	49	
Viennensium dissensiones	65	
Vindelicos debellauit Ti. Cæsar	34	
Viriathus, latronum in Hispaniâ dux, à Serulio Capione interemptus	19	
Virgilius, carminum princeps	33	
Volumnij fuga	64	
Vtica, à Tyria classe condita	12	
Vxorum fides in proscriptos summa, libertorum media, seruatorum aliqua, filiorum nulla	45	

P I N I S.

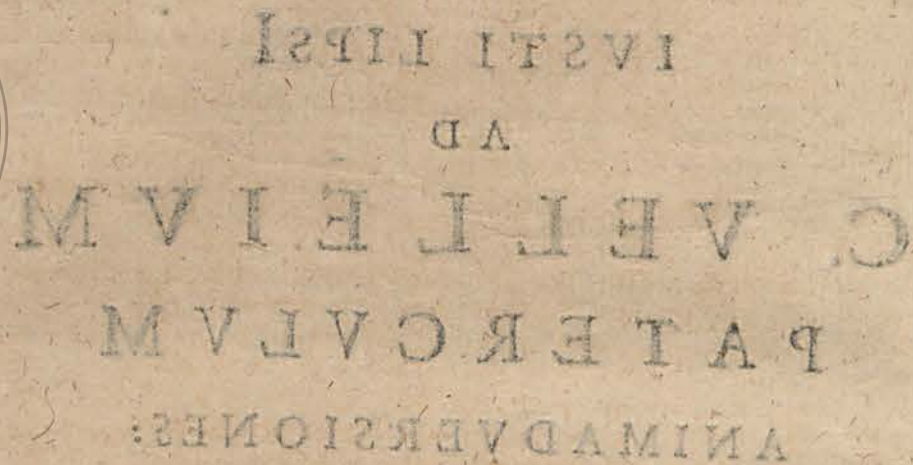
[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. Some words like 'V' and 'T' are visible.]

IVSTI LIPSI
AD
C. VELLEIVM
PATERCVLVVM
ANIMADVERSIONES:

Quas recenter auxit & emendauit.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cId. Idc.
Cum Privilegiis Casareo ac Regio.

THE
OFFICE OF THE
SHERIFF OF THE
COUNTY OF
CLACKAMAS
WASHINGTON
JAN 10 1900

IVSTI LIPSI
AD
C. VELLEIVM
PATERCVLM
ANIMADVERSIONES.

TEMPESTATE distractus à duce suo Nestore.] *Quid*
Graci Troia redeuntes passi sint aut fecerint, narratio fuit: quo
opida condiderint, aut ubi fixerint sedes. De quo tamen proprie hoc
initium: Credo de Epio. quo trahit me Iustinus lib. xxi. Meta-
pontini in templo Mineruæ ferramenta, quibus Epius, à
quo conditi sunt, equum Troianum fabricauit, ostentant.
Et facit Aristoteles in Admirandis: Eys δὲ Μεταπορτίᾳ Ἀδινῶς

diff: Stephanus alia Metabum nominavit de quo sic: *Fort. ¹²⁵

2. Cyprum appulſus, cognōmine (ſcribo cognominem) patrie ſuae Salamina conſtituit.] Apud Græcos Latinosq; paſim hac hiſtoria. Illud notā non indi-
gnum, tempore Iſocratis, Teuorigenus adhuc fuiſſe in Cyprī regno. In Euaſorā: Τεύκερ δὲ
ἐπειδὴ Τροίαν πικρῶς ἔλεον, ἀφικόμενος εἰς Κύπρον, Σαλαμίναν τε κατ' ἤρπασεν ἐμάνυμον ποιήσας
τῆς πόλεως αὐτῶν πατρίδα ὄντος, καὶ τὸ γένος τὸ ναυβασιλεὺς κατέλιπε: Teucer verò, poſt-
quam vnā cum aliis Troiam cepiſſet, veniens Cyprum, Salamina ibi condidit,
cognominem veteri ſuae patriæ, & genus quod nunc ibi regni potitur, reliquit.

3. Philippus Ephyrum. Jmo Rhidippus, ex Homero: quod Aldus observavit.
Corruptum idem nomen video in Diodori quinta Bibliotheca, & Strabonis extremo nono. cuius (Strabonis dico) locum totum sic lego: Τὰς ἡμετέρας τῆς Οὐρανόθεν καὶ τοῦ ὕδατος περὶ τὴν Θερμὰς τῆς Ηγεκλίας, ἐπὶ τὸν ὄριον, ἀπὸ τῆς περὶ τὴν Χωρὰν οὐρανίου. Quae corrupta aut mutila videntur adhuc lecta.

4. Tres ibi vires statuit, à patriæ nomine vnam, à victoriæ memoriâ Mycenæ, Tegeæ, Pergamæ. J. In primogeniâ Rhemani editione (ea parisiensis, & sapè nobis dux ad meliora) vocula addita legas: statuit, duas à patriæ nomine. Vulgata sanè manca est. Sed quid hæc igitur sibi vult? Duplicem patriam fuisse Agamemnoni? de Mycenis fateor. & clarum est de Tegeâ, quæ in Arcadiâ, quid ea ad Agamemnonem, nondum legi. Nam Pergamum, siue, ut Plutarchus in Lycurgo appellat (περγάμην) certum est à villo Pergamo dictam.

5. Regni potitur Aegyptus per annos VII. Homerus de hoc ipso: Odyss.

6. Regnavit LXX. Valde dissentit Eusebianum Chronicon. Mycenis post mortem
Aegypti Orestes regnavit annis XV. Credo fuisse LXV.

7. Anno octogesimo post Troiam captam.] Nota, firmanda* sententia no-
stra de capite & seordio scripti huius Velleiani. Nam manifestò computat à Troiâ captâ. Sed
in numero annorum Strabo differt; qui libro xiii. scribit Penthilum in Thraciam ve-
nisse ἐξ ἑξήκοντα ἐτῶν πρὸς τρεῖς καὶ ὕστερον, ὅπ' αὐτὸν τὸν Περικλῆς ἔδωκεν ἐκ Πελοπόνησον καθ' ὅσον
sexaginta annis post Troicæ tempora, sub ipsum Heracidarum reditum in Pelo-

*In Præmisi
fix ad Lecto-
rem.

a 2 ponnescum

quæ tibi iam non videntur. Ionem ducem tu colonie huius facis: atqui Auctoritas te op-
pugnat, & Ratio ipsa. Auctoritas, magnorum ecce testium: qui à Nileo, Androclo, & Codri-
pili coloniam hanc constanter afferunt deductam. Strabo libro VIII. Metastor Roden-
dæ coloniam in Asiam. Pausanias in 7. O' Nealos & O' Nealos filii Ioni-
le scriptor de tota re distincte. Inter Latinos etiam Tertullianus, de pallio: Iones Nilei co-
mites Asiam novis urbibus instruit. Et Ammianus, de pallio: Iones Nilei co-
per Nileum multò antè locati, Codri illius filium, qui se pro patria bello fertur
Dorico deuouisse. Quin & Plutarchus Nileum in hac deductione nominat, libello De exsi-
lio. Iam ratio in te, a tempore. Verus ille & verus Ion, Xanthi filius, ducentis pene annis maiori
hac deductione: quia vixit Danaus atque Eumolpi ayo. Quomodo nunc igitur colonia duxit Ag-
nosimus vel hinc Vellej τὸ ἀρχαῖον, pro quo nullus nili quidem color.

23. Homeri illuxit ingenium, sine exemplo maximum.] Vel quia nemo
poeta ante eum, vel qui nemo postea ad eum, id est, quia sine comparatione maximus, & cui
neminem adæquas. In ære volat hic Pegasus, ceteri pedibus pulsant terram.

24. Qui magnitudine operum, & fulgore carminum, solus appella-
ri Poeta meruit.] Amo, amo te Vellei, ob hoc iudicia. Ille verò non summus solus
poetarum, sed solus. Nam qui aliorum non peccat? at iste potest. Solus poetarum non ignorat quid factu scriptumque decorum sit. It
magnus Aristoteles censuit, quem Iulius Scaliger cum ubique audiat, cur hic spreuit? Ille
Aristotelem quasi Deum habuit, at hic Homerum. Alibi inquit: Οὐ μὲν οὖν ὁμοῦ
τὸ ἀνθρώπινον διuinus Homerus præter ceteros. Iterum: Αἰεὶ καὶ διὰ τὴν τῶν ἁγίων
Διότione & sententiā cunctos supergressus est. Atque hæc ille vir, qui laudum & beni-
gnioris iudicii valde parcus. Quid Platon? ille ipse qui ciuitate eiecit, calo ostendit diuinum.
O' μὲν οὖν, inquit, ἀπὸ τοῦ καὶ διuinus ὁμοῦ τὸ ἀνθρώπινον: Homerus optatus & diuinissimus
poetarum. & passim alia præconia in eius scriptis. Alios quid accumuleme nemo tam con-
sentienti iudicio sapientum omnis aut laudatus est: & id ab eis maxime, qui ipsi laudatissimi.
Abi igitur Imperitia aut Lior. tu capere, tu carpere, non potes immortalem hanc, cale-
stemque naturam.

25. Quod neque ante illum, quem ille imitaretur; neque post illum,
qui eum imitari posset, inuentus est.] Vtrumque verum est. Nam & Homerus pri-
mus doctrinarum & antiquitatis parens. nec post eum natus, qui germanus expri-
meret aut referret. Non ergo ipse Virgilius? non, Velleio quidem indice: atque etiam acris
illo Fabio, cuius hæc verba: In verbis, sententiis, figuris, humani ingenij modum exce-
dit: ut magni viri sit virtutes eius non emulatione quod fieri non potest, sed intelle-
ctu sequi. Et profecto ita est. Omnium rerum, omnium artium, omnis non prudentia solum,
sed sapientia, vestigia, aut expressa aut recondita sunt in illo. Quem haud temere Themistius
dixit, ἀπὸ τοῦ καὶ διuinus ὁμοῦ τὸ ἀνθρώπινον: primum parentem aucto-
remque Platonis & Aristotelis sermonum. Et Dionysius: Κορυφαῖον ἀνθρώπων καὶ θεῶν
καὶ τοῦ καὶ διuinus ὁμοῦ τὸ ἀνθρώπινον: verticem omnium & quasi sco-
pum ex quo cuncta flumina, cuncta maria, cuncti fontes. Sed diffundor in laudes vi-
ri, quem fateor me non æstimare, sed venerari, nec venerari, sed pene dicam adorare.

26. Hic longius a temporibus belli quod composuit, Troici, quam
quidam rentur, absuit.] Omnia in hoc homine suo (fas sit dicere) Genio obsecra:
Parentes, Patria, Aetas ipsa. Sed de Aetate, certum antiquissimum esse: & Iosephus con-
tra Appionem asserit. Nullum omnino apud Græcos, de quo constet scriptum exsta-
re, quod sit Homeri carminibus antiquius. Crates & alij LXXX. circiter annis a bel-
lo Troiano remouent. Aristoteles CXL. tempore nempe deducta Ionum colonia. Herodo-
tus CLXXIII. At Velleius noster inferiorem multo facit: & ex eius computatione (tu
si voles, numera: facile est) anni ad Homerum à Troia hinc paulo plus CCLX. Quæ ipsa La-
tinorum

tinorum plarium opinio est: expressa etiam in Agellio, sed nunc corrupta. Ille libro XVII.
in capite illo Chronico: Homerum ante Romam conditam vixisse Siluius Albare-
gnantibus: annis post bellum Troianum, ut Cassius in primo Annalium scri-
ptum reliquit, plus centum atque sexaginta; ante Romam autem conditam, ut
Corn. Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum
& sexaginta. Tu emenda: Annis post bellum Troianum plus ducentis atque sex-
aginta. Numquam aliter scripsit Cassius: & emittit ipsa Agellij insequens scriptio. Nam
ponit eum vixisse ante Romam conditam annis circiter centum atque sexaginta. At-
qui si prior ille numerus verus: ergo à Troia captā ad Romam natam fuerint modo anni
CCCXX. Palam id falsum: & Chronologi consensu statuum supra annos CCC-
XX alij plures. Eusebianum etiam Chronicon hic sedatum: facile emendatu ex
hisipis.

27. Imperium Asiaticum ab Assyriis, qui id obrinuerant annis
LXX. translatum est ad Medos.] De numero ambigo. Lartior ille certe in alij: ut
Iustino, qui mille trecentos annos Syriaco imperio tribuit. Ut Diodoro Siculo, qui mille
quadringentos. nec longe ab eo Georgius Monachus qui CCCXX. Eusebius etiam,
CCCXX. His adducor, ut in Velleio quoque scribam CCCXX. qui est Oro-
sianus fere numerus lib. II. cap. III.

28. Abhinc annos ferme DCCCLXX.] Ergone hoc gestum post Romam con-
ditam? non, ex ipso Velleio & temporum textu. Adde omnino centenariam notam, & scri-
be DCCCLXX.

29. Tertio & tricesimo loco ab Nino.] Diodoro Siculo est, Tricesimo loco
saltem: at Eusebio, Tricesimo sexto. Quid miremur varietatem hanc in re locis tempor-
ibusq; remotas. Sane res Syriaca parum perspectè cognita Græcis Latinisve.

30. Vir generis regij.] Ita. Nam ab Aristodem filio Procle originem duxit, qui rex
& posteri eius Sparta. Suidā corrige: Ἀριστοδῆμος Σπάρτης Πατρωνίας Σπάρτης. Imò Περικλῆος.
Idem error in Plutarchi Lycurgo, ubi stupem hanc inquit: Ἀλλὰ Πατρωνίας μὲν τὸ Αἰ-
τωλῶν γενεῶν εἶδος, iterum Πατρωνίας. Sed & in Platone hoc mendum III. de Legib. καὶ
καὶ τὸν αἰῶνα Ἀγῶν τῆς πόλεως. Αἰσώδαιον οὖν Πατρωνίας καὶ Εὐρυκλῆος. Tolle, tolle.
Nam certum ex Apollodoro, Pausania, Scholiaste Pindari, aliisque, Procle ei fuisse ve-
rum nomen. Aemilius Probus in Agesilao: Mos est Lacedæmoniis traditus, ut duos sem-
per reges haberent ex duabus familiis Proclis & Eurykthenis, qui Principes ex
progenie Herculis Sparta reges fuere. Cur autem duo simul, causa siue occasio à Pane-
gyrico scriptore promittitur, ad Maximianum: Sic fit ut tantum vobis imperium commu-
ne sit, & planè, ut gemini illi reges Lacedæmone Heraclida, temp. pari sorte te-
neatis, quanquam hoc vos meliores & iustiores, quod illos mater astu coëgit, cum
nemini fateretur, quem prius edidisset in lucem, pari ætatis auctoritate regnare:
vos hoc sponte facitis.

31. Seuerissimarum iustissimarumque legum auctor, & disciplinæ
conuenientissimæ vir.] Conantur emendare: continentissimæ: sed conantur. Nos
scribimus, conuenientissimæ viris. De Lycurgo sermo est, quem auctorem ait seueris-
simarum legum & simul disciplinæ aptissimæ viris. Nonne ita est? Spartana illa disciplina &
institutio, adstricta, rigida, & quæ verè faceret viros.

32. Caranus vir generis regij.] Iterumne hoc commation, vir generis regij?
Atqui paulo ante præiit de Lycurgo. Censeo hic ineptè insitum, deletor. Quid si nec e re-
gibus Caranus? non legi: sed hoc tantum. καὶ τὸν καὶ διuinus ὁμοῦ τὸ ἀνθρώπινον: Caranus vnus
ex Herculis posteris. Ita Suidas. Vide & Solinum cap. XV. & Pausaniam lib. IX. ex-
tremo: & diffuse Iustinum libro VII.

33. A quo magnus Alexander cum fuerit septimus decimus.] Vide
iterum varietatem & ride. Duodecimus est Iustino: vigesimus quartus Eusebio. Iam in
totā summā quam differunt? Iustinus triginta modò reges ad Persea Philippi F. numerat:
Eusebius

8
En sebiu quadraginta: Liniu non nisi viginti. Idem male curiosi illi, qui hic ex Iustino Velleium corrigunt.

34. Materni generis Achille auctore.] Nam Alexander per Olympiam genus ad Neoptolemum referebat. auctor Plutarchus. Hoc aspectu sequentes quoque Macedonum reges Achillam genus iactarunt: ut Philippus ille pater Persis, cui bellum Romani fecere. Silius:

Hic gente egregius, veterisque ab origine regni
Acacidum sceptris, proauoque tumebat Achille.

Et ita interpretandi Propertiani isti versus:

Et Persen proau simulantem peccus Achillis,
Quique tuas proauis fregit Achille domos.

Interpretandi? imò & corrigendi. Nam in vet. scriptisq; libris reperio, stimulantem. bene, si amplius etiam emendes, proauo, & Achille. Ordo & sententia verborum hac est: Testor Persen, qui stimulabat excitabatq; se ad magna, proauo Achille; siue memoria rebusque gestis Achillis. Omnino hac sententia. Vulgata a simula aut falsa. Quomodo Perses simulauerit peccus magnanimi heros, qui ipse palam timidissimus & ignauissimus hominum? Res gesta atque exitus eius leguntur.

35. Aemilius Sura de annis populi Romani.] Sintne hac integra, & sine hiatu, imò sintne Velleiana, addubito. Non solet inferere aut aduocare verba auctorum, nec in Compendio isto valde decet. Tamen sunt. Quis iste Aemilius Sura? non repperi. Hoc tantum, in Plinij Indicibus aliquoties laudari Manilium Suram. An illum teneas, an huic substituas, tu vide.

36. Inter hoc tempus, & initium Nini regis, inter sunt anni 60. DCC. CCXCV.] Cautè lege. Quod hoc tempus? an Velleianum, ut solet numerare? minime. sed hoc, quo summa rerum, villis Macedonibus & Antiocho, peruenit ad Romanos. Ab eo inquam tempore sursum computando ad Ninum, tot sunt anni. Nisi obseruas, non ueris nisi falsi.

37. Huius temporis æqualis Hesiodus fuit.] Cuius item temporis? non iam didi, sed retrorsum flecte oculos ad Catanum. Cum ille ad regnum venit, hic ad Musarum fontes. Isti ipsa coniunctio temporum suggerit, totum illud Aemilianum insititium esse, & ab alio quam Velleio adtextum.

38. Circa CXX. annos distinctus ab Homeri ætate.] Scio quid iam olim, quid hodie, super hac rescriptum: tamen uenia mihi vnus liberioris iudicij esto. Arbitror & imbibere Hesiodum vetustiore Homero esse. Quin alter ab altero versus & hemistichia pluscula sumperit, negari non potest: sed meis auribus atque animo maior simplicitas, & ut sic dicam, rudior antiquitas in Hesiodo compareret. atque ille præuenerit magnus vates maximus vatum.

39. Patriamque & parentes testatus est, sed patriam, quia multatus ab ea erat, contumeliosissime.] Exstat hodieq; y versus male amicus in natale solam:

Νάαυτο δ' αὖχ' Ἑλπίων & διζυγὴν ἐνὶ κόλῳ
Ἄσπερ, χρίμα κακῶν, θίπ' ἀργαλέων, ἀέτορ' ἐδδῶ.

40. Aiunt à Tuscis Capuam Nolamque conditam.] De Capuâ conditâ varie sententia, & alibi prompta: nec libet exsequi. De Nola, ab Iapygibus conditam eam Iustinus ait: at Solinus cap. viii. à Tyriis. Quod Solinianum iure miratus sum. nam quæ alia opida, in Italia eo tractu, Tyrii condiderunt? nos non legimus, & fidenter rescribimus, à Tyrrhenis: ut consentiat cum Velleianâ traditione, aut si forte, Thuriis. Sane & Polybius Tyrrhenos habitasse ait Phlegreos campos, qui circa Capuam & Nolâ sunt.

41. Certamen Olympiorum initium habuit, auctore Iphito Elio.] Varia super origine nobilium ludorum dicta scriptaq; sunt: sed nemo tamen initium ad Iphitum hunc retulit, dumtaxat institutionem. Atque adeo à primo initio ad huius tempus sunt anni circiter C D X X X. Non ergo putamus Velleium in egyptos ita sensisse siue scripsisse. In pri-

In primogeniâ editione est: auctorem Iphitum Elium. Hinc lego: Certamen Olympiorum initium, habuit auctorem Iphitum Elium. Tunc nouiter, inquit, initium, longo scilicet post institutionem intervallo. Ipse certe statim adiungit, & fatetur ab Atreo eos primitus institutos.

42. Is eos ludos mercatumque instituit.] An potius restituit? Tamen fero etiam Instituit, nempe perpetuos istos & certâ quâdam lege. Potest & Institutio ad Mercatum referri, quasi non is antea. Sic autem appellat, quod Græci παρὰ γυν. Strabo de templo Olympia, lib. viii. τὸ δὲ ἀπὸ τῆς ἐλαφὲς διὰ τὸ τὸ παρὰ γυν, καὶ ἀγῶνα τὸ Ὀλυμπιακόν.

43. Ante annos quàm tu M. Vinici consulatum inires DCCCCIV.] Atqui prima Olympias Iphitæa præcedit dumtaxat natalem vrbs (ex Velleij mox sententiâ) annis XXII. Sunt autem ab illo ad consulatum Vinicij anni D C C L X X X I I. Itaque clarum est, scribi debere: D C C C I V. detractâ centenariâ notâ.

44. Abhinc annos ferme 60. CCL.] Ergo aliter paullo, & laxius quàm alij, Velleius putat. Nam Clemens Alexandrinus, à ludis primis ad Iphithæos spatium facit C D X X V I I. annorum: Eusebius, Bedas, alij, C D X X X. Atqui ex hac Velleianâ summâ necessum est fuisse C D X L V I. Malim certe hic scribere, 60. CCXI. ut minus paullo exorbitet.

45. Atreus cum Pelopi patri funebres ludos faceret.] Rara aut noua hac sententia, ut multa nobis in Velleio. Nam plerique alij, non ad Atreum, sed ad Herculem gloriam hanc referunt: quia, ut ille inquit, quidquid vbique magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. Atqui Velleius vult Herculem dumtaxat hic certasse, nec ἀγῶνα δέ τιν' fuisse, sed ἀγῶνας. Illud etiam alibi reperio, ludos hos factos in honorem Pelopis defuncti, & fuisse funebres. Clemens Ad Gentes: Pifa autem vobis, ô Græci, est sepulchrum aurigæ Phrygis, & Pelopis inferiz. Ipse Apollodorus, qui Herculem auctorem facit, tamen Pelopis aram exstructam hic agnoscit, grande argumentum pro sententiâ Velleianâ. A quo enim iustius tales ludi aut honos, quàm à filio? Verba Apollodori: Ἐδν-
κα δ' ἔτι τὸ Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, Πειλοπὸς τε βασιλεὺς ἐπέτατο: Instituit & Olympicum certamen, & Pelopiam posuit. Opinio autem quæ Herculem auctorem fecit, originem habuit ab Homero: qui de quattuor equis certatoribus & victoribus meminit, interceptis ab Augæa Eliensium rege. Vide, si voles, locum ipsum Iliados. Itaque passim Grammatici & Hi-
storici transeunt in hanc partem: imò & Pindarus disertis verbis Olymp. Eid. β. Ὀλυμπιάδα
δ' ἱστῶντες ἡγεκλέους ἀποδίδωμι πολέων. Non dissentit tamen solum, sed refutat Strabo lib. viii.
& docet Homericis versibus non hanc esse mentem.

46. Quo in ludicro omnis generis certaminum Hercules victor fuit.] Videtur dicere Herculem victorem fuisse in omni genere certaminum. At damnat reijcitque valde Pausanias: qui abunde & accuratè de his talibus libro v. Ille igitur tradit, primis ludis Iolaum curru, Iasium equo singulari, Castorem cursu, Pollucem cestibus vicisse: ipsum Herculem, famâ ferri, ludâ & pancratio. Itaque malim verba hac sic distingui & accipi, ut sit: Quo in ludicro Hercules victor fuit, ludicro inquam omnis generis certaminum.

47. Tum Athenis perpetui Archontes esse desierunt.] Quando? & quid refert hoc Tum? an ad Olympiadem primam? Videtur ex serie sermonis. Tamen ratio aut certe auctoritas dissuadet: alique volunt, Archontes istos desisse demum Olympiadis septima anno primo. Ita clarè Eusebius, & Dionysius Halicarnassæus, ubi de conditu vr-
bis Romæ. Aut benignè igitur laxèque interpretare, Tum, id est annis aliquot post: aut quit,
potius mecum cense hiatum defectumque hic esse, & perisse quæ interfuerit à primâ Olympiade ad sextam.

48. Vltimus Eryx.] In Eusebio est Eryxias.

49. Sextâ Olympiade.] Omnino, nec aliter potest, ex ratiocinatione quàm adiungit. Nam scribit, post viginti duos annos à primâ, Romam conditam. Id necessario est Sextæ Olympiadis anno tertio. quæ ipsa Varronis sententia, Plutarchi, Eutro-
py & aliorum est. Dissentiunt alij: non miror. Hoc valde virum magnum, ubi argumentum
b
hoc ex

hoc ex professo tractat, scripsisse; Velleium sentire conditam Romam Septima Olympiadis anno secundo.

50. Romulus vltus iniurias aui.] Dehinc ad res Romanas iam delabatur. Vbi ergo Latini Albanique reges, & omnis illa stirps Aenea? An credibile est eum iniriā ipsa rerum Romanarum omisisse, qui tam curiose exsecutus sit externa? non potest. & hic quoque aut ante alibi lacuna grandis.

51. Id actum post Troiam captam annis CDXXXVII.] Qui largissime computant, efficiunt tantum CDXXXII. plerique alij pauciores. Et hercules à Troia captā ad primam Olympiadem Africanus annos interponit ccccviii. Tatianus ccccvi. è Latinis plerique & Eusebij Chronicon, ccccvi. aut ccccv. Quibus si addas Velleij istos xxii. medios ad natam Romam, non explebis vulgatam summam. Ego igitur recedendam Septenariam notam censeam, siue maius Denariam. Vtrius modo accommodes ad aliquam sententiā predictis.

52. Adiutus legionibus Latini aui sui.] Obsecro, an Latino nomen fuit aui Romuli? quem testatissimum est Numitorem fuisse. Nisi tamen sententiā rarioris adfectator Velleius, quam in Dionysio quoque habes: natum Romulum ex Electra Latini filiā. Sed vix opiner, & potius litterula adtextu scribam, Latinis. Vult legiones fuisse è Latino.

53. *quam timuerat hostis, expetit.] Defectus clarus, & aliis iam notatus. Scito autem deesse Romanos omnes reges, Romanos omnes consules Tribunosve militum, vsq; ad annum DLXXXII. id est, plus dimidiā parte scripti Velleiani. Et aliquis credet cōiecta hac omnia in libellum vnum priorem fuisse: non qui attendet. Sed in hisipsis verbis, quid narratum, aut que sententiā? Perse rege Macedonum fuit: quem ait grauiorem multo hostem fuisse, quam expectassent. Itaque legam, exstitit, non expetit: quasi fuisset, grauior quam timuerat, hostis exstitit. Timuerat autem, nempe Populus Romanus.

54. Biennio adeo variā fortunā rem gessit.] Biennio tantum? at quadriennium tenuit hoc bellum. Sed recte tamen Biennium: quia priores duo anni saltem in fortunā variā, reliqui magis prosperi Romanis.

55. L. Aemilius Paullum, qui & Prætor & consul triumphauerat.] Ab Antiquariis nostris (Sigonio & Manutio) erroris damnatur Velleius, aut exscriptor: nec vnquam in Praturā triumphasse Paullum. Ergo corrigunt: Paullum qui & priore consulatu triumphauerat, sed ipsi corrigendi. Ego recte & verè aio à Velleio ita scriptum. Lapis Romæ:

L. AEMILIVS L. F. PAVLVS
COS. II. CENS. AVGV.
TRIUMPHAVIT. TER

Si ter triumphauit Paullus, quando primum nisi in Praturā? Nam duo alij triumphi manifesti in consulatu utroque interuenerunt: prior de Liguribus, hic de Perse. Triumphasse autem in Praturā etiam Plutarchus satis argumento est: qui ait, missum Paullum adhuc prætorem in Hispaniam Proconsulari imperio, cum fascibus duodecim, ibi cecidisse ad xxx. hostium. In Lirio xvi. millia legas, libro xxxvi. sed nempe de solis Lusitanis. Si autem tot millia cesa, nonne debitus triumphus? Imò & delatus, quod ex Lirio ibidem colligas, qui mox addit decretam supplicationem, ob res ab Aemilio in Hispaniā gestas: at ea semper ferè dux triumphi. Sed & idem Lirius de triumpho indicat in Epitomā xlvi. Triumphauit ergo, & marmori ac Velleio hoc credamus. Adde & Suidam in Aelianis.

56. Ratione magis, quam vi persuasit.] Velim, oratione magis.

57. Assidua eminentis fortunæ comes inuidia.] Atque etiam (atque omnis vidit) summa eminentis. Lirius in hac ipsa re dixerat: Intacta inuidiā media sunt, ad summa ferè tendit.

58. Bis millies centies HS.] Variant in summā. Lirius ait, Summam omnis captiui auri argenti que fuisse HS. millies ducenties: nimis infra Velleianum calculum, nisi

nisi emendas (ego ita optem) bis millies. Nam in Plinio quoque, intulisse Aemilius Paullus legitur, Prædam pondo trium millium: siue, ut manu scripti, sestertium ter millies. Itaque hoc quoque fecerit augendo numero Liriano, quoniam grandius quam vel illud Velleij.

59. M. Popillius Lænas.] Plinius errat, qui hūc C. Octauium appellat, & historiā siue facta duplicia miscet ac confundit. Qui nuper Plinium recensuit & adnotauit, frustra est in viro defendendo. Tu, si voles, fonte ipsum erroris eius reperies in Ciceronis Philippicā Nonā.

60. Sic cogitationem regiam Romana dissecit constantia.] Non negabis aptius esse: contationē regiam. Tardabat enim respondere, & deliberaturum se dixerat.

61. Fuluij Cenforis frater, & quidem consors.] Placebat legere, concors. sed desino, cum in Lirio quoque legam libro xli. Frater germanus, & ut Valerius Antias tradit, cenforis etiam consors erat. Confortem autem hic interpretor, cum Glossis priscis, κορυφωτορ, eiusdem mensa eiusdemq; testis.

62. Cui ex virtute Macedonici nomen inditum.] Probè, non tamen purè. Nam in primogeniā editione est: inditum erat. Scribo: inditum hæret.

63. Duabus ædibus sine inscriptione positis, quæ nunc Octauiae porticibus ambiuntur.] Plinius de hisdem: Neque Sauron & Batrachum obliterari conuenit, qui fecere templa Octauiae porticibus inclusa. Sed an Aedes ea sine inscriptione? asserit Velleius: negat idem Plinius, qui sic lib. xxxvi. cap. v. Intra Octauiae porticus in Iunonis æde, Aesculapius ac Diana. Et eodem capite sub finem, alterum templum inscribit Ioui. Quid nos dicimus? Velleium de aliā inscriptione sensisse, non numinis, sed hominis, eiusq; qui de dicauit.

64. Hanc turmam statuarum equestrium.] An de istā Plinius capiendus, libro xxxiv? Alexandrum amicorumque eius imagines summā omnium similitudine Lysippus expressit. Has Metellus, Macedoniā subactā, transtulit Romam. Apparet. turbat tamen quoddā Amicos appellat, qui aliis non nisi milites sunt, atque adeo Arriano sociales. Ipse ita libro i. Μακεδόνων δὲ τῶν μὲν ἐταίρων ἀμφὶ τὰς εἰκαστοὺς καὶ τῆς τῆς οὐραίας τοῦ ὁλοῦ ἀντιθέτου, ἢ τῆς τῶν χαλκῶν εἰκόνος ἐν Διὶ ἱστῶν, Ἀλεξάνδρου καὶ δόξαντος Ἀντιστράτου πεινῶν: E Macedonibus circiter viginti quinque primā aggressionē ceciderunt, eorumque æneæ imagines in Dio opido positæ, Alexandro iubente à Lysippo eas fieri. Similia in Alexandro Plutarchus. Sed Plinius in opinione fuisse, quā Velleius, videtur: qui scribit hos equites ex ipsius (Alexandri) turmā apud Granicum cecidisse. Si è turmā regiā, profecto assidui apud eum, aliis digniores, & quasi amici. Quod autem Arrianus notat Statuas eas in Dio positas: alij Iouis templum verterunt. nec valde repugnem, nisi quoddā de Dio opido magis signatè & probabiliter ceperis, quoniam Lirius prodidit hanc urbem exornatam publicis locis & multitudine statuarum. Est in Macedoniā, regione Pieriā. Lib. XLIII

65. Hic primus omnium Romæ ædem ex marmore molitus.] Quid intelligit? Vtrumne marmoream ædem primitus à Metello in vrbe Romā structam? an potius, vrbs ipsius Romæ templum? Nam cultam eam ut Diuam, ac templa arasq; passim positas alibi à nobis doctum. Si hac mens, (& puto:) notabile sanè principium adorationis huius siue adulationis. Quod Smyrnae apud Tacitum i. i. Annal. gloriatur se primos templum vrbs Romæ itatuisse: à sententiā nos non demouet, quoniam de primis prouincialium hoc capiendum est. At si prior sententiā cuiquam placeat, illi expediendum est quæ sit ista Aedes, & cui Deo? cur non nominet? Nam de priuata ipsius Metelli (ut omittam, quod Aedes eo sensu magis scripsisset non potes capere: quia marmor seriū adhibuit ad ædificia priuatorum. Plinium vide. qui tamen originem primam marmoris quasiuit magis, quam inuenit. Eò magis Velleij hac notanda.

66. Nam præter excellentes triumphos.] Pluries ergo Metellus hic triumphauit: non inuenio. Imò semel, & de Macedoniā tantum. Itaque Valerius de hac ipsa eius felicitate, libro vii. Speciosissimi triumphi prætextam largita est. Vnum ecce agnoscit. Rescribi velim: præter excellentem triumphum.

28. Consul

91. Quæ vrbes, & multæ aliæ.] Triâ hæc postrema verba. et alieni manere esse arbitramur: eoque inducenda.

AD LIBRVM II.

3. **T**VM Scipio Nasica in Capitolio porticus.] Quando? an eversâ Carthagine? minimè, sed remoto tamen eius metu. Cùm laceret Carthago, insurgere luxus apud Romanos cœpit : & structa hac, quæ dicit. Scipio quidem porticus hæc fecit Censor, ut ipse paullo pòst adnotat: hoc fuit decem circiter ante versam Carthaginem annis. Simile de Metello, & de Octavio. Tum igitur, benignè interpretabere : & quasi dixisset, sub id tempus.

2. Numquam $\bar{x}$ plura quàm propriæ iuventutis armauit.] *Transposita videntur, ordinandaq;* numquam plura quàm $\bar{x}$ propriæ.

3. Promulgatis agrariis legibus, omnibus statum concupiscentibus.] Nobis hæc impura. Quid est concupiscere statum? aut quis sic è prisco Latine? Quid hoc etiam ad Gracchi leges? Emendo: omnium statum concutientibus. Et profectò verum est. Leges istæ Tiberij, inquit, omnium fortunas & statum concutiebant. Quomodo? quia agros iamdiu possessos, alienatos, venditos, in dotem datos, iterum vindicabant in publicum, & auferabant dominis prisca. Itaque omnes in metu, & fortuna plurium incerta. Appianus & Plutarchus pulchrè hoc diducunt: ille primo Civilium, hic in Gracchis. Tu vide. Quod ad phrasim, imò quod ad mentem, pariter Velleius infra de Cay legibus: Nihil immotum, nihil tranquillum, nihil denique in eodem statu sinebat.

4. Agris diuidendis coloniisq̃ue deducendis.] Colonias ergo deduxit Ti-
berius? caue credas. Litterula ne te induxerit, quin magis tolle. Nam scripsit Velleius, colo-
nisq̃ue. Intellegit autem hos quibus agri assignati, quiq̃, in eos deducendi, futuri coloni eo-
rum siue cultores. γεωργεὶς inquam, καὶ ἀποίκους.

5. Post duos consulatus, duosque triumphos. } Cur omittis Censuram &
Auguratum? que utraque in prisco lapide;

P. CORNELIVS PAVLI. F. SCIPIO
AFRICANVS COS. II. CENS.
AVGV. TRIVMPHAVIT. II.

6. Deceffit anno fermè LVI.] *Meta temporum, quas Velleius mox ponit, cui-
cunt scripſiſſe eum LIV.*

7. Longè maiora & acriora repetens,] *Acutius veriusq; & acrior repetens.*
Ipse, inquit, Caius maiora molitus est quàm frater, & eodem illo acrior. Ita est. vis ingenij &
oris apud Caium multo maior.

8. *Vivâ adhuc matre Corneliâ, vitâ mortisque habuere exitum.* *[Non omittatur ob raritatem, exemplum feminei roboris. Seneca De Consol. ad Mariam: Ex vñâ tibi familiâ duas Cornelias dabo. Primam Scipionis filiam, Gracchorum matrem: duodecim illa partus totidem funeribus recognovit. Et de ceteris facile est, quos nec editos nec amissos ciuitas sensit: Tiberium Gracchum & Caium, quos etiam qui bonos viros negauerit, magnos fatebitur, & occisos vidit & insepultos. Consolantibus tamen miseramque dicentibus, Numquam, inquit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperit.]*

9. Rei tantæ parum ad notitiam pertinens interponatur.] *Melius fuerit.*
Rei tantæ parua.

10. Factum Opimij, quod inimicitiarum quæſita erat ultio, minor ſecuta auctoritas: & viſa ultio priuato odio magis, quàm publicæ vindictæ data. Vox ultio inconcinne repetitur: me arbitro, delenda, faciendumq;: & viſum priuato odio m. q. p. vindictæ datum. Quid viſum? factum nempe Opimij.

II. Cùm lis eius IIII. aestimaretur.] Non grandis omnino hæc multa iudicia-
ria, uti series & scopus indicat Velleiani sermonis. Tamen Franc. Horomanno visa iusto mi-
nor, re-

*nor, rescribitq; : quadringentis millibus. Non assentior. Quid? Cicero duobus locis an
pari fiducia corrigetur, qui minoris summa auctor? Ille sic III. in Verrem: Quā in ci-
uitate C. Carboni clarissimo homini H-ss. x v III. ∞ : lis æstimata sit. Ite-
rum IV. in eundem: Quo damnato (Catone, tum cū seuera iudicia fiebant, H-ss.
xvIII. millibus lis æstimata est. Siquid ergo hic mutandum (& certe opinor) Ciceronis nu-
meri obtineant, & reponuntur.*

12. Namque Mucius iuris scientiâ, quàm propriâ eloquentiâ nomi-
ne.] *Lego: Nam Q. Mucius. &: propriè, ut sit ἐπὶ ῥήματι.*

13. Vti ante nunc nobilissimæ simplicitatis iuuenem.] *Locus quem haud temere transeam, à verbis corruptum, ab historia inuolutum. Quid illud Vti? corrigunt VII. & receptum id tam in libros, quasi certum. Ego miror. Nam ad vestigia scriptura haud improbum hoc fateor: quid tamen ad Velleij mentem, aut historicam fidem? Ecce Velleius ait, peculiarem quamdam & artatam numero felicitatem Domitiæ familiæ se notare. Vbi ea hic? quodne septem in eâ consules? nam illuc referunt. Ridiculum. ego triginta gentes Romanas dabo, in quâ longè plures: daba vnâ Claudiam, in quâ vigin-tiocto. Denique quomodo fides constabit, de septem triumphis? nam hoc additur, omnes pænè ad triumphum insignia peruenisse. Atqui volue reuolue Annales, duos modò Trium-phos in Domitiâ gente reperies, quod Suetonius notat diligens & fidus obseruator talium re-rum. Hac incommoda in istâ correctione sunt. Nos ergo legimus: 1 v. ante hunc, id est, quattuor, istâ mente. In vnâ familiâ fuisse quattuor singulis parentibus genitos, ipsosque sin-gulos (nam hoc illud rarum quod intellegit, ex vnici vnico semper natos:) & eos omnes ad consulatum peruenisse, ad Triumphum pænè omnes. Velim igitur etiam scribi: singuli parentibus geniti, clariùs ad hanc sententiam exprimendam, non, singulis. Quod ta-men si retines, eodẽ trabe. Ab hac nostrâ correctione Velleij verba sunt, artata numero felicitas: & de paucis ostendit se loqui. Etiam Suetonij Domitianum stemma, quod initio Neronis legis. Ibi enumerat ab Domitio Allobrogico, quattuor parentibus suis vnico, ad Do-mitium vsque patrem Neronis: qui est iste ipse Velleianus nobilissimæ simplicitatis iu-uenis. Hac ergo liquent: & omnes isti consules. Sed de Triumpho quid? vbi quattuor? Nego esse debere. nam dixit Velleius (cuius verba iure pensito) pænè omnes. Ergo perue-nerint vno minus. Sed hos ipsos tres quomodo expedit? Ex eodem Velleio: qui dixit non Tri-umphos, sed Triumphum insignia. Ergo sunt duo triumphi, alter Domitij Allobrogici no-tus; alter Domitij Caluini de Hispani, anno dccxxi. Tertius autem Domitius, auus Neronis, donatus est sub Augusto ornamentis triumphalibus, ex Germanico bello. Suetonius auctor. Iamne tenebrosa notula lux facta? mihi videtur.*

14. C. Marius natus equestri loco. Alij originem villorem Mario tribuunt. ut Auctor de Viris illustribus: qui ait, humili loco natum. ut Plutarchus qui scribit *γεννηθεὶς πατρὶς καὶ ἀδελφῶν, ἀπὸ πτωχῶν καὶ ἀγνοῦντων*: natum parentibus planè ignotis, & operariis atque pauperibus. Et iuuenali:

—Volsorum in monte solebat

Poscere mercedes alieno lassus aratro.

15. Metelli triumphus fuit clarissimus & meritum, virtutiq; cognomen Numidici inditum.] *Mauehim*: & meritum virtutibus cognomen.

16. Quippe intra XII. ferme annos huius tēporis, Consules fuēre Metelli aut Censores, aut triumpharunt amplius XI. Iterum in observatiuncula istā habemus. Si verba, viā posita scriptaque, accipis: falsa sunt. Non enim profectō intra tot annos, amplius XI. Consules aut Censores aut Triumphales fuēre. Quid si notulas detrahas, scribasq; amplius X? id certē verum sit: & reperio ab anno DCCXXXIII. ad annum DCLVI. (qui sunt anni XII.) reperio inquam in gente Caecilīa Consules quinque, Censores duos, Triumphales quattuor. Ergo vndecim, nisi quid in vestigando me fugit. Corrige me, non corripe, sita est.

17. Iam tunc vt præcauentibus fatis.] *Tentabam: patriæ cauentibus fatis:*
quasi

quasi compendio scriptum verbum fuisset, nec nunc paniter. Hac autem referenda ad necessitudinem, qua more prisco inter Consulem & Quaestorem est, qualis inter patrem filiumque. Cicero non vno loco.

18. Amplius $\overline{\text{CL}}$ hostium, priore ac postero die, ab eo trucidatis.] Bene postero die: & tunc iterum pugnatum. Plutarchus aliq, consensu tradiderunt. Orofio quid visum dissentire, sic scribent? Quarto die rursus producta utrimque in campum acies, usque ad meridiem panè pari pugnare discriminè. Non potest, ut hac res fuit, de quarto die. Audacter emendo: Orto die.

19. Cæsa aut capta amplius c. m. hominum.] Ut alij summas casorum captorumve concipiunt, videatur geminanda centenaria hic nota: c. c. m. hominum.

20. Quam eius optimè ab ipso cogitata.] Voces, ab ipso superfluere censeo.

21. Immèsâ illâ & incognitâ multitudine cinctus.] Possis etiam incoditâ.

22. Immunis ab omnibus hominibus.] Prima editio optimè, ab omnibus arbitris. Arbitri sunt inspectores, censes, quicq, facta tua aut verba arbitrentur. Plautus:

— Potare, amare vult, nequi sciat

Né ve arbiter sit.

Iterum:

Secede huc nunc iam si videtur procul,

Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.

23. Seruium Prætorem.] Etiam Orofio C. Seruium Prætorem appellat: At Liiij Epitoma Q. Seruilius Proconsulem, uti & Appianus.

24. Per omnes annos atque omnia bella duplici se numero militum equitumque fungi.] Frustra vexatur hic locus, qui valet. Tamen legendum aliquis censet duplici munere: ab imperitiâ aut certè incogitantia moris prisce, qui fuit, ut socij duplum militum ferè daret præ Romanis. Liius sæpe ingerit, ut lib. xxxvi. Decretum ut novorum militum tria millia duceret, & trecentos equites ita ut in iis duæ partes socium Latini nominis, tertia civium Romanorum esset. Libro xxxv. Imperatum L. Quinctio, uti duas legiones civium novas scriberet, & socium ac Latini nominis viginti millia peditum, & equites octingentos. En, manifesto numero duplici: quoniam legiones tunc nondum sex millium facta. Exempla plura obseruabis: atque ego alibi distinctius, cum deo, dicam.

25. Militum equitumque.] Ergo equites seiuncti à militibus? Ita, genere quodam loquendi. Nam Pedites, quia plurima & præcipua militie pars, ἱερόχρηστος quidam veniunt sæpe soli in Militum nomen. Cæsar 1.11. de Bello civili: Cum ipsi numero militum equitumque præstarent. Hirtius in bello Africo: Aduectis militum equitumque copiis. Et alibi quoque in iis libris.

26. Amplius ccc. m. iuventutis Italicae abstulit.] Non dubito, pro cladibus & cadibus quas passim lego. In Eutropio tamen minor multo numerus: qui de bello Sociali & Civili simul, libro v. scribit: Consumperunt ultra c. l. m. hominum, viros consulares xxiv. Prætorios vii. Edilitios lx. Senatores ferè ccc. Sed ego profectò ibi scribam aduictis notis, d. m. hominum, nec minus fuit in viroque illo bello.

27. Ipsum viritum ciuitate donando.] Id valet: solum & seorsum ciuem faciendo, non vna cum alijs & in turbâ. Quod certè ad honorem eius facit, & amorem simul indicat Romanorum. Volui aliquando scribere: Ipsum Quiritium ciuitate donando. nunc desisto.

28. Eum honorem vndequinquagelimo anno ætatis affectus.] Plutarchus, quinquagesimo. τῆς πεντήκοντα ἐτὸς ἡλικίας, inquit, ὅτε δὲ ἔλαυνε τὰς πεντήκοντα ἐτὸς ἡλικίας.

29. Aliquando fortunâ, semper animo maximus.] Malim, aliquamdiu. Sed de magnitudine animi huius regis, emendetur Sallustianum fragmentum (apud Fabium, si memini.) Mithridates corpore ingenti, perinde & armatus. Facito: perinde & animatus.

30. Iussu et viri.] An potius, 11. virum? Duo enim certè in coloniis.

31. Marius

31. Marius aspiciens Carthaginem, illa Marium intuens, alter alteri posset esse solatio.] Egregie exprimit & subiicit lubricum istud & incertum rerum humanarum. Placuit Luciano, & mutatus est:

— Solatia fati

Carthago Mariusque tulit, pariterque iacentes

Ignouere deis.

32. Sub ipsis mœnibus, sociisque urbis Romanæ pugnantis spectantibusque.] Dissilient, nec germana sunt. Socij Romanæ urbis, duriter dicuntur: iudem pugnasse & spectasse; falsò. Nam ciues quoque parte vna pugarunt, nec socij sanè spectatores vlli sed actores. Denique copula in voce sociisque, non pro sermonis textu. Nos credimus fuisse: sub ipsis mœnibus oculisque (sive oculisque) urbis Romanæ pugnantis spectantibusque quam fuerit exitiabilis. Hac pugna, inquit, commissâ, non ut alia procul à patriâ, sed apud Ianiculum, sub ore atque oculis Romana urbis, quam tristis funestaque fuerit & pugnantis & spectantibus, agere dici potest. Sic mihi videtur: & rogonequis ἀπὸ τοῦ τῆς πόλεως κέντρος ἔστω.

33. Loco nuper calce arenaq; perpolito.] Verius fuerit, perlito.

34. Sex. Lucilium qui priore anno Tribunus plebis fuerat, saxo Tarpeio deiecit.] Plutarchus in Mario, ipsum Marium auctorem huius facti edit: sed in eo legas, Σέξτον Λουκίον: Sextum Lucinum. Nostrium, an illum rescribis?

35. Magi ex notis corporis respondissent cælestem eius vitam & memoriam futuram.] Suspecta mihi vocula. Nam cur Sulla vita cælestis? imò scelestæ reuera, & facinorum plena. Si ad famam & nomen respicit prædictio: cur non immortalē, aut, quod ego velim censeamq, nunc substitui, celeberrimū dicat? Celebrem inquam lego: & in Plutarcho magorum hoc præsagium breuiter sic concipitur, μέγιστον πόδες.

36. Dum vincit, iustissimo lenior.] Iusto lenior, magis ferrem. Quid si etiam iustissimo lenior?

37. Nam & Consul, ut prædiximus, exarmatum Q. Sertorium.] Vbi hoc, sodes, prædixisti Vellei? ne potuisti quidem, nam profectò nihil harum rerum Sulla gessit Consul, sed Proconsul. Clarum id est. Correctiuncula igitur nos expeditur: Nam & Consulē, ut prædiximus, exarmatumque Sertorium. Ita sanè est. Sulla clementiam lenitatemque exhibuit & in Consule: quo illo? Scipione, quem antè dictum, cum exercitum ipsumq, in potestatem redegerit, dimissum sine noxa: & in Sertorio, qui Sueffam frustra occuparat, atque in Hispaniam aufugit. Appianum vide.

38. Gratus Dianæ, cuius numini regio illa sacra est, soluit.] Grates legendum, res & alij dixerunt. Sed de templo hoc Diana apud Pausaniam legi non omitendum. Ille libro v. vbi disputat de elephantum dentibus siue cornibus: ait, se vidisse ἐν τῇ τῆς Καπυαίων νεκρῶν ἐλέφαντος ἐπὶ Ἀρτέμιδος ἱερῷ. & addit: οὐδὲν ἢ ὡς ὑπερβολὰ ἀπὸ τοῦ καπυαίων τὸ ἱερὸν: in terrâ Campanorum, caluam elephantis, in templo Dianæ, quod abest maximè à Capuâ triginta stadiis. Certè hoc ipsum est in quod Sulla tam munificus.

39. Aquas salubritate in medendisque corporibus nobiles.] Totam hanc perisodum sic, me arbitro, rescribas. Aquas salubritate medendisque corporibus nobiles, agrosque omnes addixit deæ. Huius grata religionis memoriam in scripto templi affixa posti, hodièque tabula testatur area intra ædem. Inde Consules Carbo. Præstitit nobis prima editio, tum alibi ingenium, quo fas in his talibus modicè modestèque vri.

40. Nequid vnquam malis publicis deesset.] Malim, vsquam.

41. Nunc virtute eminet, patriâ latet.] Corruptum hoc esse dicam, & dicam tantum. Non enim medeor. Certè patria eius non latet, & Romanam fuisse nomen genisque emincunt, Calpurnia Bestiæ filia.

42. Vir domi bellicque fortissimus.] Primâ editione, animi bellicque.

Nec

Nec relictis, cum simile sit illi Corneliano, Ingens animi.

43. Contractis circiter x l. millibus.] Pene duplicant numerum Appianus, Orosius, Eutropius, s. tribusq. millia lxxx. Annon hic saltem lx?

44. Abhinc annos xl. Kal. Nouembribus.] Aldus reposuit, annos cx i. Recte, sed de Kalendis Nouembribus etiamne rectum? ambigo. Nam paullo infra scribit: Felicitatem eius dici, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetua ludorum Circensium honorauit memoria, quibus sine nomine Sullanæ victoriæ celebrantur. Atqui profecto perpetui ij ludi in Calendario Romano sunt notati, non Kalendis Nouembribus (tunc enim nulli) sed vii. Kal. Nou. atque ibi sculptum: L V D. VICT. sicut & sequenti quadriduo, L V D. I. Nisi fallor, istiusi sunt, & ad hunc numerum Velleiana lectio reformanda.

45. Magnificis proeliis.] Non muto. etiam paullo post, magnificentissimas res gerere inuenies.

46. Videbantur finita belli ciuilis mala, cum Sullæ crudelitate aucta sunt.] Suspicio scripsisse Velleium, nata sunt. Haud paullo argutior sic sententia, & ardens exornata.

47. Quippe Dictator creatus (cuius honoris vsurpatione per annos cxx. intermissa. nam proximus post annum quam Hannibal Italiâ excesserat: ut appareat populum Rom. vsum Dictatoris non tam desiderasse, quam timuisse potestatem imperij; quo priores ad vindicandam maximis periculis remp. vsi fuerant) immodicæ crudelitatis licentiâ vsus est.] Parum hæc inter se apta. Distingui scribiq. mauelim: non tam desiderasse, quam timuisse. potestate imperij, quo priores ad vindicandam in p. r. vsi fuerant, immodicæ crudelitatis licentiâ abusus est. Ex hac distinctione, & transposita notâ parentheseos, longè alia clariorq. sententia, quam qua vulgarur, maxime si necum potestate, pro potestate scribis: itemq. abusus, non vsus.

In Epistola.

48. Iudicium histrioni exoleto redditur.] * Alibi tentauimus hunc locum, etiamq. alij. Dunc placeat: iudicium in histrionem ex albo. Nam id verum est. & legibus x l l. animaduersi actores aut histriones, qui carmen aditassent quod infamiam flagitiumve faceret alteri. In bonâ omni Rep. ita solitum: hodierna licentia quam effrenis solutaque est!

49. Sed ex dignitate constantiaque in illam conueniens amplitudinem, fortunam quoque eius ad vltimum vitæ comitata est diem.] Arbitror hæc legenda: ex dignitate constanti, quæ in i. c. amplitudinem fortunamque, eum ad v. v. c. e. diem. Considera, & mecum facies. De graui autem hac & ætiorum Pompeij formâ, ex Silio aliquid capies lib. x l l l.

Ille hirtâ cui subrigitur coma fronte, decorum

Et gratum terris Magnus caput.

50. In reconciliandâ gratiâ fidelissimus.] Imò reconciliatâ. Nam ibi fides locum habet, vti facilitas in reconciliandâ.

51. Pene omnium votorum expers.] Nimum est pro Pompeio. & quis vel Socrates ad hunc sapientiæ gradum venit, nil vouere? Aldus igitur vitiorum fecit, haud male. Posui & notarum: ac consequenter, inter maximas. Ut velis nihil esse culpandum notandumq. in Pompeio, præter nimiam estimationem sui & studium excellendi.

52. M. Crassum, mox Romanorum omnium principem.] Non sanè omnium: nec Caesar aut Pompeius concesserint. Quid si, opibus? id verum sit. nec displiceat etiam omitti vocem, omnium, atque induci.

53. Interdum persona, ut exemplo nocet, ita inuidiam auget aut leuat.] Quid noxa exemplorum hic ad rem? Examina, videbis frigidum hoc totum esse aut ineptum. Censeo legendum: Interdum persona, ut exempla docent, aut inuidiam auget. Hoc scilicet per occasionem, sententia modo, addit: Sæpe in eadem re aut culpa inu-

diam

diâ maiorem minoremve esse, & voces attolli aut minui, aspectu personæ magis quam meriti. idq. exempla testari. Supra hoc ipsum dixerat: Familiare esse hominibus, inuidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personarumque dirigere.

54. Equaliter inter vtrumque ordinem partitus est.] Aliter hoc se habere certum est, nec inter duos ordines sed tres diuisum a Cotta iudicandi minus. Nesciuit, aut neglexit Velleius? vix credam. magis de vitio: scribamque, inter ordines partitus est. Statim etiam malo cum Aldo, loca constituit: aut, instituit. Nam certe Orto rei eius primus auctor.

55. Prædonesque per multa proelia multis locis victos.] Prima editioni abest vox proelia. Addita explenda sententia videtur. & fortean fuit, per multos, multis locis. Per multos, legatos nempe Pompeij & duces.

56. Sunt qui hunc carpant.] Scribo, hoc carpant.

57. Et bello pænè inuictus, pecuniæ expellebatur cupidine.] Vnde expellebatur? aut quâ conuenit hoc verbi? Lego, debellabatur. Vir, inquit, ab hoste inuictus, a pecuniâ vincebatur.

58. Cum Pompeius Lucullo infamiam pecuniæ, Lucullus Pompeio interminatam cupiditatem obiiceret imperij.] Puto rectius, infamem: & refero ad cupiditatem.

59. Neutrumque ab eo quod arguebatur mentitus argui posset.] Vide num verius, certe clarius: neutrumque aded, quod arguebat, mentitus argui posset. Neuter falsus conuinci arguique in eo posset, quod arguebat. Vterque vtrique veram culpam obiiciebat.

60. Neque Pompeius quenquam animo parem tulit.] Animum ergo inspector & arbitri Pompeius? non opinor. nec hoc illi agere, si quis animo aquaretur, sed si re & specie externa. Fortasse, omnino, pro animo legendum. Quid si etiam vox alia inclusa in simili priore? ut sit quemquam æquo animo parem.

61. In quibus rebus primus esse debebat.] Diuino, esse hauebat.

62. Ut qui eos ut libentissimè iniret, ita finiret æquo animo: & quod cupisset arbitrio suo sumere, alieno deponeret.] Lego, & qui eos, item, sumeret. Hæc ipsa autem Cato de Pompeio iam mortuo apud Lucanum in ix. inuasit ferrum, sed ponere norat.

Prætulit arma togæ, sed pacem armatus amauit.

Iuuit sumpta ducem, iuuit dimissa potestas.

63. Magnus Pompeius Xerxem Togatum vocare assuenerat.] In Plutarcho leges, cognomen hoc iocosum Lucullo inditum a Q. Ælio Tubeyone.

64. Coniurationem singulari virtute, constantiâ, vigiliâ, curaque eripuit.] Ineptè, eripuit. Repone, eruit. Nam hoc Cicero ipse vbique in laude suâ ponit, quod coniurationem repperit, in lucem produxerit, vindicandam comprimendamq. Senatui præbuerit. Etiam Florus: Industriâ rem patefecit.

65. Principe illo familiæ Porciæ.] Nota Familiam pro Gente: nisi si distio Porciæ aliena sit, & a glossâ. Tamen infra quoque Casarem genitum nobilissimâ Iuliorum familiâ dixit.

66. Catilina non segniùs nota obiit.] Alij aliter. Puto, mora obiit. Id est, non minus animosè semel a se mota peragere voluit, quam mouere ea coperat. Vtrobique audax, in ordiendo, in exsequendo. Probat etiam, vota obiit: ea que vouerat destinaueratque.

67. Supplicio reddidit.] Imò prælio. atq. ita iam aliis correctum. Velleius infra: Ceionius auctor deditiois, supplicio quam prælio mori maluit.

68. Saneque Crassum, Catonem, Sulpicium.] Lego: vnâque Crassum. Hæc ipsâ atate, inquit, floruerunt pariter in eloquentiâ Crassus, Cato. Crassum autem illum

Diuitem intellegit, quem & Cicero eo nomine laudat, & Plutarchus inter Romanos fuisse eloquentissimum ait. Est qui senemque Crassum legat, & de illo Lucio, qui cum Antonio vixit floruitq; intellegat. Valde errat. palam hic Velleius de iis oratoribus qui M. Tullio compares, aut suppare certe fuerunt. Nam Catonem, intellegit Vitiensem: Sulpicium, Seruum illum eloquio & iuris scientia laudatum. Denique de altero illo Crasso iam ante a Velleio & suo loco dictum.

69. In suspecti operis sui carmine.] Cur non suscepti? nec enim aliud vult, quam Catullum nullo minore in opere & materia quam elegit. In magni alij magni, hic nihil iis minor sed in parui.

70. Princeps carminum Virgilius, Rabiriusque.] Vetus editio communicat hunc Principatum cum Rabirio: scribitque, Principes. Credimusne tam magnifice sensisse de poetâ hodie vix noto Velleium? fortasse per amicitiam, aut aliâ de causâ. Ouidius quoque laudat:

— magnique Rabirius oris.

Et Seneca v. 1. de Benefic. Egregiè mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poetam exclamare,

Hoc* habui quodcumque dedi. —

Fabius contra tenuiter de eo sentit: Rabirius & Peto non indigni cognitione, si vacet.

71. Et consecutus Sallustium Liuius.] Viro docto atque optime (rem dico) de Velleio merito transposita hac verba videntur: & iis quæ supra subiungenda, Emulâque Thueydidis Sallustium. Cur enim, inquit, poetis admisceatur historiarum scriptor Liuius? Ratio aliqua est, sed hic vana. quia non studiorum similitudinem in iungendo, sed temporum Velleius spectat. Liuius autem illis prioribus inferior, & tantum non aui Velleiani. Obiit enim (Eusebio sic traditum) quarto Tiberiani imperij anno.

72. Tigranemque socerum petit.] Omnes tradunt generum fuisse. Vacillauit memoria Velleij? potuit. Sed hoc quoque potest, error in scripto esse: & forte vetus germanumq; socer eius petit. Ipse socer generum suum petit.

73. Quæ omnis, sicuti Pompeio moris erat, redacta in quaestoris potestatem.] Nonne idem moris alius? & nonne semper pecunia publica appensa Quaestoris? Ita, sed non pari fide. Luculli, Crassi, & eiusmodi rapones, partem plurimam in se deruebant. Significat igitur & laudat integritatem Pompeij, qui publicæ pecuniæ abstinensissimus fuit. Tamen Cato apud Lucanum, libere, & ut Cato, profert, aliquid eum quoque delibasse: Immodicas possedit opes, sed plura reientis

Intulit.

74. Quæ cuiusque ductu gens redacta in formulam provinciae stipendia pacta sit.] Quasi pacisci gentes victæ cum hac victrice de stipendiis soleant. Raro aut non hoc factum, ipsa superbe imponebat. Meâ voluntate scribas, stipendiaria facta sit.

75. Notauimus facilius, ut quæ partibus simul vniuersa conspici possint.] Scribendum, Notauimus, ut facilius, quam partibus, simul vniuersa conspici possint. Hac mente. Ego simul & ut in tabulâ proponam, ut lector ea magis vno obtutu capere & simul animo insigere, quam varîe diducta, possit.

76. Sed post CCCIV. annos P. Scipio.] Nisi omnis calculatoria me fugit, superest hic centenaria nota. Nam ecce Africa intrata anno CCCXXXVII. Carthago deleta, DCVII. quid amplius quam iusti intersunt anni CV? Tolle ergo grande hoc ἀπὸ τοῦ σφραγίσματος. Etiam minutum hoc quod sequitur.

77. Abhinc annos CLXXXII.] Nam συλλογιστὴν euincit, CLXXV. Facile colligere ex anno Carthaginis deletæ iam dicto.

78. Mox ab Attalis posticissam regibus.] Siue placet, Attalicis. Ita enim Pergami reges dicti, quia aliquos Attali nomine. Strabo lib. XI. Περγαμον βασιλεὺς Ἀτταλὴς, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι χρόνον τοῖς Ἀτταλικοῖς βασιλεῦσι: Pergamum, illustris ciuitas, & diu felix sub regibus Attalicis. Ibi quoque origo eorum, & stemma.

79. Cypro deuictâ.] Melius, Cypri deuictâ.

80. Quippe Scio.] Certum est Velleio hoc scitum non Senatus fuisse: eoque summo virorum Cuius visum hic reponi, P. S. 100.

81. Panè idem quod totus terrarum orbis.] Quæ mens? an tantum ferè stipendij conferre diuites illas Gallias, quantum reliquum orbem: tumidum & vanum est. An discrimen aliquod tribui Gallis, a reliquis prouinciis indicat? nuge, nec hic locus. Verbulum hoc turbans ego traieci, & lego: idem quod panè totus. Probe & caute veritati nempe consultum it Velleius: & quia illa abnuat de toto orbe stipendiario, addidit panè totum.

82. Ignauum conferunt stipendium.] Alij volunt, in ærarium conferunt. Quid opus mutatione? Reuera ignauum stipendium, & eius pensio parum virilis. Tamen siquid opus, legam: in annos.

83. Quorum titulis forum eius prænitet.] An hic ergo Index ille rerum Augusti tangitur? de quo Suetonius scripsit, & qui hodieq; lacer visitur Ancyra Galatiae vrbe. Sunt qui censent: non ego. Nam ille quidem ante Mausolæum Augusti statutus in æneis tabulis: at hi tituli in foro. Loca igitur discrepant: sed nec res eadem. Nam in illo breuiarium, quidquid belli aut domi Augustus gessit: hic saltem gentes, ab eo, siue auspiciis eius, victæ, & tituli ducum triumphales. Denique tangit Velleius hoc, quod Suetonius cap. XXXI. in Aug. Proximum à diis immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cuiusque manentibus titulis restituit, & statuas omnium triumphali effigie in vtraque Fori sui porticu dedicauit.

84. At Tib. Cæsar, quàm certam Hispanis parendi confessionem extorserat, parem Illuriis Dalmatisque extorserat.] Historia & fides interest hoc corrigi. Nunquid enim Tiberius Hispanos subegit, & domuit? nusquam factum, aut scriptum. Imò Augustus ipse, atque ita antea traditum, hoc ipso Indice: Hispania vniuersa ductu Augusti facta stipendiaria est. Hic sensui emendo: confessionem extorserat parens, Illuriis Dalmatisque extorsit. Tam certam, inquit, Tiberius Dalmatis & Illuriis parientiam extorsit: quàm parens eius (Augustus) Hispanis.

85. Cuius reditum fauorabilem opinio fecerat.] Certum est hoc esse contra mentem scriptumq; Velleij. An hoc fauorem Pompeio fecit, quod cum exercitu rediret & oppr. surus libertatem crederetur? imò odium prorsus. Alaus igitur legit, formidabilem. Ego, infauorabilem: nouo, sed appposito verbo. Quidni illud, ut Desauere & Desautio, quæ in Tertulliano scio mihi lecta?

86. Longeque maiorem omni ante scillatâ pecuniâ, præterquam à Paulo, ex manubiis intulit.] Plus ergo Paulus intulit, quàm Pompeius? Supra de Paulinâ summâ vilius: at hic Plutarchus auctor, Pompeium tulisse eis τὸ θυμὸν τῶν αἰσίων ἐν νομίσματι καὶ τὰ παλαιὰ ἀπορροῖ καὶ χρυσὸν διὰ τὴν τάλαρτα, ποτὲ ὅτε τοῖς ἐργασίαις ἀδελφύων: in publicum ærarium in pecuniâ & apparatus argenti atque auri viginti millia talentum, præter ea quæ in milites dilargitus erat. Confer cum illo bis millies Pauli: altero tanto vincit. Ergo iure hic & ingeniose rescriptum, præterquam Capitolio intulit. Ad quem sensum etiam fac, maiore, non maiorem.

87. Ut ludis Circensibus coronâ aureâ, & omni cultu triumphantium vteretur.] Parum periti rerum morumq; Romanorum, qui auream coronam hic locarunt. Non fuit ea triumphantibus, sed à Lauris. Et hæc ipsa Pompeij Laureæ, ex Dionis clavis verbis, lib. XXXVI. Δενοδορὸν τὴν αὐτὴν δὲ πᾶσι τὰς παραγόμεναις, ἢ πλὴν σολῶν ἢ πᾶσι ἀγχιλῶν ἐν πᾶσι αὐτοῖς, & ὁ δὲ ἀντικρὺν ἐν τοῖς ἱερῶν ἀγῶσιν ἐν δὲ αὐτοῖς: Ipsum autem Laurum ferre (in capite) per omnes ludos, & Togam prætextam; Triumphalem autem, per ludos Circenses. Sunt hæc ipsa decreta, quæ Velleius dicit: & tu corrige.

88. Nobilissimâ Iuliorum genitus familiâ, & quod inter omnes antiquissimos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus.] Vide ne fuerit: & quod inter omnes constabat, antiquissimâ. Nobilissimâ, inquit, gente natus; certe,

certè, omnium consensu, antiquissima. Nam potest, ritu Romano, vetusta esse in familia; non tamen imagines multa, & nobilitas.

89. Animo super humanam naturam & fidem euectus.] Probum est, sed de animo tamen, quia iam nunc prauit, odiosè reperitur. Fortasse, omnino super.

90. C. Mario sanguine coniunctissimus.] Istene patricius huius plebeio? Hoc saltem in Plutarcho lego, Iuliam Cæsaris amitam nuptam C. Mario fuisse, ex qua minor Marius natus. Ergo seniori Mario adfinis, iuniori cognatus fuit.

91. Motu suo destituerit. Legendum, metu. Est etiam in primâ editione destituere: quod retinet; & paullo ante, qui obtinebant Asiam magistratus, multitudinis numero lego.

92. Cum idem enim Asiam eam quam obtinebat.] Verba implexa. Scegkîus vocibus electis edidit: tum idem enim Asiam obtinebat. Manutius putat fuisse: Is enim Asiam tum obtinebat. Scriptura vetus mihi præt: Tum idem enim Asiam, eamque obtinebat. Hoc sensu. Tum, & illâ etate, vnus idemq; proconsul Asia & Bithynia erat: aliter scilicet quam nostra auo. Hac planè pro Velleij sermone & mente videntur: an pro vero? Nam ecce Bithynia illo tempore non Prouincia, sed Regnum. Et nonne Caesar ipse tunc desedit apud Nicomedem eius regem? Ita est. sed suspicari oportet, an partem aliquam regionis auulsam, & adtributam Asia fuisse. Romani saepe sic soliti incidere pennas regum. Sed hæc quia suspicio, valeat, si visum, sententia aliorum.

93. Venditurumque captiuos dixisset.] Mallem, vindicaturumque. Illud atrox responsum, hoc pro re. quia reuera captiui Proconsulis erant, in eius prouinciâ & administratione capti. Minatur ergo se vindicaturum eos & asserturum.

94. Quippe absens Pontifex factus erat, cum in Cottæ consularis locum pænè puer à Mario Cinnâque Flamen Dialis creatus id sacerdotium amisisset.] Valde hic sudant, & ut culpæ manifestus vapulat Velleius. Bis, inquit, errat. quod & Cottam Flaminem Dialem facit, & Casarem ei dat successorem. Nam Tacitus clare scribit, duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ eadem neminem suffectum. Diopariter lib. l. i. i. i. Sub Augusto primum post Merulam Flaminem Dialem creatum. Quomodo igitur aut Cottæ Flamen, aut Casar? De Casare facile est. creatum dicit, non dicit inuuisse aut gessisse. De Cottâ, vocula vna, traiecta soluet nodum. Scribe: absens Pontifex factus erat in Cottæ Consularis locum, cum pænè puer à Mario &c. Ipsa res est. Pontifex, inquit, factus (non sanè M. ximus: postea adeptus) in locum demortui Cottæ Pontificis: cum antea Flamen quidem designatus esset, sed Sulla violentiâ honor ille ei ademptus. Hac ita esse cum res clamat, tum iuuat nonnihil (vniuersum & sollempne hic nobis auxiliium) Editio prisca: in qua prius illud cum nusquam compareret. Ego autem suo loco reposui, aut potius repperi & eduxi, cum latitaret in verbo, locum.

95. Hoc igitur Consule, inter eum & Cn. Pompeium, & M. Crassum inita potentiae societas.] Imò non illo Consule, sed Consule designato. Suetonius ita narrat, cap. xix. & Liuij epitoma: C. Cæsar Lusitanos subegit, eoque consulatus candidato, & captante tempore, inuadere, conspiratio inter tres Principes ciuitatis facta, Cn. Pompeium, M. Crassum, & C. Cæsarem. Idem Appianus. & addit Varronis librum in hanc conspirationem fuisse, cui titulus Τετραβλή.

96. Erius ab his restitutum post annos circiter CLII. quam Capua in formam præfecturæ redacta erat.] Cl. Puteanus inter lumina Gallia (hæc quam tenebrosa nunc & adstricta!) leg. censebat: Ius Ciu. his restitutum, id est, ciuitatis. Certè rem tangit, & liquet hanc esse Velleij mentem. De verbo tamen ambigo: & quid si fuit, ius his restitutum, delet à voce qua imperitè irrepsit? Ratio & historia non abnuat. Nam ius apud eos nullum aut iurisdictionis: sed petebant Româ. Liuius: Ceterum habitari tantum, tanquã urbem, Capuam, frequentarique placuit: corpus nullum ciuitatis, nec Senatum, nec plebis concilium, nec magistratus esse. Præfectum ad iura reddenda ab Româ quotannis missuros. Tamen à Puteano nondum abeo, & rei causâ.

97. Intra

97. Intra biennium.] Satis laxè scriptum. Omnino intra biennium: atque adeo abfuit tantum Cicero menses ipsos quattuordecim. Pulsus enim anno DCXCV. circiter Kal. Apriles: rediit anno insequentem, Mense Sextili. Plutarchus tamen menses xvi. computauit, parum exactè.

98. Legem tulit ut is Quæstor cum iure Prætorio.] Atqui diu antè Cato Quæstor, quod notum est. Medetur Aldus, & legit: Quæstitor. ego felicius: Quæstorius.

99. Cuius integritatem laudari nefas est.] Aldum hic culpât Rob. Titius, qui inuicem negatione legit (profectò male) non laudari. Sed Titius ipse an extra culpam? Lectionem retinet, in sensu parum videt. Nam sic explicat. adeo præstabilem esse Catonis integritatem, ut quasi polluat, si laudibus eum quis prosequi velit. Et dat auctorem eius interpretamenti Aristotelem, qui primo ad Nicomachum ait: ὅτι τὸ ἀπὸ τοῦ καλοῦ ἐστὶν ἡ ἀρετή: quod optimarum rerum non sit laudatio. Itaque & deos felices beatosq; prædicamus, & virorum eos qui diis proximi: non autem laudamus. Sed nos Titium liberè à te discimus, quam tu à recto sape & a vero. Nihil minus Velleius voluit. Quid ergo? hoc argutè saltem dixit, Nefas esse laudari in Catone integritatem & à pecuniâ abstinentiam, cum alia sint eius magis eximia, magis rara virtutes. Integritas in alium aliquem etiam è vulgo cadat: in Catone laudetur, quidquid in alio haud temerè exstet. Ita Claudianus in laudatione Mallij.

Nam speretas quis opes, intactâque pectora lucro

Commemoret? fuerint aliis hæc fortè decora,

Nulla potest laus esse tibi quæ crimina purget.

Planè ad hanc sententiam est: etiam illud Taciti de Agricola: Integritatem atque abstinentiam intanto viro referre, iniuria virtutum fuerit.

100. Inuictum par Consulium Cn. Pompeius, M. Crassus.] Age, Pompeius inuictus esto (et si Caesar aliter docuit:) quid? etiamne Crassus? Inconueniens planè verbum. Scribe: inclutum par.

101. Vtile Imperatoris damnum saluo exercitu fuisset reip.] Ne crede tam malignè de Crasso sensisse aut scripsisse Velleium, ut censeat vtilem patriæ fuisse eius mortem. Honestius veriusq;: vile Imperatoris damnum. id est, exigua, nec in magno, iactura.

102. Amplius cccc. hostium à C. Cæsare cæsa sunt, plura capta.] Valde atterit Cæsarianam laudem (si modò laus è cadibus) atterit inquam præ aliis & libat. Nam ecce Plinius scribit, Præter ciuiles victorias, vndecies centena & nonaginta duo millia hominum occisa ab eo præliis. Et Appianus in Celticis: Μυριάς τε καὶ ἀνδρῶν ἑξακλῆς, ἐν τοῖς ἐκείνου ἐστὶν ἐσθλῶς περὶ τὸν ποταμὸν, ἐς χεῖρας ἡλδον, οἱ περὶ δὲ τὰ μέση σωματάρχει, τὸ περὶ τὸν ποταμὸν. Καὶ πύργους ἔχοντες καὶ ἀρπάζοντες, ἔχοντες δὲ ἐν αὐτῷ ποταμῷ κατέδραον: Quadragies centena millia ferocium hostium (siquis partes in vnum & in summam redigat) decem illis annis quibus Gallia præfuit, manus cum eo conferuere. è quibus decies centena millia capta fuere, decies altera in ipso certamine periere: reliquæ scilicet elapsæ. Nec aliter Plutarchus per occasionem enumerat, in Pompeio. Quis ergo ambiget hic rescribere DCCC. id est, octingenta millia hostium? Etiam si quis amplius volet, per me licet.

103. Pugnatum sape directâ acie, sape in agminibus.] Malim ad Liviæ exemplum, sape agminibus. Ille xxi. Magis agmine, quam acie, in viâ concurrerunt. Agminibus concurrere est, non explicatis ordinibus distinctaq; acie.

104. Septimo ferme anno Cæsar morabatur in Galliis.] Septimum ferè annum, ego.

105. Cum medium iam ex inuidiâ Pompeij malè coherentis inter Cn. Pompeium & C. Cæsarem concordia pignus Iulia.] Dissipet suspensumq; est in præmore loco nomen Pompeij. Si rectum, quid ita statim Pompeium repetit? cur non potius scribit, inter eum & C. Cæsarem? series & mos stili sic postulabat. Cur etiam solum Pompeium caussum facit infida huius concordia? peccauit enim non minus Cæsar.

far. Denique primogenia lectio nulla habet Pompeij nomen. Illa sic: ex invidia Ponti ac Camilie. Profecto legendum: ex invidia potentia male. Nam fuit compendio scriptum, pōntiæ. Bona præ vulgata veraxq; hæc sententia. Obiit, ait, Iulia vnicum pignus siue vinculum concordia male iam hærentis, quia alter alterius potentia inuidebant: hic illius crescenti, ille huius adultæ. Lucanus ad Iuliam:

Morte tuâ discussa fides, bellumque mouere
Permissum ducibus. Stimulos dedit æmula virtus.

Emulationem mutuam expressit, vti & hic Velleius.

106. In coërcitionem ambitus exercuit. Potius, exercuit.

107. Cuius animo, voluptatibus, vel libidinibus, neque opes vllæ, neque cupiditates sufficere possent. Polylogia displicet. Malim, cuius animi voluntatibus. Primum enim quasi honestius loquitur de Curione, & animi voluntates varias appellat: mox se corrigens, libidines. Sed Cupiditates, quod sequitur, quomodo rectum? An cupidines, cupidines expleant? Vide nunc, ciuitates, hoc sensu. Eius libidines tam auide, tam capaces, vt non suffecerint in explendis satiandisq; aut opes aut ciuitates. Da aurum, da opida tota, Curio hiat.

108. An accepto centies HS. Iure in summâ ambigit Aldus, & spernit vt minutam. Mallet, trecenties. Ego alterum addo, & scribo sexcenties. Caussam habeo: quod Dio Cassius auctor lib. xl. omni ære alieno, quo ingenti erat obstrictus, Curionem a Cæsare liberatum. atqui forum nostrum, ait Valerius lib. ix. cap. i. Curionis filij sexcenties sestertium æris alieni aspexit. Caussam etiam alteram, quod Plutarchus & Appianus consentiunt, Paullum consulem emptum a Cæsare mille quingentis talentis: Curionem autem maiore etiam summâ. Si ita est, cum tot ista talenta, pauld minus quadringentes HS efficiant: quidni Valerium audiamus in maiore summâ?

109. Quietâ aut certè non præcipitatâ. Clarus insertâ dictione qua delituit: quietâ cā, aut. vti ad temp. referas.

110. Et anno LXXI IX. quàm tu M. Vinici. Scribo: & ante septuaginta octo.

111. Consules Senatûsque causâ, non Pompeio, summam imperij detulerunt. Ego verò hæc non capio. Quid est causâ deferre summam imperij? Illa igitur imperauit? exercitus duxit, instruxit? nuga. Nos arbitramur fuisse: causâ nominis, Pompeio. Illud sanè constar, regimen & imperium in hoc bello delatum ad Pompeium, idq; (vt Velleius per me nunc dicit) causâ famæ & nominis Pompeiani. Ille enim triumphis victorinq; celebrer, & in ore omnium Magnus. Lentulus ipse Consul, qui more maiorum alioqui dux, apud Lucanum auctor huius sententiæ:

Consulite in medium Patres, Magnûmque iubete
Esse ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit, & Magno fatum patriæque tuûmque
Imposuit.

Cæsar 111. Ciuil. in oratione Bibuli: Potestatem se eius rei nullam habere: propterea quòd de Consilij sententiâ summam belli rerûmque omnium Pompeio permissaerint.

112. Legionibusque Corfinij, quæ cum Domitio fuerant, potitus. Cæsar in hac re legiones non nominat, sed cohortes xxxi. quæ nondum fuisse videntur sub legionum suarum signis. Sunt autem illæ ipsæ cohortes, quæ, in iudicio Miloni, præsidium iudi. bus & Pompeio. Lucanus ad Domitium:

— tua classica seruat

Oppositus quondam polluto tiro Miloni.

Vbi mixum nisi scribendum, Pullato. id est sordidato & reo. Talis enim, Romano ritu, eorum vestis. Pollutum autem cur appelleret? quia pollutum illud & fædum interemit?

113. Tum Cornelius Balbus ingressus castra hostium, sapiusq; cum Len-

Lentulo collocutus Confule. Obseruare Politici. mira & audax hæc corruptio, sed sine qua perierat Cæsar. Talia firmiter & pertinaciter tentanti vix deest successus. Idoneum autem instrumentum hic Balbus, quia amicus, & ab interiore notâ, Lentulo. Ipse ad Ciceronem (inter Epistolas ad Atticum lib. viii. ep. xv.) Quòd Lentulum Confulem meum voluisti hic remanere, Cæsari gratum, mihi verò gratissimum mediansfidius fecisti. Nam illum tanti facio, qui non Cæsarem magis diligam. Et plura, quæ addit.

114. Illis incrementis fecit viam, quibus non Hispaniæ suæ natus, sed Hispanus in triumphum & Pontificatum assurgeret. Obscurum ait Aldus: verè. Sed quantula lux quam ipse affert? Legit, natus esset, id est, inquit, Consularet & splendorem afferret. Sed sic quoque locus parum splendet: quem in clauorem fortasse magis dabit noster Phœbus. Ille suadet: quibus non Hispanienfis, sed Hispanus. Affirmata se rem habere. Hac audaciâ, ait Velleius, effectum, vt Balbus ille, non dicam ciuis è Latio aut incola Hispaniæ saltem, sed verè Hispanus & externus, Romæ perueniret ad sacerdotium & triumphum. Certè hoc nouum. Nam plene ciuibus, hoc ius magistratuum & imperiorum tantum. Plinius clarè ab hac sententiâ, de Africa & Garamantibus: Omnia armis Romanis superata & a Cornelio Balbo triumphata, vnius omnium externo curru & Quiritium iure donato. Quippe Gadibus nato ciuitas Romana, cum Balbo maiore patruo, data est. Atque adeo de Balbo maiore: Fuit & Balbus maior, inquit, Consul, primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum vsus illo honore, quem maiores Latio quoque negauerunt. Videtis exteros non admissos ad magistratus, etsi in ciuitatem admissos? In viroque igitur Balbo hoc nouum. in altero, quòd Consul primus externorum; in altero, quòd Pontifex & Triumphalis. Sed de vocum quoque discrimine (proprie enim & signatè Velleius scripsit) addam. Sosipater: Cum dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus; cum autem Hispanienfis, cognomen eorum qui prouinciam Hispaniam incolunt, etsi non Hispani. Martialis: Ne Romam, si re decreueris, non Hispaniensem librum mittamus, sed Hispanum. Idem discrimen passim apud scriptores in Siculo, & Siciliensi, Græco, Græciensi, Germano, Germaniciano, & talibus. Vide Festum in Corinthienfes.

115. Neque antiquius quidquam habuit, quàm in omnes partes (vt militari verbo & consuetudine vtat) dimitteret. De Clementiâ Iulianâ sermo est: sed quid ad eam dimissio hæc in partes? Scribe: vt omnes partes, Mens. Nihil prius Cæsar habuit, quàm vt omnes aduersarios suos incolumes dimitteret, gladiis & militari scintilla subduceret. Hos autem tales vocat Partes, idq; militari verbo, inquit: quia durum videbatur in ciuili diffusu dicere Hostes. Vsum huius vocis crebrum alibi notauimus: tu hîc originem vides, & nondum tritum id satis fuisse hoc significatu. Cur enim alias excuset? Quod quidam Patres legunt, sperno. Nec enim militia aut castrorum, sed Curie hoc verbum. Vide etiam an non aptius, militari verbo ex consuetudine vtat. Ex, inquam, pro, & copulâ. Quæ enim hîc consuetudo propriè? quimmo hoc dictum voluit, Vti se verbo militari: idq; ex consuetudine, & quia diu miles.

116. Tam facilis esset annorum digestio. Probum est. tamen editio vetus: tam felix: An fuit, tam non fallax?

117. Vtrique summo Imperatorum; alteri superstiti meritis poenas inire supplicis. Suspicietur aliquis membrum deesse, alteri mortuo: cui rectè subiunctum, alteri superstiti. Etiam, meritis, melius quàm meritis.

118. Nusquam erat Pompeius corpore, adhuc ubiq; Iubæ nomine. Titius legit, ubiq; ibat nomine. Meritò reuertit is qui eum confecit Tuo: atq; ipse vult deleri vt superuacuum Iubæ nomen. Assentior. etsi haud male rescripseris, ubiq; vivebat nomine.

119. Ante biennium quàm exstingueretur. Profecto Triennium est, si quidem duxit eam in tertio suo Consulatu, Plutarcho notatum. Nec tamen muto. Solennes eiusmodi diffensus.

120. Ibi primò variâ Fortunam expugnauit viâ. J. Ferent hoc pura & La-
tiores aures? spernunt mea. Lego firmiter: primò variâ fortunâ, mox pugnavit suâ.
Acute. Iniria, inquit, bellî ambigua, latus exitus & a fortunâ plane Cæjariâ. Risit enim
semper illi viro, & in bellis vtiq; visus eam habere in mancipio & potestate. Ipse gloriatur
apud poetam, quem sensuum & honesti acuminis causâ amo:

— quem numina numquam
Destituunt, de quo malè tunc Fortuna meretur
Cum post vota venit.

121. Pecunia ex manubiis lata paullo amplius sexies millies HS. I
Haud muto, & videtur hac ipsa pecunia esse quæ deposita postea ad Opis, quam septies mil-
lies fuisse Cicero non semel indicat, & postea Velleius. Iurisperito celebri an adsentiar
sexagies millies reponenti? opido enim tenuis, inquit, est hæc summa. Miror. Nam
sexies millies, faciunt æstimatione Budaanâ (quam haud temerè quis mihi carpat) centies
quingagies centena millia aureorum. Et an Paullus Æmilius tantum intulit? an ipse
Pompeius? longè infra. Illud tamen fateor, paullo maiorem summam in Appiano me repper-
isse: qui tulisse in triumpho Casarem dicit Μυριάδας ἑξ καὶ ἡμισυ τάλαντων: sexaginta-
quinque millia talentum. Ea essent quasi decies sexies millies HS, computatio Rom-
anâ: haud dubiè supra Velleianum numerum, sed longè infra immanem illum correcto-
ris. Nam sexagies millies, fecerit centum quinquaginta aureorum (cum vulgo lo-
quar) milliones.

122. Adiectis etiam confilariis cædis.] *Tentabam*, consciis aliis cædis.

123. Cuius cum fortunam mutare consuevit.] *Primo editi:* cuius quem. *Facio*, cuiuscumque.

124. Hispaniensis militia affectum, se postea comitem habuit.] *Scribo*, Hispanensi militiâ. *Suetonius* cap. 4111. *Aug.* Profectum mox auunculum in Hispaniam aduersus Pompeij liberos, per infestas hostibus vias subsecutus, magno opere demeruit.

125. Hs septies millies depositum à C. Casare ad ædem Opis.] De-
lemus rō ædem: idq; paullo verius, quam Batavia lumen alterum Had. Iunius rō septies.
Nam inductus à Plutarcho, qui in Antonio quattuor modo millia talentum in hac re nu-
merat, vult hic fuisse Hs. millies: quod respondet Græcica illi summa. Sed vere inductus.
Cicero nōne aliquoties cum Velleio? vr Philip. 11. Vbi est septies millies, quod est in
tabulis, quæ sunt ad Opis? Iterum: Septies millies falsis proscriptionibus dona-
tionibusque auertit. Atque alibi vocat pecuniam maximam: & pecuniam in-
numerabilem.

126. Infertis falsis, ciuitatibꝯque corruptis commentariis.] *Videò ab alijs edi, indubitatèque corruptis; ane à coniectura? Fas ē nobis eā rti: commutatique & corruptis.*

127. Et D.Bruto, quòd alieno beneficio viueret, decretus triūphus.] Inerte. quasi illa causa aut praescriptio triumphi. Lege, qui alieno.

128. Primo per colloquia repulſus à Lepido.] Minime. ſed probo quod in editione primâ eſt, primò ſpe colloquij repulſus. Id eſt, deiectus etiam à ſpe colloquij: quia Lepidus nec miſcere ſermones cum eo ſub initia volebat. Dio clare lib. XLV. aliq.

129. Tribuni sanguine commissa proscriptio, Ciceronis vel satiatio Antonio poenâ finita.] Aptius atque apertius: velut satiatio. *Cremutius Cordus*: Quibus vilis (capite & dextrâ Ciceronis) latus Antonius, cum peractam proscriptionem suam dixisset, essetque non satiatus modò cædendis ciuibus, sed defectus (corr. defessus) quoque, pro rostris exponit.

130. Citiusque in mundo genus hominum, quam cadet.] Paulo Manutio placuit: genus hominum concidet. Nos explemus: quam ea cadet. Ea, nempe laus Ciceronis, de qua predictum. Vide textum. Vniuersus autem hic locus expressus ab Arch-

*hio Fusco: Quoad humanum genus incolume manserit, quamdiu vsus litteris, honor summæ eloquentiæ pretium erit, quamdiu rerum naturæ aut fortuna steterit, aut memoria durauerit admirabile posteris vigebris ingenium. & vño proscrip-
tulo proscribes Antonium omnibus. Vbi: *πῶς πρὸς λέξιν* velim: honor scientiæ, elo-
quentiæ pretium erit, *elegantius magisq; membratim*. atque etiam verius, quia non hono-
rantur eloquentiæ pretium, sed Opes & fructus. Scribo item: rerum naturæ aut forma
steterit: non fortuna.*

131. Ne deflere quidem quisquam satis dignè potuit, adèd nemo exprimere verbis potest.] *Abeſt vet. editioni illud potuit. recte.*

132. Nequid vlli sanctum relinqueretur.] *Scribo, vllibi.*

133. Neque enim persona vmbra actæ rei capit.] *Vmbrosum hoc sanè, quid si & mendosum? Arbitror, & emendem: vmbra ac tenebras capit. Non est ille Cælius, inquit, homo genere ingenioq; nobilis, qui latere in vmbra silentij ac tenebris debeat. Extraham etiam nunc, etsi alieno loco & tardè.*

134. Dum in acie Pharsalicâ Africaque de summâ rerum Cæsar dimicat.] Considera, falsum reperies hunc contextum. Tempus seditionis Cæliana indicare voluit; an hoc igitur, cum Cæsar in Pharsaliâ & Africâ dimicat? De Pharsaliâ, verum est; sed de Africâ, certe diu post Cælij motum & mortem illud bellum. Quin præcesit Ægyptium sive Alexandrinum, alterunq; cum Pharnace. Denique Cæsar etiam interea in vrbe. Omnis falsa hac signatio: per Velleianânnie incuriam, an scriptoris? Hunc culpari minus est, & & ὁ ἄλλος fortasse emendem: dum in acie Pharsalicâ circâque. Nihil pronius, quàm Africam ex eo fecisse, si littera finalis adhasit, ut solet, capiti sequentis. Interpretetur autem: Dum Cæsar in Pharsaliâ pugnat & circâ, nempe ad Dyrrhachium vicinâq; locis oppositus Pompeio. Pugnas autem & ibi aliquot fuisse, notum. Quod tueri vulgatam aliquis conetur, quasi de Africano bello Curionis in Iubam & Varum sentiat: frustra sit. Nam nec Cæsar ibi dimicauit: nec certe de summâ rerum, quod virumque hic scriptum.

135. Auctoritate Coss. deterreret.] Hoc valet, Consulum. Atqui, ne iuven-
tus erreret, Cos. sine Consulibus scribendum est, quia vnus Servilius tunc in vrbe, cui Caesar
collega, sed absens & in bello.

136. In vrbe seditionem magis, occultè autem bellicum tumultum mouens.] *Argutabar*: in agris occultè. Nam ita res fuit, Romæ seditionem, in agris bellum mouebat per Milonem. *Cæsar lib. 111*. Clâm nunciis ad Milonem missis, euocatôque in Italiam: eum in Thurinum ad sollicitandos pastores præmisit.

137. Compsam in Hirpinis oppugnans. 1 *Cæsar ad Cosam scribit inter-*
fectum in agro Thurino. Etiam Eusebius, sed a nobis corrigendus; M. Calius Prætor, &
T. Annius Milo exsul oppressit, res novas in Tiriano Brixioque agro molientes.
Scribendum: in Thurino Bratioque.

138. *Ultra fortem temerarius.*] Imò verò fortem. Magis audax scilicet quam pro conditione exsulis, cuius est iacere sere, nec attolli.

139. Dolabella in Asiâ C. Trebonium consularem, cui succedebat.] Succedebat non à senatu, sed à se & scelere suo missus. Nam provincia illi Syria erat, atque in eam ibat.

140. Capito patruus meus vir ordinis Senatorij.] An Atticus Capito Iurisconsultus ille nobilis? Factum sit non abhorrens ab ingenio viri, qui adulator, & cuius obsequium dominantibus probabatur, ait Tacitus. Sed vereor, ut tunc non tam grandi & Senatoria etate fuerit. quippe qui obit demum nono Tiberiani imperij anno. Vide Tacit.
111. Ann. extremo.

141. In Macedoniam & apud urbem Philippos.] Sic est. Philippi isti in
Macedoniâ extremâ Ptolomæo locantur, aliis in Thraciâ primâ. Sunt ad Strymonem fluvium,
& subiacet planities aptissima pugna. Victus in eâ Cassius & Brutus. Diversi omnino ab istis
Philippi sunt in Thessaliâ, vbi Pompeius victus, ad Peneum flumen. Ergo iure miror quid poetis
d 2 aliquot

*aliquot in mentem venerit confundere hac loca & vibes, quasi si utrumque civile bellum in
iisdem campis depugnatum. Lucanus innuit:*

Romanas acies iterum vidēre Philippi.

quem tamen excusos, quasi Philippi iterum viderint, sed non iidem. Manilio quid fa-
cias? qui sic lib. I.

— ducibus iurata cruentis

Arma Philippæos implerunt agmine campos.

Vix etiam siccâ miles Romanus arenâ

Ossa virum lacerosque prius superastitit artus,

Pérque patris pater Augustus vestigia vicit.

Nam vult in iisdem campis aique aded vestigiis pugnaſſe Auguſtum, quibus patrem: & milites ſuperſtitiffe cadauera & offa. Quid poetæ culpoſi Florus hitoricus idem peccat: Brutus & Caſſius, comparatis ingentibus copiis, eandem illam quæ fatalis Cn. Pompeio fuit, arenam inſederant. Hoc autem tam verum eſt, vt centum aliquot milliaria ſint interiecta. Vide Dionem XLV II. & Appianum IIII. Ciuil. quorum vterque ſitum Philipporum, vbi Brutinum prælium, accuratè deſignat & deſcribit.

142. Nam Varro ad ludibrium moriturus Antonij. Quis autem iste Varro? videatur meritisimā Exor^o noster ille intellegi, cui fama quam Aeternitas magis aequa. Illa nomen eius seruat, haec scripta non adspexit: quorum tamen feracius vix fuit aliud ingenium Gracum aut Romanum. Sed videatur inquam iste intellegi: non tamen potest. Nam* proscriptus quidem à Triumviris Varro, sed certantibus de salute eius quibus aliquo honesti cura, vixit Fufius Calenus amicus Antonij, & eum ad se recepit. Ita tempestatem illam euasit. Pugna autem Philippensi non opinor interfuisse. Aetas militiæ & is actionibus virum soluebat: & aliquot sanè annis post vixit. Quid verba facio? in lectulo suo obiit, non properatâ facili morte: vt clarè scribit Valerius lib. v i i i. Terentius Varro, non annis, quibus sæculum æquauit, quàm stilo viuaciôr fuit. In eodem enim lectulo & spiritus eius, & egregiorum operum cursus extinctus est. Ergo alius iste Varro, quem velim omnino magis Velleius retexisset.

143. Commissâ sibi parte exercituum.] Prima editio: exercitu. Malius unitatis numero, exercitus.

144. Quippe nullum habētibus statum, quilibet dux erat idoneus.] Interpretor, nullum statum firmumq; duces habentibus. Posis etiam scribere & distinguere: nullum habentibus, statim quilibet. Facile, inquit, & citò quemcumque duces arripiebant, qui habebant nullum.

145. Manu promptus, cogitatione celer.] Primitus ediri: cogitator celer. Certum mihi scribere: concitatu celer. Depressum enim hic ubique Pompeium istum Velleius it, reuera vilem, bardum, & patri dissimillimam prolem. Et fuit reuera concitatu celer, magis quam cogitatu (quod in laudem valeat:) id est, εὐδῶμα & ὀργή.

146. Vindicatum armis ac ductu patris sui mare infestare piraticis
[sceleribus.] Cogitabam leuiter an, piraticis celocibus. Vulgatum tamen absit vt
damnum.

147. Qui iuste diuisione prædiorum.] Reuerâ iniuste, vel potius iniustâ.
Nec sensit aut scripsit aliter, etsi adulator Velleius.

148. Quis non diversa presentibus, contrariaq; expectatis, aut spectet aut timeat? Vera gnomo, & ita vivitur: assidue natamus inter spei meruq; fluctus. Dea illa incerta nos quoque habet incertos; dico eos, qui ab ea pendunt. Manilius:

Et subtexta malis bona sunt, lacrymæque sequuntur

Vota, nec in cunctis seruat Fortuna tenorem.

Sapientissimus Romanorum Seneca: In secundis nemo confidat, in aduersis nemo deficiat. alternæ sunt vices rerum. Quid exsultas? ista, quibus veheris in summū, ne-
scis ubi re relictura sint. Quid iaces? ad imū delatus es, nunc est resurgendi lo-
cus.

cus. Plato quoque bona imagine: πάντα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς, ὡς περ ἐν Εὐρίπῳ, ἀνακαίματα ἔρεβ:
 re): Quidquid est, velut in Euripo, sursum deorsumque voluitur.

149. Proximus à Cn. Pompeio ipsoque Cæsare, ex equestri ordine Consul creatus.] De Saludieno Ruso sermo est, qui Consul creatus (ait Dio XLVIII.) nondum Senator. Atque hoc est, quod ait ex equestri ordine. Proximus autem à Pompeio & Cæsare idcirco: quia illorum quoque uterque ad hoc fastigium venit, priusquam in Curiam aut Senatum. nec post eos alius, ante hunc Saludienum. Cæsarem porro accipies, Octavianum.

150. Aruntium Actium restituit reip.] Gentilitia duo nomina perperam iuncta. Scribes, Aruntium ac Titium. M. autem Titius Dioni nominatur, & Velleio his infra.

151. Interfectoque legato Antonij.] *Atqui ille se interfecerat. Florus:*
Saxa, ne veniret in potestatem, à gladio suo impetrauerat.

152. Speciosum per id tempus adiectum supplementum Campanæ coloniae. eius reditus erant publici, pro his longè vberiores reditus duodecies Hs. in Cretâ insulâ reddituri.] Tota hac res explicata ab vno Dione, libro XLVIII. qui de hac ipsâ seditione, & eius placamentis: Οὐτω δὲ τότε τοὺς στρατιώτας κατέ-
νευσε, καὶ τοὺς ἀργύρεον αὐτοῖς, καὶ τὴν χώραν ἐπολλῶν ὕστερον αὐτοῖς ἔδωκεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκ ἐξήκοντος ἡ ἐπὶ δημοσίῳ τότε ἔστα, προσεξέπρεπε ἄλλω τῇ καὶ τῷ Καμπανῶν ἤν ἐν τῇ Καπύῃ οὐκ ἐν τῷ
συχνῶν (καὶ γὰρ ἐπολλῶν ἡ πόλις πολλῶν ἔδιδετο) καὶ αὐτοῖς τῷ, τῷ ὕστερ τοῖς ἑλλοῖς ἀνομιμασμένον, ὅς
καὶ τὰ μάλιστα διὰ πάντων ἀγάλλων, πλὴν τῇ χώρῳ καὶ Κνωσίων, ὧν καὶ νῦν ἐπὶ χαρτοῦται, ἀν-
τίδωκε: Atque ita milites tunc quidem composuit: & argentum statim, agros non
multò post iis dedit. Quoniam enim publici, qui tunc erant, non sufficiebant,
etiam alios emit à Campanis illis qui Capuam incolunt, eosque multos. (multis
enim colonis indigebat ea vrbs.) & ipsis tum aquâ Iuliam, quâ maximè omnium
gaudent, tum terram Cnosiam (Gnosiam melius: estq; Gnosius in Cretâ:) quâ etiam
nunc fruuntur, eorum loco dedit. Omnia hac quasi de industriâ scripta ad Vellej lu-
cem: & quis scit si non à Dione istinc sumpta? Quod tamen hic scribitur: eius reditus erant
publici, prauum est. Quid reditus ad rem presentem? nec eos sanè emit Caesar, sed agros. In
editione primâ: eius reditus erant publici. Certum habeo, eius reliqui: Id est, Capua re-
liquos habebat agros publicos, qui nondum attributi, & qui non venerant in diuisionem. Hos
(Dione palàm narrante) ab iis emit Caesar.

153. Hoc M. Antonio acto illis legionibus.] *Emendant*, atque legionibus. *ego*, ac tot legionibus.

154. Cùm in omnia, & in omnibus vānalis.] Nōne æquivalent, in omnia vānalem esse, & in omnibus? ego discrimen non video. Puto defendendum posterius in, faciendūque, in omnia, & omnibus. Duo obicit, vānalem ad omne facinus ac flagitium fuisse, & sine discrimine omnibus vānalem. breviter : Ad quævis a quovis trahi auro potuisse.

155. Cum Glaucum saltasset, in conuiuio refrigeratus ab Antonio, ob manifestarum rapinarum indicia.] Moneo distinctiunculam mutandam: saltasset in conuiuio, refrigeratus ab Antonio. Saltasse enim exim vult in conuiuio, non illic refrigeratum. Sed quid hoc verbi? significat intepuisse gratiam eius apud Antonium, & calorem illum amoris mutasse in fastidij frigus. Vtebatur & in re actionis siue recitationis hoc verba, vt in Suetonij Claudio scriptum, cap. xli. Cum primum frequenti auditorio commisisset, agrè perlegit, refrigeratus saepe à semetipso. id est, frigore & fastidio saepe affectus à sese. Rem enim ipsam, & reporem illum gratia siue amicitia, vocabant Frigus. Plinius lib. vii. epistol. xlv. Interim Paullo (recitanti) aliena deliratio aliquantū frigoris attulit. Fabius: Rusticitas, & rigor, & deformitas adferunt interim frigus. Sed propius ad Velleij mentem Seneca epistol. cxxiii. Votienus Montanus & amicitia Tiberij notus & frigore. quem silicet Tiberius & ardentem amauit, & subitū

30 I. LIPSI AD VELLEIVM
fastidit. Nec peccet, qui Horatium sic explicet:
maiorum nequis amicus

Frigore te feriat.

est alio quoque hoc commodè duci haud negem. Suetonij locum nouiter corrigo, Aug. cap. LXVI. Desiderauit & M. Agrippa patientiam & Maecenatis taciurnitatem. cum ille ex leui rigoris suspitione, & quod Marcellus sibi anteferebatur, Mitylenas se contulisset. Nam quis rigori hic locus? nec suspicio de eo esse potest, sed sensus. Scripsit verò frigoris: hac ista nostra mente. eoq; inquit, secessit Agrippa, quod alieniorem sibi Augustum suspicaretur, & praefari atque in gratia esse Marcellum. Terentij illud huc quoque secessit: Nimirum hinc homines frigent. Atque omnino amor, ardor est: fastidium aut defautio, frigus.

156. Vigebat in hac parte miles atque Imperator, illa marcebant omnia: hinc reges firmissimi, illinc inopia affectissimi.] Torsit me olim, cum publice legerem, hic locus: credo & illum, quisquis intente leget. An reges à Caesare firmissimi, ab Antonio inopes & imbecilli: planissime contra est: nec dicam plurimi aut potius ipsi, sed pauci omnes reges ab isto steterunt. Palam & vere in Dio, Συμμετρίας, inquit, τῶν Ἀντωνίων καὶ τοῦ Καίσαρος οἱ δὲ δυνάστες πάντες, οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς τοῦ Καίσαρος ἐξουσίας ἔχοντες, οἱ μὲν αὐτοὶ, οἱ δὲ τῶν ἑσπερίων: Commilitabant & auxiliabantur Antonio reges dynastæq; omnes, ut breuiter dicam, quicumque Romanum imperium, quod duobus iis tunc parebat, attingerent; alij ipsi coram, alij per alios & submissos. Quinetiam in Plutarcho index, in quo nominatim reges Antonio adherentes recensentur, non solum Orientales plerique omnes, sed transmarini. Si voles, vide. At apud Caesarem contra qui neminem reperio: imò vix esse potuerunt. quia in illius partibus duntaxat Italia, Illiricum, Gallia, Hispania, Africa, & insula interiectæ. In iis autem omnibus regionibus qui tunc reges, nisi si forte in Africa? Ex ea ipsa Bocchus eripit nobis & transfert ad Antonium Plutarchus. Iure ergo, ut dixi, habebam. Quid autem est in rei Velleiane adlatio, uti tunc censebam? minime. nec in scriptore, sed in scripto culpa, quam detectam nunc tollo. Scripsit Velleius: hinc remiges. Vide utrumque! a sceptris venimus ad remos. Sic oportet. & docebunt te Plutarchus & Dio, Antonium hac parte maximè peccasse, quod hiemem capris suis interposuerit: atque ita classem, quam paratam habuerat, valde viribus imminuerit. quoniam plerique remigum vel inopia aufugiebant, vel morbo peribant. Ita necessum habuit ex afflictissimâ Græciâ, ait Plutarchus, corripere viatores, agalones, melleores, adolescentulos, iisq; ægrè etiam impleuit naues. Ergo verè hic scriptum remiges fuisse inopiâ affectissimos (que ipsa phrasis non aptè cadit in reges:) contra firmissimos Caesari, recentes videlicet & bellis Siculis probè exercitatos.

157. Rex Amyntas meliora & utiliora secutus: nam de illis exemplis vitæ natura Dolabella ad Caesarem.] Atrox & aperta plaga: cui leue adhuc fomentum. Est qui legat: Inde illius exemplo vir audax Dolabella. alius: inde illius exemplo maturè Dolabella. Vno verbo, nihil ad Bacchum. In autographo fuit (certè editio prima sic refert:) nam de illius exemplis vitæ naxuta Dolabella. Vide nostram medicinam: Nam Deillius exempli sui tenax, ut à Dolabellâ ad Cassium. Nihil iuueniliter iactamus, sed prima illa sagaciter & verè erimus de Q. Deillio, siue ut alij, Dellio: qui naturâ transfuga, & irrisus palam illo auro. In hac re & historiâ, transfugisse apertè scribit Plutarchus Q. Dellium historicum. Dio hoc amplius, ostendit cum Amyntâ illum fuisse: & paullo post de transfugio addit. Quod si est: nōne appositè hic quoque Amynta Velleius eum subiungit? Sed cur aut exempli sui tenacem? ludit, & merito in hominem nusquam & numquam fidem, & cuius iamante nobilia aliquot transfugia. Ecce Seneca patris verba: è quibus hoc quoque quod emendauimus à Dolabellâ ad Cassium, liquebit. Ille in Suasorius: Bellissimam tamen rem dixit Deillius, quem Messalla Corvinus desertorem (messallus & venustius scripti libri, defautorem) bellorum ciuiliū vocat: quia à Dolabellâ ad Cassium, à Cassio dein transmisit ad Antonium, ab Antonio ad Caesarem. Et de Deillio

Deillio quidem certum est: hoc de Dolabellâ sicuti displicet, is legito: exempli sui tenax fuit & illo bello. Quod certè haud sperno. nam & eantionibus quibusdam absunt illa verba, ad Caesarem, & videntur omnino huc translata e tertiâ abhinc lineâ, transmisit ad Caesarem. Ceterum viro modo cumq; leges, distinctiunculâ & parenthesi sic iuuabis: Rex Amyntas meliora & utiliora secutus (nam Deillius exempli sui tenax fuit & illo bello) virque clarissimus Cn. Domitius &c. Noto amplius, videri in fine periodi legendum: transmisere ad Caesarem. quia textus omnino sermonis exigit Amyntam quoque comprehendere.

158. M. Lario.] Lurio est in Dione, & rectè.

159. Sotioque commissum.] Verius, Sossio. Plutarchus hac omnia longè aliter, nec Sossium inter duces agnoscit. Dio verò etiam mortuum illum facit in leui pugna contra L. Tarentinum: in qua, superuentu Agrippæ, ipse & Tarcondimotus sint cæsi. Hoc paullo ante Adriacam pugnam. At ecce viuum eum iterum facit initio libri sequentis, & inter eos ponit quibus ignouerit Caesar. Quid dicam nescio, nisi haud vnum Sossium fuisse.

160. Ut dubites suone an Cleopatrar arbitrio.] Cur Rhenanum non audierunt verissime emendantem, Viderit è suone? Nam in autographo erat, Videbit è suone. Phrasis nota, & crebra veteribus in reiectione aut contemptu.

161. Victoriæ suæ facturus fuerit triumphum.] Ineptè, triumphum. Idem autographum, modum. At quæ sequuntur huius & mutila sunt: nec vllum ingenium expleuerit.

162. Mox diu clementiâ suâ luctatus Caesar.] Velim, cum clementiâ.

163. Quippe vixit angusti clauis pæne contentus.] Alij, angusto clauo: rectè. Sed id pæne. in conuenit? Ille verò planissime contentus vixit, nec opus voculâ hac imminuente vel ambigente. Magis ad Maecenatis ingenium: bene contentus, vel, planè.

164. Nec minora consequi potuit, sed non tam concupiuit.] Sententia legi postulat: nec maiora consequi non potuit, sed nunquam concupiuit.

165. Seruilia Lepidi vxor.] Atqui nupta iuniori Lepido fuit Antonia, M. Antonij Triumuirii filia: quod ita in Dionis XLIIII. extremo libro leges. Scire licet igitur, illâ spectat aut mortuâ, alteram superduxisse.

166. Caesar autem reuersus in Italiam atque urbem occursum, quo fauore omnium hominum, ætatum, ordinum exceptus sit.] Alterutrum scribe, siue: Caesaris autem reuersi in Italiam a. v. occursum. siue: Caesar a. reuersus i. l. a. urbem, quo occursum, quo fauore. Notat autem Dio ad hanc rem, Decretum à Senatu, ut ei urbem ingredienti virgines Vestæ, Senatus populûsque cum coniugibus ac liberis occurreret. Libro LI.

167. Pacatusque victoriis terrarum orbis.] Nec incommode, peragratulq;.

168. Scriptorem fatigans.] Legendum, fatigent.

169. Oculis animisque subicimus.] Subiciemus res ipsa vult. Dicit enim, non dixit.

170. Coalescentibusque reip. membris, & coram altero, quæ tam longa armorum series lacerauerat.] Tria hac verba, & coram altero, Aldus tollit, atque alij illo duce. Nec nego sententiam absque iis probam esse: vnde tamen sic frustra irrepserint? Mutari melius videatur: & curante eo quæ tam longa: Nempe Augusto salutarem curam & medicinam adhibente reip. lacera.

171. Dalmatia xx. & cc. rebellis.] Obscurum, siue mutilum est: & intellege, annos, aut adde. Hoc sane vult, annos CCCX. medios esse à quo tempore vinci Dalmatia cepit ad nunc victam. Primum autem bellum in Illurios & Dalmatas fuit sub Teutâ eorum reginâ: anno DXXIV. Postremum nunc cum victi & domiti ductu Tiberij, auspiciis Augusti, anno DCCXLIII. Facilis supputatio.

172. Contumelioso xx. annorum bello sub duce Viriatho.] Qui plurimum numerantur, annos fecerunt XLIII. belli Viriathini: ut Lini epitoma, & Florus. At Appia-

Appianus, annis dumtaxat octo id bellum gestum aperte scribit. Aperte inquam, atque etiam exacte. Nam ille numerat ab anno DCVI, quo proprie id cepit: Linius & Florus ab anno DCI, quo Lusitani rebellant, non tamen Viriathus ducem. Sed quia connexa bella fuerunt, confundunt. Quorsum haec? ut praelargum falsumque esse Velleianum numerum constet, & parte altera truncandum. Contumelioso x. annorum bello, legio: & Iustinum auctorem habeto. In tantâ seculorum serie nullus illis dux magnus, præter Viriathum, fuit: qui annos decem Romanos variâ victoriâ fatigauit.

173. Ut per quinquennium diiudicari non potuerit. J. Atqui octo annos bellum hoc Sertorio ducem gestum, & octavo ipso casus. An ergo octennium hic legimus? An vult priores quinque annos ambiguos, reliquos non sic fuisse?

174. Ut ei Præturam continuaret. J. Non quia bis Prætor: sed hoc modo vult, continuasse eum & iunxisse Præturam Ædilitati. Opus enim interuallo annorum erat à magistratu ad magistratum: Egnatius id neglexit. Ipse Velleius ita interpretatur paginam sequens ait: Præturam Ædilitati iunxisse. Dio idem indicat lib. LIII.

175. Regnum eius Artavasdi tradidit. J. Consensu aliter Romani exterior scriptores. Omnes Tigrani regnum datum à Tiberio asserunt, non Artavasdi: Tacitus, Suetonius, Dio, Iosephus. Nostri, si vis, ad 11. Annal. vide. Ergo Velleius solus hoc nesciuit, aut melius sciuit? durum dicere. & certe in rebus Tiberij sui, tam recenti memoriâ, fædè errasse Velleium piacularis sit culpa. Mihi sedet mutilum defectumque, locum esse (nōne multa in hoc libello?) & fuisse antea: regnum eius Artavasdi ereptum, Tigrani tradidit. aut tale in hunc sensum. Nam etsi Tacitus & Iosephus Artaxiam regno deiectionem volunt, non Artavasdem: tamen pro Velleij hac scriptura etiam Dio sit, qui lib. LIII. in actis anni DCCXXXIII. disertè scribit Tiberium missum ut Artabazen (idem ille cum Artavasde) regno pelleret, & Tigranem ei imponeret.

176. Cuius rex quoque Parthorum. J. Puto, cum rex.

177. Planeus timere deberet, ne quidquam obicere posset adolescentibus. J. Argutius & verius: timere deberet, nec quidquā. Periodum totam vide.

178. Subinde bellum Pannonicum, quod incohatur Agrippa, Marcoque Vinicio auctore. J. Verba & notatio quæ viros doctos late induxit in errorem. Nam censent ij qui Fastos nobis industriè & perite collegerunt (Sigonius & Onufrius me dicere palam est): censent inquam, Agrippam Vipsanum quartum fuisse consulem; atque ita adnotant, alter in anno DCCXXXIII. alter DCCXXXV. Quinetiam mirantur in Lapide Coloriano, ubi accurata recensio suffectorum Consulium, Viniciū poni, neglegi aut non exprimi Agrippam. Ego illos ab errore non reuoco (abierunt in communem locum) sed lectori caueo & inclamo ne cum iis erret. Non fuit hoc anno aut alio M. Agrippa quartum Consul. Tertium ille consulatum non transcendit. Quo testes ipso Velleio supra, ubi de Agrippa laudibus: Quem usque in tertium Consulatum amicitia Principis euexerat. Nōne maius aliquid esset, si in quartum: & Velleius hoc neglegat aut omitat? Quin testes Fastos veteres & memorias omnes aduoco: nusquam Agrippa nisi tertium Consul. Ita & Martialis aperte, libro VII. Epigr. LXVI.

Felix purpura, tertiusque Consul.
Pompeio dederit licet Senatus,
Et Caesar genero sacros honores,
Quorum pacificus ter ampliauit.
Ianus nomina.

Quæ ad ternos Agrippæ consulatus spectant: & licet interpretes non ultra errent. Tertium igitur Consul, non quartum. Atqui Velleius hic clarè. Numquam ipse, numquam. Librarius errauit, cum ille scripserit: quod incohatur ab Agrippa, Marco Vinicio auctore. Consule. Hoc dicit. Agrippam missum ad hoc bellum, eumque id primum administrasse, illo anno quo Vinicius auctore Consul. Nōne hæc clara, & quod dicitur, Solis radio scripta? ite nebula, & locum date huic luci. Colorianum marmor, quod fallere non potest, Consules hos ita digessit:

C. SENE

* Posti & legere: incohatur Agrippa.
* Ita etiam infra Vinicius Consulatus auctore: Patre tuo P. Vinicio Consule Ti. Nero reuer-

C. SENTIUS SATURNINVS Q. LVCRETIVS VISPILLO

SVF. M. VINICIIVS. P. F.

nec collegam vllum Vinicio adiungit: quāne solus fuit? an potius, quia cum Q. Lucretio Vespillone? quem ex * Dione disco serius paullo electum, & cum Saturninus aliquantisper solus in Consulatu fuisse. merito igitur diutius etiam eundem gessit. Sed quidquid huius rei sit (nec est tanti): credetne aliquis M. Agrippam, illum generum Augusti, illum Tribunicia potestate præditum, inter suffectos consules fuisse, & quidem post Sentium & Viniciū? non qui res moresque antiquas nouerit.

179. Tortantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit. J. Ego omnino mauelim: industria perficit. Nam semina quedam & igniculi virtutum in nobis sunt, quos elicit industria & ad frugem maturitatemque perducit. Quintilianus eo sensu: Virtus etsi quosdam impetus à naturâ sumit, tamen perficienda doctrinâ est.

180. Visendi eius gratiâ ad quem conuenientes. J. Nos olim restitimus, in Epistolicis lib. III. cap. VIII. Atque pendulam sic sententiam esse. mihi non videtur, nec muto.

181. Se & Gallo Caninio coss. J. Id fuit anno vrbis DCCII. Dio tamē Cæsius valde ab hoc calculo abit, qui relegatam Iuliam commemorat anno DCCXLVIII. C. Antistio Vetere, P. Lelio Balbo coss. Sed moneo iuuentutem manifestum illi hiatum defectumque, historia esse. Postea quidē annotatur ab interprete: ac hic debebat ante Frumentationes & Naumachias ludos. E Velleio discitur: tum etiam Macrobio, non fallaci argumento. Ille 11. Saturn. indicat Iuliam hanc pessimam simul & argutissimam faminarum, tunc cum pulsa à patre fuit, egisse annum circiter trigessimoseptimum. Atqui nata ea (ex Dione didici) anno vrbis DCCXV. Ergo ad hunc annum DCCII. iusti intercedunt, ut Macrobius voluit, anni XXVII.

182. Vtriusque ordinis viri, quasi cuiuslibet vxore violatâ, poenas pendere. J. Non culpo, nempe relegati ipsi aut pulsi, quæ poena Iulie de adulteriis. Tamen Tacitus aliter longè adstruit 11. Annal. Ut valida, inquit, D. Augusto in remp. fortuna, ita domi impropera fuit, ob impudicitiam filie ac neptis, quas vrbe depulit, adulterosque earum morte aut fugâ puniuit. Nam culpam inter viros ac feminas vulgaram, graui nomine lesarum religionum ac violatæ maiestatis appellando, clementiam maiorum suarumque ipse leges egrediebatur. Sed uterque aspectu aliquo verus. Velleius, si relegationem intueatur istorum quos nominat, Tacitus, si mortem aut exilium quorundam.

183. Voluntarij exsilij permauit comes. J. Lego, Voluntaria. Non enim ipsius Iulie exilium voluntarium; indictum planè & coactum: sed huius Scribonie, quam pietas filia comitem dedit.

184. Antè aliis prouinciis adsidendum obitis. J. Lego, ad visendum obitis.

185. Conuento prius Ti. Nerone, cui omnem honorem ut superiori habuit. J. An Velleius ita scripserit, Principi suo, ut sape, seruicus, nescio: contra scripsit plauisimè Dio, libro LV. Τὸ δὲ Γαίῳ καὶ Νέρωνι ἐπὶ τῶν Ἀρμενίων, ὁ Τιβέριος & ὁ Νέρων ἀνέβησαν, αὐτὸν ἐδεῖν δόν: Caio missio ad bellum Armeniacum, Tiberius Chium traiciens ipsum coluit & veneratus est. Idem Zonaras. Nec sanè Caius illi se dedit, ut superbia & fortuna adolescentuli fuit: idque Suetonius clarè indicat, Tib. cap. XII. Priuignum Caium Orienti præpositum, cum visendi gratiâ traiecisset Samum (Chium dixit Dio) alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij. Et omnino abiectior tunc despectiorque, fors Tiberij, tantum non exsulis: ut fortasse Velleius scripserit, qui omnè. Tamen, ut dixi, adulatio familiare scriptori meo in huius aui rebus vitiū, facile defecerit quod vulgatur.

186. Cum rege Parthorum iuvene excelssimæ insulæ. J. Consensu emendant: iuvene excelssimo, in insulâ. De insulâ rectè, de iuvene, cur tam incōspecte? Phraates enim hoc tempore Parthorum rex, & cum eo colloquium. Ergo ille iuuenis? imò annorum & regni vetus. Ille est, qui bellum cum M. Antonio gessit, ille qui obsides liberos ad Augustum ante annos aliquot misit. Emēda verisimè: iuuenis excelssimus. Hoc dicit, cum summo rege in colloquij conisse summum iuuenem (is est Caius) & ad spei imperij ab Augusto destinatum.

c

187. Per

* In his huius anni DCCXV.

* Plurimum annorum res perierunt.

187. Per Parthum indicata, Cæsaris ira euulgauit.] Male, nec quidquam per iracundiam hic Cæsar. Editio prima: Cæsaris iam euulgauit. Feci iam pridem (in Epistola lib. 3. cap. 8.) indicata Cæsari, fama vulgauit. In re arcana & cui non ipse arbiter, nil nisi famam auctorem dare calide & caute Velleius voluit.

188. In vrbe Lyciæ, Limyram nominant, morbo obiit.] Clare & distincte Velleius in Lyciâ obisse Caium vult, vrbe quoque expressâ. Et Limyrum quidem fluvium, Limyram urbem, in Lyciâ Ptolomæus collocat: quæ in Stephano Lamyra scripta. In eadem cum Velleio sententiâ Suetonius: Caium & Lycium in duodeniginti mēsum spatio amisit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Massiliæ defunctis. Etiam Ioh. Zonaras, qui à Dione vt solet (nam ipse Dio hac parte mutilus) hausit: Ο ὅς τινος ἐς Λυκίαν ἐν δαδῶσι παρὰ δόξαν, ἐν δὲ τῇ Λυκίᾳ ἐπεὶ παρὰ δόξαν: Ipse Caius in Lyciam onerariâ naui prouectus est, ubi & obiit. Hoc ipse censet, probi, fidi, & talium curiosi scriptores. Tamen ecce qui dissentiant (miramur in fatis illustris iuuenis) & in Syriâ obisse volunt. Grande autem, ne nescias, inter Lyciam & Syriam intervallum, & Pamphylia ac Cilicia tota interiecta. Seneca pater, qui ipse illius aui: Cū in mortuo in Syriâ C. Cæsare, codicillo questus esset Augustus. Florus pariter: Massiliæ Lycius morbo soluitur: in Syriâ (ita omnes scripti libri) Caius ex vulnere. Etiam Festus Rufus: Caius vulneratus, reuersus in Syriam obiit. Quid dicemus: inclinabā ad priores: sed reuocat Bellonij, viri fidi & industrii, vt mihi videtur, observatio, qui narrat lib. 11. Urbē Hamam esse, Arabibus Hamzam, Latinis olim Emesam vel Emisam, iuxta quam sepulchrū sit dicitur, in modum quadrangulæ Pyramidis fastigiatum, valido cæmento exstructum: in quo C. Cæsaris epitaphium Græcis characteribus inscriptum legatur. Si ita est: (& vtinam expressisset ipsum scriptum!) quis ambiget quin ad hunc C. Cæsarem pertinuerit? atque ita firma probat, sit altera sententiā: quia Emesa illa citra controuersiam Syria in Phœnice vrbs est.

189. Ante vtriusque horum obitum, patre tuo P. Vinicio Consule, Ti. Nero reuersus Rhodo.] Id ipsum Suetonius adfirmat cap. xlii. & xv. in Tiberio: atque adeo rediisse illum Caio permittente. Quomodo igitur Dio verus? qui sic libro 1 v. Ζωὴν δὲ τοῦ καὶ τῆς Τιβέριος ἐκ τῆς Πάριδος ἀπὸ τῆς Λυκίας, ἡμεῖς δὲ τὴν Πάριδον ἀπὸ τῆς Λυκίας: Accidit post ista statim, vt Tiberius Rhodo rediret, Lucio & Caio defunctis. Profecto hac falsa, etiam ipso Dione arguente. Si post ista statim redijt Tiberius: (id est, post ingressum Caij in Armeniam, & renouata fœdera cum Partho. ita narrat.) quomodo Lucius & Caius iam defuncti? Nam Caius certè aliquanto post laesus, & post vulnus quoque diutulè superuixit. Puto negationem è Dionis textu excidisse, scribendumq;: Αὐτὸς δὲ Τίβης ἐπὶ τῇ Λυκίᾳ, sine voles, ἐδίδωτο. Confirmat, quod Zonaras quoque (assecta aut exscriptor fere Dionis) significat Tiberium rediisse ante vtriusque obitum.

190. Id vnum dixisse iuuat quàm ille omnibus fuerit carus.] Duo verba, iuuat, & carus, nulla fuerunt in autographo quo vsus Rhenanus: ipse fatetur indidisse. Tentabam igitur legere: Id vnum dixero, quàm ille omnia omnibus fuerit. Prouerbialis loquendi modus, in gratiosis, aut qui apud aliquem possunt. Demosibenes in Philip. Πᾶσι καὶ πάντων ἀγαπᾶται. Diogenes Laërtius in Hipparchiâ: Ἀλλὰ πάντων ἡν κρείττους αὐτῶν. Lucianus: Καὶ οἱ πάντες ἀγαπᾶται. Idem: Καὶ οὐδὲν, καὶ ἀγαπᾶται, καὶ πάντες αὐτῶν. Varro: Hic enim omnia erat idem Sacerdos, idem Parochus, idem Senatus, idem Populi caput.

191. Antè meritis ac viribus, quàm nomine Cæsarem.] Superbius videtur. An vires imperatoris, Tiberio ante imperium dici aliquid possit, sed malim ego: meritis ac virtutibus.

192. Trāsitus Visurgis.] Apud Dionē in hac re narratā mēdū: Τίβης πρὸς τὴν ἑξῆς ποταμὸν ὁπότερον μὲν τῆς Εὐρώπης, καὶ τῆς Ἀσίας ὁρμαίνοντες: Tiberius vsq. ad flumē primū Erygrū, deinde ad Albim progressus est. Scribe, ὁρμαίνοντες, reductā syllabā à voculā priorī.

193. Pietas sua Cæsarem, pænè obstructis hieme Alpihus in urbem traxit, ad tutelam imperij: eum veris initio reduxit in Germaniam.] Melius & concinnius: in urbem traxit, at tutela imperij eum veris. Pietas in vtrūq. parentem &

tem & desiderium videndi duxit eum in Italiam: tutela imperij (quod defendendum ei contra barbaros) reduxit in Germaniam.

194. Ad caput Iuliæ fluminis.] Feci Lupiæ pridem. Perseuero: nisi si Iulij faciendum, quasi in honorem C. Iulij Octauiani flumen sic nouiter appellatum.

195. Ab inaudito atque incognito antè mari.] Nego, Drusus frater eius iam antè nauigauerat.

196. Nostra quidem, inquit, furit iuuentus.] Adulatoria oratio & inepta, nec pro indole aut ferocia Germanicâ. Est qui legat, fugit iuuentus: male, male. Imò verò fuere illam vult, nec esse sue mentis quæ cum dñs belligeretur.

197. Nihil erat iam in Germaniâ quod vinci posset, præter gentem Marcomannorum.] O vanitatem! Sed hac & plura magnificè, imò seruiliter, Velleius narrat, in Tiberij sui laudes. Ann. 170 & 171.

198. Excita sedibus suis atque in inferiora refugiens.] Verius, interiora: Loca magis interna petierunt & disita à limite Romano.

199. Legiones Boiohæmum.] Sententiā dñs. Addendum videatur: Boiohæmum duceret.

200. Saturninum admoueri placuerat. pænè æquali diuifæ intervallo.] Lego, admoneri, certiore nempe reddi de suo aduentu. Sequentia etiam sic explam: placuerat, cuius copiar pænè æquali.

201. Pars in Macedoniam eruperat.] In autographo: Macedoniam effugerat. Faciendum: Pars se in Macedoniam effuderat.

202. Proxima duobus Batonibus ac Pinneti ducibus auctoritas erat.] A quibus Proxima? nemo enim ante istos. Ad Marabodum refert? frustra: non ille mixtus huic bello. Alterutrum, aut Prima duobus, scribito: aut à Pinnete, nempe vt isti proximo loco post Pinnetem. Qui autem Batoni hîc fecerunt, peccarunt. Nam duo Batones in hoc bello, quod Dio extremo libro 1 v. 1. te docebit.

203. Itaq; vt præsidium militum resp. ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium.] Non probo ducem præsidium militum esse, magis regimen. Scripsit Velleius: præsidium vltimum. Velut ad extremum auxilium, inquit, & ad sacram anchoram, decursum ad Tiberium: & ille dux de postulat in graui grandiq; hoc bello. Nec Velleiana tantum adulatiuncula est: ipse Augustus, Suetonio teste, Tiberium epistolis aliquot, vt peritissimum rei militaris, vtq; vnicum populi R. præsidium prosequitur. Habes ipsum istud elogium.

204. Necdum Senator æquatus Senatoribus, & iam designatis Tribunis plebis, partem exercitus ab vrbe perduxit.] Emendant & ita edunt: etiam designatus Tribunus plebis, non pro Velleij mente. Vulgata retinenda est: quæ hoc vult, sese æquatū Senatoribus, id est Tribunis designatis, nondum Senatorem. Quā in re? quod præfuerit copiis, æquè ac Tribuni, earumq; partem duxerit ad Tiberium. Nam Tribuni hoc tempore eligi non poterant nisi è Senatu. Vide sodes, (& adde hunc ipsum locum opportunè) quæ notat 11. Elector. cap. xlii.

205. Furentes eorum vires vniuersas euasimus artibus.] Editio primitiua, partibus. bene: sed velim etiam, inuasimus, magis ex dignitate Romanâ. Nec enim effugisse aut elapsū Tiberium vult copiis partitis: sed magis, inuasisse grandes illas copias & captasse per partes.

206. Pars exercitus eorum proposita ipsi duci.] Malo, opposita. Hostiles cepia bipartita, pars vna Tiberio ipsi resistere debebat: pars altera legatū.

207. Neque instantem sustinere, neque facientibus copiam pugnantibus.] In vet. edit. est: neque vt facientibus. Lego: neque aut fac. In eadem: dirigentibusque etiam. quod omnino amplector: & dirigere positum est ἀνατάττω. Dirigere, est aciem in ordines disponere. Sed & velim, instantes sustinere, numero plurimum, vt ad Romanos referatur.

208. Sed Romana virtus militis plus eo tempore vindicatum gloria, quam ducibus reliquit.] *Palam verum: Romana virtus militibus. Causa victoria milites maxime suere, cum duces parum explorato profectioni incidissent in hostes.*

209. Qui multum amore Imperatoris sui crepantes. Non capio, nec puto cenſeo. Quid ſi, properantes, pro crepantes? Quid ſi etiam, ultura? ut velit ſeſtinare: ad vindictam, & ad detergendam ignominiam à regis acceptam.

210. Non incruentis centurionibus, quibus etiam primi ordines cecidere.] *Editio vet.* quinetiam primi ordines. *haud improbo sensu.* Tamen velim: qui etiam primi ordinis. *Vult enim Centuriones aliquot primorum ordinum cecidisse.*

211. Cōtractis in vna castra decē legionibus, Lxx. amplius cohortibus, xiv. sed pluribus quā decē veteranorū millibus.] *Desiderari vocē censeo, & scribo: xiv. alis, & pluribus quā. Valde enim probabile de equitum essi numero dixisse.*

212. Batonemq. & Pinetum excelissimos duces, captum alterum, alterum deditum.] *In veteri est: captum alterum à se deditum. Suspicio fuisse: captum alterum, alterum à se deditum. Nam Bato sponte venisse ad Tiberium videtur, & se dedidisse. Vide Dionem LV. sub finem.*

213. Omnibus copiis à Cæsare M. Lepidus præfectus est, vir nominis ac fortunæ eorum proximus. Jommino, à Cæsariibus. Sic supra: Legati quos ad Cæsares mittebat. Nam & Tiberius iam in hoc nomen venerat, adoptatus ab Augusto & imperij consors. Sed cur Lepidus hic nominis (sue nomini) ac fortunæ eorum proximus? Puto, quia à Sullâ & Pompeio genus ducebat, qui ipsi quasi Principes in re Romanâ. Tacitus docet 111. Annal. de Lepidâ: Cui super Emiliorum decus, inquit, L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defendente ream Manio Lepido fratre. Et vide ne hic sit isleipse Manius, atque ita prænomen in Velleio mutandum.

214. Amplissimorum honorum, quibus triumphans cum Caesar donauerat. *Velim*, donorum. Mox de eodem fratre & se: Quem (triumphum) mihi fratrisque meo inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros comitari contingit. Notus mos triumphorum, in quibus corona, torques, falera, bello meritis dari solebant. Si tamen honores tenes: capere possis Triumphales.

215. Nam & Seianus vir antiquissimi moris.] *Suppositum nomen est, & prima editio refert: Nam & etiam antiquissimi. In Seianum certe hæc non conveniunt, qui equestri loco, prouincias aut exercitus non rexit. Tacitus te docebit lib. i v. Annal. vbi vita & facta viri. An'ne, Nam & Iunius? Causa suspicionis ex loco Vellej *infra, vbi Iunium Bla- sum in Illyrico celeberrimâ militiâ fuisse ait, cum imperio in summâ pace & quiete continuiss. Et interferit, vt prædiximus. Vbi autem de Iunio aut Illyrico aliquid prædi- ctum, nisi si hic? Adde, quod in eum conuenit Africa præfectura, cuius hic quoque mentio. Tur- bat tamen, quod ait eum defectum materiâ adipiscendi triumphalia: nisi si hoc adstringis ad Germaniam & Illyricum tantum. Nam ex Africâ certè ea rettulit.*

216. Ne occupato duce, & caussa persona moram exigit.] *Mutilum est.*
Videtur fuisse: ne occupato duce sciret. Sed caussa & persona moram exigit.

217. Quod, nisi expertus, vix credebat.] *Facito, credat.*

218. Per Segesten indicatur: sed præualebant iam fata consiliis.] *Ne-
gar ediuo vetus hac germana. Illa est: indicatur postulabat etiam fata: An tale aliquid
fuit: indicatur, qui vinciri postulabat etiam. Nam apud Tacitum Segestes ipse ita nar-
rat: Dilarus segnitia ducis, ut me & Arminium & conscios vinciret flagitavi. An
potius sic? indicatur. Obstabant sed iam fata. Nam hac talia saepe per p. litteram scri-
bebant aut sculpebant (lapides docent) Opstare, Opfides, Opstare: atque hinc librarij error.*
219. Vt plerumque in p. littera mutatur in p.

219. Vt plerumque quifortunam mutaturus est, confilia corrumpat. ^{Alta sapientia gnome. quam sic conceperis ex editione veteri: vt plerumque fortunam mutaturus Deus, confilia corrumpat. Nam in ea dicitur, nullum est: eiusq; loco, Deus. Hac causâ etiam illud qui delendum censui, natum ex repetitione.}

220. Pater

220. Paterni auitique exempli successor se ipso transfixit. J. De patre. Sex. Quintilij habes supra in bello Philippensi: Varus Quintilius cum se insignibus honorum velauisset, liberti manu interfectus est. De auro, non tam obuium. Reperio tamen apud Casarem 1. Ciuil. Sex. Quintilium Varum Quaestorem L. Domitij fuisse Corsinij. vt probabile sit eum sic perisse in Pharsaliâ, aut in Africa.

221. Arminio territo, quem arcuisse pater & patria contenti erant.] In rer. Armâ interfecti quem. *Stabilis manet nostra olim-emendatio: Arma infert, quæ arcuisse. Rhenum, inquit, transgreditur, & vltro peti: in suis sedibus Arminium, quem arcuisse à nostris abunde satis habebat Augustus & cives.*

222. Hereditatēq. excisi exercitus, in quantum voluerit, ab eo adiri.]
Imò, valuerit. id est, quantum in ipso fuit, opibus scilicet, pecuniāq., quā repperit, in se trāslatā.

223. *Caldus Caelius, vetustate familiae suae dignissimus.* *Ex v. signis autographi.* *Caldus Calius, ac vetustate f. f. dignissimi.*

224. Inter seuerā pręcipuē nostrorum vltionē.] *Vellem: pręcipuē auctorū.*

225. Poena in malos fēra, sed aliqua.] *Ferrasse*: sed æqua.

226. Vt D. Augustus M. Agrippâ, & maxime ab eo, Statilio Tauro.]
Ferri intellegi, potest: ego tamen Marto Agrippâ, & ei Statilio

Αθανάτου Εάμ. 8στ.

*Et puto fuisse: M. Agrippa, & Maximo Fabio. Notus velè * Tacito est Fabius Maximus, qui inter fidos Augusti amicos, & confectos arcanorum. At enim, inquit aliquis, ille nobilis: hic de novis hominibus sermo. Ovidius quidem, fateor, nobilem eum fecit, sed nescio an historica fide: nec putem fuisse è priscis illis Fabiis.*

227. M. Catonem nouum etiam Tusculo urbis inquilinum.] *Scribe:*
nouum & à Tusculo.

228. Et qui M. Fulvio tantum tribuere, vt pænè assentatione suâ, quibus veller, principatus conciliaret.] *Quis vero iste M. Fuluius? Primum, nec gen- Fulvia inter novas est, vetus, & multâ copiâ bonorum: nec in eâ quisquam, in quem tam inui- diose potentia elogium conueniat. Verè & auidè corrigo: M. Tullio. Omnino nostra illa Ro- mani. Suada est, in quam hec omnia cadunt. Ille nouus, quod ipse aliqj, testantur: ille potens, & celesti suâ linguâ Senatus populiqj, rector. Assensione suâ, ita verius, quàm assentatio- ne: nisi præfers, assertionem) provincias, exercitus, & tantum non regna dedit: Caesar ipse & Pompeius testes. quorum illi Gallias prorogauit, hunc ad Piraticum bellum misit. Denique iam palam Regnare in iudicijs, in concionibus dicebatur: atque aded inimici obicie- bant, *Tertium peregrinum Romæ esse regem. In M. Antonium etiam quæ fecerit, di- xerit, & quomodo habenas reip. tenuerit, scimus.*

*Orat. pro Sulla.

229. Consortisq. eiusdem imperij euocauit. *[Edit. vet. vox inseritur: impe-
rij formam euocauit. Facio ex ea, Romam. Atque ita res est.]*

230. Vt Senator & iudex, non vt Princeps, & caussas preßius audit? *Hæc scribere: etiam caussas præfens audit? Nam ita fecit. Suetonius de eo: Magistratibus pro Tribunali cognoscentibus plerumque offerebat se consiliarium, affidebatque mistim, vel ex aduerso in parte primori.*

231. Apud aures deorum de his queri.] Acutius, de diis queri. Si fas est, inquit, hominem apud deos, deos accusare. Et ita sanè facit, queriturq; quòd dij à calamitatibus immunem eximiumq; non habuerint Tiberium, ipsum quoque (scilicet futurum diuum.

232. Auctor ac fator Romani nominis Gradiūe Mars.] Magis probem, fator Romani nominis. Genitor enim & pater Romanorum Mars, quia Romulum se-
nissē dicitur.

233. Protegite hunc statum, hanc pacem: eiꝫ. fūcto longissimâ statione mortali.] *Vox deest, quam fidenter repono: Hanc pacem, hunc Principem: eiꝫ. fūcto. Ad Principem enim certe pertinent, quæ adtexit. Tu vere, tu magne, tu vne Deus, Europe aliquando salutare pacem, & eius amantes Principes dato.*

с 3

VARIAN-

38
VARIANTES LECTIONES
IN VELLEIO.

TYPOGRAPHVS LECTORI S.

N tibi, beniuole Lector, Notas aliquot in C. Velleium, partim ab Aldo & Scegkio annotatas; partim ex doctis LIPSI ore exceptas: quas ille aut ab aliis animaduersas, aut rei leuioris, in Animaduersionibus suis non ponendas duxit. Eas mihi adiungere hoc tempore visum fuit, tum quia Textum Aldi expressimus parum ubique correctum, tum ut quisque iudicio suo uti possit in eligendo. Tuum est interim nostram vtilitati vestrae studendi voluntatem bene interpretari.

AD LIBRVM PRIMVM.

- PAG. 11. CVM sociâ consiliorum omnium forore Electrâ.] Vocula cum abest à Lib. vet. Legendum igitur censebat Lipsius, consciâ.
Pactæ eius.] Non ut Aldus, pactæ ei. Pacta enim eius, eo modo hic dicitur, quo sponsa eius. Nonium vide.
Penthelus & Tifamenus.] Scrib. cum Græcis, Penthilus.
Teminus, Cresphontes.] Ex iisdem Græcis, Temenus.
PAG. 12. Quod cum alij faciant, Tragici frequentissimè faciunt.] Delendum illud alterum faciunt, tamquam additiciu.
Paullo antè Haletes.] Adrianus Iunius Animaduersorum lib. 6. cap. 25. Aletes sine aspiratione scribendum docet.
Orti, ut prædiximus, Atticis.] Ante lineas aliquot dixit. Itaque vix dubium quin hic glossema sit illud, ut prædiximus. Quæ voces sapissime toto hoc opere reperiuntur, & ob id meritisimò Lipsio sunt suspectæ.
Magna vis Græcæ iuuentutis.] Rhenan. Græcæ iuuentutis, quod probat Scegkius.
Pharum.] Lipsius, Parum.
PAG. 13. Quod sæpe illud vsurpat hoc enim.] Lacunam hanc suppleuit Fuluius Ursinus hemistichio illo, quod ter in Iliade vsurpat Homerus. Oti rûa Sporol ian
Molitiis florentem.] Editio Rhenani fluentem. eleganter.
Pharnaces Medus.] Emendandum ex Strabone, Athenæo & Orosio, Aruaces, censet Lipsius. Arbaces Iustino nominatur, quo modo hic legèdum opinatur Fabricius & Bongarsius.
Ante annos v. & l. x.] Dissentit à Lilio, Virgilio & aliis, qui Carthaginem ante Æneæ aduentum in Italiam, conditam tradiderunt: idq; ut Aldus opinatur, verius.
Caranus.] Rhenanus Toranus: contra historie fidem. Scegkius.
Emilius Sura.] Petrus Delbenius existimat hæc annotata esse à diligenti lectore, & hinc in textum irrepsisse, ad hæc verba, Inter hoc. Lipsius addit amplius, attextum esse vsq; ad verba, Huius temporis. Quia non faciunt ad contextum aut seriem Velleianam.

Adex-

VARIAN. LECT. IN VELLEIO.

39

- Ad exercitandam corporis animique virtutem.] Vetus editio: Ad excitandam.
Anni sunt DCCCLXXXII.] Rhenani editio DCCCLXXXL. Corruptè. PAG. 14.
Annis CDXXXVII.] Scegkius malit CDXXXII.
Quamquam, iam Asylo facto.] Planius commodiusq; Aldus, quàm, iam Asylo f.
In societatem suam perduceret.] Lipsius scrib. censer, perduxerit.
In eâ mortem obierat.] Albertus Burerius notat in ms. esse: in eâ morte obierat.
Hinc Scegkius In eo marie obierat.
Ærario contulerit.] Lipsius malit, intulerit.
Olympicum inchoauit.] Melior lectio Olympicum. Quam probat Frid. Sylburgius.
Vel ut alij, Olympium.
Tum regem Syriæ.] Leg. Rex. ex Iustin. lib. 34. & Lilio lib. 45. Quod & Aldus vidit, & Scegkius edidit.
Alterum ex iis quos in familiâ retinuerat.] Aldus legi vult ex duobus: quasi ex II. factum sit, iis. Quod & Sylburgio placet.
Cum pars magna.] Ald. cuius pars. m. PAG. 15.
Tracta erat.] Idem fracta.
Ita eodem tempore P. Scipio.] Duæ hæc voces eodem tempore à glossemate sunt; itaque delenda.
Aut dixit, ac sensit.] Aldus legit, aut sensit. PAG. 16.
Annis DCLXVII.] Abit à se Velleius, si scriptura sincera. Suprà enim monuit Carthaginem LXV. annis ante urbem, conditam. Igitur exactius constaret cum Eutropio, qui DC. LXX. annos exprimit. Scegkius.
M. Manlio Cos.] Car. Sigonius & Aldus M.
Nam militarium & causarum & auctores.] Vet. lib. causarum.
Sutrium deducta colonia est.] Car. Sigonius dubitat an è Lilio scrib. hic Satricum. PAG. 17.
Et post annum Setina.] Melius Setia, cum Aldo.
Tarracinam deducta colonia.] Scrib. cum Lipsio Tarracina.
At quintum Fabio, Q. Decio Mure quartum Cos.] Lips. at Q. Fabio v. id est quintum. & Decio Mure, non Q. Decio M. quoniam prænomen ei Pub. fuit. Rhenan. edidit: Ad quintum Fabioque Decio Mure. Vnde coniecit Burerius: At quintum Fabio, Q. Decio Mure. Quem bene reprehendit Scegkius.
Ante annos fermè CCCXX.] Vetus supputatio CCCXII. & paullo post pro Cossam malim Cossam.
Abhinc annos fermè CCC.] Iure hic illud fermè repetit, cum desint tres anni ad istum numerum CCC. suppleendum.
Postque XXXI. annos.] Aldus secutus Sigonium legit XVI.
Fregellæque.] Car. Sigonius Fregenæque.
Qui Sallues apud Aquas.] Gryphij lib. Sallies. Aldus Manutius Salyes legit.
Fermè CLVII.] Emenda cum Lipsio, CLII.
Ut prædiximus.] Nec dixit, nec opportunitatem dicendi ullam suprà habuit.
Annos circiter CLIII.] Lips. credit leg. CXLI.
Post tres & viginti annos.] Inter sunt anni tantum octodecim. Itaq; legit Manutius.
In Vagiennis.] Vet. ed. Rhenani habet Baciensis. Burer. & Sigonius Baciennis.
In eam formam.] Bene Rhenanus eandem. Nec male vnam Lips.
Artati temporis.] Alij Artata.
Nihilominus separati alienis.] Vir doctus apud Scegkium, separata ab aliis. Nisi forte alienis pro alienigenis positum sit.
Illustrauit tragedias.] Aut potius, ut Lipsius, Tragediam.
Ac nouam comicam.] Bene Aldus at nouam. Comicam enim manifestum Glossema, Lipsius.
Neque imitanda reliquere.] Leg. cum Lipsio imitandam.

Videri

40 VARIANTES LECTIOES.
Videri nequiuert.] Aldus nequiuert. Vulgatam tamen non damnat Sylburgius.
In Attio circaque eum Romana tragedia.] Lib. Ver. Circaque eorum.
Vt quisque temporu institerit notis.] Lib. Ver. quis leg. quisquis. Rhenan. & alij.
Eminentia cuiusque operis.] Lib. V. & eminentiam, addita copula. restitimus. Vt
& Aldus emendauit.
Temporum claustris circumdata.] Idem ver. circumdatam,
Incitationem accendit.] Leg. imitationem, cum Rhenano, & alijs.
Naturaque.] Lipsj. Matureque.

AD LIBRVM SECVNDVM.

PAG. 10. IN Capitolio fuerat.] Ira etiam editio Wecheliana: dubium tamen non est quin legen-
dum fecerat.
P. Africani patruus.] Aldus ingeniose patruus. Nam vulgata lectio plane falsa.
Cum esset Consobrinus Tib.] Reuera sobrinus fuit. Sed historici saepe confundunt.
quod tum Lipsius, tum Scegkij notant.
Ob eas virtutes &c. factus est.] Includenda hac parenthesi, auctore Lipsio. Aldus legit,
ob quas virtutes. Et paullo post pro cum data lauo brachio togae laciniâ, ex Valeria
Max. lib. 3. cap. 2. emendat circumdatâ.
Sed M. Aquillio.] Inferendam voculam, & legendum sed à M. monet Manutius.
Cum omnis concio acclamasset.] Alij cum Lipsio malunt occlamasset.
PAG. 11. Abhinc annos CL.] Aldus legit CLVIII.
A. Bruti.] Scribe cum Aldo. D. id est, Decimi.
Ingenti vi hominum. vrbiumque potius numero.] Illud numero Lipsio suspen-
sum est tamquam glossema: nisi aduerbialiter numero, sit pro cito, celeriter.
Contrebiam.] Alij Trebiam nominant.
At Fabius Emilianus, Pauli exemplo, disciplina in Hispaniâ fuit clariss.]
Lipsius hac ita legit ac distinguit: at Fabius Emilianus Pauli, (scilicet filius) exem-
plo disciplinae in Hisp.
Frumentum plebi dare instituerat.] Ver. editio dari instit.
Armatus ad pugnam ciens.] Eadem ver. ed. armatus.
PAG. 12. In liso capite in pontem.] Legendum ex Aldo postem.
Rutilium.] Scribe Rupilius, eodem auctore.
Opimiani vini.] Ita repositum & editum ab eodem Aldo; cum antea esset vici.
Anni CL.] Idem CL. mauult.
Quippe C. Cato Consulatus.] Lipsius C. Cato. Quo modo edidit Scegkij. Fuit
autem C. Cato Consul A. V. DCXXXIX. cum M. Acilio Balbo. Gryphij liber M. Cato
conf. C. Cato conf.
M. Metelli fratres.] Pro M. censet reponendum II. id est, duo fratres, ex Eutropio
lib. 4. Manutius. Verum Scegkij edidit Circa eadem tempora Metelli fr. reiectâ M.
In Acidiani Manlij.] Aldus Acidini.
Quod solis contigerat Scipionibus.] Refellit eos Aldus qui Capionibus substituit.
PAG. 13. Sed opus belli ciuili Sullani.] Vetus edit. bene habet Sullanique, id est, belli quod
cum Mithradate gessit Sulla.
Et nouitate inuenti.] Lipsj. putat leg. sed nouitate inu.
Persequamur notam seueritatem censorum, Cassij Longini Capionisque, qui
abhinc.] Lipsius, Prosequamur. Alij libri habent Persequamur notam similitudinem.
Cassij Longini Caesarisque, quae abhinc.
Annos CLVII. Lepidum Aelium.] Bene, iudicio Lipsij, Aldus, CLV. Lepidum
Aemilium. vt etiam edidit Scegkij. In gente enim Aelia cognomen Lepidi non reperitur.
At nunc, si quis tanti habiter, vix &c.] Vulgati libri si quis tanti habeat.

Vix

Vix vt senator agnoscitur.] Lipsius malit agnoscatur.
Morandique in imperijs cupiditatem.] Quidam lib. immorandique impe-
nis cup.
Annos ferme CXXXIX.] Aldus leg. putat CXXXIV.
Manliumque conf.] Alij habent Maniliumque; idq. placet Manutio.
Aurelium C. O.] Aldus legit consularem. quia Orocius cecidisse eum dicit, cum lega-
tus esset, vna cum Capione.
Nomen erat Raudis.] Caudiis leg. hic, erroremque ex eo quod antea Kaudiis scri- PAG. 14.
ptum fuerit, natum existimat Lipsius. Veteres libri Vineii, Radium. Florus Claudium
appellat.
Minoribus perceptis.] Fortasse praeceptis. Lipsius.
Malè cedebant.] Idem malit, cadebant.
Abhinc annos CXX. cum id malum in vniuersâ Italiâ ab Asculanis esset.] Ma-
nutius legit CXX. Vniuersa Italia, cum id malum ab Asculanis ortum esset.
Seruium praetorem.] Seruilius mauult Aldus. Vt & Scegkij edidit. PAG. 15.
Expulsum ciuitate L. Saturnino.] Scegkij Aldum secutus, edidit à L. Satur-
nino.
Consensu Reip.] Idem consensu P. Rom. corrigunt & edunt.
Insteius Cato.] Manutio leg. videtur, ex Cicerone, Eutropio & Appiano, Vertius.
Papius Mutilius.] Legendum Mutilus. quo modo Orozio appellatur. Diodoro Apo-
ninus Motylus.
Campanorum principis celeberrimi, & fidelissimi viri.] Distingue, cum Lipsio:
Campanorum principis, celeberrimi & fidelissimi.
Tum maximè dilucideq. Q. Hortensius.] Lipsius legit tum maximè dilucidè
Q. Hortens.
Cuius pietati.] Editio vetus interserit vocem ille. ex quo Lipsius legendum coniecit cu-
ius scilicet pietati.
Quod appellarent Italicum.] Melius videtur Lipsio, quod in vetere editione est, ap-
pellarent.
Nisi quæ Nolani belli.] Lipsius, nisi quod Nol.
Magno ciulatu expromenti indignationem casus tanti viri.] Scegkij legit ex- PAG. 16.
promens. Gryph. & Stephan. Magno cum ciulatu se prodentem, indignatio-
nem t. v.
Sanguine consulis Romani, militis imbutæ manus.] Distinguenda hac sanguine
consulis, Romani militis imb. m.
Ab exercitu Cn. Pompeij.] Rhenanus ad exercitum.
Quam dux creauerat.] Quidam t. creauerat, coniectura Burreij licenter in exci-
tauerat mutarunt. Scegkij.
Spes maior affuisset potentiae.] Aldus bene affulisset.
Ante annos ferme CLXVII. Q. Pompeius.] Turpiter errauit Marlianus, dum le- PAG. 17.
git LXVIII. & pro Q. quam, vt habet Rhenanus, reponit. Sed legendum CLXIX. Leopar-
dum vide lib. 8. Miscellan. cap. 8.
Neque licentiâ immediocri sequitur.] Legendum putat Lipsius: licentiâ gladiatorum
in mediocres sauitum.
Excelssimi quique eminentissimæ ciuitatis viri.] Lib. vet. excelssimi quoque
atque eminentissimæ addit & copulâ. Ex quo Aldus Excelssimi quique atque emi-
nentissimi ciuit.
Qui se sub aduentum Cinnæ consulis abdicauerat.] Consulatu abdic. legit
Scegkij: itaq. edidit.
Merces foret.] Vocula illa foret auctore Lipsio deletor tamquam glossema. PAG. 18.
Nimi-

42
VARIANTES LECTIONES
Nimirum veri vetustatisque ignarus est.] *Alj* nimirum veri.
Fortè Mithradatem pepulerat praelio.] *Illud fortè suspectum est Lipsio. Lib. vet.*
ponte.
P. Lænas trib. pl.] *Aldus* Popillius *mauult.*
Optimo quòque & sanissimo.] *Alj* sanctissimo.
Scipionem Norbanumque.] *Manutius* Cæpionem Norb. *abnuente & repugnante*
Scægkio.
Dum vincit iustissimo lenior.] *Sylburgius* putat hic substituendum debito, vel au-
sterissimo. *Lib. vet. ac istissimo. Lips. olim faciebat mitissimo lenior.*
Propinquant mox bello facem.] *Bafil. editio* prò quanti mox belli facem. *quod*
sequitur Scægkius.
Animi magis quàm æui paterni, multa fortiterque.] *Quidam libri* interserunt ro-
tem, qui multa fort. *quam tamen vet. edit. non habet.*
Damasippus præter Domitium Scæuolam etiam pontificem.] *Lips. Domi-*
tium, Scæuolam, & pontif. *Aldus Manutius* Dam. pr. Domitium, Scæuolam etiam.
Vel: D. pr. Q. Mucium Scæuolam & pontif.
Non obsecratur eius memoria.] *Burrer. ciuis mem.*
Ofella Lucretius.] *Alj libri* male habent Afella.
Magnificis præliis.] *Aldus* legit magnis. *Nihil mutandum censet Lipsius. nam & ali-*
bi sic loquitur.
Per annos cxx. intermissa. nam proximus post annum quàm Hannibal.] *Vir-*
tutis & antiquitatis consultus apud Scægkius leg. arbitrat: Per annos cxx. intermissa,
à proximo pòst anno, quàm Hannibal.
Ut appareat pop. Rom. vsum dictatoris nò tam desiderasse, quàm timuisse po-
testatem imperij.] *Rhenanus* diuinat: Haud deside metu à Ser. Tullio continuisse,
potestatem imperio prò res ad vindicandum maximi periculi spoliante.
In eà iugulati ciuis reip. constitueretur auctoramentum.] *De hoc loco vide Li-*
psium Elecl. lib. 3. cap. 8. Cl. Puteanus: In eà iugulati ciuis R. (id est Romani) publicè
constitueretur auct.
Nec tamen in eos.] *Lipsius tantum.*
Dignitate constantiaque in illam conuenit.] *Aldus* dignitate constantiaque
quæ in ill.
Dux bello peritiss.] *Lips. belli.*
Panè omnium votorum expers.] *Locum hunc alj aliter emendant: Scægkius tolerat*
vulgatam.
Etofcæ interem.] *Aldus* Et escas, aut potius Ofcæ, cui adsentitur *Scægkius. Videtur*
hic fuisse Eleofcæ, nam & Ileofcæ dicta est Straboni.
Ex Hispanis triumpharunt.] *Hispaniis* reponit *Lips.* Nam alioqui legendum esset
de Hispanis.
LXIV. fugitiui.] *Non displicet Lipsio numerus qui in Liuij Epitomâ legitur, LXXIV.*
Et per omnia maiore vi habebatur.] *Egregiè, Lipsij iudicio, diuinat Rhenanus &*
panè homine maior hab. itaque editum nuper. Posset tamen legi cum Aldo per omnia
maior euehebatur.
Orbem classibus, iam non furtiuis expeditionibus.] *Lips. distinguit, orbem clas-*
sibus iam, non furt.
Quo S. C.] *Cuiacius in Observationibus rectissime scribendum putat P. S. id est Ple-*
biscito, nam tribuno legem ferente populus eam scilicet. Scægkius tamen id improbat, &
emendat quo scito. facili & prono errore imperiti library rō Scito in S. C. mutatis. nisi
putat verius esse in Velleium hanc culpam, quàm in exscriptorem conferre.
Horoscus.] *Aldus Manutius* legit L. Roscius. Cui tamen non displicet (vti nec *Lipsio*)
lectio Cl. Puteani, qui pro Horoscus reponendum censet Otho Roscius.

In thea-

In theatro loca restituit.] *Idem* constituit aut distribuit *legend. hic putat. Lips. in-*
stituit. Scægkius probat & reuincet communem ac vulgatam lectionem.
Expellebatur cupidine.] *Lips. expallebat vel debellabatur. Aldus* explebatur, *quod*
tamen postea improbat.
Quod arguebatur.] *Rhenan. quo arg. Scægkius nihil mutat.*
Ut primum ad Remp. adgressus est.] *Alj* Ut primum Remp. adgres.
Conuictibusque.] *Aldus mauult conuiniisque.*
Ne ab huius quidem vsurâ gloriæ.] *Ita restituit Aldus, cum antea legeretur vsuræ*
gloriâ.
In altissimo luminavit.] *Lips. assentitur Rhenano, qui legit Altissime illuminauit. P. A. G. 35.*
Ut ardore oris orationem omnium.] *Ed. vet. & ardore oris, vt orationem. Hinc*
Lips. pro & legit ed. Et postea ardore oris, vt orationem.
Ita consulis virtutem.] *Prior editio* habet consilij. *Ex quâ lectione Lips. legendum di-*
stinabat ita consilij sui rationem.
Quos prædiximus.] *Hic non habet locum. ergo deletor.*
Non segnius nota obiit.] *Aldus, mortem obiit, aut vitâ abiit. Vir doctus nota ob-*
iiit.] Scægkius voto obiit ex Sallust.
Annos LXXXII.] *XCI. substituendum putat Aldus.*
Perfectissime in formâ operis sui.] *Lips. perfectissimi. itaq; edidit Scægkius. MA-*
nutius perfectissimæ metamorphosis. Alius Metamorphosi.
Sed discors patris.] *Lege patri.*
Societati commissurus.] *Manutius* potestati. *Scægkius editio* habet fidei.
Notauimus facilius, vt quæ partibus simul vniuersa conspici &c.] *Quidam le-*
gunt notauimus, vt quæ facilius, quàm partibus, simul vniuersa consp. Aldus nota-
uimus, facilius vt partibus sim. &c. Scægkius notabimus vt facilius partibus (aut
è partib.) simul vn. Notatq; notabimus abesse libris vet.
Abhinc annos ccl.] *Stricta computatio cclxxx.*
Primum Domitio Fabio nepote.] *Manutius: à Domitio & Fabio. In lib. vet. est*
nepoti. Hinc Lipsius Domitio & Fabio nepoti.
Ab eodem facta Numidicus Ciliciam perdomuit, visa vicisset post bellum
Antiochinum Vulso Manlius Gallogræciam.] *Aldus Manutius locum hunc ita legit:*
Et eodem tractu Ciliciam perdomuit Itauricus, & post bellum Antiochinum
Vulso &c. *Vel: Et eodem tractu P. Seruilius Ciliciam perdomuit; cum descuisset*
post bellum Antioch. Scægkius: Ab eodem facta Numidia. Ciliciam perdomuit
Itauricus. & post bellum. Liber enim Bonhom. habebat facta Numidici. Ex quo Sigo-
nium secutus Scægkius, fecit facta Numidia.
Confessionem extorserat, parem Illyriis.] *Scægkius edidit* extorserat, tam pa-
rem &c.
Ut s. Ludis.] *Legendum is; quomodo alj iam ediderunt. P. A. G. 35.*
Nullo modo compelli potuit.] *Hoc probat Scægkius. Quidam malunt nullo me-*
tu comp.
Merito iam infestis sibi.] *Alj tam.*
Qui ciuem R. damnatum.] *Scægkius Aldum secutus edidit indemnatum. P. A. G. 36.*
Verum & cupito interitu.] *Lips. nos docuerat emendandum, verum vt cepit in-*
territa. Atque ita Scægkius. P. A. G. 37.
P. Clodius in senatu, sub honorificetissimo ministerij titulo.] *Cuiacius ceter vocet*
in senatu delendas, quippe repetitas è superioribus lineis. Lips. etiam honorificentissimi.
Non antè isegressus est.] *Manutius non antè iis egressus est.*
Inuictum par consulum.] *Bonhomai editio* vietus par.
Assentabatur.] *Lips. assentiebatur.*
Ante biennium.] *Ex fide historia Lipsius mallet annum. P. A. G. 38.*

f 2

Tau-

44. Tantummodo contentus.] *Hac vsque ad verbum decreuerat parenthesi seiungenda opinatur Aldus.*

Committre decreuerat.] *Seegkius bene emendat committeret, decreuere.*

Dignationi partem in die.] *Male Robertus Titius, dilationi. Seegkius recte dignatione partium in dies.*

Effusumque alterum Rom. imperij lumen.] *Doufa effossumque.*

Quos victores darent, comites ei fortuna aggregauerat.] *In alijs libris due ista voces victores darent non reperiuntur: & recte, vt censet Lipsius; repetita enim sunt e superioribus lineis. Aldus Quos, victore Cesare, comites &c.*

Adhuc vbique Iubar nomine.] *Manut. vicens vel viuens. Seegkius vulgatam tolerat, aut si quid mutandum sit, legendum cum Rob. Titio vbique ibat.*

Locorumque inopia.] *Quid si aquarumque?*

Gloria eius adstruxit.] *Scribend. cum Lipsio adstruxerit.*

Restituta C. A. duce.] *Ita Aldina editio, pro restituta sunt a duce. Quod in editione Francofurt. legitur. Aldus putabat fuisse antea restituta, ceterum a duce. Quibusdam placet sed a.*

Cuius cum fortunam mutare constituit.] *Aldus abundare voculam cum existimat.*

Etiamsi praeventis & pauca dicenda.] *Lips. at pauca. Aldus tamen pauca.*

Hispaniensis militia affecutum.] *Lips. ex Sueton. Aug. cap. 8. legend. censet Hispaniensi militia affec.*

Et pacatis bellis ciuilibus.] *Alij paratis, alij peractis. Aldus patris emendat, sicq; editum a Seegkio.*

Saluidienus.] *Ita Rhen. Gryph. & Sueton. Aug. Linij epitom. Quod Seegkio placet, pra illo Saluidenus quod est in Aldi editione.*

Omnem ordinationem.] *Alij ordinantem. Wechelliana editio ordinem.*

Ciuitatibusque corruptis.] *Aldus sublanisq; corr.*

xxx. annum ingressus.] *Alij xlix.*

Bellum cum Antonio gerere iussit. Ab eo annum agente.] *Leg. cum Lipsio Id ab eo.*

Vicesimum.] *Seegkius rescribi malit vnde vicesimum.*

Quicumque his se exercitus tradidissent.] *Leg. hisce, vt Aldus emendauit.*

Dum resp. constaret concordia.] *Lips. dum reip. const. concordia.*

Per aversa castrorum proruto vallo.] *Aldus putat leg. auersam cast. partem. non recte.*

Nomine Cameli.] *Ita Rhenanus. Seegkius edidit Capeni.*

Cesarem qui illa dederat perisse.] *Idem Seegk. perire vulgauit.*

Trib. Canutius.] *Aldus dubitat an leg. Tib. Canutius, id est, Tiberius, quia id illi praenomen. Seegkius nihil mutat.*

Facta mentio.] *Francofurt. editio non male iacta.*

Annis dccix.] *scrib. dccxi. secundum Aldam.*

Iungentem praetoria.] *Lips. praetoriae.*

Aut ab illo Cicero.] *Legendum ab illo cum Lipsio.*

Irritando necem.] *Lips. inuitando.*

Vitam inferiorem te principe.] *Seegkius edidit inferiorem. quod & Lipsio placebat.*

Cum in modica quidem seruari.] *Hen. Stephani editio rectius cum ne a dijs quidem seru. Quod Lipsio non displicet. Seegkio non item: qui edidit cum ne in modica quidem seruari posset. Aldus cum ne in modica quidem re seruari poss.*

Quippe peior illi res familiaris, quam mens, erat.] *Parentesi hac includenda censet Lipsius.*

Imperatoribus, qui praeualidis.] *Aldus Imperatoribusque praeualidis. Quibusdam si.*

dam lib. abest vocula qui. Bonhom. Imperatoribusque validis. quam lectionem probat Seegkius.

Laodicea expugnat, ita tamen vt.] *Expugnarat manu cum Aldo Seegkius. Libri vet. Laodicea expugnata ea vrbe fecerat ita tamen. Ex quo Rhenan. leg. censet Laodicea expugnata interfecerat, ita tamen.*

Ita tamen vt ad istum serui sui Dolabella non segniter ceruicem darot.] *Si hac itidem parenthesi includantur, haud paulum ad periodi lucem factura iudicat Lipsius.*

Vatinius nulli nomini non esset postf.] *Aldus Manutius putat illud nomini natum ex glossare nemini: in quo et assentitur Seegkius. aut potius leg. homini. Puteanus nulli minimo.*

Et lege Pedia.] *Lips. At lege.*

Aqua ignique damnatis interdictum.] *Petrus Delbenius tollit illud damnatis.*

Iuliae Augustae pater.] *Liuiam manu Aldus: sed vulgatam iam olim ad Tacitum fir-*

Corrupto animo eius in diem.] *Probum hoc Seegkio videtur. At Aldus emendat vna die.*

Occupatus nauibus, tum magno sequentium consilia sua comitatu.] *Legendum, occupatis nauibus cum magno leg. cons. sua com.*

Quam transgressi ad eos sacerdotem ac filiam.] *Aldus legi vult, Quin transgressa ad deos sacerdotem parē habuit ac flaminem. Bene illud ad deos: quod & Lipsius ad Tacitum probat & explicat. Reliqua ridicula vt existimat Seegkius.*

Cuius bimum hunc Tib.] *Aldus & Seegkius, assentiente Lipsio, legunt vix bim.*

Brutiae Tironis.] *Lipsio placet Tib. Neronis: quo modo Aldus emendauit.*

Comes esse non posset.] *Aldus & Seegkius legunt cum comes esse n.*

Præparatusque contra eum Caesaris.] *Ita Rhenan. & Aldi editiones. Seegkius edidit paratusque.*

Summam acceperat.] *Lips. malit summa.*

Inutilis in aliena victoria comes.] *Vetus editio, inutilis alienae victoriae comes.*

Quam tueri non poterat dignitas.] *Aldus intueri.*

Singulari exstructum munificentia est.] *Haud displiceat Lipsio magnificentia.*

Qua aetate Caesar eam prosperè Lepidum in Sicilia, bene fortuna in Cesare & rep. militauit ad Orientem.] *Locus manifeste corruptus. Ant. Bonhomai editio habet qua aetate C. Caesar tam prosperè in Lepidum. Seegkius, si nihil desit, tentauerit, Q. C. tam prosperè in Lep. in Sicilia, penè fortuna in Cesare & Remp. (aut in Cesare & Rep. antiquè) militauit ad Orient. Mutatione leui vocis bene in penè. Nihil tamen serio adfirmat. Sunt quibus placitum: Quia aet. C. tam prosperè Lepidum in Sicilia deuicit, bene fort. &c.*

Egressus Armeniam.] *Lipsio leg. videtur ingressus.*

Hoc M. Antonio acto, illis leg.] *Aldus Hoc M. Antonij octo illis leg.*

Calonum seruitijque desiderata est.] *Inferendam hic voculam tertia opinatur Seegkius. Quod & Lipsio ante visum.*

Mox autem hunc mox auunculum Titius.] *Due istae voces mox autem desunt veteri editioni & Seegkius deleuit. Aldus postremum mox abiiciendum censet. Lipsius ante illud Titius ponendum existimat M. id est, M. Titius.*

Vir praetorius.] *Burrer. habet vir e praetorius. Hinc Seegkius vir e praetorii.*

Grauiissimus pater, Silij socer.] *Ita Rhenan. Sed Seegkius fecit grauiissimus, P. Silij soc.*

Multa ac nefanda.] *Alij miranda.*

Illam arcebant omnia.] *Legendum cum Aldo in illa iacebant: vel potius illa marcebant. quod & Seegkius expresit.*

Nauium hac magnitudo, modica ne celeritate.] *Aldus Nau. hinc (vel hic) magnitudo*

gnitudo modica, cum celeritate. *Et est in editione Wech. Alij Nau. hinc magnitudo modica, sed celerior.*

Aduersa illa specie terribilior. *] Lips. putat legi hic etiam posse terribiliora. Scægkius edidit ex aduerso illa, specie terribilior. Alij ex aduersa illa specie terribilior. Burrer. aduersa illa species terribilior.*

Ex quo in quem statum. *] Aldus Manut. legit ex eoque in quem.*

Facturus fuerit triumphum. *] Rhenanus plura hic deesse arbitrat. Edit. vet. fuerit modum.*

Vt dederat Trebonius. *] Inferendam hic vocem primus & legendum vt ded. primus Treb. existimat Manutius, ex loco Ciceronis in Philip. & Latini sermonis obseruatio. e.*

Equestris, & splend. *] Aldus equestri & splend. Vt etiam edidit Scægkius. Vir doctus apud Scægkius equestri, sed spl.*

PAG. 53.

Repraesentauit. *] Lipsius malit repraesentarit.*

Quem vsque in tertium conf. & c. euexerat. *] Hac omnia parentibus comprehendenda censet Lipsius.*

PAG. 54.

Consensu vniuersi. *] Bene, Lipsij iudicio, lib. vet. consensus.*

Agrippa securi ei posse. *] Vet. editio securos. Ex quo legendum conicit Lipsius securo.*

Quo primo. *] Leg. cum Aldo, quo bimo. Scægkius edidit quo prius nato.*

Maximamque difficultatum annonae. *] Corrige difficultatem ann. quo modo & Scægkius edidit.*

PAG. 55.

Neque ipsi honori. *] Leg. vt emendauit Aldus & Scægkius edidit, neque ipsis hon.*

PAG. 56.

Vigore ac lenitate mixtissimos. *] Placet Puteano & Scægki, vigore ac len.*

PAG. 57.

Quicquid libere pro licito iudicans. *] Editio Wecheliana habet vindicans.*

Iulus Antonius. *] Hoc melius, quam quod alij habent, Iulius Ant.*

Prouinciis adsidendum obitus. *] Scægki editio ad sedandum.*

M. Vinicio. *] Scægkius Aldum secutus edidit M. Vinici.*

Omnibus ad Orientem versus prouinciis. *] Scægkius ex vet. edit. reposuit visis. Vir doctus vsus prouinciis. male, vt censet Scægkius.*

Caesaris ira euulgauit. *] Vide Lipsij Epistol. Quæst. lib. 3. cap. 8. Rhenan. Caesaris iam auulgauit.*

Diu reluctatus. *] Ita Burrerius, aut, de reditu luctatus. A Scægki editum. Deinde reluctatus.*

Ante annum ferme quinquagesimum Caesar. *] Error librarij. Legendum autem L. (id est, Lucius), Caesar. Quod & Aldus vidit & Scægkius edidit.*

PAG. 58.

Eoque vehementer. *] Scægki, vet. edit. secutus fecit atque vehem.*

Ælio Cato Sentio cos. *] Leg. cum Aldo Sex. Ælio, C. Sentio cos. Paulus Leopard.*

Miscellan. lib. 8. cap. 8. Ælio Cato & Sentio Coss. emendauit.

Annis DCCCLIV. *] Leg. DCCCLVI. censet Aldus.*

Abhinc annis xxxvii. *] Scribe cum eodem Aldo, xxxvi.*

Et ab eo quibusdam in locis gestum. *] Lips. Id ab eo.*

Neque verbis exprimi, & fortasse vix mereri fidem potest. Intratâ protinus Germaniâ. *] Hac ira distinguit & legit Lipsius neq. v. ex. & for. v. m. fidem potest, intratâ protinus Germaniâ.*

Gerusci gentes. *] Illud gentes tanquam glossoma abiciendum censet Lipsius.*

Multiplicem in virtutibus. *] Lib. vet. abest vocula in & bene.*

PAG. 59.

In mensem Decembrem perducta. *] Lips. malit producta.*

Senonum. *] Scægkius legit Semnonum.*

Corpus suu custoditum. *] Vet. edit. habet custodia tum. ex quo Lips. custodia tum.*

PAG. 60.

Totumque ex male dissimulato. *] Scribe cum Lipsio tutumque.*

Quem lxx. millium. *] Alij lxx.*

Legiones Boiohæmum. *] Scægkius malit Boyhaimum.*

Cuius

Cuius immensa multitudinis parentis acerrimis ac peritissimis ducibus. *] In Rhenani editione est: C. imm. mult. pars acerrimis & p.*

Pars petere Italiam decreuerat. *] Eadem ratio properare in Italiam decreuerat, vtam locutionem censet Lipsius.*

Batonibus ac Pinneti. *] Petrus Delbenius legit Batonis: quia infra Batonem & Pinnetem nominat.*

Quia tantus etiam huius belli metus. *] Lips. quin t.*

Vndique omnes veterani. *] Vetus editio vndique & omnes, inserta vocula.*

Speciosi ministri locum. *] Lips. malit ministerij. Tolerat tamen vulgatam lectionem. PAG. 61.*

Etiam designatis trib. pl. *] Vir doctus apud Scægkius leg. etiam designatus tribunus militum. Scægkius edidit etiam designatus tribunus plebis. Vulgatâ probat Lipsius.*

Magnâ Thracum manu. *] Scægkius ex sententiâ Aldi edidit magnam Thracum manum.*

Mætalces. *] Ita Aldus & Burrer. Scægkius reposuit Ræmetalces: cum vet. ed. habeat Remo & Alces.*

Suorum quisque metu finium. *] Dux ista voces quisque & finium, desunt editio. PAG. 62. ni Scægki.*

Cuius beneficium. *] Lips. cuius vsus. Vocem enim beneficium Rhenanus substituit.*

Agnosceret protinus. *] Vet. edit. agnoscat.*

Sed insequenti ætate. *] Scrib. Lipsio auctore, & inf.*

Operâ diligenti. *] Lips. diligentiaque.*

Virorum mentione. *] Mentioni mauult Lipsius.*

PAG. 63.

Velut in hoc saltem tantummodo indulgente. *] Scægkius diuinat salutem. Nisi manu tantum modo.*

Et caussa persona moram exigit. *] Pet. Delbenius sed caussa personæ moram exigit.*

Vt corpore & animo. *] Lips. & corp. & an.*

Protribunali ordine. *] Dux istas voces coniungendas existimat Lipsius, vt fuerit protribunali ord. PAG. 64.*

Prouocantes. *] Vet. edit. prouocare.*

Alter alterum iniuriâ. *] Lips. iniuriis.*

Ultra barbarum promptus. *] Lipsius præpositâ vocula legit & ultra barb.*

Etiam ciuitatis. *] Scribe cum Lipsio etiam ciu.*

L. Eggius. *] Alij Igilius aut Egilius. Vulgatam retinet Aldus.*

At Volumnius. *] Scægkius ait hoc commentum Burrerij esse. Sed leg. vt ipse edidit, Vala Numonius, cum & vetus editio habeat Val. Numonius. quo modo & Fulu. Vrsinus in libro de Familiis Rom. emendauit.*

Cerebrique profluvio expiraret. *] Vetus editio influuio. Hinc Lips. legendum vi. PAG. 65. detur effluuio.*

Et senatus populusq. Rom. postulante patre eius, vt æquum ei ius in omnibus prouinciis exercitibusq. esset, quam erat ipsi, decreto complexus esset: (etenim absurdum erat. *] Non hac verba quam erat ipsi, a glossatoris manu imperitâ (quod Aldus existimauit.) si verba postulante patre eius, cum Beato inclusis parenthesi, imò tum necessaria censet Scægkius. Burrerius Senatus pop. q. R. p. p. eius, vt æquum ei. i. o. prouinc. esset, quas erat ipse decreto complex. Esset etenim absurd. Oscitante ad superiora, vt idem Scægkius arbitrat.*

Hostium duces occisos fama narravit. *] Lips. addendam hic voculam non, quæ est in lib. vet., existimat. & legendum non occisos fama.*

Firmanda pace. *] Alij formanda.*

Cuius urbis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem sensimus. *] Vet. editio Cuius orbis r. timueramus, eam ne commotum quidem.*

PAG. 66.

In ultimum gladiatorum.] *Leg. gladiatorum, vt edidit Scegius.*
Celeberrimaq. in Illyrico militiâ, vt prædiximus, cum imperio obtineret, in
summâ pace, quiete continuit.] *Legenda hæc vt emendat Lipsius: cel. q. i. l. m. vt præd.*
cum imperio obtineret, in summâ pace, quiete continuit. *Aut vt Rhenanus cel. q. i. p.*
Illyrico militiâ præditum: ac paulo post, pace & quiete.

In maximâ parte.] *Alij maritimâ.*

Cum incerta sint oculis.] *Rescribe inserta. Vt Scegius edidit.*

Seruat immunes.] *Lips. immune.*

Neque in paruo paucitas ministerio defecit.] *Obscura & corrupta.*

T. Coruncanium.] *Scegius reposuit Ti. Coruncanium.*

Et causas pressius audit.] *Aldus particulam & abiecit.*

Dolere, indignari coactus est.] *Burrer. codex dolere, indignari, erubescere co-*
actus est. *Antea dixit: Veniendum ad erubescenda est.*

Iuppiter Capitoline, & auctor ac stator Rom. nominis Gradiue Mars.] *Putat-*
que legendum putat Iupp. Cap. & Stator ac auctor Rom. n. G. Mars.

APPROBATIO.

HÆ I. Lipsij, clariss. in Academia Louaniensi Pro-
fessoris, ad Velleium Paterculum Animaduersiones
ut nihil habent quod vel Religioni vel honestati aduer-
setur; ita continent plurima, quæ rem literariam egregiè
inuuent.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apostolicus
ac regius librorum Censor.

PRIVILEGIUM CÆSAREVM.

RV DOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Ro-
manorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ,
Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux
Burgundiæ, Stiriz, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes
Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fidei dilecto LVSTO LIPSI O gra-
tiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quæ DE VS immortalis ho-
minibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina
sunt, quæ in literis liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet
homines non tantum ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi
etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij
quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque di-
gnam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in literis ac disciplinis operam
ponunt; præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt,
vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex igno-
rantia tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque
animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio,
concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cum itaque ab iis,
quorum nobis spectata fides, qui que iudicare de Literis possint, acceperi-
mus, insignes te animi ingenii que tui dotes tibi à natura insitas à primis
temporibus ætatis tuæ ita literarum ac disciplinarum studiis excoluisse at-
que exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florentis mi-
nimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in anti-
quis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæ-
que in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituiti, dum
verusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singula-
ri artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam,
quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitauit, per-
uenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque
in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptio-
nis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate vi-
rum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scri-
bere, quæq. à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à men-
dis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assidue
verferis, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, &
eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam
prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta
conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis
per te satis ipse animatus sis, animadum magis patrocinioq. nostro defen-
dendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam ve-
rò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te
eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuile-
gioque te & Typographum tuum aduersus quorumcunque fraudem, qui
lucris causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint,
munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decerni-
mus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu
edituruses, quocunque modo, caractere, aut forma, siue integros, siue
aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare in-
tra sacri Romani Imperij, Regnorumq. ac Dominiorum nostrorum hæ-
reditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die compu-
tandis, absque tuo tuorumve hæredum consensu audeat: Hac autem lego
addita, ut tria ut minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum
moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò
edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus
fuerit, eum non solum eiusmodi libris, tibi, hæredibusve tuis, auxilio Ma-
gistratus, ubicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam
Marcharum auri puri multa, cuius semissis quidem Fiscus nostri Procura-
tori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi hæredibusve tuis pendatur, pu-
niri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Im-
perij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quam Politicis, cuius-
cumque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim verò iis, qui in Ma-
gistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius
dicunt, iustitiæve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum
impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces
compererint, constituta à nobis multa, eos puniri & quibuscunque mo-
dis coerceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere
indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto,
& Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in ar-
ce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millefi-
mo, Quingentesimo, Nonagesimo secundo: Regnorum nostrorum Ro-
mani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo
septimo.

RVDOLPHVS.

Subsign.

Iacobus Curtius à Senftenaw.

Ad mandatum sacre Cæsareæ M^{ti} proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. M^{ti} in cerâ rubrâ.

SYMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratia Hispaniarum, &c. Rex
Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis, Iusti
Lipsij Historiarum in alma Vniuersitate Louanienfi
Professoris, & item Historiographi sui libros quoscun-
que, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius,
hæredumve eius, voluntatem, intra triginta annos à
prima singulorum librorum editione computandos
imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has inferio-
ris Germaniæ ditiones importet, venalēve habeat.
Qui secus faxit, præter librorum confiscationem tri-
ginta marcharum auri puri illatione multabitur. Vti
latius patet in litteris, datis Bruxellæ XIV. Feb. M.D.XCVII.

Signat.

Verreycken.

Tibi JOANNES MORETE, pro amicitia quam mihi
cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantiniano
est ac fuit, tibi, inquam, permitto, uti C. VELLEIVM
PATERCVLVVM cum ANIMADVERSIONIBVS
meis, quas recenter auxi & emendaui, typis tuis excudas
ac divulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue inbeo,
ex lege quam magnus Cæsar & Rex meus dixerunt.

Iustus Lipsius.

AN T V E R P A
EX OFFICINA ALPANTINIANA
M. E. X. I. C. I.
M. E. X. I. C. I.

